

BÁRÁNYI LÁSZLÓ ILDIKÓ

BÚCSÚ AZ ÖSSZKOMFORTTÓL

BÚCSÚ AZ ÖSSZKOMFORTTÓL
KÉT KISREGÉNY

Az elektronikus könyv megjelenési éve: 2016

Szöveggondozás: Gergely Erika
Műszaki szerkesztés: Farkas-Ráduly Melánia
(szovegkovacs.blog.hu)

Borítóterv: Nagy Krisztina

BÚCSÚ AZ ÖSSZKOMFORTTÓL
KÉT KISREGÉNY

2016

ELŐSZÓ

Egészében is túl rövid, kicsi és kicsinyes életünk álmainak netovábbja egy valamire való összkomfort. Ha valaki Kelet-Európában emellett még más álmokat is dédelget, azokról ki fog derülni, hogy hasonlóképpen haszontalanok.

A végén mindentől és mindenkitől elbúcsúzunk...

Erről hajlamosak vagyunk megfeledkezni, miközben versenyt futunk az idővel és a körülöttünk élőkkel, kikből társat és ellenséget választunk. A velünk egy időben élők nagy többségét tömegként kezeljük – „kórus” a görög tragédiákban –, mely arra való, hogy csodálja, elmesélje és megtapsolja a tetteinket.

Közben ki-ki vérmérséklete, kitartása és szorgalma szerint halad az általa megálmodott összkomfort felé. Ez néha puha ágy, húsos krumpliciprikással, kupica jó borral; néha riviérai nyaralás francia parfümmel. Sajnos nem csak fantázia dolga.

Hogy ki-mindenki és mi-minden felelős álmaink szárnyaszegettsége és a még sivárabb valóság miatt, felsorolni is lehetetlen, de keresni az okokat kötelesség, még akkor is, ha pontos választ ígérni nagyképű handa-banda.

Talán éppen azért, mert búcsúval vagy anélkül, egy napon minden megszerzett javunktól meg kell válnunk, nem mindegy – nem lehet mindegy –, hogyan értük el azt a mindent. Hány társunk boldogsága árán, hányszor és hogyan voltunk cinkosai a „történelemnek”, hány lapáttal tettünk még rá a feltartóztathatatlanul ránk zúduló örökös kelet-európai átmenetre?

Ami itt következik, nem csupán esti mese karrieristáknak és törtetőknak, emlékeztetés az élet végességére, hanem a nyolcvanas évek Romániájának sokfajta kiszolgáltatottságából próbálok kiragadni néhányat: a minimális létbiztonságot is lehetetlenné tevő erőltetett elvárosiasítás torzszüleményeit; azokat a személyiségtorzulásokat, amelyeket az ellehetetlene-

dett tulajdonviszonyok okozni képesek, valamint a világháborút követő esztelen németüldözést és az üldözött kisebbségi létből származó sorstragédiákat, a kivándorlás ok-okozati láncolatának összefüggésében.

Annak ellenére, hogy a két történet elsősorban a Ceaușescu által fémjelzett Romániáról szól, és hogy azóta sokfajta új torzulásnak lehettünk tanúi, remélem a téma még ma sem érdektelen. Felidézése a jótékony feledés vékony kerge alól talán segít elviselni az új és merőben más, de emberi lényegét tekintve mégis azonos gondjainkat.

Ha végére vergődtek történeteimnek és méltatlankodnak:

„– Hol itt az összkomfort?” – kérem, próbáljanak velem együtt választ keresni arra is, hogy ki a hibás, ha búcsúznunk kell tőle, még mielőtt elértük.

Hálás vagyok mindenkinek az erre pazarolt időért, hiszen helyette akár meg is gazdagodhatna hirtelen. (Történt már ilyen is, s mennyivel kellemesebb történet!)

Köszönettel:

a Szerző.

I. VÁLTOZAT

GARZON A NEGYEDIKEN

SZEREPLŐK:

GÁBOR	– vadonatúj garzonlakó
GIZELLA	– Gábor felesége és örököse
MADÁRKA	– Gizella testvére
RÁDULY	– Gizella első férje
ANNA	– Gábor régi menyasszonya
JÁCINT	– Anna férje, egyébként is Valaki és...
MÁSOK	mert bármennyire énközpontúak vagyunk,
legegyszerűbb emlékeinkbe is betolakodnak
és megnehezítik a számvetést.

I.

GÁBOR

Ahhoz képest, hogy koporsó, elég tágas és világos ez a szobácska. Főleg azt a falon futó pletykavirágot szívesen nézem, az él. Él, pedig nem mozog, nem beszél, csak nő. Nekem is növekszik a körmöm, a szakállam, a hajam – lehet, hogy ezek szerint én is élek? Azt hallottam, hogy a halottnak is nő a szakálla egy darabig. Nekem a tegnapelőtt vágták le, máris újranozott. Érzem, viszket... Ha mozgatni tudnám a kezem, akár meg is vakarhatnám... Ha beszélni tudnék, behívhatnám a feleségemet – mert most már nem csak központi fűtéses blokklakásom*, de feleségem is van – és mondhatnám, hogy vakarja meg...

De csak üvölni tudok, s ettől ő azt hiszi, hogy fáj a felfekvésem – pedig azt nem is érzem –, és elkezd tisztába tenni. Utálatos egy ügy! Sajnos az orrom, az kifogástalanul működik, biztosan a feleségemé is, látom az arcán. Vajon hogy hívhatják a feleségemet? A nevét sem tudtam megkérdezni, Ő meg nem mondta. Lehet, hogy Anni? Ez volna csak az igazi! De nem hiszem, az nem illik hozzá. Inkább Aglája, vagy Gáfia, valami G betűs neve kell legyen, úgy gurgulázik a hangja, ha erőlteti a kedvességet. Szép tőle, hogy igyekszik, nem is vártam volna...

Mikor a guta másodszor is meglapított, a nevezetes nap után, s magamhoz tértem a kórházban, egyszer csak jön a háziasszonyom látogatóba, és szörnyülködik, ahelyett, hogy vigasztalna; mondaná bár, hogy ne búsuljak, lehet még belőlem ember, fiatal vagyok – úgy hát, ötven sem egészen –, de buta az istenadta, vagy mit gondoljak?

Azt mondja: „– *Jesszus!, hogy néz ki maga szegény ördög, mozdulni se tud, na de remélem, legalább most nyugdíjazzák, mert ezt várták bizonyosan, ha nem hülyék, tudhat-*

*tömbház románból vett elnevezése

ták, hogy az első guta után jó a második, de csak úgy dolgoztatták félig bénán, hát most aztán mehet az elfekvőbe, mert ugyan ki törődne magával, ha meg se tud mozdulni, ugye kell valaki segítség, no arra a nyugdíja is rámegy, de azért nem rossz hely az az elfekvő, az én anyám is ott van, adnak neki rendes kosztot, láttam, amikor meglátogattam, és nem adnak neki inni, ami nagy áldás, hát mondom, jó hely az elfekvő.”

Na, akkor úgy éreztem, megbolondulok. Ki a fene engedte ezt az istenverést a fejemre?! Biztosan csbukot* adott a kapusnak, hogy beengedje. Csak ömlik belőle a szó végeérhetetlen, s azt sem tudom mondani neki, hogy kuss! Fogja már be végre azt a vészmadár száját! Mert akkor még hittem, hogy jobban leszek, és ha tolószékben is, de mozogni tudok... Az ember olyan buta tud lenni némely ítéletében, ha önmagáról van szó!

Egyedül a fejem mozgott, s kétségbeesetten ráztam jobbra-balra, míg végre megértette az ellenkezésemet.

„– Ja, azt mondja, hogy nem jó hely, vagy hogy nem akar odamenni, na de nem lesz más választása, az anyám sem akart menni, de nekem se volt más választásom, mert dolgozni ugye kellett normára, s egész éjjel nem hagyott aludni, részegen óbégatott, persze csak az utóbbi két évben, mielőtt az elfekvőbe dugtam volna, mert előbb nem ismertem, két hónapos koromban a vonatsínre rakott, s a pályaoőr nevelt fel a feleségével.”

Csak hallgatna el, mi közöm nekem ehhez az egészhez? De nem! – mondja tovább: *„– Aztán mire megvénült, s én jól kerestem, házam is volt, tudja, hiszen maga is ott lakott nálam két évig, miután az anyámat az elfekvőbe vittem, de mostanig nem mondtam magának, rosszat gondolhatt volna, pedig Isten a tanúm, hányszor szedtem össze részszege az árokból, mecsergett végig az utcán a nyakamba akaszkodva, lődörögve, s hogy az emberek lássák, milyen jó kedvem van, hát én is vele énekeltem hazáig, mert más is*

*csúszópénz, török eredetű szó

szik, ugye maga se vetette meg?, de legalább csendben lefeküdt, s kialudta magát reggelig, eljárt rendesen dolgozni, de ő nem és nem!, aztán mikor nem bírtam tovább, betettem az elfekvőbe, mert az egy jó hely, ott nem lehet inni, ne rázza a fejét, az egy jó hely, elhiheti! – Ja, nem azért rázza, csak maga nem akar odamenni?” – erre aztán végre igent intettem. „Hát jó na, én bemegyek a gyárba, s beszélek a fejükkel, hátha megmozdul bennük a lelkiismeret. Huszonöt esztendő alatt nem tudtak lakást adni, hogy megnősülhessen, talán most adnak, s akkor annak a fejibe találunk egy jó-ravaló fehérnépet, akit feleségül vehet, aki elgondozza, míg él, kérdeztem a doktor urat, azt mondta, akár tíz évig is élhet, de ezt, ne féljen, nem mondom meg a jövőendőbelijének” – ígérte végül a volt háziasszonyom, s otthagyt, kábábban, mint kómás koromban.

Az jó volt, akkor nem tudtam semmit. De ezután az elfekvő – anyámtyúkjá – és házassági mese után olyan volt a fejem, mint egy huzatos alagút, sajgott az agyam is, az a kevés is, ami megmaradt. Reméltem, hogy csak rossz álom az egész, nemsokára felébredek, a hideg víztől kijózanodom, és indulok dolgozni...

Belealudtam a kétségbeesésbe. Jól csinálta végül is a Teremtő, hogy ha az ember agya nem tudja elviselni tovább, amit a maradék értelem világánál hirtelen megmutatnak neki, hát fogja magát, és besötétít, lehúzza a redőnyt. Nem tudom, mennyit aludhattam, s hogy igazi alvás volt-e ez, vagy valami jótékony egyéb, de mire újra magamhoz tértem, a fiatal doktorka, aki a legtöbbet volt a szobában, azt mondta, hogy készülhetek, ki fognak engedni a kórházból, mert most már túl vagyok a pillanatnyi életveszélyen, most már csak gondos ápolásra lesz szükségem, és az lehetséges, mert a gyár kiutalt nekem egy garzonlakást a negyediken.

„– Hát az most nem számít, nem magának kell mászni a négy emeletet, a felesége pedig, úgy látszik, jól bírja még magát. Nem is tudtam, hogy van felesége.”

– Nekem tetszik mesélni, doktor úr? Hát eddig én se.

Ezek szerint mégsem rossz álom csupán a volt háziasszonyom úgy mindenestől, hanem betartotta a szavát. Csinálta, ahogy csinálta, Isten őrizze, hogy végiggondoljam mind ahogy elmesélte kinek mit mondott meg, mert hogy az ő szájára nem fontak, s ő nem fél semmiféle párthatalmasságtól, tehetnek neki egy szívességet, ha hagyja... – elrendezte a lakást, asszonyt is talált, bútor is volt, és én tűrtem, hogy átköltöztessenek, mert ha ennél jobbat tudok, akkor se tudtam volna szólni senkinek semmit.

Nekem már igazán lejárt, ha el sem tudom mondani, mit gondolok. Akkor akár nem is vagyok, mintha nem én lennék én... Mindig tudtam, mit akarok. Mindig meg is mondtam. Lehet, hogy éppen ez volt a baj. Ha tőlem függött, mindig meg is tartottam, nem úgy, mint Anni... Hej, Annis-Annis, be csúful kibabráltál te velem!

Aludni volna jó, nem ötvennégyen rágódni, az az egész úgyis megemészthetetlen. De most nem szán meg jótékony sötétet a Fennvaló, úgy látszik, igen-igen kialudhattam magamat. Ne légy nagyképű, még hogy nem akarsz Annisra gondolni! Ezt mással elhitethetnéd, ha még hazudni tudnál, de most örök igazmondásra kárhozol a hallgatásban. Hát akkor ne játszunk meg magunkat, nincs kinek! *„Eszembe jutottál kicsiny kis leányka, te a nagyvilágnak legnagyobb gyémántja”* – naná, hogy énekelni se fogok soha többé, csak gondolatban. *„– Mikor velem voltál, tudom, hogy szerettél, akkor meleg nyár volt, most tél van, hideg tél.”* Furcsa ez az élet, a valóságban ilyen tiszta szépen még legénykoromban se énekeltem. Még az eljegyzésünkkor se, pedig akkor még te is velem daloltad, hogy lakodalom van a mi utcánkban, aztán nem is jöttél el, pedig százszor is üzentem.

Mert nekem viszont mennem kellett, pusztulni a falumból, ahol apám, nagyapám élt... pusztulni több okból is, már akkor, mikor azt hittem, előttem az egész boldog élet Veled. Akkor még nem értettem az okokat, csak a kényszer szorítását éreztem, s próbáltam kitérni az ütések elől, a magam bűnő paraszt módján, ahogy lehetett. Ha megfojtották az életet

körülöttünk a beszolgáltatással, ha bebizonyították, hogy az a föld, amin nagyapám s apám családja eddig jól megélt, képtelen ezentúl eltartani bennünket – már pedig ezt tették! –, én tudomásul vettem, mint annyian mások is a falumból, s elindultam a városba szerencsét próbálni, szakmát tanulni.

Nem firtattam az okokat, nem figyeltem oda apám dohogására, aki reggeltől estig átkozódott, s magyarázta volna nekem, ha lett volna kinek, hogy ez az egész arra megy ki, hogy mindenünkől kiforgassanak, hogy *fődfutó kódís* legyen valahány rendes ember, hogy ne legyen semmi tartaléka, hogy a mindennapi betevő falatért is az *étásakhoz* kelljen futkosni kérni vagy vásárolni. Érdekes, mindig *étásat* mondott, lehet azért, mert nagyon utálta valamennyit. „– *Meglásd – jósolta –, addig nem hagyják abba a kínzásunkat, amíg mindenki egyformán kódís nem lesz, s nem áll a csajkával sorban.* Nehezemre esett elhinni az apám igazát.

A faluban megforduló aktivisták mást ígértek. „Csak tanulni, tanulni, tanulni kell, erre buzdít Lenin elvtárs, felzárkózni a világ proletáriátus élvonalába. Szakmunkásként tiéd lesz a hatalom, megszabadulsz a sártól, belépsz a civilizáció világába. Mert mi kell megszabjuk a folyók új medreit, igába hajtjuk a természetet okos gépekkel, hogy minden minket szolgáljon.”

– Ugye milyen szépen tudtak beszélni azok a lepcsés szájú nadrágos szarok?! Hát csoda-e, ha elhittem, és csoda-e, ha elmentem hazulról?

És ezek után miért csodálkozom, hogy Annis is hitt neki? Tulajdonképpen én most már semmin se csodálkozom. Az az idő is elmúlt. Akkoriban még nagyon tudtam csodálkozni... Az aszfaltozott utcáktól kezdve a templomunknál is nagyobb emeletes házakon, a villamoson, telefonon, az ezer-csővű gyáron.

Milyen büszkén vágtam az apám arcába: „– Maga azt hiszi, hogy ide kötözhet engem ebbe a sáros nyomorúságba?! Hát nem. Nagykorú vagyok, azt csinállok, amit akarok! Majd megmutatom, hogy lesz kényelmes, modern otthonom, úgy

fogok élni, mint az emberek, nem ilyen vakondok módra, mint eddig, különben is tojok a vagyónára, az az oka minden bajunknak.”

Milyen botoran büszke tudtam lenni arra, amit elértem. Fél év múlva kikiáltottak szakmunkásnak, két hónap múlva élmunkásnak, és megígérték, hogy adnak lakást, ha megnősülök. Eljött az én időm, most megmutathatom apámnak, hogy mire vittem, és megmutathatom Annisnak is a mi eljövendő új otthonunkat. Igaz, hogy még nem központi fűtéses, és nincs benne fürdőszoba, de hát én is új vagyok még a gyárban, mások régebben várnak. De van benne vízcsap, nem kell a kútról cipelje a nehéz vedreket, ha mosni akar. Még aragázkiutalást is ígértek, csak ki kell várjam a soromat...

A szoba is tágas, szép nagy ablak van rajta, nem olyan zsebkendőnyi, mint odahaza, és három percre van a villamos-tól. Már csak a házasságlevelet kell felmutassam, s a miénk lehet. Mennyire vártam azt a hétvégét, hogy végre kivehessem a szabadnapjaimat, és hazamehessek. Mert egészen más az, ha személyesen mondhatja el az ember, hogyan is állnak a dolgok, mint levélben. Írogattam én Annisnak, hogyne írtam volna – még azt hihette volna különben, hogy elfelejtettem –, de az írást nem igazán nekem találták ki. Mennyivel másképpen lesz, amikor megfoghatom végre a két meleg kezét, a szemébe nézhetek, s azt mondom:

„– Anniskám, galambom, eljött a mi boldogságunk ideje. Ha te is úgy akarsz, egy hét múlva megesküdhetünk, s beköltözünk az új lakásba. Ha pedig lakadalmat szeretnél az itthoni szokás szerint, hát az se baj, tettem félre valami pénzecskét, s ha Isten egészséget ad, még gyűjtünk hozzá, amennyi kell, s azt is elrendezzük tisztességgel. Ne mondd, hogy csak úgy szárazon szakítottalak ki a szép leányéletedből.”

Egész héten ezt a mondókát próbálgattam, cifráztam, szépitettem százféleképpen, tükör előtt is elpróbáltam volna, de az nem volt a munkásszálláson, ahol akkor pillanatnyilag éltam. Aztán eljött az a hétvége is, mert minden elérkezik előbb vagy utóbb, akár várjuk, akár nem.

Mégiscsak aludni volna jobb... Ha tudnék...

Hazamentem. Bár siklott volna ki a vonat, vagy némultam volna meg akkor, ne most, hogy ne tudtam volna végigmakogni az én várható nagy szerencsémet és boldogságomat, amiből csak te hiányoztál, Annis! Mert neked nem kellett már akkor se lakás, se az én boldogságom, se én. Azt a kifogást találtad, hogy tovább akarsz tanulni, nem mehetsz férjhez.

Hiába mondtam, hogy beleegyezem abba is, férjes asszonyok is járnak az esti iskolába, te kitartottál az internátus és a nappali tagozat mellett. „– Én tökéletes szakember akarok lenni, nem valami gyorstalpalásos tessék-lássék diplomás, én igenis tudni akarok! Korai nekem még a házasság. Nem tudom, hogy nem vagy képes te ezt megérteni?!” – háborogtál, mert akkor még valóban nem értettelek. Váratlan boldogtalanságommal hazamenni is restelltem.

Apám, anyám tán még örvendtek volna is. Rég mondogatták, hogy nem hozzám való az az inci-finci kódís. Hová legyek el? A kocsma felé kódorogtam. Akkor, először. A légénypajtások ugrattak forma: „– Hallom, komoly kereső ember lettél, fizethetnél egy fél decit! Elmesélhetnék egyet s mást, hogy s mint van itthon az élet, mióta elmentél...”

Mire este a bálba értem, a szokatlan italtól kába voltam ugyan, mégis mindent jobban megértettem. Amikor a mellett a virág nevű mákvirág aktivista mellett láttalak ülni egész este, egyszeriben világos lett előttem a te nagy tökéletességre való vágyad. Megértettem, hogy nem tudok ezzel a szépenyelvűvel versenyezni se hazudozásban, se ígérgetésben. Én csak dolgozni tudtam, s téged szeretni, Annis, de azt igazából! Ha akkor a bicskát ki nem csavarják a kezemből, kibeleztem volna azt a micisapkás szemetet! Akkor legalább nyugodtan ültem volna a hűvösön három évig, s tudtam volna, hogy mi okból. De így csak azon járt az eszem, hogy az a mocskos kezeivel matat az öledben, s te hagyod... Hát hogyan ment volna fel a vérnyomásom?! Biztosan már akkor felment, de ki gondolt ilyesmire. Azt se igen tudtam, hogy vérnyomás van a világon, pedig fájt néha a tarkóm, de azt hittem, a túl sok

gondolkozástól, mert volt időm rá elég. Gondolkozhattam a múlton, mert a jövőm az el volt rendezve egyszer s mindenkorra. Rájöhettem, hogy mitől lettünk mi az eljegyzésem után hirtelen kulákok a tizenkét hold kavicsos földünkkel, s elmélázhattam azon, hogy mitől lettem én egyszerre élmunkásból osztályellenség, csak azért, mert a menyasszonyom csábítójával megpróbáltam leszámolni. Mintha az a csámpás fülű maga lett volna a megtestesült népi demokrácia. Gondolkozhattam én mindenben, hiszen semmi mást nem tehettem. De azt, amit most megértem, akkor se gondoltam volna, ha közben egy percet sem alszom.

Mert, hogy megüt a gula, kétszer is, az előrelátható lett, de csak jóval a szabadulásom után. Szegény doktor! Ő komolyan vette, hogy őrködjön a munkásosztály egészségén, ha már üzemorvosként volt kénytelen létezni, mert többre nem futotta a képességeiből vagy a „piláiból”*.

Ki tudja? Tény, hogy egyfolytában a megelőző orvostudomány szükségességéről papolt nekem minden ellenőrzésen – amire külön behívatott –, és elmondta, hogy ha nem szedem a gyógyszereket és nem hagyom abba az ivást, hamarosan agyvérzést kapok. De én mindig csak azt feleltem neki:

„– A doktor úr milyen egy vicces ember!”

Ezzel sikerült minden alkalommal jól felbosszantani – bár ennyit, ha örökösen azzal a gutával fenyeget. Mit tudta ő, miért iszom? Nem is érdekelte. De ha kérdezi is... Meséltem volna el, hogy börtönben voltam, hogy ő is lenézzen, vagy féljen szóba állni velem, mivelhogy állítólag állam- és népidemokrácia-ellenes magatartásért ültem. Így is tudták éppen elegenden. A káderosztály gondoskodott róla. Hányszor vágták a fejemhez prémiumosztáskor, előléptetéskor, a lakáskérvény sürgősségi listájának elkészítésekor. Harminc év alatt hármat léptem előre a rangsorban – ez lehetett az a bizonyos „menyiségi felhalmozódás”, amit most „minőségi ugrásba” kényszerített a volt háziasszonyom.

*pilă – reszelő románul, a protekcionizmus megjelölésére használt köznyelvi fordulat

Hát persze, hogy minduntalan leittam magam! Hagyjuk a fenébe... most is elviselhetőbb lenne az élet, ha adnának egy kortyot... A saját sokat halogatott esküvőmön se tudtam inni bár egy decit, pedig az igazán semmi! – ennek ellenére elég szórakoztató volt. Azt a komédiát! A röhögés ölt meg... kár, hogy nem tudom, látszik-e rajtam, ha röhögök...

Miután eltakarodtak a gyári haverok, akik gyászos képpel segítettek elköltöztetni – előbb megittak egy liter pálinkát, amit az első nyugdíjam számlájára kölcsönzött pénzből vett meg a volt háziasszonyom. Lehetséges, meg se érem, hogy a papírjaim végigjárják a hivatalok összes emeletét? Akkor majd miből adják meg neki? Na, ez nem az én gondom, azért lesz örökösöm, hogy törődjön ezzel is.

Nekem bezzeg nem adtak egy kortyot se, ezt azért megjegyzem magamnak! Szóval eltakarodtak, és én elszunyókáltam, mert elfárasztott ez a hercehurca, főleg a félelem, amíg a négy emeleten, ferdén, fejjel lefelé, csúsztam a hordágyról a semmibe, legalábbis én azt hittem, pedig oda voltam kötözve rendesen. A zaj is sok volt nekem, ahogy mindenki okos tanácsokat adott azoknak, akik cipeltek. Hát arra ébredek, hogy simogat valaki...

Hirtelen azt gondoltam, jó anyámnál vagyok a másvilágon. Utoljára Ő simogatott meg, azon a beszélőn, ami után többé soha se láttam. Reszkető keze hozzáverődött a rácsokhoz, ahogy az arcom után nyúlt.

„– *Drága kicsi fiam! Mire juttattak, Istenem, mire juttattak?! Elepeszt a bánat utánad... de csak te legyél jól, csak te bírd ki, ami még hátravan! Várunk haza mindennap és minden éjjel, ott van a te jó helyed, mindig is ott lett volna, ó, Istenem, Istenem!*”

Mire kiengedtek, már csak a sírját találtam, apámnak szereztek egy év múltán valami „jóra való” új feleséget. Nem volt nekem ott már helyem, se jó, se rossz.

De anyám imáját meghallgatta az Isten, kibírtam, mint annyi más egyebet is azóta. Most különben is lakodalomról lesz szó, vigasságról! – régi jó háziasszonyom simogat, pár

esztendővel ezelőtt bezzeg nem jutott eszébe, pedig akkor szívesebben vettem volna... na, most se rossz! Hagyom, mert meg se tudnám akadályozni... Azt mondja:

„– *Gábor úr, engedje meg, hogy bemutassam a menyasszonyát*” – de nevet nem mondott, s most amíg véletlenül nevének nem szólítja valaki, találgathatom... Nocsak. Ott állt az ágy mellett a „menyasszony”, egy kicsit félénken, olyan jó ötvenesnek néztem. Nem tudtam hirtelen eldönteni, mitől fél, attól-e, hogy először kell férjhez mennie, vagy attól, hogy nehéz vagyok, s nem bír emelgetni. Néztem, elég fixen, lássam, tetszem-e neki? Mikor utoljára a tükörbe néztem, még elég jóképű csávó voltam, csak a hajam szürkült egy kicsit a halántékomon, de ez rég volt, és amennyire a kezeimen látom, eléggé elcsontosodtak, lehet, hogy az arcom se a régi? Hát néztem, vajon mit szól. Nem szólt semmit, csak elpirult – nézz te oda!..

Megsajnáltam. Intettem a fejemmel, hogy igen! – ezt köszönésnek is vehette. Hanem a volt háziasszonyom beszélt helyette is. Fáradt vagyok most pontosan végiggondolni azt a szóáradatot... A lényege az volt, hogy az asszony most itt marad velem, egyheti próbaházasságra, utána, ha jónak látjuk, összeházasodunk. Engem fojtogatott a röhögés, de sűrűn bólogattam, hogy jó lesz. Ezzel a házasságközvetítőnk nyugodtan hazament – ügyesen, jól elvégezte a dolgát –, én pedig egyedül maradtam a próbafeleségemmel, akinek a nevét a mai napig se tudom.

Leült az ágy mellé a székre. A szoknyáját gondosan a két térdére igazította, nehogy kilátszódjanak, utána kezeit az ölében összekulcsolta, felette szépen domborodott a hájas hasa. A haja kökényfeketére volt festve, csak a töve világított, úgy egy centis darabon. Valamikor még szép is lehetett, akárcsak én...

– No – gondoltam –, ez szép éccaka lesz, ha ő se szól egy szót sem. A régi próbaházasságaim jutottak eszembe, melyek egytől egyig jól kezdődtek, s mindig azzal értek véget, hogy kivettem az asszonyt... Igaz, akkor én is más legény voltam, de

a menyasszonyok is másképpen néztek ki... Ilyen csendes, hallgató próba egy sem volt. Rendszerint virágos-pálinkás kedvemben jutott eszembe, hogy mégis meg kéne házasodni, nem érdemli meg Annis, hogy én hűséges legyek hozzá. A menyasszonyjelölteket pedig ott találtam kezem ügyében a kocsmában vagy a vendéglőben, alig várták, hogy feleségül kérje valaki aznap...

Vajon ez a legkülönösebb valamennyi közül, meddig bírja, hogy egy szót se szóljon? Csak néz maga elé, mintha itt se lennék. Súlyos sóhajtás után végül csak nekiveselkedett, elmondta, hogy gondolni fog. Majd ő kérdez, én csak intsek a fejemmel, hogy igen, vagy nem. Rögtön ki is akarta próbálni. Nem ennék-e valamit? Az esküvőhöz hozzátartozik a lakoma is, bezzeg, hogy innék-e, azt meg sem kérdezte. Mindegy, bólintottam, hogy igen. Kiment a konyhába.

Mihelyt magamra maradtam, elmúlt a röhhöghetnékem, s hirtelen megvilágosodott előttem az én teljes kiszolgáltatottságom. Egy vadidegen asszony matat majd a testem körül, takarítja a piszkomat, és se megtiltani, se megköszönni nem tudom majd neki. A kórházban is végezték ezt az ápolónők, de az valahogy más. Nekik az a mesterségük. Mintha nem is lennének nők... Pontosan, szakszerűen dolgoznak, akár én – valamikor – az esztergapadon. Inkább mentem volna az elfekvőbe, ott lehet, nálam szerencsétlenebbek is vannak, legalább közös lett volna a nyomorúság. Ez a kapzsi banya lakást és fél nyugdíjat akar örökölni utánam... Akkor inkább hagytam volna Annisra... De én kemény legény voltam! *„Nem alkuszom!”* – mondtam neki azon a nevezetes napon, amikor annyi év után végre meglátogatott.

„– Az elvesztegetett fiatal éveimet úgy se tudod visszadni. Hiába tudod most, hogy az a másik gazember volt, ha ennyi esztendő kellett neked ahhoz, hogy rájőjj... és én se vagyok a régi. Lehet, hogy már nem is szeretlek...” – mondtam, hogy inkább szakadt volna ki a nyelvem tövestől, lehet, ezért büntet most némasággal az Isten. *„– Tán azt hitted, hogy az irántad való nagy hűségből nem nősültem meg?! Hát ne*

áltasd magad!” – folytattam, mint akibe belebújt az ördög, csak egy célom volt, hogy bántsam. „– Csak azért nem tettem, mert elhatároztam, hogy az életben velem asszony többet ki nem babrál. Én hagytam ott, ahány szeretőm volt, s volt, amennyit akartam, tudd meg! Különben is, börtöntöltelék vagyok, hivatalosan elismert gazember, a cuculista társadalom ellensége. Mihez kezdjen egy tökéletesen képzett tanárnő szakember, aki még ráadásul Párttag is, egy magamfajta senkivel? Mert én már senki sem vagyok, ha nem tudnád, csupán egy alkoholista beteg ember! Mit akarsz még tőlem? A bal karom béna, lehet, hogy leszázalékolnak, és az is, hogy holnap meghalok. Megmondta az orvos. Nem volt elég neked az én egész elrontott életem?! Ötvenévesen a felvevő ruhámon kívül semmim sincs. Elittam! Érted? Elittam, miattad! Most akarod nekem adni magad, amikor öreg vagyok és öreg vagy?! Takarodj a szemem elől, hogy soha többet ne lássalak!”

Megtelt könnyel a szeme. „– Bocsáss meg, ha tudsz, bocsáss meg!” – mondta egész halkán, de én nem tudtam türtőztetni magam, tovább ordítottam: „– Soha! Eredj!” – s ki nyitottam az ajtót előtte. Miután kíváncszorgott, becsaptam, hogy csak zengett, s inni kezdtem – szerencsére volt mit –, míg végre nem tudtam semmit, nem emlékeztem semmire, nem vártam semmit. Most már igazán nem várhattam semmire és senkire.

A kórházban tértem magamhoz. Nem emlékeztem, hogy nincs kire várnom, akkor frissiben arra se, hogy miért kerültem oda. Minden ajtónyitásra odanéztem. Azt hittem még akkor – csak álmodtam –, hogy Annis meglátogatott. Akkor biztosan a valóságban is el kell jönnie! „– Annis, ha van egy csepp lelked, eljössz – legalább eljössz hozzám – még egyszer az életben!” Úgy ismétелgettem, akár az imádságot, olyan reménykedőn, és hiábavalóan.

Mert nem jött, többé már nem jöhetett el hozzám a történtek után. Ellenben sorra-szerre visszajöttek az emlékeim, minden szörnyűség, amit mondani képes voltam, és tud-

tam, most már bizonyosan, hogy mindennek vége! Soha többé nem jön el hozzám! – és így van ez jól. Nem tudnám elviselni, hogy így, ilyenek lásson. Akkor már inkább egy ezer idegen... Ha nem megy el közben a kedve az örökségtől és tőlem, mert mindent el fogok követni, hogy úgy legyen. Elvégre azért próba a próbaházasság, mert meggondolható és visszavonható. Legfennebb bevisznek egy hét múlva az elfekvőbe – a haverok ihatnak megint egy litert –, a lakást pedig odaadják egy fiatalembernek, az legalább egy-két boldog napot is élhet benne.

Mire a próbafeleség bejött a konyhából, készen állt a terem. Beszélni, mozogni nem tudok, de köpni, üvölni és pisilni igen. No, majd rendezek én neked próbahetet! Ha tisztességes szándékú asszony lennél, a tisztességesebb kapzsi fajtából való, akkor nem kellett volna próbaházasság...

„– *Itt a finom grízpapi*” – gügyögte, s állam alá tette a szalvétát. Akkor jöttem rá, hogy rosszul fektettek az ágyba. A kórházban mindkét oldalról megközelíthető a beteg, de ez a rekamié a fal mellett áll, sehogy sem esik keze ügyébe, hogy etessen. A tejbegrízt világéletemben utáltam, hála Istennek! Ahogy a szájamba tette a kanalat – kitátottam lelkiismeretesen, akár a verébfióka a csőrét –, egy kicsit löktem csak a nyelvemmel a grízen, és nem csuktam vissza a számat, mint akit nem tanítottak meg enni.

Örömmel tapasztaltam, hogyan folyik a nyakamba a trutyi, no meg a fülembe, a párnára és a fejem alá. Tökéletes teljesítmény volt! Szegény, azt hitte, hogy ő az ügyetlen. Felismerte, hogy rosszul fekszem. Cipelt, fújtatott, új párnát húzott, áthelyezett. Mikor készen volt, bepisiltem. Tisztába rakott, és újra etetni próbált. Megint kiköptem...

Kiment mosni, mosogatni, akkor teljes hangerővel üvölni kezdtem, és bármit kérdezett, hogy szomjas vagyok-e, ágytálat akarok-e, éhes vagyok-e, sötétben szeretnék-e maradni, adjon-e fájdalomcsillapítót, én mindenre nemet intetem, s élveztem, hogy olyan kevés fantáziája van a kérdések kitalálásához. Ha kitette a lábát a szobából, vártam egy ke-

veset, hadd higgye, hogy minden rendben van, és mire újból megnyugodott, előlről kezdtem az üvöltést, ő meg a kérdezőgetést. Gondosan vigyáztam arra is, hogy éjjel se aludjon egy óránál tovább.

Vártam, hogy fellázadjon. Ha agyonüt, akkor legalább hamar befejezem. Én az ő helyében már bizonyosan nem bírtam volna tovább. De nem ütött meg, csak szemrehányó hangon mondogatta: „– *Ejnye, Gábor úr! Miért nem igyekszik egy kicsit segíteni nekem?!*” Csak a haja lett még lomposabb s a szeme egy kissé karikás, egyébként látszólag elég jól tűrte a gyűródést.

Így telt el próbaházasságom egész hete. Becsültem, hogy kibírta, és örültem, hogy vége van, mert már én is nagyon fáradt voltam. Felkészültem, hogy jön a mentőautó, a hordágyat cipelő fogdmegek, s ha a négy emeleten lefelé sem ejtenek el, akkor semmi sem ment meg az elfekvőtől. Az egy jó hely, mondaná a háziasszonyom. Hát lássuk!

Próbafeleségem közben felöltözött szépen – egy fémszál-as fekete blúz feszült rajta –, és ha van ilyen, hát még az enyémnél is szánalmasabb látványt nyújtott a nagy ünnepi igyekezetben.

Idejött az ágyhoz, szertartásosan a székre ült, mint az első este. No, most mondja meg, hogy: „viszontlátásra – amikor a hátam közepét! Én elmentem, de ne higgye, hogy szívtelen vagyok, kihívtam a mentőt” – gondoltam. Félttem is attól, amit hallani fogok, de elégtételt is éreztem. „Gábor, ezt ügyesen megcsináltad!” – dicsértem magam, s vártam a ménkövet, hogy csapjon már le egyszer, ha elkerülhetetlen. Próbafeleségem tőle szokatlan hosszú szónoklatba kezdett:

„– *Gábor úr! A hét eltelt. Én tudom, hogy maga nem rossz-saságból csinálja, amit csinál, hanem mert beteg. Nekem nem kimondott gyönyörűség, hogy magát ápoljam, de tisztességes megélhetési lehetőség. A konyha elég tágas ahhoz, hogy ott elaludhassak, fürdőszoba is van, fűtés is lesz a télen, és ugye ez nagy szó. A nyugdíját be lehet osztani, hogy elég legyen, úgyis csak a legszükségesebbeket lehet kapni*

az üzletben, néha még azt se, hát majd nem költekeziünk. Nézze, kérem, én mindezt a legelső napon is éppen ilyen jól tudtam. A kérdés csak az, hogy maga, Gábor úr, meg van-e elégedve velem... a gondozásával? Ha igen, akkor én most elmegyek a körzeti orvoshoz, hogy beadhassuk az iratokat a házassághoz.”

„– Gábor – valld be férfiasan –, nem ezt vártad! Itt ül a széken, szájalmas csillogón, arcán azzal az első napi félelemmel, amin akkor olyan jól mulattál, és várja a választ!

Elszégyelltem magam az egész heti kutyakomédiáért; örültem, hogy nem visz az elfekvőbe, csodálkoztam, hogy létezik az enyémnél is nagyobb testi-lelki nyomorúság – és egyszerre bántani kezdett, hogy nem húsz évvel ezelőtt találkoztam vele, akkor most minden másképpen lehetne... Egyszóval, egész bensőm a feje tetejére állott, annyira, hogy bólintani is elfelejtettem.

„– *Nem válaszol?*” – kérdezte félénken. „– *Nem volt megelégedve velem? Lehet, hogy kicsit ügyetlen vagyok. Mindig elfelejtettem azt is, hogy egyszerre csak egy kérdésre tud válaszolni. Istenem, én néha úgy megzavarodom. Hát válaszoljon, kérem, akarja, hogy beadjuk az iratokat?*”

Gyorsan igent intettem, többször is, és mosolyogni próbáltam, de az egyáltalán nem biztos, hogy mosolyok is sikerült. Fellélegzett.

„– *Jó, köszönöm! Akkor én sietek, hogy még ott kapjam az orvost. Egyúttal megkérem, nézze meg magát, és írjon fel valami jó erősítő orvosságot, hátha jobb étvágya lesz tőle.*”

Bólintottam erre is. Nem árt egy kis változatosság, addig is telik az idő, amíg az orvos itt ügyködik. Azt a régit, a gyár-ból nem szívesen láttam volna viszont, nem állta volna meg, hogy győzedelmesen el ne emlegesse, hogy lám, igaza lett... De ezt az újat most már nem tudom felbosszantani, az igazság az, hogy el is ment tőle a kedvem. Az asszonyon járt az eszem, ezen az én eljövendő feleségemen. Mekkora kitasztottságban kellett élnie ahhoz, hogy ide meneküljön? Nem is

hittem volna, hogy ilyen állapotban én még menedék lehessek valakinek... Ki tudja, mekkora szerencsétlenségen eshetett át nemrég? Átesett, amin átesett, de feladta a leckét emberségből! Magolhatod Gábor, mint annak idején a földrajzot az iskolában. Bezzeg a számtant soha se tanultad, mégis te tudtad a legjobban az osztályban. Talán továbbtanulni lett volna jó, ha nem akartál volna nősülni katonaság után, ha nem lettél volna kulák, ha a feleségeddel együtt tanulhattál volna, s ha a kicsikutyá nem kakálna, hát kihasadna... és mégis, ha akkor, ez a nevesincs asszony kerül az utadba, akkor – a fene egye meg ezt a sok ha-t, ezt a sok akkor-t!

Nincs se ha, se akkor, csak gutaütés, és álmos vagyok, és éhes vagyok, de cefetül! Az asszony állandóan belém diktálja az étvágycsinálókat. Ha alszom, legalább nem érzem az éhséget. Hát akkor aludjunk...

Így, tisztába tévés után, amikor a nap besüt az ablakon, a méhecske ott zümmög a pletykavirág körül, még jól is érzéném magam, ha nem lennék egyfolytában éhes. Persze ehetnék is, és eléldegélhetnék még vagy tíz évet, ahogy az orvos mondta, de hát... *Újra meg újra végig kell gondolnom mindent, hogy erőm legyen! Tudom, mit akarok, és ez csak tőlem függ.*

Ott hagytam abba, hogy az asszony elment a rendelőbe, és én örültem, de főképpen szégyelltem magam. Elhatároztam, hogy megjavulok – mint annyi másszor is, mikor „új életet” akartam holnaptól kezdeni –, de most komolyan elhatároztam, hogy legalább készakarva nem keserítem szegénynek az életét.

Nem is púpos, nem is sánta, csak egy kicsit közönségesen néz ki abbéli igyekezetében, hogy fiatal maradjon. Ettől még kaphatott volna magának egy jóravaló embert...

Bár a jóravalóság egyre ritkább lesz, azt hiszem. A gyárban is látszólag csupa jóravaló ember volt körülöttem, egy sem ült

börtönben, mint én, mégsem jutott volna huszonöt év alatt senkinek eszébe, hogy megkérdezze: „– *Te Gábor, te, mi a fenének iszol?!*” Inkább azt mondták: „– *Gyere, fizetek egy fél decit...*” – talán mert tudták, hogy nem szeretek adós maradni, és duplán kapják vissza... Ezt a lakást is akkor utalták ki, amikor már csak koporsónak használhatom. Egész városi életemben egyik albérletből a másikba hányódtam, soha sehol se lehettem otthon. Most először lennék, s még jó is volna, ha nem lennék éhes... Így is jó!

Ott hagytam abba, hogy elment az asszony – vagy ott, hogy visszajött? Már nem is tudom...

Hozta az orvost – ügyes fiatalember! –, megvizsgált, hümmögött, receptet írt, és az külön szép volt tőle, hogy nem hazudott. Azt mondta: „– *Tata, maga ilyen állapotban már nem sokra való, de azért legyen nyugodt, ráírjuk az egészségi bizonyítványára, hogy házasságra alkalmas, különben nem fogadják el az iratot. Ezen ne múljon! Mintaházasság lesz, garantálom, soha se fognak veszekedni.*” Meg volt győződve róla, hogy szellemes. Láttam rajta. Csak azt sajnáltam, hogy nem tudok mozogni, bár egy seggberúgás erejéig!

Aztán az asszony megetetett. Sokkal jobb ízűeket főz, mint amihez a kávéházban szoktam. Jól is esett, le is nyeltem rendesen, mert az egyhetes cirkusz és köpködés után elég éhes voltam. Igaz, nem annyira, mint most, mert akkor közben-közben még ettem valamit. Meg is dicsért, hogy milyen ügyes vagyok...

„– *Látja, Gábor úr? Tud maga segíteni, ha igyekszik! Ennek kell, hogy erőre kapjon!*”

Tán csak nem képzeli, hogy valódi férj lesz belőlem? – túlnőtem kajánul. Hamarosan újabb dicséreteket is learattam, mint másfél éves koromban, mikor először sikerült a bilibe végezni a dolgomat és nem melléje... Szép, békességes napok voltak.

Kijöttek a hivatalból, és annak rendje-módja szerint összekettket. Hogy két orvosi bizonyítványom volt: egy egészségi és házassági alkalmassági, és egy másik, mely súlyos szállítha-

atlan betegségemet igazolta, láthatóan nem zavarta a hatóságot.

Még a háromszínű szalagot is a vállára kötötte a hivatalnok, vagy micsoda, és elejétől végéig felolvasta azt a világ leg-hülyébb szövegét, ami minden házasságkötésnél egyforma, hogy a román szocialista állam hogyan védi az anya és gyermek jogait! Lehet, hogy a feleségem is ettől kapott vérszemet?! – nekem annál furcsábbnak tűnt az egész, mivel rádöbben-tem, hogy én életemben még soha se vettem részt egy esküvői szertartáson se, csak legfeljebb a templomban. Hát vadonat-új volt az egész, és annál szórakoztatóbb.

Hogy esetleges félreértés ne legyen a szándékaim tisztességességét illetően, az egész felolvasás alatt sűrűn bólogat-tam. De rám nem is igen nézett senki, az irodista a szöveget nézte, biztosan elolvasta már vagy harmincszor az életben, hogy a fenébe nem tudja megtanulni kívülről? – a többiek meg őt nézték, szép nagy darab kövér ember volt, volt mit nézni rajta.

A feleségem itallal, tésztával kínálta a jelenlevőket, ahogy illik. Én is ettem, foszlós diós kalács volt... Csak étel ne jusson eszembe! Ha jól emlékszem, csak a háború alatt voltam még ilyen éhes... Sebaj, majd csak elmúlik, nem tarthat, míg a világ. De a szomjúságot, azt nem bírom... Inni muszáj! Legalább csapvizet.

Bizony, az esküvő után egészen kellemes életem kezdett lenni. Aludtam, ettem, nézegettem a pletykát, s azt, hogyan világosodik ki és sötétedik el az ablak, órarend szerint. Persze unatkoztam is, de nem lehet minden tökéletes. Úgy, egy hónap múlva, a feleségem azt kérdezte, beleegyezem-e, hogy vegyünk egy televíziót. Megkapjuk olcsón a szomszédtól, az nagyobbat akar. Naná, hogy beleegyeztem! Attól kezdve nem is unatkoztam.

Nagyokat ettem – de még milyen nagyokat! –, persze nem mozoghattam, hát az emésztésem se volt valami tökéletes. De az asszony takarított rendesen, hát megvoltam. Ő nemigen nézte a televíziót, mert állandóan főzött, mosott, vasalt, taka-

rított és – szellőztetett... Az igazság az, hogy ha egy jó filmet néztem, hát nem szakítottam meg az élvezetet csak azért, hogy a kisgyermekkorai érdekemért kijáró dicséretet bekasszírozzam, és ágytálért üvöltsek. Mire lezajlott az egész, már rendszerint nem értettem, hogy ki kibe szerelmes, vagy éppen azt szalasztottam el, amikor leleplezték a gyilkost. Így hát hallgattam, mint aki tényleg... Az asszony pedig nem szólt semmit. Ha vége lett a filmnek, kicserélt alattam mindent, kiszellőztetett, és ment mosni. Mikor újra kihívta az ifjú doktort, az elégedetten állapította meg, hogy milyen jó gyógyszereket adott – lám, egészen kikerekedtem tőle. De nem bírta ki, hogy valamivel ne elégedetlenkedjen, ezért hozzátette:

„– *Hanem nem ártana, ha az asszonyság is szedne egy kis vitamint, mert eléggé lesoványodott és furcsán sápadt. Valamelyik nap, ha ráér, elküldjük a laboratóriumba – nem tetszik a színe!*”

No, hát ne is tesszen az én feleségem – gondoltam bosszúsan –, de az agyam valamelyik csücskében ott maradt, amit mondott, mint egy tüske a köröm alatt. Elkezdtem jobban szemügyre venni az asszonyt. Bizony lógott rajta a ruha, az ősz haja is majdnem teljesen kinőtt, egészen csinos, asszonyformája lett. Csak a szeme volt karikás, az arcszíne sárgás, s a hátát furcsán egyengette takarítás közben, ha ezért-azért lehajolt.

– Te Gábor, te marha! Miféle ember vagy te? Ez a tejfelesszájú kellett *idejöjjön*, hogy mást is megláss, mint a televíziót? Te hónapok óta rá se néztél az asszonyra. Miközben emelgetett, forgatott, mosdatott, te kényelmesen behunytad a szemed, fáradt volt a televízió vibráló fényétől. Csak híztál a világnak, nem törődve azzal, hogy a társad beleszakad. Csúf dolog volt, Gábor! Na most már egyre könnyebb lesz szegénynek, csak ez a nagy üresség annyira ne szaggatná a *mejjem* száját! Elmúlik hamarosan, csak el kellene aludnom! Elaluszom, elalszom, azért is elalszom... el...

„Gábor, Gábor! Ébredjen, az Isten szerelmére, csak nem... már este tíz óra, s még semmit se evett. Én azt is el tudom képzelni, hogy nehezen nyel, de legalább ezt a kis húslevest kóstolja meg! Csak egy-két kanállal legalább, az én kedvéért...”

Micsoda válogatott kegyetlenség felébreszteni az embert, s az orra alá dugni az illatozó húslevest! Állhatatlan vagy, Gábor! Két kanállal mégiscsak lenyeltél. Úgy kell neked! Most sokkal jobban csikarja a gyomrodat... Pedig tudnod kellene, hogy mit szabad, s mit nem! Mikor vizsgálat után hazajött az asszony az orvostól, mind kérdeztem volna tőle, hogy mi baja, de érthetetlen hangokon kívül nem jött ki más belőlem.

Dühös voltam magamra, de mit tegyek? Az asszony pedig, mintha el se járt volna soha hazulról, csak a szokásos dolgokról kérdezett, hogy ágytál, étel, ital, televízió meg miegymás... Egy nap hallom, csengetnek. Vajon ki érdeklődik még a sorsom után? Hallgatózom, hát a nagyszájú volt háziasszonyom. *„Jó napot, gondoltam, benézek munka után, lám mit csinál még a mi betegünk. Hanem magácskát Gizella színte meg se ismertem, olyan divatos formája lett, csak nincs valami baj?!”*

Hát Gizellának hívják! Giza, Gizus, Gizike... egészen szép a neve. Kár, hogy ez a boszorkány nem jött hamarabb! Most az egyszer igazán az Isten küldte egyenesen ide. Kérdez ez helyettem mindent, csak győzzön válaszolni a Gizus. De miként legyen, hogy én is halljam? Legjobb, ha tettetem magam, hogy alszom.

„Isten hozta – válaszol a feleségem, én is éppen ezt mondtam –, megyek, megnézem, ébren van-e. Hát éppen alszik. De tessék, üljön le, várja meg, míg felébred. Addig legalább elbeszélgetünk egy kicsit, néha már azt gondolom, megkukulok, hogy örökösen én kérdezek, én válaszolok. No, nem panaszképpen mondom, tessék csak, tessék! Az ajtót nyitva hagyom, halljam, ha valamire szüksége van.” – Hát azt jól teszed! – nyugtáztam magamban, s szinte éreztem, hogyan nyúlik meg a fülem, várva, hogy jobban halljak. Mert jól szá-

mítottam, a háziasszony vallatóra fogta, Gizus pedig válaszolgatott türelmesen:

„– *Voltam az orvosnál, hogyne. Azt mondta, vadhús van a méhemben, meg kellene operálni, mert állandóan vérzek – tudja, ezek a váltóévek... így magyarázta... De nem hagyhatom itt ezt a szegény embert, ha egyszer elvállaltam. Megmondtam az orvosnak is, aztán írt valami injekciókat. Azt mondta, próbáljuk meg, lehet, hogy használ, ha nem emelgetek és nem dolgozom nehezet. Hallott ilyet! Hogy ne emelgessek és ne dolgozzak! Kutya egy úri betegség, meg is enne a kosz mindkettőnket... Hát így állunk. Ha én ezt hamarabb tudom, hogy ilyen bajom van, akkor dehogy is vállalkoztam volna... De lehet, hogy akkor is elvállaltam volna, mit hazudjak? Maga tudja, milyen életem volt. Hát élet volt az, mondja meg! – Valahogy meg kell halni egyszer, csak addig kibírjam, ameddig ez a szerencsétlen él!*

„– *Maga csak ne siettesse a halált, eljön az anélkül is, hogy örökösen emlegessék!*”

„– *Nem siettetem most már, és emlegetni sem szoktam, mert nincs is kinek, csak úgy eszembe jutott, hogy ha akkor vissza nem rángatnak erre az árnyékvilágra, rég nem lenne már semmi gondom... Tudta a fene, hány bogyót kell lenyelni ahhoz, hogy biztos legyen... Most már csak egy dolog biztos: Ha elvállaltam, hát elvállaltam... Az életben semmit se lehet visszacsínálni.*”

Hallottál eleget, Gábor! Nyögj egy nagyot, hogy bejöjjenek! Hát így volt... Ezt kell sokszor végiggondolnom, akkor talán bírni fogom...

„– *Valahogy meg kell halni egyszer*” – így mondta. Én háromnegyed lábbal úgyis a sírban vagyok már, nem lesz soha ember belőlem – kinek használ egy élőhalott?! S ha már nem használ, legalább ne ártson! Nem sír utánam senki, és ez az asszony, amilyen becsületes, talán még meg is gyászol...

Az én „nevesincs asszonyomból” hirtelen Gizussá vált feleségemet majd szépen megoperálják, pár hét alatt felépül, lesz lakása, tűrhető nyugdíja, és talán még húsz év emberhez

méltó élete... Ne panaszkodj, Gábor! Az étel-éhség nem a legnagyobb. Egész életedben éheztél, akkor is, mikor tele volt a bendőd. Annis óta benned volt az éhségnél is nagyobb üresség, a csak azért is dac valakinek visszafizetni –, ha nem másnak, hát önmagadnak ártani! Megmutatni, hogy téged nem kap könnyű lábon senki asszonyszemély, veled aztán soha többet nem fognak kibabrálni! Sohase akartál adni, csak kapni. Mindent, semmiért. Gyáva is voltál, igen, gyáva, te, a híres verekedős legény! Féltél újramezdeni, féltél szeretni valakit, beszartál a gondolatától is, hogy még egyszer csalódhatsz az életben. No, hát nem babrált ki veled senki, ez akár legyezgethetné is a hiúságodat, hogyha te önmagaddal ennyire ki nem toltál volna...

Még hogy éhes vagy?! – és akkor mi van? Ha ebben a rozoga testedben él még valami, és azt embernek akarnád nevezni, hát mutasd meg magadnak! Most mutasd meg, milyen nagy vagány legény vagy! Bicskázni csak bikatermettel és indulattal lehet, de adni béna kézzel és összeszorított szájjal is. Összeszorított szájjal is, most is, mikor kérlelnek:

„– Gábor úr! Csak ezt a korty tejet, az én kedvemért!...”

Istenem, adj erőt, hogy ne nyeljem le! Még most az egyszer ne! És ne akard, hogy sokáig hívjalak! Légy hozzánk szelíd és irgalmas!... Ugye már nem tarthat sokáig?...

II.

GIZELLA

Ha el tudnám magyarázni, legalább magamnak, hogy most miért nem alszom... nem üvölt senki, nem fáj semmim, tapogathatom... egy kicsikét zsibbadt a heg környéke, de ettől igazán alhatna az ember.

Az sem igaz, hogy zavar a forgalom. Az autók zaja csak halk morajként ér fel ide az emeletre, mint egy távoli üzenet – na ne izgulj, neked már senki se üzenget –, talán a fények a hibásak. Na nem ez a vibráló kis valami, amit az ablak úgy szór szét a falon, mint szél a vizet, hanem az autók fénycsóvái, ahogy átpásztázzák a szobát, faltól falig. Bebújnak a sarkokba, nekicsapódnak az ágyamnak – az agyamnak –, a legbékésebb tárgyakkal, a csillár egyetlen kis karjait tengeri szörny csápjaivá változtatják, mely hol kinyúlik – mint most is –, hol visszahúzódik, hogy a másik nyúljon meg, mint most – na tessék! Nem tehetek róla, de ilyenkor az autó moraja helyett vīj-jogó szirénákat hallok... és ott ülünk a pincében, én az anyám oldalához bújva – belékapaszkodva –, Ő húgomat csitítja, karjában ringatja...

Máig sem értem, milyen logika alapján menekített anyám a háború alatt faluról városra... Egy nagy bérpalota házmeszteri lakásában laktunk, és olyan természetesen jártunk a pincébe riadó idején, mint máskor az iskolába.

Ülök a pincesarokban összekuporodva, és bámulom a ténylegi ablakot, ahogy sétál mögöttem a fénycsóva, forog! – nem is egy, kettő, négy, jobbról és balról, metszik egymást, akár a sziréna a fületem. És akkor egy sugárkéve az ablakba téved a sötét ég helyett, végigsétál a pincén, faltól falig, bebújik a sarkokba, belehasít a szemembe, kíméletlenül megmutatja egy pillanatra a ház teljes nyomorát: a rongyokban

félelemtől didergő Kati nénit, amint éppen keresztet vet; Mancit, aki eltakarja az arcát, azt hiszi, akkor nem lel rá semmi szörnyűség; aztán tovább kúszik a részeg Minya bácsira, megdicsőült bamba arccal bámul a semmibe, mint aki egy szórakoztató filmet lát. Csak egy villanás az egész, a fény tovább kúszik, hogy újabb arcot meztelenítsen le.

De engem valamennyi közül egyetlenegy érdekel csak igazán, a Jóskaé...

Nem kellett volna odanézzek! Igaza van Mancinak. Az ember takarja el az arcát, hunyja be a szemét, semmit se látni jobb, akkor az emberek megmaradnak annak, aminek hittük őket, hősnek, tisztának, erősnek, bábornak... igaznak... és jobb, ha az ember behunyja a szemét, fejére húzza a takarót, akkor nem zavarják se fények, se emlékek.

Különben is, annyi év óta először látsz fénycsóvát táncolni a falon? Mostanig nem jutott eszedbe a fiatalságodat siratni? Miért pont most lett neked fontos, hogy az a fiú, akit a legjobbnak hittél és akivel egy délután a pince priccsén lefeküdtél, csak hazudta neked a szerelmet? Na és?! Egyszer meg kellett történnie, vagy gondolod, jobb lett volna, ha a katonák erőszakolnak meg?

Így legalább egy darabig hitted, hogy igazán szeret valaki. És még az se lehetetlen, hogy tényleg szeretett is, csak félelmében bújt össze azzal a kis bárcással az első emeletről. Ő másképpen takarta el az arcát, nem úgy, mint Mancsi...

Sohasem engedtem magamhoz közel többé, pedig járt utánam azután is, esküdözött, hogy nem tehet semmiről, az a szegyetelen cafka valóságosan rámászott, nem csaphatott botrányt annyi ismerős előtt... És ha így is volt, ha egyszer az életben szeretett valaki, akkor az mit változtat? Azt hiszed, ettől más lehetett volna valami is?! Ahogy vége lett a háborúnak, hazacipekedtünk az üres házba, üres istállóval, csupasz kerttel. Férfi nélkül, anyámmal nekünk kettőnknek kellett újratertelni az életet. Úgy szerethettük volna egymást az alig tizenhét éves Jóskaival, mint a könyvekben... Akkor is hozzá kellett volna mennem negyvennyolcban Rádulyhoz... Mit te-

hettem volna? Ha anyám azonnal megtudja, hogy apám halott, talán férjhez ment volna ő, és másképpen alakul az én életem. De nem tudta. Egyre várta haza, s nem jött.

Nafene! Szerinted már az is jobb lett volna, ha apád hamarabb hal meg, vagy hamarabb tudod meg, legalább... Most is csak a saját nyavalyás sorsod miatt emlegeted fel, eszedbe se jut, vajon hol porlad szegény, fű nő-e fölőtte, vagy gabona, és vajon, aludt-e a halála előtti éjszakán?! Ágyúszó volt-e, ami nem hagyta, vagy az otthon emléke?

Badarság? Badarság. Persze, hogy aludt – örült, hogy alhat –, hogy nem kell menetelnie, hogy... Halvány fogalmam sincs róla, egyáltalán mit gondolhatott. Mik jutnak eszembe?! Be kellene venni egy nyugtatót. A kórházban is egészen jól aludtam vele, pedig akkor még fájt a vágásom. Köhögni, tüsszenteni, megfordulni kész kín volt, nevetni sem tudtam. Egy ilyen seb teljes közömbösségre kárhoztatja az embert. Dühöngeni lehetett volna, az fizikailag nem fájdalmas, de én már évtizedek óta leszoktattam magam az erős érzelmi megnyilatkozásokról. És most az egyszer, talán először az életben, nem is lett volna rá okom.

Csak a nagy képzeletbeli szeretkezésekről nem tudtam – és nem is akartam – leszoktatni magam. Azelőtt, ha nem tudtam azonnal elaludni, elképzelttem, hogy... talán most újra el tudnám képzelni... Állok vihar előtti fülledtségben, a kis park közepén, levél se mozdul. Minden pórusom szelet és esőt vár, nézem a felhőtől terhes eget, s várom, hogy befejeződjön a vajúdás: eredne el végre, könnyebbedne meg testem, lelkem, villámlana, dörögne bár! S akkor hátulról, nesztelen léptekkel hozzám érkezik – mindegy, hogy ki –, egy kicsit olyan, mint Jóska volt, egy kicsit olyan, mint... de hiszen akkoriban még nem is ismertem... befogja a szemem.

„– Találd ki, ki vagyok!?”

„– Én addig se láttam, most se látom; mégis tudom, hogy milyen, de nem tudom, kicsoda, s ezt meg is mondom.”

„– Nem láthatsz meg soha, csak érezhetsz!” – válaszol az ismeretlen, s két karját szorosan keresztbe fonja a mellemen.

Forró lehelete a tarkóm, puha szája a nyakam csiklandozza. Lázás keze végigtapogat... Szorosra zárom a combjaimat, jobban, jobban! – és hiába... nem megy már!... Régen ilyenkor kitört a vihar, végigrázta a park fáit és a testemet, elindult a szél, süvöltését szinte most is hallom, mindig szívritmusra fújt – s eső áztatta, nedves testtel, mint könnyű felhőcafát, beúsztam az álom kékjébe, és éreztem, hogy átsüt rajtam a nap... Nagyot és egészségeset aludtam. Igaz, nagy szükségem is volt rá mindig, különben dehogy bírtam volna a gürcölős másnapot.

Ma? – se vihar, se megváltás! – se gürcölés holnap. S ha ilyen jól megy dolgod, akkor mi bajod, öreglány? Vedd be azt az altatót! Gondolkozz végre egy kicsit! Holnap bármilyen hideg lehet reggel, nem kell hajnalban kelned. A villamosról se löknek le... Addig lustálkodhatsz, ameddig jólesik. A hamut nem kell kikotorni, szemet és fát se cipelsz, a kályha se füstöl, mint annyi száz és ezer napon eddig az életedben. Igaz, hogy olyan igazi otthoni meleg se lesz, mint a kemencepadkán valaha, de nem lehet minden éppen tökéletes. Minden spórolás ellenére fűtenek annyit, hogy tizennégy-tizenöt fok legyen, majd egy kicsit melegebben öltözől... Hideg víz se loccsan az inadra, miközben cipeled a kútról, kádban lubickolhatsz, folyik a meleg víz, igaz, hogy órarend szerint, és lesni kell, hogy mikor adják meg, de itthon vagy, ráérsz kivárni. A szükség se fagy beléd az udvar végében csepegő eresz alatt. Ha megéheznél, csak kinyitod a hűtőt, begyújtod a gázt. S ha a gyufa kialszik véletlenül? Akár be is veheted azt az altatót... Na nem! Ezentúl már csak biztosra megyek. Egyszerre mindig csak tíz tablettát adnak, s addig még annyi éjszákát kell átvirrasztani!...

Nem is értem, mi bajom a virrasztással. Hiszen életemben többször voltam kénytelen nappal aludni, mint éjszaka – s akkor se igen lehetett. Igazán itt lenne az ideje, hogy bepótoljam. Persze mindez csak azután, hogy anyám lebetegedett. Eleinte egészen normálisan éltünk. Rádulyék háza szomszédos volt, a földjeink is. Ő segített megdolgozni anyám és a húgom

részét is. Este, ha fáradtan haza jött, korán lefeküdtünk. Előtte frissen mosdott, de csak ahol érte a lavórban, így aztán egy kicsit mindig szagos maradt. Az öleléssel is sietett, tán hogy hamarabb alhassék. Igaz, én se tartóztattam. Utána rendszert nem tudtam elaludni – az a furcsa, vihar előtti feszültség nem hagyott. S mikor Ráduly már javában horkolt, olyankor jött az a valaki, befogta a szemem:

„– Találd ki, ki vagyok!?”

Ha nem nyugtalanít, hogy miért nem lett gyermekem, talán még boldog is lettem volna. Orvoshoz mentem. Beutaltak, kivizsgáltak, és megállapították, hogy soha nem lehet gyermekem. De, hogy tulajdonképpen mi romlott el bennem végérvényesen, mikor és miért, azt nem magyarázta el soha senki.

Rossz volt tudni, hogy nem vagyok rendes. Attól kezdve Ráduly mintha még jobban sietett volna... vagy csak nekem tűnik így, utólag, mert tudom, hogy mi következett.

Mikor az utolsó hadifoglyok is hazajöttek, és apám nem volt közöttük, anyánkat mintha kicserélték volna. Lehet, a húgom is hiányzott neki, közben beadtuk a városi iskolába, az internátusba.

„– Elrepült a Madárka...” – mondogatta néha. Így nevezte, mert úgy tudott csacsogni, akár az a bizonyos az énekben. Szótlanságom és gyermektelenségem nem nagy vigasztalás lehetett helyette. A földet is bánta nagyon, sűrű sóhajtozások közt telt el az a nap, amelyiken a kollektívnek aláírt. De mikor a lovakat s a szekeret is elvitték, s a véletlenül visszaszerzett láncboronát és az ekét is leakasztották a csűr oldaláról, s hanyagul a szekérderékba lódították, akkor a könnye is eleredt: „– Szegény apád – Isten nyugosztalja! –, tiszta szerencse, hogy meg nem érte ezt...”

Következő évben, mire megjött az őszi eső, anyánkat szél érte. A bal fele teljesen megbénult. Beszélni se tudott rendesen, csak én tudtam nagy nehezen, úgy két hét múlva megérteni, hogy mit üvölt, mert biztosan mérgében, hogy nem tudja rendesen kimondani, mindig csak kiabálva beszélt. Hanem olyan fél bénán is tudta dobálni magát. Megtörtént, hogy le-

esett az ágyról. Mikor székeket raktam melléje, hogy biztonságban legyen, míg kénytelen voltam máshol lenni, órák hossz-szat üvöltözte, hogy „– börtön, börtön!”.

Emiatt éjjel se mertem magára hagyni. Etetni, tisztába ten-ni, mosni, vasalni, főzni, vigyázni, s az egészet újra előlről – ez lett az életem. Melléje költöztem a dupla ágyba, apám he-lyébe, mintha csak egy holtat helyettesítenék, mintha magam is halott, vagy legalábbis halálraítélt lennék. Irtóztam még a fekhelytől is, s szenvedtem ebben az elképzelt szerepben. Persze, ezen most már csak röhögni lehet. Hiszen minden-ki halálraítélt, aki megszületett – a kérdés csak az, hogy mi-kor és hogyan...

De akkor, emlékszem, féltem a haláltól. Nem, nem anyá-mat féltettem a meghalástól, az szinte eszembe se jutott, hogy Ő is meghalhat, vagy, hogy pláne Ő halhat meg. Magamat féltettem, a saját halálomat féltem. Nem is volt rossz az elő-érzetem. Anyám tíz évig feküdt bénán és szinte némán, eköz-ben négyszer sikerült begyógyítanom a felfekvéseit. Az orvos mindannyiszor gratulált. S a tíz év alatt, ott, a dupla ágy túl-só oldalán százszor és ezerszer haltam meg én. Egy idő után aztán már inkább kívántam, mint féltem a halált. De akkor is tudtam volna aludni! Az egész napos robot után alig vár-tam, hogy ágyba kerüljek. Anyám, mintha csak megérezte vol-na, mikor alszom el, azonnal átnyúlt hozzám az ép kezével, nyögött, nyüsztett, amíg csak felébredtem. Nem tudott aludni szegény, s ezen én akkor hogy csodálkoztam. Ilyenkor meggyújtottam a lámpát, és olvastam neki a Bibliát, míg el nem aludt. Némelyik részt még most is kívülről tudom:

*„Ha mérlegre tudnám tenni bánatomat
és minden bajomat megmérhetném
tenger homokjánál nehezebbet nyomna...”*

Úgy látszik, jól keresgéltem a szent könyvben, mert megta-láltam benne minden búmat, szép szavakba fonottan, mintha egyenesen csak nekem írták volna. Én értettem, amit mondott, anyám csak az összecsengő szavak muzsikáját hallotta, és belealudt.

*„Ó, ha teljesülhetne kívánságom
és Isten megadná, mit úgy szeretnék!
Jó volna, ha Isten összezúzna,
fölemelné kezét és megölné..”*

...itt még volt valami, erre nem emlékszem...
*„De hol vegyek erőt végső kitartáshoz?
Mikor jön a vég, hogy türelmesen várjam?
Erős vagyok tán, olyan, mint a szikla,
talán kemény ércből jött létre a testem?”*

De hát elmondhattam volna-e anyámnak mindazt, ami történt, részben miatta és mellette? Először is, húgomat hazahoztuk az iskolából, hogy itthon segítsen. Akkortájt két lejt adtak a kollektív gazdaságban egy munkanapegységre, én nem tudtam a mezőre járni. „– Nagyocska már a húgod, tizenhét éves. Nem kívánhatod, hogy egyedül tartsak el négy személyt, s még a bennlakását is fizessem” – magyarázta Ráduly –, és én beleegyeztem. Hiszen az ő beteges apja is ott volt még a szomszédos kicsi házban. Nem volt más kiút, Madárkának abba kellett hagynia a tanulást. Igaz, őt nem kérdezte meg senki, pedig egyetemről álmódzott... de akkoriban a családban hallgass volt még a gyermek neve. Majd, ha gondoskodik már magáról, és ő tart el bennünket, akkor esetleg elmondhatja, hogy mit gondol. Néha azt képzelem, hogy a bosszúállás vágya is közrejátszott a cselekedeteiben.

Egy éjjel, míg én anyámmal bajmólódtam, Ráduly meglepte álmában. Legalábbis ezt mondta, amikor kiderült, hogy terhes. De lehet, hogy többször is együtt háltak. Ki tudja?

„– Hát őrzője vagyok-e én, az én atyámfiaának?” – Pedig az kellett volna legyek!

Nálamnál tíz évvel fiatalabb, hozzám képest gyermek... Olyan volt akkoriban, mint a tavasz. Hajlékony, sudár, a szeme mindig huncutul csillogott, hosszú hajfonata a fenekét verte ingerkedőn. Fából kellett volna lennie a férfinak, aki meg nem kívánja... Nekem észre kellett volna vennem, tudnom kellett volna a veszélyt, figyelmeztetni lett volna kötelességem. Ágynak esett anyja helyett anyja kellett volna legyek. De én

csak a döntés jogát gyakoroltam az életéről, vigyázni meg sem próbáltam rá. Együtt jártak a mezőre Rádullyal nap mint nap. Ha eszembe jut, hogy Ráduly is férfi – ha annak tudtam volna tekinteni –, ha felfogom, hogy neki a valóságban is megjelent az ismeretlen arcú, a vihart hozó, a megnyugvást adó, akiről én azt képzeltem, hogy csak az álmokban létezik...

Megmutatta, és neki adta magát, a szép, forró fiatal, aki én már mind nem voltam... és aki talán soha se voltam... Amikor lehettem volna, akkor vénasszonyszoknyában és férfinagykabátban, kormos arccal jártunk, abbéli félelmünkben, hogy megkívánnak a katonák.

Második hónapban volt Madárka, mikor kikergettem a házból. Meséltem volna el a béna anyámnak? Vagy a szomszédoknak, apósomnak tán? Azt mondtam, gyárba ment dolgozni, mert nem szereti a mezei munkát. Meg aztán, tanult lány... nem túrhatja a földet egész életében. A falu nem tudott meg semmit, én pedig olvastam éjjel a Bibliát.

*„Számomra nincs többé semmi segítség,
menekvésemnek minden útja zárva!*

*Aki embertársával nem érez együtt,
az az úr félelmével is szakít.*

*Testvéreim megcsaltak, mint a patak,
úgy, mint a hűtlen patakoknak medre...”*

Pedig nem is ő lett hűtlen. Én, én, – én kergettem el! Ó, hogy égetett a szégyen!... Na, csak sírva ne fakadj a lelkifurdalástól, tudod jól, nem maradt adós. Kivárta, míg eljött az ő ideje! De ezek mind-mind olyan régi mesék, hogy nyugodtan alhatnék már tőle.

Persze a tartásdíjat küldtük rendesen. Az igaz volt, hogy a gyárban vállalt állást, lakást is kapott a munkásszálláson. Minden évben küldött egy fényképet a fiáról – „csak hogy lásd, megvan még, nem hiába fizetnek” –, írta a kép hátára gúnyosan.

Ahogy szaporodtak a gyertyák a születésnapi tortán, úgy nőtt Ráduly gorombasága. Hányszor kiabálta, hogy itt hagy az istenverte anyámmal és házámmal együtt, hogy ő nincs el-

ítélve, se idekötve. Mit képzelek, hogy az anyámmal hálók, azt hiszem, ő fából van?! – ő nem meddő tehén, mint én, hanem egészséges férfiember – s ha éjszakára az anyám mellé menekülök, akkor jó lesz neki nappal is. Erővel tepert az ágyra! Ha rosszat álmodom, azóta is az a fújtató vörös arc buzgólkodik felettem, a csepegő izzadtságával, istálló-, pálinka-, no meg mosatlanfog-szagával... nem is tudom, melyik volt büdösebb... ilyenkor álmomból is émelygés ébreszt.

Később igyekeztem legalább az egyetlen kizárható érzékszervemet megkímélni, és idejében behunyni a szemem. Az volt az igazi szajhaság! Hites uramtól a testemmel vásároltam meg az anyám és a magam betevő falatját tíz keserves esztendőn keresztül.

Minden áldott reggel azzal a gonddal ébredtem, hogy:

„– Jaj, csak itt ne hagyjon! Csak el ne menjen húgom s a gyermeke után! Jaj, add, Istenem, hogy újra megkívánjon! Jaj, ne add, Istenem, hogy újra maga alá gyűrjön!” – és közben egyre csak hazudtam anyámnak.

A vége felé már egyáltalán nem tudott beszélni, de az ép karjával szárnycsapást utánozva némán könyörgött és vándolt: „– Hol van Madárka? Hová lett Madárka? Már nem szeret, hogy meg se látogat?”

Ne csodálkozz, hogy nem alszol! Valamikor ki kell virrasztani a múltat, hogy örök pihenésünk zavartalan lehessen. Mire anyám meghalt, ott álltam 38 évesen, őszülő halántékkal, elformátlanodva, gyermektelenül. *Most végre munkába állhatok, és keresek annyit, hogy beadjam a válópert.* Azt hittem! De akkor jött a hagyatéki tárgyalás. A házat, anyám után, húgommal ketten örököltük. Fizessem ki a házrészét – mondta –, ez csak méltányos, elvégre egyedül kínlódik a gyerekkel. Ugyan, miből fizethettem volna ki? Ráduly nem adott egy garast se. A szolgálataimat már eddig is túlfizette. Nekem magamnak semmim se lehetett.

Akkor következett a nagyúri gesztus. Húgom a mellényzebből, illetve a takarékból kivette azt a pénzt, amit kilenc esztendőn keresztül neki küldözgettem. Amiben, ha nem is

járhattam el hazulról a kollektívába, benne voltak a malacok, csirkék, pulykák, amiket piacra neveltem, a kert minden görnyedése, a két kezem keserves munkája is – szóval, kivette a pénzt a takarékból, és kifizette nekem a házrészemet. Mehettem, amerre jólesett, fel is út, le is út. Kifizetett és megfizetett!

„– Éppen eleget hányódott munkásszállásokon, napközi otthonokban az a szegény gyermek. Ideje, hogy otthona legyen, felerősödjön a jó falusi levegőn.”

Madárka hazaköltözött.

Még mindig jó alakú, és szép, divatos a ruhája, bodorított a haja, és nem is meddő...

A gyermek pedig, bajaim kútforrása, szép is, okos is, és úgy hasonlít Rádulyra, mint egyik pulykatojás a másikra. Ha akarná, se tudná letagadni, de nem is akarja! Őt nem érdekli, hogy a faluban mit beszélnek, büszke a fiára – akinek nem tetszik, az annak a baja, tegyen róla!

Még most is kiszárad a torkom... megyek iszom egy korty vizet...

Hát tettem! – tettem róla. Most már volt pénzem, a házrész ára. Beadtam a válópert, és tizenhét évi keserves házasság után, végre szabadon, beköltöztem a városba. Na, nem egészen, inkább csak úgy a széle felé, kaptam jó albérleti szobát. Ott még érez az ember egy kis földszagot, még lát egy kis zöldet, meg aztán olcsóbb is a lakás.

Mert vágytam a megszokott környezet után. Belőlem már soha se lesz igazi városlakó, fáj a talpam az aszfaltos járdától... Csak egy volt jó ebben a városi létben, hogy észrevétlen megbújhattam a sok ismeretlen ember között, senki se mutogatott utánam, mint odahaza Nagypofájú Sárka, hogy:

„– Ne te ne! Ott megy a Ráduly volt felesége. Hallotta-e lelke, most tíz éve kirúgta a hűgát a házból az ura fattyával egyetemben. Azt hitte, ejsze, hogy senki se tudja meg. Pedig

előbb-utóbb minden kiderül!! Na, de a húga es megéri a pénzt, azt se kell féltetni! Elszereti a nénje urát, aztán van képe ezek után hazaköltözni” – és így tovább, végeérhetetlenül, nem hiába kapta a csúfnevét.

Berendeztem a kis holmimat az albérleti szobába, pár szőtest és varrottast, ami anyámtól maradt, s amit magammal hoztam hála Istennek, mert mindjárt otthonosabban éreztem magam benne. Vásároltam egy pár városias ruhát is. Az utóbbi tíz évben csupa régi göncben jártam, igaz, nem is lett volna, hová mennem.

Ne legyen azonnal rám írva, hogy falusi vagyok – gondoltam –, meglehet, könnyebben kapok munkát is... Én addig azt hittem, felnőtt ember vagyok, annak se a legfiatalabb. Mégis, itt mindenkit az iskoláim érdekeltek legjobban velem kapcsolatban.

A hat osztályommal csak takarítónőnek vettek volna fel, vagy bűdös bőröket osztályozni a DCA*-ba. Egyelőre volt pénzem, gondoltam, szusszanok egy keveset, nekem is jár egy kis vakáció, ha már mindenáron az iskolához ragaszkodnak az emberek... Levágattam a hajamat, bedauerolták és megfestettem. A világoskék kiskosztümömben elsétáltam a mozi, legalább tíz évvel fiatalabbnak éreztem magam.

Persze nem biztos, hogy úgy is néztem ki, de talán mégis, különben nem akadt volna meg a Boldizsár úr szeme rajtam... Őt csak így nevezte mindenki abban az elvtársos világban. De úr is volt! Igazi úr, mindenek ellenére...

Finom modorú, szép barna ember. Mindig Tabac kölni vizet használt. Csak úgy lengett utána az utcán, bejött a szobámba is, ha nyitva volt az ablak. Úgy is láttam meg először. Kinéztem, vajon honnan származhat az illat, akkor már éppen fordult be a sarkon, csak azt a szép göndör barna haját vettem észre és a középmagas termetét.

A város végén az emberek hamar megismerik egymást, akárcsak falun. Rólam mindenki tudta, hogy elvált asszony

*Hulladékértékesítő Vállalat román nevének rövidítése

vagyok, s azt is, hogy van egy kis tartalékom, nem leszek bolond akármilyen koszos munkát elvállalni. Sohase felejttem el, ahogy egy vasárnap délután bemutatkozott. Szép meleg idő volt, nyitva az ablak, és én kikönyököltem a járókelőket nézegetni. A szomszéd fiával jöttek, megéreztem az ismerős illatot. Most legalább szemből is jól megnézhetem – gondoltam –, hallottam, hogy szabad ember ő is. Másmilyennel nem ismerkedem, nem vagyok én Madárka! Találkozott a tekintetünk, s hát látom, hogy lassít, néz – visszanéztem én is. De meg is állt az ablakom alatt!

„– Boldizsár vagyok, csak közönségesen. Csókolom a kezét, kisnaccsád! Szólíthatom Gizikének?”

Még a nevem is átváltozott az ő szájában, más lett, fiatalosabb, vidámabb. Eddig csak Gizellának szólítottak, s az olyan komor-komoly volt, akár az egész otthoni világom. Akkor azt hittem, kisütött a nap az én életem borús egén is, Boldizsár úr visszahozta az ifjúságot. Öt évvel volt fiatalabb nálam, de szerinte ez egyáltalán nem látszott.

„– Magácska egy kortalan szépség, Gizike! Amilyenről csak Murillo álmodott és én. Tizenöt és húsz között, nem mondom, no meg ötven és hatvan közt is, persze, ott számít öt esztendő – de mi közöttünk ennek nincs semmilyen jelentősége, higgye el, Gizike!”

En akkor se tudtam, kicsoda az a Murillo, de hittem neki. Ó – milyen szívesen hittem! Mikor éjfél tájban kéz a kézben hazasétáltunk a vendéglőből, nem volt nálam boldogabb ember a világon. A pazar terem a sok fényes csillárral, finom zene, s vacsora után mosogatni se kellett, csak úgy elhordták a koszos tányérokat előlünk, s még a morzsát is lepalták szalvétával a pincérek. Na és Boldizsár úr, amilyen magabiztosan odaszólt a pincérnek:

„– Főúr! – Fizetek!” Látszott, hogy nem először jár ilyen helyen, és én megéreztem, hogy mellette sok mindent megtanulok majd ebből az új, városi életből. Ilyenkor cseppet se irigyeltem Madárkát, aki beült az otthoni kalitkába rabnak. Nagy bolond, hogy itt hagyta a várost, amikor itt ilyen

szórakozás, szép élet és ilyen finom emberek vannak. Természetesen ragaszkodtam ahhoz, hogy a fogyasztásomat én fizessem.

„– Nem fogadhatom el, Boldizsár úr, nem vagyok én egy olyan! Ha pillanatnyilag nincs is munkahelyem, van nekem tisztességes tartalékom.” Egy pillanatra megfordult a fejemben, hogy nem kellene minden vadidegennek egy napi ismeretség után rólam mindent tudnia... de hamar megnyugtattam magam. Jó volt bízni valakiben, jó volt tartozni valahová. „Boldizsár úr nem idegen! Ó Boldizsár úr – és a legnagyobb jó az én eddigi életemben.”

Egy hónap múlva hozzám költözött. Minek fizetni 300 lejti potyára? Az én albérletem volt a tágasabb, hát azt tartottuk meg. Boldizsár úr női divatszabó volt, csak éppen akkor nem mert dolgozni, mert nagyon sokba került az iparendelő, és félt, hogy a rosszakarók feljelentenek, no meg a varrógépet is el kellett adja, mert legutóbb úgy megsanyargatták az adóhátalékkal. De voltak jóúri népek az ismerősei között, szerzett nekem jó helyeket, ahová főzni, mosni, takarítani jártam.

Nem panaszkodhattam, mert heti három-négy nap alatt megkerestem annyit, mint a szomszédasszony a gyárban, s mégsem kellett hajnalban felkelni, s lélekszakadva rohanni, mert elveszik a kondikát* és levágják a fizetést.

Nem igazán tudtam, hogy míg én dolgozni járok, közben az én Boldizsárom mit is csinál. Ő annyi minden érdekesezt mesélt mindig – másokról –, amiről soha se lehetett tudni, hogy most történt-e vagy pár évvel ezelőtt, de sohase mondta, volt-e el hazulról, s ha igen, merre járt, mit csinált. Én meg resteltem kérdezni, tőle is, a szomszédoktól meg különösen. Azt gondoltam, jobb, ha lesz elfoglaltsága, hát felajánlottam neki, hogy váltsuk ki az iparendelőjét, és vásároltam nevénapjára egy jó orosz varrógépet, kéz alatt. Azután, hogy ő is keresett, többé nem kellett a tartalékhoz nyúlunk, és maradt pénzünk arra is, hogy hetente egyszer legalább vendéglőbe és

*condică – román szóból korcsosult, jelenléti napló

moziba is járjunk. Lassacskán a szobának is városiasabb formája lett, nem csak nekem. A régi fekete-piros komor otthoni szőttesek helyett vásároltunk vadászjelenetes selyem-perzsa falvédőt és ágytakarót. Horgoltam fodros fehér csipketerítőcskéket, kikeményítettem cukros vízzel, és kivasaltam gyönyörűen, ahogy a Juci naccságánál megtanultam.

Úgy állt a széle a drága porcelán nipppek körül, mintha mindenik egy kis bárányfelhőn úszna. Hűtőszekrényt és televíziót is vásároltunk, attól kezdve már nem is jártunk a moziba, sőt, a vendéglőbe sem.

Spórolni kezdtük a pénzt egy központi fűtéses garzonlakásra, mert nekünk, akik nem dolgoztunk az államnál, nem lehetett részletre vásárolni. Örvendtünk, hogy már csak két-három hónapig kell mindent félretenni, s meg tudjuk kötni a szerződést. Két év alatt biztosan felépítik, ha fél évre adnak ígéretet.

Látod, voltál boldog is életedben, hát inkább erre emlékezz, és aludj! Aludj, hátha nem kell felébredned többé?! De ahhoz még kevés a tablettád. Most már tudod...

Azon a szeptemberi napon, mikor este hat órakor hazajöttél Nusi nagyságától, látszólag minden olyan volt, mint rendszeren az utóbbi öt esztendőben. A szobát hajnalban kitakarítottad, a por még nem lepte be a vitrinben sem az elefántot, sem a papagájt. A varrógép is úgy állt nyitva, rajta a félbehagyott női ruhával, mint máskor. A villany és a televízió le volt kapcsolva, az ajtó rendszeren bezárva, ahogy máskor is, ha Boldizsár friss felvágottért a boltba szaladt.

Inkább aludnál, minthogy ezzel kínozkod magad!

Biztosan italt is akart venni, s a városba ment érte, gondoltam akkor, ahogy sötét lett, és még nem érkezett haza. Asztalt terítettem, feltettem a teavizet forrni a rezsóra, úgyis lassan melegszik... A víz felére apadt a fővéstől a kis fazékban. Elzártam.

„– Biztosan találkozott valami ismerőssel, s amilyen udvarias, nem tudja lerázni. Biztosan valami baja van, rosszul lett, elütötte a villamos! Add, édes Istenem, hogy egy nálamnál

sokkal fiatalabb és szebb szajhánál töltse az éjszakát!” Hajnalra csak azért nem őszültél meg, mert a festék nem őszül.

Miután az első villamos végigsörömpölt a rozoga síneken, tiszta ruhát kapkodtál magadra, és indultál a rendőrségre tudakozódni. Emlékszel? Hát persze, hogy emlékszem! Bár inkább ne emlékeznék semmire, ami azután történt. Egy nappal azelőtt lett volna *jóörökre* elaludni... Sietve húztam ki a fiókot, ahol az iratokat és a pénzt tartottuk, a táskámban csak 100 lej volt, amit előző nap kerestem. Mindenek tetején, legelől ott hevert a levél – egy levél – nekem...

„*Drága Gizike!*

*Ha tud, bocsásson meg! Maga jó, tudom, hogy megért, mindenkinél jobban ismeri az én érzékeny művészlelkemet. Ilyen embereknek, mint én, itt, ebben a világban nincs helye! Külvárosi rongyok toldozására pazarolom a fantáziámat és a tehetségemet, mikor pedig világhíres divatszalonokban lenne a helyem. Itt már nincsenek igazi finom úriemberek. Az én munkámat itt már senki sem értékeli. Hát elmegyek! Valaki pénzért átvisz a határon. Isten vele! Magácska mindig szívem legszebb emléke marad, drága Gizike, örökké:
a maga Boldizsárja.”*

Ilyen finoman írta meg! Ha tudta volna, mennyire szeretem, biztosan nem teszi ezt velem! Csak az én hibám, hogy soha se mondtam meg neki. Mindig attól féltem, azt hihetné, hogy meg akarom kaparintani magamnak férjnek, s ennek még a látszatát is igyekeztem elkerülni. Én egy percre se felejtettem el, hogy mennyivel fiatalabb, és valahol nagyon mélyen eldugva bennem élt mindig a gondolat, hogy ez nem tarthat örökké. De hogy ennyire hamar vége legyen és így!

Annyira ellepte szemeimet a könny, hogy csak percek múlva vettem észre a lap alján levő két sor utóiratot:

„*Ui. A pénzt nagylelkű kölcsönnek tekintem. Mihelyt anyágilag rendbe jövök – remélhetőleg minél előbb –, azonnal elküldöm:*

még mindig az Ön egyetlen Boldizsárja.”

Csak ekkor néztem meg alaposabban a fiókot, hiányzott belőle Boldizsár minden irata, valamennyi takarékbetétkönyv és a készpénz, utolsó baniig. A sokszor megálmodott komfortos lakás árán embercsempészek vesznek majd – akármit, tök mindegy! –, én maradtam a hirtelen kiüresedett szívemmel és a tegnap keresett száz lejemmel. Na meg a találós kérdéssel, hogy most mit kellene csinálni?

Ha rajtam kívül tudomást szerez valaki a levélről, az ropicant veszélyes lenne. Bűnrészességért akár be is zárhatnának. Lehet, a levél alapján elhinnék, hogy nem tudtam előre, mire készül, de hogyan magyarázhatnám ki, hogy mikor megkaptam a levelet, mikor megtudtam, hogy a határon átszálkni készül, miért nem jelentettem azonnal a rendőrségen?

Mert akármennyire is kétségbe voltam esve, azt azért nagyon jól tudtam, hogy ezek után én saját jószántamból biztosan nem megyek a rendőrség tájára se!

A levelet elégetni sajnáltam. A lakásban tartani nem merem – hátha házkutatás lesz? –, becsomagoltam egy nylonba gondosan, hogy meg ne sérüljön, és eldugtam a fákamrába, az eresz alá. Ott nem keresgél senki semmit – nyugtatam magam nem sok sikerrel. Lázás fejjel számolgattam, vajon mennyi idő kellett, hogy a határig elérjenek, és vajon mennyi ideig kell lesben állniuk, amíg átjutnak? Vajon sikerült-e már? És sikerül-e egyáltalán? Hogyan ugorhatott bele egy ilyen életveszélyes meggondolatlanságba?!

Éppen a múlt héten meséltem neki azt a szörnyűséget, mit Annus nagyságánál hallottam meg véletlenül, amikor a hűgának mesélte suttogva. Hat fiatal fiú meg lány azt mondták otthon, hogy kirándulni mennek a hegyekbe egy hétre, valahová a Retyezátra. Amikor tíz nap múlva se jöttek még haza, a szülők keresni kezdték őket a rendőrségen és mindenhol. Két napra rá hat koporsót hoztak a hozzátartozóknak, azzal a parancssal, hogy tilos kibontani, és azt mondták, hogy áramütést kaptak, amikor át akartak szökni a határon. Az egyik, fájdalomtól félőriült férfi, aki az Annus nagysága munkatársa már tizenöt éve, és aki sohase hazudott, azt

állítja, hogy felnyitotta a koporsót, mert látni akarta még egyszer a tizenkilenc éves egyetemista fiát. Elszenesedve, vagy lelőve, vagy akárhogy! „– Uram, ne bocsáss meg azoknak, kik ilyenekre képesek!” A koporsóban simára csiszolt folyami kövek voltak szénába csomagolva, hogy ne zörögjenek! Szerencsétlen szülők sohase tudják meg, hogy él-e valahol rabságban, vagy meghalt a gyermekük. Mesélik a népek, hogy fiatalokat tüntetnek el, árammal kimossák az agyukból, amit addig tudtak, és kémeiket nevelnek belőlük. Hihetetlennek tűnik, akár a folyami kövek a szénában, azt mégis el kell hinni, mert az Annus nagysága szavahiható munkatársával történt...

„– Uram, csak nagy baja ne esne! – csak sikerüljön!”

Közben szép világos nappal lett. Megmostam a szememet, bepúdereztem az orrom, ne lássák, hogy sírtam, s elmentem dolgozni, úgy mint máskor. Hazajövet izgultam, vajon keregett-e a rendőrség. Vajon mikor veszik észre a szomszédok, hogy Boldizsár úr nincs itt? A szomszédok azonban hamarosan megoldották a helyzetet. A kiszálló rendőrnek nyilatkozatot adtak az én kirablásomról, és megígérték, hogy majd ha jobban leszek, bemegyek aláírni a papírokat. Fogalmam sincs, honnan tudhatták meg... De mindent tudtak, s még annál is többet. Kötelességüknek tartották, hogy vigasztaljanak. Ily módon három nap múlva már azt is tudtam, hogy nemcsak Boldizsár úr akart megszökni, hanem az a szőke huszonöt éves ringyó is, az utca végéről.

Hát megadta az a drága jó Isten, amiért akkor éjjel olyan kétségbeesve imádkoztam!... Ha így meghallgatna minden kérést... Az a Szuzi – még jó, hogy nem szűzinek hívhatja magát –, az kerítette az olaszt, akinek a pénzemet odaadták, hogy mindkettőjüket átvezesse a határon. El is vitte őket a határ közelébe, csak az éjszakai találkára felejtett el elmenni. Egy, arra a határszakaszra beosztott őrző emberei találtak rájuk a rekettyésben, és nem akarták világért se elhinni, hogy csak csókolózni bújtak el oda, mert féltékeny a feleség. A pénz és az olasz nyomtalanul odalett, ők ketten pedig benn ülnek a hűvösön. „– Egészen nekik való hely az!” – mesélte a szom-

szédasszony. „– Magácska még ki se tette jól a lábát a lakásból, hogy dolgozni menjen, eltartani azt a gigerlit, azonnal megjelentek különféle dámák – még hogy varratni jöttek! – Annyit nem lehetett volna megvarrni, még ha éjjel-nappal a gép mellett ül, akkor se... Hát, jól megérdemli, amit kapott, még ha nem is az igazi büntetését tölti. Előbb-utóbb ki kellett ennek is derülni. Pedig mi vigyáztunk, hogy ne szóljuk el magunkat maga előtt, sajnáltuk volna bántani vele...”

A világért se! – hogy is lehetne megbántani egy ennyire nyilvánvalóan jóhiszemű bugyuta lelket, mint amilyen én vagyok – a nyers és napnál világosabb igazsággal, idejében? De hát mindenki másképpen gondolja el a jóságot...

Nem tanultam semmit abból, ahogy a testvérem és a férjem megcsalt. Hagytam másodszor is, hogy nyilvánosházat csináljanak az otthonomból, miközben az egész szomszéd-ság rajtam röhög. Ráadásul ott maradtam, még kisemmizet-temben – és még öregebben –, mint az első alkalommal.

Ráadásul még szerettem is azt az embert! De hiszen Madárkát is szerettem.

Két hét múlva Boldizsár írt egy hasonlóan gyönyörű szív-döglesztő levelet, mint amit minden veszély dacára meg akartam menteni, és arra kért, hogy látogassam meg. Látogatta a nehézség. A saját naivitásomat is az ő számlájára írtam, képtelen voltam megbocsátani. Reméltem, valami jó kis betegségre majd csak szert tesz, s nem jön vissza többé. Esténként, miután bezártam az ajtót, hangosan átkoztam az ágyban, s mennél többet szidtam, annál elevenebben képzeltem magam mellé, annál jobban kívántam.

A testem függetlenítette magát haragomtól, és a szerelmi beteljesedést igazabban éltem át így képzeletben, mint valaha is valakivel, beleértve Boldizsárt is...

Így éltem akkoriban, teljes kettősségben, mégis egyensúlyban önmagammal. Ezt legalább nem tudták az összes szomszédok, csak nekem jutott eszembe néha józan napvilágnál, de elkönyveltem magamban az élet furcsaságai közé, mert nem igazán volt időm filozofálgatni. Hogy ilyen csúnyán kifü-

röszttötek mindenemből másodszorra is, hát beálltam dolgozni a gyárba, takarítónőnek. Igaz, kevesebbet kerestem, mint a házaknál, de végül is, nyugdíjas állami állás, s az embernek gondolnia kell a jövőjére.

Nagyjából akkor gondoltam először a jövőmre, 43 évesen. Nagy kár volt, nem mondhatom, hogy vidámabb lettem tőle. Boldizsár mellett ez soha se fordulhatott volna elő, biztosan azért ragaszkodtam hozzá annyi ideig... De most, ebben a magamra utalt nagy egyedüllétben pontosan megérdeklődtem minden törvényt, tudjam, mire számítsak.

Ahhoz, hogy teljes nyugdíjjogosult legyek, 25 évet kellene dolgozzak. Ez egyből lehetetlen. De ötvenhét éves koromig mindenképpen dolgozni kell, ha hason csúszva is. Ha valami nagyobb betegség érne utol 53 éves korom előtt, betegnyugdíjra sincs jogom, mert ahhoz is tízéves munkaviszonyt kell bizonyítani.

Friss jártasságom a munkajogban kinyitotta a szememet. Csak most láttam igazán, mekkora veszteség volt számomra a Boldizsárral eltöltött boldog öt esztendő, aminek minden kézzelfogható hasznát ő vágta zsebre. Akkortájt már 500 lejt kértek ugyanazért az albérleti szobáért. Ami a fizetésemből megmaradt, éppen kosztra volt elég. No, nem mannára – krumpli, szalonna, rizs, galuska a mindennapos, s a hús csak ritka vendég – ünnepnap. Az a pár holmi, amit megvásároltam, lassan elkopott és kiment divatból. Az utcán senki se szólt már utánam, akkor se, ha egyedül jöttem haza este a délutáni váltásból. A kutyának se kellettem!

Csak a robot s az álmaim, ez maradt nekem, no meg a kedves tárgyait a szépen tisztán tartott albérleti szobámban. Azokra nagyon vigyáztam, mert tudtam, hogy ezentúl nem telik majd csecsebecsékre. Megszoktam a gyárat is. Az ember olyan állat, hogy mindent megszokik...

Egy nap aztán újra feltűnt az utcában Boldizsár. Mikor megláttam, megpuhult a térdem. Hogy nézett ki! – te jó Isten, nem volt annak semmilyen úr formája, csak próbálta megjátszani. De most már nem hagyom becsapni magam.

Ez nem az a régi Boldizsár, aki ha el is ment hűtlenül, azért egy kicsit, bár éjszakára, mégis az enyém maradt. Ezt a kopott, beesett arcú, pálinka szagú alakot nem is ismerem... Hová lett a Tabac illata?

„– Csókolom a kacsóját, Gizike!”

„– Csókolja a félszemű törököt! – válaszoltam dühösen. S ha jól akar, tisztuljon az utamból, különben feljelentem lopásért, s mehet vissza pontosan oda, ahonnan jött. Arcátlan börtöntöltelék!”

Csak a hangja volt a régi.

Attól kezdve éjjel se volt nyugtom. Jött részegen, és verte az ablakot, hogy eresszem be. A szomszédokat se hagyta aludni. A háziasszony azzal fenyegetett, hogy ha továbbra is lárma lesz éjjel, hát felmond. Hát mit tehettem? Hová költöttem volna, hogy a maradék kis cókómkom is tönkremenjen? Kinyitottam neki az ajtót!

Verje meg az Isten azt az átkozott csavargót, amiért kiirtotta belőlem Boldizsár urat, az igazit, az egyetlen, aki mellett nem feküdtem esőt váró szomjas szájjal, pattanásig feszülő idegekkel. Legyen örökre átkozott! Mindent kiirtott bennem és belőlem! Ráduly mellett és után még tudtam álmodni, most már semmit se tudok. Csak próbálom magam elbódítani, de hiába önt el a forróság, hiába ver ki a verejték – a feloldozás, az elemi erővel kitörő vihar utáni nagy-nagy nyugalom már soha se lesz az enyém. Részem lett viszont a mindennapos cirkusz. A részeg gajdolás, az esti erőszak, a reggeli fogadkozások, hogy ezentúl minden másképp lesz... És aztán mindig másképpen lett, mert hol a varrógépet, hol a televíziót, hol a nippeket adta el, mire a munkából hazaértem. Amikor már nem volt mit eladjon, akkor kékre-zöldre vert, úgy követelte italra a pénzt. Időnként munkába állt, hol csatornát takarítani, hol a virágkertészetbe locsolni, kapálni. Na, nem azért, hogy besegítsen a háztartásba, csak hogy ne vigye el a milícia, munkakerülésért. Én számár, ilyenkor mindig reménykedni kezdtem. Mikor harmadik napja nem ivott, rendszeren megmosakodott, felöltözött és munkába indult reggel, csak úgy

repesett a lelkem az örömtől. Még minden rendbe jöhet – biztattam magam –, de ez a felbuzdulás soha se tartott két hétnél tovább.

Mihelyt kézhez kapta az előleget, elázva ért haza. Másnap már nem ment munkába. Egy párszor megbocsátottak és viszszevették, aztán végül kidobták mindenholnan. A munkahelyi belépőjét nem adta le, azt hazudta, hogy elveszett. Azt muto-gatta a rendőröknek, ha részegen igazoltatták. Önmagába visz-szatérő bűvös körbe voltam zárva valakivel, aki hivatalosan nem is volt a férjem. Még csak azt se mondhattam, hogy elváltak. És ezt játszottuk már negyedik éve!

Egyre idegesebb lettem. Majd kigyulladt a testem, úgy kí-nozott mindegyre a forróság. A szívem mellé-mellé vert, s éreztem, hogy nincs levegőm. Benn a gyárban egy nap a fo-lyosóról szedtek össze, elvesztettem az eszméletemet. Az or-vos nyugtatókat írt fel nappalra, altatót éjszakára, és megvi-gasztalt, hogy csak a váltóévek.

Aznap este Boldizsár újra részegen jött haza – én pedig egy nagy elhatározással bevettem az egész gyógyszert egy-szerre. De amilyen balszerencsés vagyok, nekem még az se sikerült, hogy egyszer s mindenkorra elaludjak... Honnan tudhattam volna, hogy hány tablettára szükséges? Most már azt is tudom, hogy az orvosok egyszerre soha se írnak fel annyit, amennyi elégséges lehet az öngyilkossághoz, de szép türelme-sen, ha félrerakja az ember a mindennapi adagját, tíz nap múl-va újabb receptet lehet íratni... Éppen csak át kell virrasztani azt a tíz éjszakát!... Hanem akkor jó alaposan aludhattam... Reggel Boldizsár próbált felébreszteni... Csak nem fog ő ura-sága tüzet rakni? És ki főzi meg a kávéját?

Szóval próbálkozott, de nem sikerült neki, akkor össze-csődítette a szomszédokat. Kihívták a mentőt, bevittek a kór-házba. Másnap szépen magamhoz tértem – kicsit kótyagosan a sok alvástól –, rögtön átutaltak a diliházba.

Ott aszaltak vagy két hónapig, hogy elmenjen a kedvem az öngyilkosságtól. Más egyebet nem is igen tettek ennek ér-dekében. Reggel-este megtömtek tablettával, attól kezdve kó-

vályoghattam nyugodtan a folyosón, a parkban, nem törődött velem senki, leszámítva egy-két krónikus beteget, akik tőlem akartak koldulni vagy velem szeretettek volna a bokorba bújni. Már ebből is látszik, mennyire bolondok lehetek szegények. De soha se voltak veszélyesen erőszakosak, biztosan bennük is jó adag dilibogyó olvadozott, az örökös bablevessel keveredve. Egy idő után aztán példálózni kezdtek viziteken, hogy már egészen jól vagyok, nemsokára kiengednek.

„– Márpedig akkor én újra öngyilkos leszek!” – jelentettem be a kezelőorvosnak, miközben rettenetesen féltem, hogy nem veszik komolyan a fenyegetésemet, és hazaküldenek.

Ki tudja, meddig tartott volna ez így, ha az a nagyszájú Varvara a szindikátustól nem intézkedik? Rendszerint nagyon sokat beszél, de most nagyon siethetett, mert alig hagyott szóhoz jutni is.

– Tudom, mi történt magával, mindent tudok, azt is tudom, miért. Azt is, hogy amúgy sincs elegendő szolgálati éve a betegnyugdíjhoz, akármilyen nyavalyás is. Csak azt mondja meg, akar-e férjhez menni. Találtam magának férjet!”

Hirtelen azt hittem, hogy őt is beutálták.

– Férjhez? De hiszen éppen a házasságaim juttattak ide.

– Az csak együttélés, nem házasság. Nekem magyarázza?! Akar vagy nem?

– Nem tudom.

– Én tudnám a maga helyében! Egy szélütött nyomorék embert kellene gondozni, akinek a vállalat most ad egy komfortos garzonlakást. Ha elvállalja, feleségül veszi magát hivatalosan, így magának marad utána a lakás és a nyugdíj fele. Ez elég tisztességes dolog. Vagy nem?

– De igen. Azt hiszem, megpróbálom. Rosszabb már úgysem lehet...

– De még mennyire, hogy lehet! Csak most nem ez a kérdés. Megyek, és elintézem, hogy kiengedjék innen.

Együtt jöttünk el, ide Gábor úrhoz. Szerencsére ez a lakás éppen a város másik végén van, mint ahol addig laktam. Csak azon izgultam, hogy tudom-e gondozni. Éreztem, hogy

ellenségnek gondol. Ki tudja, mi mozog egy beteg ember agyában? Ha normális, tudja, hogy rám van szorulva. De ha nem az?! Vagy, ha átlát mindenen, és rájön, hogy inkább nekem van szükségem rá, mint fordítva? Lehet, hogy nem is akar feleségül venni egyáltalán senkit, és pláne engem, gondoltam az alatt a próba idő alatt, amiben már megegyeztünk.

Nem volt könnyű multság, egyáltalán nem. Ehhez képest anyám angyali türelmes jó beteg volt. Meg akkor fiatalabb is voltam, jobban bírtam mindent, az emelgetést, az éjszakázást... Te jóég, mit üvöltözött nekem az első héten, minden áldott éjjel! Nem tudom, aludtam-e tíz percet egyvégben?

„– Látod, milyen számár vagy? Most alhatnál, nem zavar senki, semmi!”

Aztán az az alattomos vérzés is, egy hónapig, szünet nélkül... Gondolom, az emelgetéstől. S a derekam! Ha még sokáig él szegény, azt hiszem, belepusztultam volna.

Hogy miért keserítem magam készakarva, én nem is értem. Mi kényszerít a múltat bolygatni most is, amikor már túl vagyok a másfél éves rabszolgaságon, temetésen, halotti toron – sőt az annyira rettegett műtéten is. Csak a fájdalomtól félttem igazán, ahhoz képest nem is volt olyan nagyon nehéz. Mi bajom mégis?

Most tisztességes, férjét gyászoló özvegyasszony vagyok; se nem kitarzott ringyó, mint odahaza feleségkoromban, se nem becsapott szerelmes asszony, mint itt szeretőkoromban. Csend van, már az autók se járnak. Csak a pletyka mászik némán a falon, az Isten tudja, miben kapaszkodik meg, hogy élni tudjon. Föld helyett csak vízben állnak cérnavékony gyökerei – de ő csak él és virul! –, szinte érzem, ahogy nő egy-két millimétert, azért él, hogy idővel többméteresre nőjön. S ha darabokra szabdalod, fogja magát, egyik bogon gyökeret hajt, a másikon új levelet, új ágat – és növekszik rendületlen, él tovább céltalanul és oktalanul. *Hát én? Én mi célból és mi okból éltem, ha új hajtást se hajthattam?* – engem rosszul metszett a kertész! –, nem maradt két bogom a továbbbszaporításra.

Miért éltem? S miért élek?

Na végre! Most legalább azt tudod, hogy miért nem alszol! Tiszta szerencse, hogy legalább erre megelégted a feleletet, mert az újabb kérdéseidet aligha válaszolod meg egyetlen éjszaka. Mondjuk azért, hogy gondozd a temetőben a férjed sírját. A férjedét, aki soha se volt igazából az. Ez is életcél?

– Na nem! De mégiscsak, *az élők feladata a temetőbe virágot vinni, mindegy milyen ürüggyel és kinek... Mint ahogyan a látók dolga a vakok botját újrafesteni... Az élők dolga emlékezni és emlegetni... Hiszen, ha lenne kinek... Az élők dolga élni.*

Vedd be szépen azt a pilulát! Attól majd csendesen alszol, álomtalan. Holnap lesz erőd kísértálni a temetőbe, kicserélni a virágokat, kigyomlálni a gizgast, megöntözni a sírt, elhitetni az ittmaradottakkal, hogy a holtat nagyon szerethették. Ennyivel csak tartozol neki...

Utána esetleg az újsághoz is bemehetnél feladni egy hirdetést: „Mozgássérült beteg házi gondozását vállalom.” Nem, nem is így, hanem úgy, hogy „szakszerű házi gondozását vállalom”... Hiszen, ha jól meggondolom, ez az egyetlen dolog, amihez értek. *Jelige: „Irgalom!”* Ez akár még ok is lehetne az életre, na meg cél, meg minden...

Lehet, hogy az Isten csak arra teremtett, hogy a nálamnál szerencsétlenebbeken segítsék? Lehet. Csakhogy pillanatnyilag magam is segítségre szorulnék. A párnát is alig emelem... egészen átlucskosodott. Újrahúzom az egésztestet. Még hogy temetőben gyomlállok, meg én ápolok másokat?! – Szeretem, amikor a bolha prüsszög... Egyelőre a nagypárnával kellene csak elboldogulni, ha sikerül, a holtfáradtságtól talán normálisan is elalszom...

Lenyeljem? Vagy mégis inkább tartogassam?...

Hány éjszakát kell... akkor még... átvirrasztanom?!

III.

MADÁRKA

– Anyám, ha látnád ezeket a kitárt szárnyú, rikácsoló sirályokat! Mintha rínának: – Aj, aj! – Lehet, előre siratják az áldozatot, amire lecsapni készülődnek. Madarak ezek is, Hitchcock madarai is... Mit tudod te, Anyácska?

Madárka – mondtad, s ölelésre rebbent a lelked. Ha látnád, mivé lesznek a madarak... mert hiszen élniük kell valamiből, Mama. Ha a csőrödből nem etetsz... Elmentél apával találkozni, apával, akit nem is ismerek, akit láttam valaha, de nem tudok emlékezni rá...

Milyen romantikus hangulatok érnek utol! Úgy látszik, ez a sokat várt tenger tulajdonképpen nem is nekem való.

Nyolc és fél évig, míg anya beteg volt, nem is látogathattam, mert Gizella nem engedte. Kegyetlenség volt szegény anyámmal szemben. Erősködhettem volna, semmibe vehettem volna a tilalmát, de az igazság az, hogy irtóztam olyan bénán és szerencsétlenül látni. Beszélni nem tudott volna hozzám, én nem mondhattam meg neki a történeteket, hát jobb volt távol maradni. A halála óta eltelt tizenhárom éves rohanásban nem volt időm őt igazán elsiratni. Nem csoda hát, ha az első megállásnál rám tör mindenféle furcsa gondolat.

Bizony, ez az első igazi pihenőm negyven év alatt...

Anyámnak volt-e valaha? Nem hiszem. A háború alatt, míg házmesterkedett, aligha, és azután sem. Emlékszem, mindig a szoknyája körül ténferegtem, amíg a lépcsőházat súrolta. A takarítás esemény volt nekem, akár légiriadó után az öszszeszedhető eziüst szálak és a bajuszos bácsi látogatásai. Olyankor mindig medvecukrot vásárolhattam... a bajuszos bácsi... Csak nem azért menekültünk faluról városra a bombázások elől?! De mi joga gyanúsítom én az anyámat? Pedig sűrűn jött, minden második, harmadik nap. Gizella nénémet kelle-

ne megkérdezni – ha tudnám hol van –, biztosan jobban emlékszik, már ha igen. Soha se volt az a kimondott északbájn, lehet, nem is vett észre semmit. Úgy tűnik, mindig akkor jött a bácsi – mintha Robinak hívták volna –, amikor Gizella iskolába ment. Olyankor mindig adott pénzt medvecukorra. A bolt jó messze volt, a harmadik utcában... Szégyelld magad, Pirkó!

Jó, jó, szégyellem. Hiszen apa is ismerte. Egyszer hazarendelték a frontról kétnapi szabadságra. Akkor, tudom, nálunk volt Robi bácsi is... a ragya verné meg, csak az ő arcára emlékszem... apának csak a hangja maradt: „– Aztán vigyázz az enyéimre!” – szólt, amikor kikísérte a vendéget... Hátha végleg ráhagyott bennünket, és csak azért nem jött haza?

Vannak ötleteim! De tényleg, hátha?... s akkor hová lett a bajuszos Robi, vagy Rudi, vagy ki? Egyáltalán, őt miért nem vitték el katonának? Nagy darab erős ember volt, nem nézett ki betegnek. Lehet, hogy végül őt is besorozták?... Egy darabig még jövőtetett... s ha úgy rá voltunk bízva, miért nem látogatott meg soha a háború után? Miért nem ő költöztetett haza? – hagyta, hogy anyám egyedül cipekedjen.

Ki tudna minderre felelni? Anyám, szegény, tudott volna, mielőtt az agyvérzést kapta, de akkor senki sem kérdezte... Harmincöt éves korában maradt végképp egyedül, s béna némaságba menekítette a bánatát. Nem a kollektivizálás volt az egyetlen fájdalma. Arra még panaszkodhatott itt-ott, ahol mert. Az el nem mesélhető és most már örökre titokban maradó veszteségei ütötték ki az élők sorából. Ezek közé tartozott Madárkája kirepülése is a családi fészekből.

Miért csak most tudom megérteni, mennyire fontos lett volna neki, hogy néha lásson? Szembeszállhattam volna Gizellával, követelhettem volna, hagyja meglátogatni anyámat... de akkor nem éreztem fontosnak. Nem volt szükségem rád, anyám, mert úgy sem tudtál volna rajtam segíteni. Csak magamra számíthattam a magam bajában, hát nem is igyekeztem más bánatával törődni, elég volt nekem a sajátom.

– *Már hogyne haragudnék, asszonyom! Látnám magát, ha hasba vágná egy labda...*

Micsoda emberek! A tengerpartra költöznek macskástól, kutyástól, kölyköstől. Ilyen cigány módra jöhettem volna én is hamarabb.

Ez a bajod velük? – hogy te most, negyvenévesen jutottál el először a tengerhez. Na és? Van, aki úgy éli le az életét, hogy sohase pihent és sohase látta a tengert. Nézd meg a szüleidet...

Nem kellene olyan nagy ügyet csinálni belőle. De egy bizonyos életkorban az embert elfogja a vágyakozás valami megfoghatatlan szépség után, s akkor látnia kell a tengert. Ismertem egy öregurat, ő volt az első taxisofőr a városban. Már akkor volt hajtási engedélye, amikor én még a világon sem voltam.

Hetvenöt éves korában szólt a feleségének: „– Asszony, pakolj! Megyünk a tengerre! Dehogyan bolondultam én meg, csak nem halhatok meg anélkül, hogy a tengert láttam volna.” Az asszony halogatta volna az utazást. De az öregúr erősködött, menni, csak menni, minél hamarabb...

Útban a tenger felé autóbalesetet okozott, életében először. Frontális ütközés, és lám, meg tudott halni mégis, úgy, hogy sohase látta a tengert. Csak a boncolásnál derült ki, hogy az ütközés pillanatában már halott volt. Öreg szíve nem bírta ki a várva várt találkozás izgalmait. Az ő képzeletében milyen lehetett a tenger?...

Én is így indultam el az idén. Ilyen parancsoló, vágyakozással vegyes félelemmel. Hátha én se érek ide? Most már csak nevetek a babonás rossz érzésemen, s minden érzékszervemmel habzsolom a tengert. Az enyém, egészen! – fiam szemű kék, de néha haragosszürke, csalóka türkiz, olvasztott ezüst, opálfehér és korall ragyogás – szaga van, hűvössége, íze – és láttam megszületni belőle a napot. Ehhez mérhetően szép még csak a napnyugta volt a folyón, azon a bizonyos nyáron... Az egész napi aratástól száraz volt a lelkem is. Átizzadt bőrömön a toklász és a por estére megcementesedett. Derekam sajgott a sok hajladozástól, lábamat, karomat véresre karcolta a kalász, a tarló... Megfutamodni lett volna ked-

vem, csak Ráduly ígérete tartott vissza: „– Este a folyó felé megyünk haza. Hozz két törülközőt és szappant.”

Soha még fürdő úgy nem esett. Teljesen ruhátlanul fürödni, az egy külön tapasztalás. Milyen lágyan tud simogatni a víz – csak Ráduly tudott úgy akkoriban...

– Félrefordulok, vetkezz le! Ha vízbe bújtál, szólj, hogy én is fürdhessek.

– De mély-e a víz? – mert én úszni nem tudok – lódítottam.

– Óvatosan menj, amíg nyakig ér, majd én vigyázok rád.

Lehet, hogy csak az apás „Vigyázok rád” hiányzott nekem? Erős volt a karja, átölelt, hogy úszni tanítson. Mostuk egymás hátát. Ujjai alatt egész hangyaboly bizsergett bennem.

– Kislány, ne piszkálj! – csiklandós vagyok.

Vajon néném tudja-e? – futott át az agyamon. Egy este kihallgattam őket, ahogy szeretkeztek. Olyan szomorúnak és állatinak tűnt az egész. Szó se volt arról, hogy Ráduly csiklandós lenne...

Fontos, hogy az ember akkor adja oda magát valakinek, amikor nagyon kívánja. Abban a fürdés utáni felfrissülésben – bőrömön a hideg víz ezer apró csípése, a megkarcolt részen erősebben – minden pórusom lélegzett... Olyan tiszta és természetes volt minden, mint én magam. És jó...

A szerelem azóta is napon átforrósodott, kissé kesernyés bőrök illatú.

– Te akartad, te víziboszorka, hiszen te akartad... – bajlódott Ráduly a lelkiismeretével. Én azzal voltam elfoglalva, hogy feltérképezsem a testét, ujjaimmal rajzoltam ki rajta a bordaizmok minden cikcakkját. Olyan volt, mint a görög márványszobrok. Olyan fehér is, csak a nyaka és a két karja volt barna az ing vonaláig.

– Holnap leveszed az inget, és napozunk – döntöttem el –, majd én is hozok fürdőruhát.

– A falu azt hiszi, megbolondultunk.

– Nem érdekel a falu!

– De ha itt kell élni... és Gizella, neki mit mondunk?

– Tőlem ki is doboltathatod az egészséget – sírósodtam meg.

– Hát jó na! Akkor egyelőre nem szólunk. Ne haragudj, kedves!

Az engesztelés vége újabb összeborulás lett.

– De fáj, Ráduly! – kényeskedtem, mert szerettem volna, hogy kérleljen vagy erőszakoskodjon. De ő nem. Most is látom magam előtt, világra meredő férfiasságával. Addig nem láttam olyant, őszinte csodálattal bámultam. Kétségbeesett arccal csak annyit kérdezett:

„– S akkor velem most mi lesz?”

Hát lehet az ilyent nem megölelni, ha az ember tizenhét éves, és azt hiszi, csak ezért az egy dologért jött a világra?

Súlyosabb az, hogy negyvenévesen is hiszem, ez az egyik legfontosabb dolog, amiért a világra hoztak... Hát már soha sem öregszen meg annyira, hogy tiszta életet élhessek? Meddig zavar még a vágy egyik megalkuvásból a másikba? Mikor leszek elég önmagamnak? – azon az ígéretnapon a magány sem bántana...

Három hónapig tartott a nagy szerelem. Ráduly éjjel is megkeresett többször. Szép, tempósan végigszeretkezett éjszakáink voltak. Anyánk betegszobájában aludt Gizella, és éjszaka nem hagyta magára egy percre se, mert olyankor volt különösebben nyugtalan. Az első alkalmat kivéve hagytam, hogy Ráduly kezdeményezzen. De nem is volt szüksége biztatásra. Olyan volt, mint az inga, csak az első lökést várta, s mire meglassúbbodhatott volna a mozgása, vége is lett mindennek. Egy délben majdnem behánytam a levesbe... Néném kérdőre fogott. Ráduly azt hazudta, ő lepett meg álmomban egy éjszaka. Paraszti lovagiasság, de léteznek...

– Ugye megszülsz a gyermekem? – fogta könnyörgőre azután. – Ha nem, írmagom sem marad. Azt se tudja senki, voltam-e a világon. Küldök pénzt rendesen, ne félj! De itt nem maradhatsz. Nénéd életene gyermekestől. Idővel lehet, megcsendesedik... Holnap veled megyek.

Egy távoli nagyvárost kellett keresnem, ahol eltűnhetek. Ahová nem járnak hét végén a falubelijeim, ahol nem ismer senki. Hogy mégsem tűntem el egészen a mélyben, azt Kati

néninek köszönhetem. Feltétlenül kell írjak neki egy lapot, büszkén fogja mutogatni...

– Aztán, apád, anyád van-e?

– Apám eltűnt a fronton, anyám agyvérzést kapott, és bénán fekszik.

– Iskolád?

– Lenne. Csak félbemaradt az érettségi előtt, hazamentem nénémnek segíteni.

– S akkor miért nem maradtál otthon?

– Mert terhes vagyok – sírtam el magam a szigorú ki-kérdezés közepén.

– Na, ne bőgj! Megesik az ilyesmi. Nem hiába hívják a magadfajtat „megesett leánynak”. Aztán az apját ismered-e?

– A sógorom – hüppögtem.

– Nagy disznó lehet – az Isten verje meg! –, hagyta, hogy így világgá kergessenek...

Tőle tanultam meg a kötő szakma mellett a munkásszállási lányok iratlan erkölcsi kódexét. Hat hónapig okított arra, hogy ha valaki – mint én – nem mehet egykönnyen férjhez, azt sokféle veszély fenyegeti.

Egyrészt hajtja a vére, mert fiatal, másrészt híre megy, hogy rosszféle, és akkor lenézik a gyárban. Az ő ágya mellett volt az enyém, abban a harmincöt ágyas teremben, amit annak idején munkásszállásnak neveztek. Harmincnégy ember leste a tested, kritizálta a fehérneműdet és irigyelte ki szájadból a legjobb falatot. Szörnyű volt. Szülés előtt és után közvetlenül albérleti szobát kellett kivennem, míg felépült az új otthon. Ott kaptam szobát, kétágyasat, Kati nénivel közösen. Kati nénit állítólag a nyilvánosházból menekítette át a szocializmus egyenesen a munkásszállásba.

Nem kérdeztem meg tőle, mert a maga nemében tisztelget parancsoló egyéniség volt. Illúziómentesen nézte a világot, de tele volt segítőkészséggel. Azon az első napon, amikor megmutatták: ez az ágyad, a WC a folyosó végén van, és ott hagytak – ha nem ő kerül mellém, lehet, hogy én már nem is élnék. Ő tanított meg, mit csináljak, hogy szoptatásnál ne re-

pedjen be a mellem. Elsorolta, hány pelenka, kising, rékli, rugdalózó és sapka kell a kicsinek. Kioktatott, hogy szülés előtt keressek orvost, aki hajlandó lesz értem éjjel is bejönni a kórházba...

Találtam is egyet. Aztán, hogy minden tökéletes rendben legyen, délben 12 órakor szültem – a bábasszonnyal. Persze az előre kifizetett hálapénzt soha se utalhattam át annak, aki igazán megérdemelte volna. De az ilyen melléfogások ritkák voltak Kati néni tanácstárában, mely kifogyhatatlannak bizonyult.

Szülés után a további szexuális életemről is gondoskodni hivatottnak érezte magát. Ezt nagyon kacskaringósan fogalmaztam meg, de ez fedi legjobban a történeteket. Az elhivatottak megszállottságával oktatott minden adódó alkalommal.

„– A legfontosabb szabály, hogy senkivel sem szabad lefeküdni a gyárból. Keresni kell egy jóra való egyetemistát. Stabil szeretőt találni, lányom, nem is olyan egyszerű. Hallgass rám, vén vagyok a szakmában. Talál az ember, akivel lefeküdjön egyszer-kétszer, ugye, hát hogyan találna, főleg, ha úgy néz ki, mint te. De tele veszéllyel az ilyesmi. Az ember hirtelen azt sem tudja, mi a jobb, ha terhes marad, vagy ha összeszed valami csúf betegséget. Ideje, hogy benőjön a fejed lágya, elvégre gyermekes asszony vagy már.”

Kati néni nem csak beszélt. Keresett egy jóra való egyetemistát, és be is mutatott egymásnak egy színházi előadáson.

„– Mert azért meg kell adni a módját mindennek, lányom” – mondta. A gyerekekre is ő vigyázott, amíg találkoztunk.

Reggel vittem Győzőkét a bölcsődébe – munka után siettem vele haza. Mosni, vasalni kellett. Aztán rendszerint sétálni indultunk. Rossz időben a szűk szoba valóságos börtön. Az esték hosszúak és kegyetlenek lettek volna Kati néni ügyködése nélkül. Vállalta a fogadott nagymama szerepét, s én mehettem Sanyival, ahová jólesett. Szép kapcsolat volt. Nem nevezném szerelemnek, mert hiányzott belőle a remény, mely minden szerelem alkotó része. – A szerelem remény arra, hogy a másikat örökre magunkhoz kössük.

Néha sértett a viszony nyílt kilátástalansága. Titokban reméltem, hogy igazán belém szeret. De Kati néni ilyenkor magamhoz térített: „– Ne álmodozz, lányom! Bilibe ér a kezed, és felébredsz. Azt hiszed, olyan könnyen elvállalja valaki a más gyerekét?”

Öt év múlva, miután Sanyit kihelyezték, megmondtam Kati néninek, hogy nem kell második barát. Ha segíteni akar rajtam, vállalja el Győzőkét minden estére, fizetek érte. Be akarok iratkozni az esti líceumba, érettségizni akarok.

Furcsa dac született bennem, hogy megmutassam Sanyinak, képes vagyok elvégezni egy rohadt egyetemet – ha attól képzelte magát olyan nagynak, hogy még írni is derogált neki, miután elment.

Úgy éreztem, azért néz le, mert egyszerű kötőlány vagyok. Nem hittem Kati néninek, hogy a gyermek az igazi ok. A módra, ahogyan összeismertettek, egyáltalán nem gondoltam. Azt hittem, az iskola mindent kiegyenlíthet. Ha befejeztem, tiszta lappal indulhatok.

Ma már tudom, csak a halál törli tisztára a táblát. Addig csak írunk, írunk rá – ha valami nem érvényes, legfeljebb áthúzni lehet, de annál éktelenebbül hívja fel magára a figyelmet.

Megjött a fényképész. Végre egy kis felhajtás. Élő nyúlal és kutyával jár palimadarat fogni, de igazán jó szövegei vannak:

„– Szülők, sírjatok a gyermekeknek, hogy csináljunk fényképet! Majd ha megnőnek, mindenkinek megmutatják, milyen szép fiatalok voltatok egyszer.”

Megmártom magam. És képet is csináltathatnék. Miért ne? Győzőről minden születésnapján készült kép, rólam alig van, azok is többnyire rossz minőségű amatőr felvételek.

Imádom, ahogy felforr a bőrömön a víz, szinte hallszik, ahogy serceg. És imádom, hogy ebéd előtt felmehetek a szobámba, meztelenül sétálhatok, és beülhetek a fürdőbe. Szeretem a márvány mozaik hideg simaságát a talpam alatt, a habfürdő finom fenyő illatát. A bidét külön élvezem használ-

ni. Azt hiszem, abban a nyolc és fél keserves esztendőben gyűlt fel bennem ennyi luxus iránti vágy – és maradt részben azóta is kielégítetlen. És egyáltalán, luxusnak számíthat-e egy szép fürdőszoba a huszadik század végén Európában?

Hát, nálunk igen! Emlékszem még – örökre – azokra a munkásszállási kaszárnyafolyosókra, ajtó ajtó mellett, mintha cellák lennének... a folyosó végén a penészes falú zuhanyozók, mindig lelopták a három rózsát... mire tudták felhasználni? – kerti locsolónak, talán... s azok a kreolin vagy klór bűzű kitakaríthatatlan árnyékszékék! Elviseled egyszer-kétszer, ha muszáj. De nap mint nap, nyolc éven át! Az otthoni latrina palota volt ahhoz képest.

Ez a nyolc év sok mindent megmagyaráz. Azt a megszállottságot is, amivel gyűjteni tudtam a pénzt, hogy egyszer önálló lehessenek. Anyám halála után kértem nénémet, fizesse ki az anyai örökségemet, a ház felét.

Nem kívántam egetverő összeget, csak a hivatalosan megállapított állami ár felét. Úgy számítottam, azt hozzáteszem ahhoz, amit spóroltam, s veszek rajta egy lakótelepi lakást, részletre. Azt válaszolta, nincs miből fizetnie. Gondoltam egy merészet:

– Na, Gizella, most megtudod te is, milyen, ha nincs tető a fejed felett! – s kifizettem nénémet.

Legjobb úton voltam a teljes önállósodás felé, és akkor megint elkövettem egy marhaságot. Pedig megmondta Kati néni, csak nem hallgattam rá: „– Az jó lesz, lányom, ha hazamész a faludba és a sajátodban hajtod álomra a fejedet. Csak feleségül ne menj a sógorodhoz, erre ügyelj!

Nem ügyeltem. Elegem volt a reggel fél hatkori kelésből, a gyermekkel való hajnali bajlódásból. Hatkor kellett felköltönni, lelket verni bele, különben nem ébred fel egyedül, és elkésik az iskolából. Otthon akartam maradni végre. Tartson el engem is valaki, mint annyi mást – úgy akartam befejezni az egyetemem, hogy ne érezzem minden szesszióban halálra hajszolt kancának magam. Nyugalmat akartam, és hogy legyen valaki az én hátam mögött is.

Mindenki tartozik valakihez, csak én voltam – s vagyok – olyan, mint a senki földje két országhatár között. Nem hasznos tulajdona senkinek, de minden rajta átlépő nyomát gondosan megőrző, elgereblyézett, felszántott talajsáv.

Eleven leltára kóbor kutyáknak, mezei nyulaknak és férfiaknak: Gábornak, Sanyinak, Dénesnek, és még ki tudja, hányanak, ha sokáig élek? – mindörökké önmagamra utalva. Akkor azt hittem, számíthatok a más segítségére én is. De tévedtem.

Az alatt a három hónap alatt, amíg titokban Rádullyal élttem, arra sem volt idő, hogy szeretni megtanuljak. Utána öt év Sanyival. Kezdetben egyikünk ügyetlenebb volt, mint a másik. Talán a tudat, hogy úgy ismertettek össze bennünket – nem mi választottuk ki egymást az embertömegből –, meggátolt mindkettőnket abban, hogy felszabadultan szeretkezzünk. Bennem ott bujkált a terheességtől való félelem is.

Bár kijártam Kati néni ingyen szextanfolyamát, mégse hittem benne, eleinte. Mire összeszoktunk, s a találkozások kezdtek számomra is élvezetet jelenteni, akkorra Sanyi befejezte az egyetemet és elment.

Rajta kívül csak a karbantartó mesterrel feküdtem le hébe-hóba. Ha a gép nincs jól beállítva, nem lehet keresni semmit. Diszkrét volt, a gyárban nem tudták meg... és soha sem álltam géphibásodás miatt. Nem is volt csúnya ember. Nekem jobban tetszett, mint Sanyi, de felesége volt, két gyermeke, s én akkorra megtanultam, hogy jobb botrány nélkül élni.

Ha nagy ritkán eszembe jutott boldogságról álmodozni, olyankor az a folyóparti naplemente jelent meg a képzeletemben, s Ráduly maradt számomra a nagybetűs Férfi. Nem csoda hát, ha Kati néni minden intelme ellenére is hozzáment feleségül. Sajnos az öreglánynak ez alkalommal is igaza lett. A Rádullyal való új szerelem nem ment sehogy! Lehet, túl sokat vártam, az volt a baj... Nem ment, és kész. Főleg az állandó mosdatlansága bántott. Nem mondhattam meg úgy egyenesen, hát elkezdtem érvelni amellett, hogy fürdőszobát csináljunk: – A villanyt bevezettettük, lehet motort sze-

rezni, húzunk vizet a kútból. A konyha egyik oldalából le lehet választani egy szobácskát, nem olyan nagy ügy.

– Lehet, hogy neked nem nagy ügy, de nekem igen. Egy évig kell dolgozzam, hogy a motorra való kétezer lejt összeszedjem. S miért öljem magam, hogy mindent, amit keresek, örökösen ebbe a rohadt házba öljek, amibe még társtulajdonosnak se íratasz be? Leánykori nevedre telekkönyveztetted a házat még a házasságkötés előtt, hogy nekem soha semmiféle követelésem ne lehessen. Attól, hogy nincs annyi iskolám, mint neked, hülye még nem vagyok. Tudom én, hogy van, volt alkalmam megismerni a fajtádat.

Ráduly húz, mint a barom, de semmi sem az övé a házban... A fürdőszoba egyelőre elmaradt, vele az én testi megelégedésem is. De sápadt, vézna Győzőkémnek a jó levegőn és házi kosztosra végre kezdett rendes gyermekformája lenni, az arca kitelt és megszínesedett, egy-két iskolai verekedés után megtanult visszaütni is, végül nem bántam meg, hogy hazamentem.

Csak Rádullyal nem tudtam mihez kezdeni. Semmit se lehetett megbeszélni vele. Ha anyagiakról volt szó, csak morgott rendületlen. Ha máségyébről, ne adj' isten, filmről, könyvről, színházról, hallgatott, mint a csuka – nem volt véleménye és nem is érdekelte. Ezek után, ha legalább kefélni lehetett volna vele, úgy istenigazában, de mindig ápolatlan volt, amittől lemerevedtem, és ette a fene az egészszet. Próbáltam visszaemlékezni az évekkal azelőtti három hónapra – hogy lehet, hogy akkor ezt nem vettem észre? – vagy talán akkor még nem volt ilyen? – vagy én lettem közben egészen más?

Ezek most már jobbára megválaszolatlan kérdések maradnak, de nincs is semmi jelentőségük. A tényen, hogy nem sikerült, úgysem változtathatnak.

Akkoriban kerestek könyvelőt a kollektív gazdaságban. Szóltak nekem, ha elvállalnám, az utolsó év vizsgáit közben is letehetem. Faluhelyen nem hányódnak a közgazdász álláslehetőségek, természetes, hogy elfogadtam az ajánlatot. Ráduly ennek is ellene volt: „– Az asszony üljön itthon, törőd-

jön a gazdasággal. Mi lesz a tyúkokkal, libákkal, malacokkal?”

Mi lett volna? Eladtam őket. A pénzen vettem meg a fürdőszobához szükséges anyagok egy részét. Szerződtem a szövetkezzel, hogy megcsinálják. Az első fizetésemből kifizettem a munkadíjat, csempét csak a második hónapban sikerült vennem, és csak egy fél év múlva rakattam fel, de végre lehetett fürödni.

Lehetett volna, mert csak én fürödtem és Győzőke. Ráduly, ha mondtam, van meleg víz, azt felelte:

„– Mit mosdatnál örökké? Füröszd a kölyket! Azon a nyáron es jobb lett volna, ha kevesebbet feredünk...”

Három évig bírtuk ki egymást. Nem állítom, hogy neki könnyű volt. Naptár szerint védekeztem, hogy ne maradjak terhes. Ráduly szeretett volna még egy gyereket... én nem! Nem akarom, hogy az enyéim is kitúrják egymást a házból. Csak bajnak van a testvér, inkább nekem se lett volna...

Közben kiderült rólam, hogy mániákus újtó vagyok. Magam sem voltam tisztában vele addig, hogy ilyen energiák lapanganak bennem. A fürdőszoba után különbejárat kellett a fiam szobájába, utána a konyhába vezettettem be a vizet, kicseréltem az ereszt, letakarítottam a tetőcserepeket.

„– Még meddig bütykölteted velem ezt a rohadt házat?” – lázadt fel Ráduly nem egyszer. Ha tudná, hogy egészen mostanáig bütyköltettem. Tíz év. De kész van a saját központi fűtés, a fedett terasz, és anya sírját is megcsináltattam... S mert egyetlen férfi sem bírta cérnával, hát mindezt egyedül. Igaz, hogy negyvenéves lettem közben, de az én gyermekem nem kell a világban otthontalan kujtorogjon, mert nincs semmije.

De tudja is értékelni a lelkem. Amikor szóba került, milyen iskolába iratkozzon, akkor beszélünk először komolyabban.

– Anya, én úgy gondoltam, hogy kertészeti szaklíceumba megyek, hogy miután elvégeztem, hazakerülhessek. Nem hagyhatlak egyedül.

– S ha igazán nagy koponyának bizonyulnál, még mindig elvégezheted az agrármérnököt. Lehet, egy szép nap te lennél az elnök...

- Te viccelsz, anya?
- Egy kicsit viccelek. De nem lehetetlen.

Katonaság előtt nem felvételizett. Most győzködöm, hogy próbálja meg. Nem buta gyermek, csak nem elég szorgalmas.

Biztonságos otthont teremtettem neki a „földönfutó szegény bitang” címzetes rang helyébe, mely amúgy utolérte volna előbb-utóbb. Meg tudom mutatni, miért éltem, nem úgy, mint egyesek.

Persze, hogy belekeményedtem, Anyám. Madárkából ragadozó madár lett – különben engem szedtek volna szét... Ne nézzék az embert hülyének! Eleinte gondolták, Pirike mindent elkönnyvel szépen. Jön egyik nap az elnök. –Pirike, drága, megdöglött egy kéthetes malac, el kell könyvelni a megengedett veszteségszázalékon belül.

– Igen? Hát jó, de előbb látni akarom. Hol a döglött malac? Tetszik tudni, hogy van, elnök elvtárs, elvégre én felelek...

– Hogyne, hogyne – Pirike drága. De még mennyire, hogy igaza van. Csakhogy már elásták azt a malacot. János bácsi! (Az öreg az elnök belső bizalmi embere.) Vigyen haza a Pirike elvtársnő lakására öt kilót abból a húsból, de este, hogy ne lássa senki!

Mert az úgy van, hogy egy kéthetes malacot a nagyobbakból áttesznek a hathetesekhez, onnan a legnagyobbat a két hónaposokhoz, onnan a három hónaposokhoz, és így tovább. A végén marad egy hízott disznó levágni olyan alkalmakkor, ha jön egy revíziós bizottság nem tudom honnan, vagy motorina* kell.

Mert a kiutalás sohasem elég. De ha kapsz is kiutalást papíron, lehet, hogy örökre papír marad, mert több üzemanyagot használsz el, mint amennyit adnak, olyan sokszor kell járkálnod érte, hogy megkapd.

Ahányszor kérded, azt válaszolják: Nincs. A munka áll, a termés ott romlik el a lábán, vagy halomba rothad az út két oldalán. Ehhez képest

*dízelolaj, románul

nem veszteség az az egy szál disznó, amit feláldozunk a köz oltárán.

Eleinte nem tudtam, mit kezdjek öt kiló hússal. Csak disznóvágáskor volt ennyi a házban. Azután hallottam, árulnak mélyhűtős frizsidert és hűtőládát. Vettem ezt is, azt is, így most nem probléma ez se. A főzés sem akkora gond azóta. Most elkészítettem az ételt tizenkét napra előre, ott áll befagyaszttva. A fiam csak kivesz egy adagot, megmelegíti, és eheti is.

Mikor Ráduly felesége lettem, azt képzeltem, hogy a szerelem is ilyen, elővehető és újramelegíthető. De nagyot tévedtem. Kocsonyát és a szerelmet nem szabad befagyaszttani! Tönkremegy a kötőanyaga...

Miután elváltunk, végre, és elment a faluból, ott álltam újra, szabad prédaként. Legalábbis azt hitte mindenki, próbálkozott is, az elnöktől a milicistáig. De elegendő volt a falumbeliekből. Két évig nem engedtem senkit az ágyamba. Akkor helyezték az iskolába Dénest...

Ő kellene legyen a szép az életemben... lenne is, ha vége nem volna. De vége. Egy tapasztalattal több, egy ábránddal kevesebb... Talán, ha nem költöznénk össze... Most már mindegy.

Végre valaki, aki szellemileg is társam lehetett, az ágyban is megértettük egymást. Ő is elvált ember, nincs mit egymás szemére vetnünk. Azt hittem, az a négy év korkülönbség nem számít. Ráduly tíz évvel volt idősebb, mint én, mégsem azon múlt ki a házasságunk. Lám, a fiatalabbal jobban megértettük egymást, míg azon a rohadt kocsin össze nem vesztünk.

Autót akar venni, kéz alatt, de közben gatyája sincs elég. A fizetést nem adta a házba, hisz nem vagyok a felesége. Néha vásárolt ezt-azt, de lényegesen kevesebbet, mint amit megértettem vele. S most azt kívánta volna, hogy adjak én pénzt a kocsiára.

– Egy feltétellel – mondtam –, engem is beíratasz tulajdonosnak. Ezen aztán megment a barátság. Annyira öreg azért nem vagyok, hogy pénzért vásároljam meg a szeretőmet. Vagy, ha igen... hát nincs is szükségem senkire. Elvenni végül is

nem akar. Előbb ő erősködött, hogy házasodjunk össze, de mire beleegyeztem volna, meggondolta magát.

Akkor élösködjön a más nyakán. Én semmibe vettem miatta a falu száját, mert mindenki tudta, hogy a tanár úr hozzám költözött – állítólag albérletbe –, s most még azon is röhögjenek, hogy autót vett neki Pirike... Na nem!... Inkább elnyaralom a pénzt.

Kitakarítottam a nyomát is a házból, s ha hazamentem... új életet kezdek, mondanám, hiszen jobban hangzik. Ha hazamentem, megint csak menthetetlenül egyedül leszek, mert hát ott a fiam, igaz, csak nem vagyok még elég öreg....

Mindenki azt mondja, hogy szép voltam, és állítólag ma is az vagyok. Butának se születtem, hogy lehet mégis, hogy nem tudtam magamnak egy hozzám illő férjet találni? Lehet, hogy van olyan ember, aki elég önmagának, s ha így van, miért nyavalygok mégis valaki társ, valami támasz után?

Ha továbbra is úgy élek itt, ahogy eddig: reggel napozás, délután alvás, este olvasás, és előlről az egészet, akkor a nyavalygással is maradok. De ma este feldobom a szépen lebarapult testemet az Astoriában és az öt százast is – ott egye meg a fene! – egyszer az életben.

És fogok magamnak egy pénzes pasast, jó öreget. Elvéstem magam vele. Aztán hamar feldobja a talpát... s megint egyedül maradtál, te liba, csak esetleg valamivel gazdagabban. De a bárba ma este igazán elmegyek. Nem halhatok meg úgy, hogy sohasem jártam egy fényes vendéglőben. Nem láttam egy revüműsort élőben, csak felvételtől és nem kóstoltam meg, hogy milyen a Cinzano.

Keresek magamnak egy pasast... – egyetlen estére, miért ne?

Kati néni szerint azt igazán egyszerű találni. Sokkal egyszerűbb, mit stabil barátot. Tudta az öreglány, amit tudott... Ez nyeszlett, nincs hozzá gusztusom. Ez a fiam lehetne... miért is nem hoztam el Győzőt? Unta volna magát. Neki már elege van a tengerből, inkább színi és kirándulni jár. Szerinte a tengerpart tele van surmó alakokkal, akik csak a táskará-

diókat bőgetik, vedelik a sört, és közben úrnak képzelik magukat. A hegy szépségéért meg kell szenvedni. Oda nem jár senki felvágni.

Ahogy elnézem ezt a három példányt itt előttem, lehet, hogy igazad van fiam. Nagypapa, papa és unoka. Tévedés kizárva, ez itt három generáció. A két felnőtt olvadozik a kis srác csodálatától. Lehet is: piros nájlaponapozópapucs, sárga harisnya, lila térdnadrág, térdben és derékban fodrosan, sárga ing és piros-fekete csíkos nadrágtartó. Az egész tetejébe, dísznek ráakasztva egy kék, halacska fürdőköpeny.

Vajon hol van a mamóka, aki képes volt ezt így kiállítani, a két érett férfiú legnagyobb büszkeségére? Mert büszkék rá, bizonyúristen, látszik rajtuk... bezzeg, az ilyennek van férje! Na, de mi lesz a kereséssel? Ez egészen jól néz ki, de biztosan van felesége. Így van. Most karol belé. A valahogy kinéző férfiakra rendszerint van egy ronda, kövér feleségük, vagy sovány és buta, de úgy ragaszkodnak hozzájuk, akár a lelki üdvösségükhöz. És nem mehetnek el egy társaságba, mert minden nő tőlem félti a férjét. Mindenki azt hiszi a sajátjáról, hogy nekem is olyan értékes az illető, mint neki. Az is baj, ha szép az ember. Bár, ami azt illeti, ezzel egyre kevesebb bajod lesz, ne félj! Figyeld meg, egy hete vagy itt, és még senki semmilyen ajánlatot nem tett, se tisztességeset, hogy legalább beszélgetnénk – tisztességtelent meg még annyira se.

Fiam szeme színe van megint a tengernek. Vajon eszik-e az a gyermek? Feladok egy telefonmeghívást holnapra... abba a sárfészekbe még direkt telefonálni sem lehet... mégis az az otthonom. Hazamegyek. Haza a fészkembe. Csak ott vagyok elememben, ahol mindig hozzáragaszthatok egy szalmaszálat, hadd maradjon legalább ennyi utánam. És könnyvelem tovább a nagy gazdaság kis csalásait, kevesebb malacot és több nyugdíjast, mint amennyi létezik, hogy kiadhassuk a megígért részesedést. Mert ragaszkodik hozzá az ember, hogy beváltsák az ígéreteket.

Nekem még az Isten se ígért semmit. Boldogságot is csak a túlvilágon. Tartsa meg magának!

Megyek, úszom egyet.

Milyen jó ez a tiszta kékség, bennebb... bennebb, fiam szemű tenger, elringatna csendesen... bennebb... bennebb... csak az ég és a víz, a tiszta ég és a tiszta víz... megszabadít minden szennytől.. – Mi lenne, ha újra levetkeznék egészen?...

Azóta se fürödtem ruhátlan... Milyen lágyan, kéjesen simogat... akárha nászágyban feküdnék ölelésre tárt karokkal.

Csak a víz alattam, csak az ég felettem, csak a víz, csak az ég.... és kitárt szárnyú vijjogó madarak!

Hol a part!? Hol vagytok, emberek?! Rínak a madarak – Aj, Aj, Aj!

IV.

RÁDULY

A kárhozatot is vállalom érte, ha kell... nahát! Azt hiszik, hogy a börtönnel engem összevissza ijesztgetnek? Legalább pihenni fogok, egyszer életemben, úgy, mint tegnap és ma. Enni muszáj adjanak valamit, ha nem dolgozom, túl sokra nincs szükségem. Soha se szivaroztam – milyen szerencse. Az ital, nem mondom... de majd módját lelem én annak, hogy szerezzek. S mi kell még az árva fejemnek? Fehérnép? Sze' éppen arról van szó most es – de az a szép szabad életben sem volt meg.

Pedig voltam én nős, nem es egyszer. Úgy ismerem a törvénykezés menetét, akár az énekesmisét. A válópereimről. Most fontos, hogy egy jó ügyvédet szerezzek, a többi nem az én gondom. Úgyis minden úgy lesz, ahogy azt a törvénykönyvnél is nagyobb könyvben megírták.

Az ember törekszik, hogy a körülményekhez képest a legjobban intézze az ügyeit. Aztán, hogy végül mi lesz belőle, azért már nem csak egyedül ő a felelős.

Így nősültem meg először. Abban a sárfészek faluban – most már nem az, van aszfaltút – élt az apám, a nagyapám, az ükapám is. Normális, hogy én is ott kerestem a boldogulást. Földünk kevés volt, a ház ablakán kikukucskált a szégyenség, de bizakodtam. Volt két jó erős karom.

Az es valami abban a háború utáni időben, amikor a munkabíró férfiak mind meghaltak, vagy fogságba kerültek, s ha az se, hát elvitték munkaszolgálatra őket. Kinek-kinek szerencséje szerint. Gizelláék háza szomszédos volt a miénkkel, csak sokkal nagyobb, a földjeink is határosak, és csak asszonynép volt a portán. Örültek, amikor megkértem a kezét.

Nem jött szízen a házasságba, de nem csináltam ügyet belőle. Ki tudja, tán a katonák erőszakolták meg a városban – gondoltam –, nem bolygatom, biztosan nem szívesen emlék-

szik. Hideg fajta volt, de szolgálatkész, nem tagadta meg az asszonyi kötelességét... eleinte...

Úgy nézett ki, bejött a számításom. Ketten jártunk a mezőre – jó munkabírású asszony volt, az szent, férfival is versenyt kaszált, ha kellett –, otthon anyósom rendezte a házat, a gazdaságot és apámat, mert erősen öreg volt szegény – és a kicsi leánykát, Madárkát... csak így hívtuk, mert úgy csácsogott...

*Madárka, madárka, csácsogó madárka,
vidd el a levelem, vidd el a levelem,
Szép szülő hazámba.*

*Ha kérdik, ki küldte, monddjad, hogy az küldte
Kinek bánatában, a szíve fájdalmában
Meghasad a szíve.*

*Ha kérdik, hol vagyok, monddjad, hogy rab vagyok.
Szerelem béklyóján, szerelem béklyóján,
talpig vasban vagyok.*

Talpig vasban ugyan nem vagyok, de bizony, hogy rab vagyok, a szívfájás is igaz. Milyen szomorú, be kellett záratnom magam ahhoz, hogy ez a szép ének eszembe jusson, és végigmondjam – dúdoljam. Azelőtt mennyit énekeltünk otthon: mezőről jövet, keresztelőn, esküvőn, névnapon, Anna-bálon, szüreti bálon, kukoricafosztóban, fonóban...

Ma, a tizenkét órás műszak után bedob az ember két-három deci keményet, hogy kimossa a port a torkából, aztán már csak arra van idő, hogy lemosdjon – ha –, és alszik, mint a tuskó másnap hajnalig. Hová lettek azok a tempós beszélgetések, melynek külön előírása volt? Ha szomszédba mentél kaszafenőt kérni kölcsön, nem rontottál ajtóstól a házba.

Meg volt a módja, ahogyan köszönt az ember a szomszédjának, aztán egészsége felől érdeklődött, s hasonlóképp végigkérdezte egész házanépét, illedelmesen megvárta a választ. Utána a szomszéd érdeklődött az enyéme egészsége felől, majd megbeszéltük az időjárást, hogy milyen termésre van kilátás, ha a jó Isten továbbra is jó időt ad.

Csak azután hozakodtam elő, hogy kaszafenő kéne kölcsön. Mikor visszaszolgáltattam, akkor se volt se sok, se hosszú ez a

szertartás. Kóstolóba édes ordát vittem a szomszéd kislányának, nem mintha nekik nem lett volna, de így illett.

Kikoptam, kikoptunk a szokásainkból, s lám, ide jut az ember. De akkor, a háború után, a házasságom elején még tartottam a falu minden írott és íratlan szabályát. Csak aztán ott is megindult valamiféle bomlása az addigi szokásoknak. Legnagyobbat a kollektivizálás változtatott rajtunk.

Nem tudta senki, milyen az, tele volt a falu rémhírrrel, propaganda álmohazugságokkal, s mi ott botladoztunk kisgyermekként a negyvenhármass új cipőben. Nem szorított seholy, mégis törte a lábunkat.

De nem ez rontotta meg az életemet. Ezt nem mondhatom. Ha csak az lett volna, kiléphettem volna belőle előbb, mint annyian mások, akik szakmát tanultak, és elköltöztek a faluból. Fiatal voltam, nem úgy, mint most... Anyósom betegsége tette be nekem végérvényesen az ajtót. Igaz, hogy végső soron az is a kollektivizálás miatt történt, attól ütötte meg a guta... Ágynak esett végleg, állandó gondozásra szorult. Gizella nem dolgozhatott már a mezőn, jó, hogy a két öreget és a háztartást el tudta látni.

A kollektívben, abban az időben, emlékszem, egy munkaegység után két lejt adtak, egy csomag Minerul cigaretta árát. Az én keresetem négy embernek az éhhalálhoz is kevés lett volna. Nem maradt más hátra, mint hazahívni a leánykát, Madárkát, a városi iskolából, és beállítani őt is a mezei munkára.

Gizellát egészen felőrölte az anyja betegsége. Éjjel se hagyta magára, mert dobálta magát, ordított. Engem lehetett. Én nem is ordibáltam, nem is követelöztem, csak kezdtem rémálmokat látni, nem aludni. Reggel úgy ébredtem, mint akit megvertek. A fiatal test követelte volna a magáét... Célozgatam az asszonynak, hogy – hát engem ki ringat el?

– Ringassa el magát, hál’ istennek egészséges – volt a kurtaválasz. Ha nagy ritkán mégis elkaptam, hogy hajlandó volt lefeküdni mellém, szinte kötelességemnek éreztem, hogy siessek, ne terheljem még én is...

Pedig kíváncsi asszony volt, csak hideg. Lehet, hogy azért, mert nem lehetett gyermeke? Ki tudná megmondani, mitől vagyunk olyanok, amilyenek...

Az anyósom betegségében nem az volt a legrosszabb, hogy a feleségem nem alhatott velem, hanem az, hogy hazajött Madárka. De hát én akartam, hogy hazajöjjön... Mindegy. Ha az ember éhes, és nem lát ételt hétszám, akkor bírja az éhezést.

De állandóan éhesen jönni-menni finomságoktól roskadozó asztal mellett, hát ahhoz szentnek kell születni. Ilyen éhes voltam én is, olyan finomságokkal megrakott asztal volt az én fiatal sógornóm. Alig töltötte be a tizenhét évet. Mint egy zamatos gyümölcs... A szemében boszorkányok huncutsága, beszéd közben mindig kacagásra állt a szája. Azon kevesek közé tartozott, akik egyszerre tudnak beszélni és nevetni. Két orcáján az apró gödröcskék, mintha csókot kértek volna. És mert nem tudtam aludni, kimentem egy kicsit járni az udvarra. Két szobában égett a lámpa – én a konyhában aludtam –, egyikben feleségem olvasta nagybeteg anyjának a Bibliát, a másikban Madárka tisztálkodott.

A szoba közepén egy székre állította a mosdótálat, éppen a vizet hűtötte langyosra. – De hiszen tudtam én, hogy mosdani fog, a konyhából kicsivel előbb vitte be a meleg vizes fazekat.

Nem is vagy olyan büntelen, mint amilyennek látszani szeretnél. Úgy van. Kimentél, hogy a lányt lássad. És attól kezdve egész héten, minden este kimentél, mert mosdott rendületlen – hogy nem kopott el tőle az a drága, finom bőre? De hiszen vigyázott rá. Bekenegette mosdás után illatos kenőccsel, nem emlékszel?

Akkor még nem tudtad, hogy illatos-e vagy sem, csak ott bomoltál az ablak alatt, emlékezz csak! – mintha bizony el lehetne azt felejtetni. Csípőig érő haját asszonyosan a tarkójára tekerte, szinte látszott a karcsú nyakán, hogy lehúzza a súlya. Az a tökéletes tiszta bőre... nem volt azon egy pörsenés se. Előbb csak derékig vetkezett le. A két melle két kicsi világító holdacska, s milyen ruganyosan rezgett, ahogy be-
szappanozta.

Mikor felül készen volt a mosdással, mintha csak megérezte volna, hogy nézik, lehúzta a lámpát, mielőtt kilépett az alsószoknyából. A gyenge világítástól csak sejtelmesebb lett minden. A hasacskája sima, akár a bicskám gyöngyház nyele, az

a gyerekes, szinte segílyt kérő törékeny csípője... úgy elgyönyörködtél benne, valld be, hogy a gerjedelem sem fogott el. Olyan volt az, akkor, először, akár egy imádság.

Szépen kiimádkoztam magam, nem mondom! Mert attól kezdve álló hétig jártam lesbe az ablaka alá és... a kezemmel könnyítettem magamon, hogy fel ne robbanjak. Mit csináltam volna? Úgy gondolkoztam, hogy ment szét a fejem, hogy maradhatnék a házon kívül kettesben vele? A kollektívben legalább tíz másik emberrel együtt dolgoztunk. Aztán eszembe jutott, mennyire szeret mosdani. Éppen aratni jártunk, én is kíváncsoztam a kánikulai munka után a folyó hűvösébe, hát szóltam neki:

– Aztán hozz szappant, törülközőt, este a folyó felé kerülünk haza!

Tele voltam reménnyel, mert úgy láttam, Madárka nem idegenkedik tőlem. Lehet, a szeme boszorkánysága, vagy az arca gödröcskéi miatt, de biztos voltam benne, hogy az enyém lesz. Ugyanúgy lehetett volna a másé is azon a nyáron. A virág kinyílik, ha eljön az ideje... Életem egyetlen szerencséje – és szerencsétlensége –, hogy akkor éppen én voltam mellette. Olyan ez a lányvirágzás, hogy lesni kell türelemmel, mikor jut a bimbója közel a hasadáshoz... akkor segíteni kell rajta egy keveset...

Lehet, hogy most öreg szemmel már rosszul látok, s nem sikerült megállapítani jól az időt. Vagy nem az idővel volt a baj, hanem azzal, hogy nem kíván a fészlő bimbó öreg segítséget? Egyre megy. Erre a második kísérletre ráfáztál. Így van ez, ha telhetetlen az ember. Egy ilyen virágfakasztással meg kellett volna elégedjek az egész életre. Mert vannak – és milyen sokan –, akiknek egy sem jut.

Szép volt. Olyan szép, hogy érdemes lenne sokáig élni miatta, mármint, hogy sok időm legyen rá emlékezni. Olyan volt, mint egy álom. Olyan rövid.

Madárka nem örökölte nénje hidegségét, sem meddőségét, azonnal terhes maradt, s mielőtt látszani kezdett volna, tennünk kellett valamit, hogy ne kerüljünk a falu szájára. Gizzellának azt hazudtam, hogy megleptem a lányt álmában. Ha úgy tudja, hogy csak az én hibám, talán nem haragszik any-

nyira a húgára – gondoltam. De Gizella haragja nem ismert határt! Pedig hogy kérleltem:

– Igazad van, Gizella, gyarló, semmi ember vagyok, nincs hatalmam a testem felett. De gondold meg, lehet, hogy lesz egy fiam! Tőled sohase lehetett. Nem hibáztatlak, tudom, nem te vagy az oka. De elmegy húgod a háztól, megszüli valahol, s mi, mintha árvaházi gyermek lenne, örökbe fogadjuk.

– Ide hallgass, Ráduly! – hallom most is, nincs hiba benne. – Én rossz, de egyenes ember vagyok. Nem kerülgetem itt a más fattyát, akkor sem, ha a testvéremé. Vagy még inkább, mert éppen a testvéremé! – ha megcsinálta, hát magának csinálta. Lássá, mire megy vele. Holnap eltakarítod a házból, s ide többet, míg én itt élek, be nem lép! Ez az utolsó szavam.

Milyen az, ha hibásnak érzi magát az ember? Többet nem próbálkoztam semmilyen ötlettel. Pedig volt elég: például, hogy párnát dugunk Gizella szoknyája alá, aztán hazahozzuk a fiút, mintha ő szülte volna – és több ilyen... olyan biztos voltam benne, hogy fiú lesz. Másnap Madárkával száz kilométert vonatoztunk a városig.

Első utunk a munkaelosztóhoz vezetett. Könnyen kapott állást, mert tizenegy osztállyal gyári munkáért nem vergődtek az emberek. Akkoriban annyi iskolával mindenki tisztviselő akart lenni. Egy kicsit néztek is a lányra, hátha meghibbant, de ő csak erősítette a hivatalnoknak:

– Jól hallotta, kérem. Munkás akarok lenni, az is mind-egy, milyen gyárban, csak azonnal szállást adjanak.

A férfi vállat vont, s kiállította a papírt.

– Aztán küldök pénzt rendesen – mondtam búcsúzáskor kínomban, és megcsókolni sem mertem a sok ember előtt, aki az épületből kifelé tódult. Pedig úgysem ismert minket senki – de a kapus is egyfolytában rám bámult, zavartak az idegenek. – Aztán a fiút, ha lehet, kereszteld a nevemre! Hát szerusz...

– Isten veled!

Inkább az ördög volt velem azóta is. Az otthon pedig maga a pokol. Dolgoztam, mint egy rabszolga, látástól vakulásig, hogy annyi munkanapot összeszedjek, amennyiből megélünk

négyen, és tudom küldeni a gyermektartást is. Nem mondom, a munkában Gizella is segített. De ennyi. Valóságos erőszakhoz kellett folyamodjak, hogy feleségi kötelességét teljesítse. Nem voltam már pattanásos kamasz, hogy önmagam elégítsem ki. Azt beszélték, hogy veszélyes is, gerincsorvadást kaphat tőle az ember. Tudom is én?... Úgy, úgy, meséld csak el a tárgyaláson a főügyésznek, hogy visszaeső bűnös vagy, nem először csinálod... a kurvaistenit ennek a bűdös életnek!

Akkoriban kezdtem el inni. Napközben nem, hogy dolgozni tudjak, de esténként elzsibbasztottam magam, hogy minél kevesebbszer kelljen Gizella fukar kegyeiért könyörögni.

Ügyvédet kell szerezzek, s jót. Ezen kellene járjon az eszem. A jó ügyvéd sokat számít, láttam a második válóperemen – az kellene most nekem, az asszony akkori ügyvédje – milyen ügyesen kifogatott mindenemből.

Mintha bizony lett volna valamid. Az egyszál fiú – az biztosan a tiéd –, azt is Győzőnek keresztelték – méghogy Győző? – ez is név! – na mindegy. A többi után elmegy ez is. Győztek, az már bizonyos! Engem végleg legyőztek. Úgy lett volna okos, ha feladom. Akkor most nem csücsülnék itt. De milyen az ember? Mindig reménykedik. Azt hittem, anyósom halálával rendeződik az én dolgom is.

Apámat már előbb eltemettük, szegényt. Gondoltam, most elválhatok Gizellától, saját magát el tudja tartani.. Úgy gondoltam, hogy ezzel a nyolc és fél éves raboskodással, ami Madárka elmenetele óta eltelt – mert az volt, rabság, nem egyéb! –, azt hittem, busásan megfizettem minden Gizella ellen elkövetett vétkeimet.

Elválunk – gondoltam –, s megyek a városba megkeresni a fiamat és Madárkát, hiszen tudtam a címüket, oda küldözgettem a pénzt. Találok én ott munkát – tervezgettem.

Elválni elváltunk. De nem mentem sehová, mert Madárka követelte Gizellától az anyai örökségét. Pénzünk nem volt, ez világos – a temetés és a tor után még cukorra se maradt –, akkor bekövetkezett, amire nem számítottam, Madárka kifizette a nővérét, és hazaköltözött.

Hazajön a fiam, visszarepül Madárka! – ujjongott a lelkem. Hadd lássa meg a falu, az egész világ, hogy milyen fiam

van – az se baj, ha Győző, és az se, hogy eladdig még én se láttam! Csendben esküdtünk meg, csak a tanácsnál, nem voltunk különösebben vallásosak.

Azt hittem, rám köszöntött a boldogság. Egy hétig éltünk is, mint az első emberpár a paradicsomban. A nyolcadik nap volt, jól emlékszem. Vendégeink voltak. Alig vártam, hogy kikísérhessem őket. Szerettem volna mielőbb ágyba bújni Madárkával, de a közeledésemre hátat fordított.

– Nem Ráduly, ma nem lehet.

Kissé megdöbbsentem, de nem akartam akaratoskodni.

– Ha te mondd, Madárkám... de akkor holnap.

– Nem, szívem. Se holnap, sem holnapután, se ezután egy egész hétig.

– Te megbolondultál! – szaladt ki a szájamon.

– Dehogyan bolondultam. Inkább megjött az eszem, Ráduly. Naptár szerint védekezem, hogy ne maradjak terhes. Még csak az hiányozna, isten őrizz!

– Pedig milyen jó lenne, ha születne egy kislányunk és Madárkának keresztelnénk, a tanácsnál bármilyen nevet beírnak.

– Ne ízetlenkedj! És ne Madárkázz, legalább idegenek előtt ne! Felnőtt nő vagyok, tán elfelejtetted? Van rendes nevem, ezentúl szólíts Pirinek, mint mindenki!

No, ez kemény lecke volt, de még mindig nem vettem egészen komolyan. Nem olyannak ismertem Pirit – ha ez a kívánsága –, mint aki egykönnyen lemond az ölelésről. Azon a bizonyos nyári estén, ott a folyóparton, miután az enyém lett... nos, akkor is újra megkívántam. Előbb szabódott egy keveset, hogy fáj, ne, de amikor azt kérdeztem tőle: – S akkor velem most mi lesz? – elnevette magát, és átölelt. Ez az emlék dolgozott bennem s az ördög, mert kimondtam újra:

– S akkor velem most mi lesz? – bár nyeltem volna le örökre ezt a kérdést!

– Kivered, édes apukám, az lesz. Vedd tudomásul, nem vagyok se tenyészmарha, se házinyúl, hogy annyiszor szüljek, ahányszor hozzám érsz. Most jó éjszakát! Ha nem tetszik, holnap mehetsz a kurvákhoz, van elég csatakanca a faluban, aki fűrt folytatós... Kikényszeríted az emberből a közönségességet...

Valóban én kényszerítettem ki. De ki sejtette, hogy benne volt? Hol és hogyan tett szert ilyen szókincsre? És ki tudja, mi mindent tanulhatott még nyolc esztendő alatt? – sohase kérdeztem. Annyira korlátolt nem voltam, hogy azt higgyem, engem várt nyolc éven keresztül. De hogy éppen ennyire kipupálódjon! Meg volt mérgezve az én egész életem, örökre.

Három évig halódott a házasságunk. Igaz, nem is nagyon törtem magam a megmentésére. Pirike túl finom és túl közönséges lett ahhoz, hogy az én egyszerű paraszti ízlésemnek megfeleljen. S bár szép volt most is, szép érett asszony, egy idő után már nem is kívántam. Hiába, nem vagyok elég úr ahhoz, hogy kalendárium szerint szeressek.

Pirike tanulmányban is felettem állt. Mire hazaköltözött, majdnem bevégezte a közgazdasági egyetemet. Nem voltam ellene, hogy letegye a vizsgákat, ha egyszer elkezdte, úgy rendes, hogy fejezze is be. De ragaszkodott hozzá, hogy dolgozni megy, könyvelőnek a kollektívbe. Otthon mindent felvethett az enyészet a gazdaságban. Eladta a drága szép malacaimat... eh, kár is felemlgetni, mi minden jött össze. S bár tizenyolc évi munkám volt abban a gazdaságban, válás után ott maradtam a csóré fenekemmel. Mintha csak gazdát cserélt volna a szolga – előbb az egyik, majd a másik feleséget szolgáltam. Annyim se maradt, hogy bár az apám tönkrement házát kitataroztathattam volna.

Világgá mentem, mert hát a fiam is:

– Igen? Te vagy az apukám? Én eddig úgy tudtam, hogy nincs...

Idegen volt a városias nyafkasága, a sápadt véznasága – mintha nem is volna az én gyermekem.

Nekem a fiamból csak a felneveléséhez szükséges pénz előteremtése jutott. Nem nevetett rám a bölcsőből, nem taníthattam járni, nem fontam neki ostort – s nem hallhattam, amikor először mondja: – Tata! – Igen? Te vagy az apukám?

Egyszer össze kellett volna számoljam, hogy az azóta eltelt tíz évben hány házat építettem és hány helyen. Na, nem egyedül. Vagyunk egy páran, az élet szélére jutottak. Ketten Gyergyóból, Régenből hatan, hárman Udvarhelyről. Bandába verődtünk, ezt már csak így mondjuk. Géza a bandagazda,

a régeni. Ő intézi a munkába állás bonyodalmait. Ő tud románul – veszekszik helyettünk is, ha kell... néha kell. De azért, úgy nagy átlagban megbecsülik a jó munkás embert. Nem társalogni kell, hanem megfogni a lapát nyelét.

Most a legjobban az bánt, hogy szégyent hozok rájuk. Mert a faluban vagy megtudják, vagy sem, már nem számít. Hiszen nagy az ország. Van elég építőtelep, ha kiszabadulok, könnyen eltűnhetek. De megint olyan árván állok majd az ég alatt, mint bükkös oldalban a fenyőfa. Sajnáltnám a kenyeres pajtásokat. Pedig ők vittek a kárhozatba, de mit tudhatták, milyen vagyok, amikor eddig én se igen...

Ide s tova tíz éve vagyok asszony nélkül. Volt olyan telep, szinte hívás nélkül hozzámcsapódott egy-egy fehérnép. Nem voltak sem csúnyák, sem szépek, se öregek, sem fiatalok, se jók, sem rosszak – csak nagyon esendőek, sajnálatra méltók és éppolyan magányosak, mint én. Még azt se akarták, hogy én tartsam el őket. Ott lapátoltak ők is a meszesgödörnél. Az épület elkészült, a telepet feloszlatták, s ment mindenki a jobb szerencséje után.

Na, én megtalálám!...

Olyan telep is volt, nem is egy, ahol se fehérnép, se televízió, se mozi, se semmi, csak tömény unalom s a kocsmá. Éppen ilyen ez az utolsó is. A férfiember nem tud mihez kezdeni azzal a csekélyke szabad idejével. Ez hozta rám a bajt.

Egyik nap jön János, aszongya: – Bátyó, ne aludj! – idősebb vagyok, mint ők, ezért hívnak Bátyónak. – Gyere, menjünk a folyóhoz napozni!

– Begárgyultál tán? – nem volt elég a napsütésből egész héten, a fal tetején?

– Gyere, Bátyó! Nem bánod meg. Olyan begyes jércikék fürödnek, hogy még a te öreg farkod is feláll tőle!

Vasárnap délután volt. A meredek parton értük el a folyót, fűzfák szegélyezték. Szemben a víz széles homokpadot rakott, itt-ott vékony erecskék szabdalják. A padka tele fürdőzőkkel. Volt ott öreg és fiatal, vegyesen. Nézni éppen lehetett, de az nézze, akinek elég az ilyen. Már fordultam volna is morogva hazafelé, mikor az egyik homokszigeten megpillantottam Madárkát. Nem, nem Pirit, a volt feleségemet, hanem

Madárkát, az egykori sudár, tiszta lányt. A társaim fürdőgatyára vetkeztek, átúszták a folyót, a strandolók közé keveredtek. Volt olyan is, aki nem hiába úszott, már ahogy lenni szokás. Csak én maradtam a magas parton a fűzfák árnyékában, és búvöltem a leányt. Pontosabban ő búvölt engemet a létezésével.

Nem tudom, hány óra hosszat néztem, követtem a karsú karja minden rebbenését, ahogy úszott, lágyan eleresztette magát, hátrafeküdt – ej, ha víz lehettem volna! Ott lebegett el a mart alatt, egészen közel, mint valami látomás. Ő volt! Az igazi Madárka. Majdnem megszólítottam.

Közben esteledni kezdett. A fürdőzők összeszedelőzködtek. Madárka is összekapta a kis motyóját, piros szoknyája, mit hirtelen magára kapott, lebbent vagy kettőt és eltűnt a túlsó parton a fák között.

Attól kezdve minden délután meglógtam a munkából, s mint akit kergetnek, a folyóhoz loholtam. Hátha látom a lányt? Hátha egyedül van? S mert nem volt sehol, a hideg vízbe vetettem magamat, úgy próbáltam megcsendesíteni egyre vadabbul vágó testemet. Néha használt.

Azon a napon is éppen lehültem a víztől, már kezdtem visszaöltözni a malteros cókmókomba, amikor egyszer csak megtörtént a csoda. Jött a lány, szaladva. Ruhája alatt rajta volt a tenyéryi dressz – egy könnyű mozdulattal átdobta a fején a ruhát, s rohant a vízbe. Nagyon melege lehetett. Hát még nekem! Hátamon patakokban indult a veríték, mintha nem azelőtt fürödtem volna. Csak ne jöjjön valaki! – szinte imádkoztam.

A lány úszott, pancsolt, prüszkölte a vizet, mint egy játékos kiscsikó. Hogyan szólítsam meg? Mit mondjak előbb el neki? Hiszen két hete éjjel-nappal csak vele beszélek gondolatban...

És ha rám néz, és azt mondja: – Ce vrei, babacule? – azt sem tudom, milyen nyelven beszél. Eh! A szerelem nemzetközi – győztem meg magam. Ha megérzi a testemet, többet nem kell beszéljek. Lehetetlenség, hogy ne akarja. Látom rajta!

*Mit akarsz, öregapám? – románul

De addig... addig is a közelébe kell kerüljek, nem szalaszthatom el ezt az oly sokáig várt egyetlen alkalmat, mert ki van zárva, hogy ilyen még egyszer legyen, hogy csak mi ketten....

A lány úszott, mit sem sejtve. Szállította magát a vízzel. Csak menne minél lennebb! – fohászkodtam, megvárnám a kanyaron túl, ott már nem láthat senki.

Ott vártam meg. Megijedt, mert váratlanul érte, hogy a bokorból eléje léptem... Hiszen akartam volna beszélni vele – szép szavakat mondvá, kérlelve –, de nem engedte! Hargosan toppantott, ráncigálta a kezét. Segítségért kiáltozott.

Mit tegyek?! Hátracsavartam a karját, s a szájjammal hallgattattam el. Ott vonaglott a karjaim között, akkor azt hittem, a gyönyörűségtől. Elborult az agyam. Napsugár és folyóvíz illata volt, mint az igazi Madárkának...

A rendőrségen csak annyit tudott mondani, hogy egy munkás volt az építőtelepről. Kijöttek nyomozni. Jelentkeztem. Minek molesztálják a jó pajtásokat? Még Isten őrizz, kiderül valakiről valami. Kinek jó az?

Csak a tárgyalástól félek. A szeme közé kell nézni – igen, én voltam. Bocsáss meg! – mintha megbocsáthatna.

Mintha megbocsátható lenne, hogy minden szerelmes közeledéstől ez a borzalom jut majd eszébe! Különben is, a tárgyalás nem osztályfőnöki óra, hogy bocsánatot kérhessek... És így foganja meg majd a gyermekeit is – öröm nélkül –, ha egyáltalán lesznek.

Örökre megfosztottam attól a képességétől, hogy boldoggá tegyen valakit.

Utolsó rongy állat vagyok!

A megkuporgatott pénzemen meg ügyvédet akarok fogadni, és jót! – Hát nem volna hasonló nagy véték a házjavításra szánt pénzt prókátorra költeni? Talán a kislány elfogadná mégis? Fájdalomdíjként. Csúnya szó, de lehetőség a számára, hogy más vidéken új életet kezdjen, és ne mutogassanak ujjal utána. Az ember próbálná bár a lehetségest menteni.

Nem érdekel az ítélet! A tiszta agyamnál nagyobb büntetést úgy sem találhatnak ki nekem. Időm pedig bőségesen lesz, hogy gondolkozzam.

V.

ANNA

„Nem volt elég neked az én egész elrontott életem? Ötvenévesen a felvevő ruhámon kívül semmim sincs. Elittam! Érted? Elittam, miattad! Most akarod nekem adni magad, amikor öreg vagyok és öreg vagy?! Takarodj a szemem elől, hogy soha többet ne lássalak!” – Bocsánatkérést hebeghettem, mert most is hallom, ahogy ordította: – Soha! Eredj!

Kinyitotta az ajtót előttem, és a rosszul világított külvárosi utcán találtam magam. Nem tudtam, mitől kell jobban félnem, attól-e, hogy jöhet valaki, vagy attól, hogy egyedül vagyok. Szemben, az utca túloldalán, a szokásos házsor helyén, a folyó egykedvűen hordta a város szemetét. Iszap szagú volt, és nagyon sötét. Csak balra, a híd táján vibrált valami apró, hunyorgó fény. Arra indultam. Cipősarkam zajosan kopogott a macskaköveken... de mintha visszhangja is lett volna!... Valószínű, hogy csak a víz verte vissza a hangot, de én azt hittem, hogy követ valaki. Megijedtem. Megfutamodtam a fény irányába, egyre csak a fény irányába, a város felé. Az emberek felé, a legnagyobb fény felé... csak ki a sötétből!...

Tehát szó sincs arról, hogy öngyilkos akartam volna lenni, csak akkor, ott, abban a lelkiállapotban nem fogtam fel, hogy a fény, amire úgy vágytam, egy teherautótól származik. Lehet, hogy végül felismertem volna a helyzetet, de még mielőtt megtörtént volna, valaki a bal karomnál fogva félrerántott az út szélére, és rám vetődött.

Utolért a támadóm. Ez volt az utolsó gondolatom, és azonnal ütni, rúgni kezdtem.

„– De köszönöm! Ön szépen köszöni meg, hogy megmenntem az életét” – dorgált szemrehányóan az a középkorú úriember, aki szorosan hátrabilincselve tartotta a kezemet.

„– ...meg az a jóédesanyád, aki a világra hozott, de köz-

lekedni nem tanított meg!! Teljes gőzzel befut az autóm alá! – a hülye tyúk –, s rajtam úgy kérlik számon, akár egy tökéle-test!... Ez közveszélyes. Az ilyent nem lehet az utcán szaladgálni hagyni, hogy még más is bajba keveredjen miatta.”

„– Igaza van, uram. Én is azt mondom, vigyük be a pszichiátriára, sohasem lehet tudni....”

Addig már úgy reszkettem, hogy a fogaim is kocogtak. Be láttam, baj van az idegeimmel, hiszen képtelen voltam az adott helyzet felismerésére. Ha egy ekkora teherautót nem veszek észre, valóban diliházban a helyem.

Nem ellenkeztem tovább, sem életem megmentőjével – akiben nem tudom, kit kell tisztelnem, mert nem mutatkozott be –, sem a haragos sofőrrel, aki csak attól félt, hogy úgy kell megfizessen értem, mint egy jóért. Sőt, a szolgálatos orvossal se ellenkeztem. Mire a kórházig értünk, a reszketésem is elmúlt, úgy hogy az orvos már némi gyanakodással szemlélte – ennyi kollaborációs készség és egyetértés láttán hátha nem is vagyok annyira bolond, hogy szükség legyen a beutalásra?

De megmentőm és a sofőr annyira ragaszkodtak a benn tartásomhoz, hogy végül is engedett. Nekem meg az is éppen mindegy volt...

Hát, most itt vagyok. Ha jól számolom, immár két hete altatnak.

Az orvosnő azt javasolta, írjam le, amit gondolok... amit a gyógyszerek hatásszünetében egyáltalán még gondolhatok... Ez jó! – mármint a bogycák..., mert olyan messziről látom az életemet tőlük, mintha egy másik század végén moziban ülnek. És az Isten se hiszi el nekem, hogy nem akartam öngyilkos lenni! A doktornő persze nem mond ilyent, de látom rajta, hogy ezt gondolja.

De hát mi okom is lenne az öngyilkosságra, drága doktornő? – ha egyáltalán elolvassa ezt a zagyaságot... Hogy ez a részeges csavargó, akit harminc éve nem láttam, ajtót mutatott nekem? Hát ez csak nem ok az öngyilkosságra?! Mindenkinek eljöhet a pillanat, amikor úgy érzi, az életét egy

bizonyos ponton rontotta el, és megfordul a fejében, hogy egészen más lehetett volna, ha másképpen csinálja... „– Mindenki másképp csinálja, mindenki másképp csinálja....” még dúdolhatom is, első osztályú hely ez – itt mindent lehet!...

Hogy egyáltalán miért mentem oda? Na látja, ezt megválaszolhatná helyettem, mindjárt könnyebb lenne...

Végso soron mégiscsak logikus, hogy odamentem. Ez az ember valamikor úgy szeretett, hogy ölni lett volna képes értem. Vajon ez a szeretet igazi mércéje? És egyáltalán, megmérhető-e a szeretet? Ha igen, akkor csak türelemben lemorzsoló hétköznapiakban számítható... Nem tudom, láttam-e összesen két cső piros kukoricát életemben... Azt is későn...

Nos, drága Doktornő, ezzel az értekezéssel nem megy a falnak. Sejttem, az a célja vele, hogy tisztázzam magamban az öngyilkossági kísérletem okát, esetleg célját – ha meg akartam volna büntetni vele valakit –, körülményeit, de nem győzőm hangsúlyozni, hogy erről szó sincs. – Merthogy mi okom is lenne, erről már írtam. Megpróbálom röviden összefoglalni: *volt egyszer egy férfi, aki szeretett, akivel eljegyeztem magam* – amikor még azt hittem, hogy a férjhez menés a leány legfontosabb és egyetlen feladata – *ez a részeges, ez a Gábor*.

Aztán elment a városba mesterséget tanulni vagy szórakozni – teljesen mindegy – *elment*.

És jött helyette egy másik ember, érettebb, okosabb, tanultabb, kedvesebb, udvariasabb – több jó hirtelen nem jut eszembe –, *és megszeretett. S ez a részeges*, az akkori vőlegényem – aki akkor még nem volt részeges – hazajött, és *ha le nem fogják a többi legények, hát megölte volna Jácintot*.

Remélem, nem zavarja, hogy a lényegesnek vagy még lényegesebbnek gondoltakat színes kariókákkal jelezni próbálom. Talán ez segít az amúgy félig drogált agyam rendszertelensége miatti káoszt feloldani... *De lefoglák* – és nemcsak a bicskás kezét, hanem Őt is –, *becsukták*, és azt hittem, örökre eltűnt az életemből. *Jácint felesége lettem*. S hogy harminc

év múlva ajtót mutatott nekem, ez csak természetes, hiszen azóta is haragszik. Ez csak nem ok az öngyilkosságra?

„– Hiába tudod most, hogy az a másik gazember volt, ha ennyi esztendő kellett ahhoz, hogy erre rájöjj... és én se vagyok a régi. Lehet, hogy már nem is szeretlek. Tán azt hitted, hogy az irántad való nagy hűségből nem nősültem meg?! – Hát ne áltasd magad! – Igen, így mondta.

Ne áltasd magad!... Ne áltasd magad!... Ne áltass mást se!... Hogyan jutottál el oda, hogyan juthattál el oda, hogy harminc év után az ajtaján kopogtass?! – Hát ezt válaszd meg, ha van merszed, mert időd – mi tagadás – most bőven akad.

Valld be becsületesen, mekkora ütest éreztél, amikor a félig béna emberroncsot megpillantottad... amikor megláttad, minek vagy okozója. Abban a pillanatban mérted fel igazán saját lelki nyomorodat: – Hát ide jutottál?! – Ettől az embertől akarsz te még valamit?!

Erről képzelted, hogy a jellemesség mintaképe, az emberi tartás követendő példája! Nézd meg a koszos ingnyakát, zsíros haját, ápolatlan, foghíjas száját, érezd a szilvapálinkával kevert fokhagymabúzt, ami csak úgy dül belőle, akár a mocskos szavak. Hallgasd, ahogyan dicsekszik! – Ez kellett neked, ezt akartad? – hallgasd hát:

„– Csak azért nem tettem, mert elhatároztam, hogy az életben velem asszony többet ki nem babrál. Én hagytam ott, ahány szeretőm volt, s volt, amennyit akartam, tudd meg!”

Most már tudom. Nos, ezért érdemes volt odáig mennem... De ez Ön szerint sem lehet ok az öngyilkosságra. Hiszen *nem lettem öngyilkos akkor sem, amikor a férjemnek voltak szeretői – pedig neki is voltak*, csak kevésbé dicsekedett vele – sőt, akkor még el sem mentem tőle, csak azzal vigasztaltam magam, hogy valahol van egy ember, aki még mindig vár rám... És mi van akkor, ha most hirtelen kiderült, hogy képzelgés volt? Nem ez az első csalódásom. Van az úgy, hogy anyyira várunk valamit – igen, *ha túl sokáig várunk valamit vagy valakit* – nos, akkor, *mire megkapjuk, már örülni sem*

tudunk neki. De ez mintha nem ide tartozna... vagy mégis?

Milyen jó volna örökre megtartani az öröm képességét, hogy úgy tudjak örülni – mondjuk a gyermekeimnek –, mint annak idején a porban talált színes üveggolyónak. Vagy úgy tudnék örülni valaminek – mindegy, hogy minek –, olyan szertelen, túláradó örömmel, mint a kutyam örül, ha meglát... Vajon, most éppen kinek csóválja a farkát? Mert biztosan örül valakinek. Ez nem hűtlenség, csak kielégíthetetlenre – sikerült leírni! – méretezett szeretetvágy, amit – kutya lévén és nem gátlásokkal küszködő szerelmes asszony – nem szégyell bevallani....,

Kérem, ne értsen félre! – Nem arról van szó, hogy nem szeretem a gyermekeimet. Még arról se, hogy ők nem szeretnek. *Csak a teljesen kritikátlan lelkesedés képessége halt ki belőlem.* Tanár lévén számtalanszor volt alkalmam megfigyelni felvételiző diákok szüleit. A kislány kilép a vizsgateremből. Kinn várja az őse.

„– Na, mit csináltál, kislányom?”

„– Írtam, mama! Mindent tökéletesen leírtam!”

„– Éreztem ezt! Tudtam! Nagyszerű! – Pusziljalak meg érte, drága kis doktornóm!”

A jelenet groteszkségét csak fokozta, hogy a felvételi vizsga nem az orvosi egyetemen zajlott, hanem csak a középiskola biológia–kémia szakán. Megérdeklődtem a tanuló nevét, és vizsga után az eredményt. Három egész húsz század pontot hozott össze a „doktornő”, amikor a bukás határa a négyes osztályzat. Eredményhirdetés után a mama jelentkezett az iratokért. Felháborodott hangon, sértődött arccal kérte a papírokat:

„– Elviszem olyan iskolába, ahol nem a protekció számít!”

És hitte, amit mond.

Ez a fajta, gyermekeinkbe vetett vak hit teljességgel hiányzik belőlem, és azt hiszem, ez akadályoz a szertelen örömben is. Tudom, *két egészséges felnőtt gyermekem van, ez egymágában ok a boldogságra.* Hányan vannak olyanok, akiknek súlyosan sérült, vagy beteg gyermek jutott, vagy éppenséggel

teljesen elmarad az életük folytatása? Én ezt mind tudom. De ugyanakkor azt is tudom, hogy lányom a legkisebb ellenállás irányába halad. Nem ment egyetemre, mert nehéz és nem bírja idegekkel.

– Mit akarsz, Mama, hogy megbolonduljak?!

– Isten ments, kislányom. Majd inkább én!

Mert jó házasságban élsz Nicușorral, ez kétségtelen – és anyagi gondjaid sincsenek. De *mi lesz* akkor, *ha ez a házasság egyszer megromlik*? Nekem elhiheted, hogy megromolhat – *én már csak tudom!* –, és akkor nem egészen fiatalon ott állsz a pusztá két kezeddél, ahol a part szakad, és nem fogod tudni, hogy mihez kezdj. Mert lehet, addig már apád-anyád se lesz...

Nekem diplomám van, állásom és munkám, amit szeretek. Ennek ellenére ott álldogálhatnék az utcán, ha ez az intézmény ideiglenesen be nem fogad.

Tudom, hogy jól vagy, van mindened. Azt is tudom, hogy a magad módján szeretsz. De nem mehettem volna oda hozzád, hogy azt mondjam:

– Lányom, én már nem bírom tovább az életet apáddal. Ideköltözöm...

– Ha engem kérdezel, eddig se kellett volna túrjed. Majd szerzünk valami jó kis lakást, mert itt nincs elég hely.

Remélem, jól érti. Nem mondott ilyent. Ez csak a „hallucinációim” kategóriájába tartozik, mert úgy érzem, ezt mondaná, és akkor inkább nem próbálom meg.

A fiam, az más. Ő már három évvel ezelőtt mondta:

„– Anya! Hagyjuk itt ezt a vircsaftot! Gyere, költözz velem egy albérleti lakásba. Majd csak lesz valahogy. Szerintem jobban. Én mindenképpen átiratkozom estibe, és elmegyek dolgozni. *Ne nyelj le mindent! Nem vagy te olyan utolsó.*”

Hogyan fogadhattam volna el ekkora áldozatot? Azok az esti iskolák csak diplomákat gyártanak, de szakmát nem tanítanak. Elintézttem, hogy elköltözhessen hazulról, a diákszállásra. *Mint mikor a sakkozó az utolsó bástyát is feláldozza.*

– Te vagy a legjobb anya a világon! Majd nagyon sokszor meglátogatlak, ha apa nincs otthon. Ne haragudj érte, értsd meg kérlek, hogy nem bírom!

De *apa most szünet nélkül otthon van* s ha nagy ritkán mégis eljössz, a köztetek vibráló feszültség megfojtja bennem a kevéske örömet, hogy újra láthatlak. Drága kisfiam! Ha most meglátogatnál, ha tudnád, hol vagyok, *úgy tudnék örülni neked, úgy, mint a színes üveggolyónak...* Két-három percig... Utána újra *rám törne az érted való aggódás*: – Találsz-e méltó társat? – Megleled-e a helyed? – *Lesz-e olyan hely itthon, ahol otthon érezd majd magad, és vajon otthonnak érzed-e majd a helyet, ahová titokban készülsz?* Vagy azt hiszed, én nem tudom?! Ha valaki mindent olyan bíráló szemmel néz, mint te, ebben a világban nehezen boldogul.

Na, ezt az utolsó eszmefuttatást legjobb lesz, ha a kedves Doktornő azonnal elfelejti! Én nem mondtam soha semmi hasonlót, eleve rosszul értette, ha arra gondol... Különben sem lehet komolyan venni, amiket halandzsázok! Amint meg tettett állapítani, *nem is vagyok egészen beszámítható...*

Ennek ellenére *nem lettem öngyilkos* három évvel ezelőtt sem, *amikor a fiam otthagyt bennünket – és túlélném azt is, ha még távolabb kényszerülne...* hamarosan végezni fog, ki tudja, hová helyezik?

A rövid összefoglalással ellenben, amint látja, baj van. Talán a kiindulópont volt helytelen, mármint, hogy volt egyszer egy ember és egy másik ember... Talán közelítsük meg úgy, hogy *voltam egyszer én...* – olyan messze a mostani magamtól, mint egyik galaxis a másiktól.

Voltam tizenhat évesen, zölden, tanulatlan és ennek megfelelően üdén, csinosan, jókedvűen, kicsit okatlanul rátartin – ez divat volt a faluban –, szerelemre és minden újra kíváncsin. Ahol két cintányért összeverték, ott én biztosan jelen voltam. Márpedig abban a háború utáni hirtelen békében az emberek mintha egyszerre akarták volna bepótolni minden elmulasztott szórakozásukat, egymást érték az elvtársi összejövetelek – újabban így nevezték a bálakat –, de volt szín-

játszócsoporthoz, agitációs brigád, kórus, tánccsoport. Igaz, minden összeállításra, műsorra engedélyt kellett kérni a rajonközponttól, felterjeszteni a programot, megvárni a jóváhagyást, de ez a kellemetlenebbik része a dolgoknak nem rám tartozott. Ezt a tanítók intézték, akárcsak a népszámlálást, állatösszeírást, az analfabetizmus felszámolását, sőt kicsit később a kollektivizálást is.

Engem mindebből csak az érdekelt, hogy ott legyek, le ne maradjak valamiről, ami izgalmas. Élveztem, hogy szerepelhetek. Aránylag mindent könnyedén megtanultam, s a kultúrfelelős, az iskolaigazgató boldog volt, hogy van valaki, aki bármikor, bármilyen „kulturtevékenységre” kapható. Én lettem a falu kultúr-Jolly Jokere. Hogy ennek a lázas tevékenységnek mennyi valódi köze volt a kultúrához, azon el lehetne elmélkedni. Minden esetre, táncpróbákra járni sokkal kellemesebb volt, mint kapálni vagy aratni, így nem győztem magyarázni otthon ennek jelentőségét.

Anyám tiltott volna, hogy tisztességes lánynak otthon a helye, de apám pártfogásba vett: „– Most más idők járnak, Asszony! Most a nőknek is joga van a szórakozáshoz. Te is jobban tennéd, ha néha kimozdulnál itthonról.” Anyám dohogását arról, hogy meg is enne a kosz valamennyinket, igyekeztem nem meghallani.

Gábort rég ismertem, együtt gyermekeskedtünk, hancúroztunk, de mindaddig, míg le nem szerelt a katonaságtól, engem különösebben nem érdekelt. Akkor hirtelen izgalmasa változott, házasodásra alkalmas és hajlandó legényember-ré, hiszen ezt nálunk így szokták a legények, miután hazajönnek a katonaságból, rövidesen megnősülnek. Ettől kezdve már nem voltunk egyenrangú pajtások. Én pedig meg akartam mutatni – ki a fenének? – talán a lányoknak, talán a falunak, de lehet az egész világnak, vagy csak Édesanyámnak? – mit is akartam akkoriban megmutatni? –, de emlékszem, egészen biztosan meg akartam mutatni valamit... valakinek... és Gábor erős volt, csinos, komoly. Izgultam, hogy észrevegyen a táncban. Istenem! Milyen büszke voltam, amikor

az egész falu szeme láttára hazakísért, s a kapuban meg is csókolt. Egy hónap múlva megkérte a kezemet, s én igent mondtam. Mintha csak egy menyasszonyszerepre kértek volna fel a színjátszó csoportban... *akárha találtam volna egy színes üveggolyót.*

Aztán elment. Városra. Állítólag szakmát tanulni... de főképpen azért, hogy engem bosszantson. Csúnyán unatkoztam otthon, mert jegyben álló lánynak nem illett minden cécón jelen lenni, és főképpen a vőlegénye nélkül. Ezt édesanyám is és Gábor is külön megemlítette. Ezért aztán kimaradtam a műkedvelő mozgalomból is. – Ne félj, nem dől össze a kultúrház nélküled! – mondta anyám, és igaza lett. Csak én nem leltem a helyem ebben az új, majdnem háziasszony szerepben és igen-igen visszakíváncsoztam az iskolások közé. Még a bolhám is táncolt az örömtől, mikor egyik nap valóságos küldötség jött utánam, anyámat jobb belátásra bírni.

Akit helyettem a színjátszó csoportban a főszerepre kiszemelték, nem tudta a szöveget ilyen gyorsan megtanulni. Az előadást már jóváhagyták, az ünnep az ünnep, nem lehet elhalasztani. Ott volt a kultúrfelelős, az iskolaigazgató, és a nagyobb nyomaték kedvéért a rajoni kiküldöttet is magukkal hozták. *Így ismertem meg a férjemet.*

Azon a bizonyos november 7-i előadáson dőlt el a sorsom. Az ünnepre Gábor is hazaérkezett. Kicsit neheztelt, hogy mégis elvállaltam a szerepet, de végül is ő volt a legbüszkébb a sikerem láttán. Izgett-mozgott, nem fért a bőrében. Kicsit sok is volt ennyi nyüzsgés – ahhoz képest... Mikor hazafelé mentünk, végül nem tudta tovább magában tartani a nagy újságot: *a gyártól lakást kap, ha bizonyítani tudja, hogy családos.* Sürgősen adjuk be az iratokat. „– *Eljött a mi boldogságunk ideje, Anniskám!*”

Az meglehet, csak hogy *én ebből semmit sem éreztem.* Ez a nagy sietség sehogy sem illett az elképzeléseimbe. A próbák alatt naponta benézett a kiküldött elvtárs, *olyan szép neve volt: Jácint.* A faluban senkit sem hívtak így. Láttá, milyen könnyedén tanulom a szöveget, arra biztatott, iratkozzam be

a tanítóképzőbe. „– Nem késő, kislány, hiszen gyerek vagy te még.” Persze én jobban szerettem volna, ha felnőttnek néz, hát meg is mondtam neki:

– Nem vagyok én gyermek, van hites vőlegényem!

Ez a „hites vőlegény” a maga nemében eléggé röhejes lehetett, de nem nevetett ki, inkább kicsit csodálkozott:

„– Na nézz te oda! Aztán ki az a szerencsés és hol bujkál, hogy mindig egyedül látlak hazamenni?” Elmeséltem Gábort városostól és szakképesítésestől.

„Attól, hogy tovább tanulsz, még megmarad a vőlegényed, nem harap ki belőle senki. Aztán *ha végeztél*, majd szépen megesküsztek. Annak is *eljön az ideje...*”

Anélkül, hogy tudatában lettem volna, számomra, akkor már, *Jácint minden szava a kinyilatkoztatással volt egyenlő*. Az alatt a három hét alatt, amíg naponta színdarabpróbára jártam, többet változott az eljövendő életmről alkotott elképzelésem, mint az előző három évben. Minden elmúlt nap után, egyre biztosabban tudtam, hogy korai nekem még a házasság. Bár a szüleimnek nem beszéltem róla, mégis a Gábor sürgető kéréseire, hogy azonnal adjuk be a házassághoz szükséges iratokat, szinte gondolkodás nélkül azt feleltem:

– Nem tehetem! Nagyon szeretlek, de tovább kell tanulnom. Majd, ha bevégezem az iskolát, összeházasodunk.

Gábort ez nagyon váratlanul érthette. Hosszan elmélkedett arról, hogy az emberi élet nemcsak szórakozásból áll, az aszszony kötelessége, hogy férjét mindenhová kövesse, hogy csak az otthonának, a családjának éljen. Ehhez nem kell iskola, csak jóság és szeretet.

Nem szép dolog, hogy semmibe veszem az élet komolyabb oldalát, és őszinte sem vagyok, inkább mondjam meg, hogy nem szeretem már, azért nem akarok most rögtön a felesége lenni biztosan... de a gyanúsítást végül is nem fejezte be. Hajthatatlanságom láttán még azt is felajánlotta, hogy nem bánja, iratkozzam be az esti iskolába. De nekem akkorra már minden javaslatára volt egy biztos ellenérvem. *Nagyon pontosan éreztem, hogy nem szabad elkapkodnom az életem.*

„– Csak nyugodtan, sorjában, szépen. Nem lóverseny ez. Majd én beszélek a szüleiddel.” Én a Jácint szavait véltem hallani akkor is, amikor Gábor búcsúzáskor a lelkemre kötötte:

„– Aztán gondolkozz, Annis! Gondold meg jól a dolgot, holnapig még várok...”

Jácint szavai biztonságot ígértek, a Gáboréi gondot és rejtett fenyegetést, főleg a hanghordozása volt türelmetlen. Na és, mi van, ha nem gondolom meg magam holnapig? Mi fog történni holnapután? Mennél többször idéztem fel, amiket mondott, annál maradibbnak tartottam. Haragudtam a fukar kulák apjára, aki nem engedi őt is továbbtanulni, hanem ragaszkodik ahhoz, hogy pénzt keressen. Amit a földje terem, már nem is elég neki, képesek lennének felhányni, hogy a fia tart el.

Na nem! Amíg önálló kenyérkereső nem leszek, én férjhez nem megyek! – határoztam el végérvényesen, és úgy éreztem, hogy a *meggondolatlan nem most vagyok, hanem akkor voltam, mikor először Gábornak igent mondtam*. Alig vártam, hogy megvirradjon a vasárnap. Meg kell keresnem Jácintot, meg kell mondanom neki, hogy a mai nap végleges választ vár tőlem Gábor. Ott gyötrődtem a ház előtt, a kis kertben, milyen ürüggyel szökhetnék meg otthonról, hogy találkozni tudjak vele? Végül is mentő ötletem támadt, bekiáltottam édesanyámnak:

„– Viszek egy csokor friss virágot a Mária-oltárra!” – tudtam, ez ellen nem lesz kifogása.

Jól számítottam. A templommal szemben ott állt Jácint. Figyelte, kik azok, akik „a klerikális reakcióhoz” csatlakoznak. Elég izgatottan és összevissza magyaráztam neki, hogy most már nem lehet halogatni, meg kell mondanom a szüleimnek is a továbbtanulási szándékomat.

„– Ne izgulj, kislány! Amíg én melletted állok, nem érhet baj! Most megyünk és megmondjuk. Diplomáciai nyelven: benyújtjuk az ultimátumot. Alea iacta est!” – ezt akkor nem értettem, de keze a vállamon biztonsággal töltött el, ahogy mentünk egymás mellett az út közepén, a házunk felé. Láthatta akár-

ki. Látták is, el is mondták Gábornak. A kocka tényleg el volt vetve.

A szüleimnek kertelés nélkül megmondta, hogy tekintettel nagyon jó kultúraktivitásomra *annak ellenére, hogy már megkezdődött a tanév, mégis felvesznek a tanítóképzőbe, felvételi vizsga nélkül. Ösztöndíjat, azaz lakást és teljes ellátást kapok* „– mert szüksége van az országnak ilyen egészséges származású új típusú értelmiségiekre” – egyszerűen, *a beleegyezésük nélkül is otthagyhatom a szülői házat.*

Elég értelmesek voltak szegények, hogy belássák, hát nem ellenkeztek, pedig ettől féltem leginkább. Anyám csak annyit jegyzett meg csendesen: „– Tedd vízbe azt a csokrot, lányom! Ha nem is juthatott oda, ahová szánták, azért még nem kell elhervasztani. *A virág nem hibás semmiért.*”

Emlékszem, anyám csendes szavai hirtelen nagyon fájtak. Nemcsak azért, mert lelepleződött kora reggeli hazugságom a Mária-oltárral, hanem mert kimondatlanul is éreztem, hogy a máshová szánás ma nemcsak a virágra vonatkozik. Éreztem a keserű megbocsátást abban, hogy mégse kell a virágot elhervasztani. Talán csak azt a megállapítását nem igazán értettem édesanyámnak, hogy „a virág nem hibás semmiért”.

Pedig ha nem vagyok annyira zöldfülű, ha nem vagyok annyira csak önmagammal eltelve és elfoglalva, észrevehettem volna egy-két dolgot, pár összefüggést. Hiszen *pontosan egy héttel azelőtt* történt, hogy *Gábor szülei kuláklistára kerültek, s mindez pontosan azután, hogy Jácint megkérdezte a vőlegényem nevét.* Én meg úgy kulákoztam a majdnem apósomat, mintha annak szülte volna az édesanyja.

És még most sem jöttem volna rá magamtól! Milyen buta tud lenni egy magát értelmiséginek hívó, saját szellemi teljesítményétől megrészegült szent középszer! – és milyen hiszékeny... Délfelé Gábor meglátogatott. Mikor megmondtam neki, hogy a szüleim is beleegyeztek abba, hogy tovább tanuljak, durván félbeszakított:

„– Tanulni, ugye?! Tudom én, hogy mit tanul a magad-fajta az ilyen ravasz nadrágosoktól! De megmutatom én!... s

elrohant. Utólag tudtam meg, hogy a kocsmába. Azt a „nadrágos” jelzőt nagy sértésnek szánta, nem vette észre, hogy már két esztendeje ő is nadrágban jár, és végleg levetette a fehér harisnyát,* és vele együtt az addig megszokott életmódját is. Csak hogy ezt a váltást nem tudta háborgás nélkül elfogadni, mert csak külsőségeiben vált városivá, a szíve mélyén, a szokásaihoz való ragaszkodásban falusi maradt.

– Maradi paraszt! – vontam le sommásan a következtetést.

A kultúrházban műsoros este volt, utána tánc. Helyet foglaltam Gábornak, de nem jött oda, dacosan félrenézett, a leányekkel a széksorok mögött álldogált. Időnként felcsapott bántó röhögésük egy-egy trágár vicc után.

Az előadás kezdete előtt Jácint is megérkezett. Az ő jelenléte nélkül nem illett megkezdeni az előadást. Általában fenntartották a helyét is az első sorban:

„– Ide ne tessenek ülni, ez a Jácint aktivista elvtárs helye...”

Üresen állt a szék az első sorban akkor is, de Ő, mihelyt észrevette a mellettem levő szabad helyet, egyenesen oda jött.

„– Szabad a hely, Anna lány? Oda ülnék, ha megengedi” – és választ sem várva kényelmesen elhelyezkedett.

Érdekes, Ő mindig Annának szólít, csak Gábornak voltam Annis, anyámnak Anikó, anyósomnak Nusi, a kollegáknak Anci. Melyik is vagyok tulajdonképpen? Nos, kedves Doktornő bizonyára azt gondolja, egyre inkább igazolom a gyanúját. Csakhogy *ennyi személy egy kicsit sok a szkizofréniához*, sajnos, én is tanultam pszichológiát, több más hasonló haszonlatansággal egyetemben.

Igen, ott kanyarodtam el, hogy Jácint leült mellém. Én addig el se képzeltem, milyen izgalmas lehet valakinek csak a közelsége is. Kétféle sugárzást éreztem ugyanabban az időben. Egyet, ami Jácint meleg testéből áramlott felém, és egy hargos, rossz fuvallatot a hátam mögül. Éles és hideg volt.

Megborzongtam és hátrafordultam. Gábor engem nézett, minket, de amint látta, hogy észreveszem, elfordította a fejét

*székelyföldi férfi népviselet, fehér abaposztóból készült nadrág

Ez az előadás végéig többször is megismétlődött, mert *a furcsa érzés, hogy hátulról valami rossz közeledik felém, nem hagyott nyugodni.* Minduntalan vissza-visszanéztem. Jácint észrevette, mindent azonnal észrevett.

– Ne féljen! Megvan még egészben. Ott a padok mögött áll a többi legénnyel.

– Nem félek... – nagyon bizonytalanul mondhattam, hisz nem volt igaz. És nem oktanul féltem.

Az előadás végén Jácint felállt, udvariasan elköszönt:

– Nos, kicsi Anna lány, köszönöm a helyet! Ha nem hagszik, én sietek, mert jelentést kell írnom még ma este. Jó mulatást! Idegenek előtt sohase tegezett. *Akkoriban még adott a látszatra... azután is, még egy ideig.*

Mögötte mentem az ajtóig, gondoltam, szívok egy kis friss levegőt, mielőtt a tánc megkezdődik. Jácint kilép az ajtón, Gábor hangját hallom a sötétből:

– Végre itt vagy, te istenátka! Most megfizetsz!

Bicska villant a kezében, magasra emelte. Én sikoltva Gábor felé ugrottam.

– Ne bánts! Nem hibás semmiért. Hidd el! Ha akarod, itt vagyok, ölj meg engem!...

Ez nagyon színpadias és hatásos mondat volt, annál is inkább, hogy Gábort már régen lefogták és kicsavarták kezéből a bicskát.

Sötéten morgott a fogai között: – Tán azt gondolod, nem tudnám megtenni? Megérdemelnéd te is!

Azt hitte, Jácint miatt nem mentem vele. Jácint miatt nem mentem vele? Hiszen azt gondolta anyám is. *Talán Jácint miatt...* de nekem akkor Ő több volt egy jóképű magabiztos férfinál. Számomra Ő volt a hagyományos életformából való kiszabadulás ígérete, az agyam kulcsa, a jövőbe vetett bízalom, a kézzelfogható csodálnivaló. Akkor tájt éppen tabu volt a vallás, hinni az Istenben nem volt sem divatos, sem előnyös, sőt. De mégis *szükséges volt, hogy higgyek valamiben vagy valakiben.* Úgy látszik, én már csak ilyen hiszékeny fajta vagyok. *Jó volt tudni valakit, aki új hitet ígért.* Az Alkotó Em-

ber szellemi felsőbbrendűségét, a Párt kollektív bölcsességét emelte talapzatra, és azzal biztatott, hogy mindennek a csodás felemelkedésnek én is aktív részese lehetek. Ha így nézem, *valóban Jácint miatt nem mentem vele.*

Mélységesen felháborított a Gábor viselkedése. Egy ilyen meggondolatlan, állati ösztönöknek engedelmeskedő, durva alaknak lettem volna a felesége, ha idejében ki nem derül. Az ilyen két heti házasság után agyonveri az asszonyt – háborogtam –, s eszembe se jutott, hogy eleddig szelíd, csendes fiú volt, soha nem ivott, nem verekedett.

Nemcsak én háborodtam fel, háborgott a maga módján az egész falu. Az öregasszonyok a kendőjük csücskét igazgatva mesélték boldogan a botrányt, a jobb érzésűek azon háborodtak fel, hogy Gábort letartóztatták:

– Hiszen verekedtek itt még legények leány miatt, de elintézték egymás között, nem kellett abba beleártsa magát senki, a hatóság a legkevésbé.

Aztán megjelent nálunk Gábor anyja is. A fia miatti aggodás egészen kiforgatta emberi mivoltából. Cigány módra üvöltözött az udvaron, hogy odagyűltek a szomszédok.

– Szépen elintézték a fiamot a kurva lányukkal! De úgy kell neki, ha nem hallgatott az édesanyjára! – Jaj, drága fiam! –, pedig mondtam én idejében, hogy ettől a kódisnépségtől jót nem várhatsz.

Kívántam, hogy nyílna meg a föld, nyelne el hirtelen. Apám nem hallgathatta tovább szótlanul az átkozódást.

– Idefigyeljen, jóasszony! Igaz ugyan, hogy annyira kódisak vagyunk, hogy még egy valamirevaló kulák címmel se lehetett münköt felékesíteni, mint magikot, hogy a lányunkot elvihessék az elvtársak – de a becsületit azt nem hagyom bántani! Nem mi kértük meg a fia kezét, hanem fordítva történt, s nem kuplerájba készül, hanem iskolába. Mű se szóltunk belé, amikor a magik fia elment a városba szakmát tanulni. Hát kapkodja magát szaporán kifelé az udvaromból, amíg finom ember vagyok! – s a vasvilla felé indult. Elegem volt. Balzsam a lelkemre az iskola és az internátus, mert ott csak

tanulni kellett, és senki se hordta-vitte a pletykahíreket. Örvendtem, hogy nem beszélnek Gáborról, hogy az iskolatársaim azt sem tudják, hogy a világon is volt.

A vakációban tudtam meg, hogy emberölési kísérlet miatt hat év börtönbüntetésre ítélték. A Párt egyik aktivistáját támadta meg, előre megfontolt szándékkal, politikai okból, hiszen kulákfiú. Ezért ilyen szigorú az ítélet. Sajnáltam szégyent, de mit tehettem?

Ha nem bicskázik, most szabad lehetne. *Az ítélet igazságosságán nem gondolkoztam.* Annyira járatlan voltam a hivatali, politikai dolgokban, hogy számomra mindegyik határozat egyenlő volt a szentírással. A hír, hogy a tárgyaláson engemet nem emlegettek, különösen megnyugtatót, és hálás voltam érte Jácintnak, hogy megvédte a hírnevem.

Inkább kitalált egy politikai okot, hogy megkíméljen az alaptalan szóbeszédtől. Legalábbis így hittem akkor Jácintról, és hittem még nagyon sokáig, nagyon sok mindent...

Egy időben például teljesen eltűnt. A faluban azt mondták, más körzetbe helyezték, mert errefelé igencsak megsaporodtak az ellenségei, veszélyes lett volna továbbra is itt tartani. Az iskolában sem keresett meg soha, így hát kicsit keserűen, de tudomásul vettem, hogy nem érdeklek. *Csak képzelődtem, hogy talán tetszem neki.* Ő csak a kötelességét teljesítette, hiszen feladata az is, hogy megbízható, új értelmiséget toborozzon. *Kész. Vége.* Még inkább a tanulásba temetkeztem. Ambicionáltam magam, hogy tiszta tízessel érdemoklevelet szerezzek, ez feljogosított bejutni az ország bármelyik egyetemére, felvételi vizsga nélkül.

Legjobban a matematika érdekelt. *Annál nagyobb volt a meglepetés, amit a ballagáson szerzett nekem Jácint.* Egy-szer csak ott áll az ünneplő ruhás szülők között, kezében rózsacsokorral:

– Gratulálok, Anna lány, a piros diplomához. Mert nehogy azt képzelje, hogy én közben nem tudtam, mit csinál. Szabadítson meg, kérem, ettől a rózsától. Olyan, mint a szerelem... Olyan hervadékony és szép... és éppen úgy szúr is. Legjobb, ha

gyorsan vízbe teszi, és utána visszajön, hogy együtt ebédeljünk valahol.”

Nem csak a szóáradatától nem tudtam megszólalni. A váratlan öröm úgy szorongatta a torkomat, alig tudtam kimondani: „– Nem lehet. A szüleim is itt vannak valahol. Velük kell maradnom.”

„– Ez csak természetes. Velük már beszéltem, és beleegyeztek, hogy mindannyian együtt menjünk.”

Akkor majdnem a nyakába ugrottam. Kettesével, hármával vettem a lépcsőket, hogy a virágaimat vízbe tegyem, s örültem akkor is, amikor a rózsza megszűrt. „Olyan, mint a szerelem.”

Még azon a nyáron Jácint felesége lettem. Nem tartottunk fényes esküvőt. Jácint anyja nagybeteg volt, csak az enyémekek voltak ott a vendéglői vacsorán. Szegény anya sírdogált, hogy nincsen szép fehér menyasszonyi ruhám, hosszú fátylam – no meg, hogy nem mentünk el a paphoz –, de végül beletörődött, és este már ő is vidáman hallgatta a cigányzenét.

„– *Anyácska, én olyan boldog vagyok!*”

„– *Akkor minden úgy jó, ahogy van, kislányom.*”

Ma is főképpen azon gondolkozom, *vajon én voltam-e különösképpen korlátolt* – nem valószínű, ha számba veszem, mennyi nehéz vizsgát tettem le, úgy mellesleg, munka, gyermekek és háztartás mellett –, *vagy Jácint volt nagyon ügyes színész. Az mégis lehetetlen, hogy ma egyáltalán ne értsen egyet azzal, amit annak idején teljes meggyőződéssel csinált... Vagy a kor, amelyben éltünk, volt annyira ellentmondásos, hogy nem vehettem észre cselekedeteiben az aljasságot?* De az is lehet, hogy csak a szerelem szokásos vakságáról volt szó, és míg szerelemmel szerettem, minden kételyemre találtam mentséget. És még van egy másik lehetőség is: *az ember tudat alá küldi azt, ami kellemetlen számára, pusztán kényelmességből csak arra hajlandó gondolni, ami szép és jó.*

Igaza volt Gábornak, hogy kirúgott. Annak a régi Gábornak is és annak is, akit magamban dédelgettem, attól kezdve, hogy Jácinttól több ütést kaptam, mint simogatást. Nem

kell félreérteni, ez csak amolyan jól hangzó szóvirág, de ütni lehet szóval, szemmel, hallgatással, közönnyel. Igaza volt Gábornak! – harminc év kellett nekem ahhoz, hogy rájöjjenek? A végtelenség határait súroló, *mindent eltűrő hozzáállásomban sem tudom, mennyi volt a józan megértés és mennyi a kényelemszeretet*, a botránytól való irtózat, az anyagi jóléthez és mindenfajta előnyhöz – egyszóval *a státushoz való ragaszkodás*. Pedig ezt legalább önmagammal őszintén tisztáznom kellene, még akkor is, ha a végén eltépem ezt a lelki mankónak szánt irományt, mert nem konvenió, hogy valaki – még ha orvos is – igazán belelásson az életembe.

Megcsalásaimat csak a házasság szokványos kudarcának tartottam. *Egyszer csak oda lesz a szerelem...* ez nagyon szomorú, nagyon fáj, de *ettől még akár becsületes is lehet az ember*. Ez nem ok arra, hogy otthagyjam a férjem.

Ha nem is szeret úgy, mint régen, én mégis egyedül csak őt szeretem és a gyermekeket, csakhogy az idő múlásával valamennyiüknek már egyre kevésbé van szükségük erre a szeretetre – mondogattam magamnak. Igazam mellett jó érvnek tűnt Pilinszky véleménye a szeretetről.

A „Beszélgetések”-ben írja: „A szeretet több, mint vérségi kötelék. A szeretet a másik gyengeségeinek a felismerése. Amiért a magam energiáját mozgósítani tudom, még akkor is, ha önmagamot sem érzem különösképpen erősnek. A szeretet önmagunk meghaladása a másik ember érdekében.”

Gratulálhat Doktornő, nem minden páciense tudja ilyen jól megideologizálni a sorozatos megalkuvásait... Mert hiszen mi más, ha nem gyengeség, ahogy ez az öregedő férfi kapkod a fiatalabbnál fiatalabb asszonyok és lányok után, hogy legalább magának bizonyítsa örök ifjúságát? Igyekeztem nem észrevenni az elbizonytalanodását, úgy tenni, mintha nem történt volna semmi. Ezt nem tudta a fiam sehogy sem megérteni...

Titokban persze sokat sírtam akkoriban. „Boldogok, akik sírnak.” Ezt Jézus mondja, és azt hiszem, igaza van. *Olyan jó volna sírni még egyszer valami miatt, amit nagyon fon-*

tosnak hiszek! Éppen olyan megnyugtató lenne, mint az oktan öröm.

Ha sem az egyik, sem a másik – ez a tabletta is jó lesz. Most beveszem.

Nem hagyhattam ott, már csak azért sem, hogy ne én legyenek az a hangos kiáltás, ami a lezúdulni készülő lavinát elindítja. Mert előre lehetett tudni, mi következik. *Aki ellenzékbe vonul addigi önmagával szemben, annak a sorsa megpecsételtetik. Ez valami olyan, mintha Ön a tudat anarchiáját tartaná a kezelés végcéljának.*

Így legalább elmondhatom, hogy nem az én kicsinyességem az oka a leváltásának. Nem én csaptam botrányt. Ő pofozkodott, amikor utódja számon kérte tőle az erkölcsit. Lehet, ugyanaz a Mancika tetszett mindkettőjüknek...

Nem ismerem az illetőt, de feltételezem, Jácintnak megvolt rá az alapos oka. *Látja, már megint valami jót feltételezek róla.* Ez gyógyíthatatlan betegségnek látszik.

Pedig azóta igazán kigyógyulhattam volna... Mert azzal a leváltással végképp elszabadult a pokol. Eladdig a megye első emberének számította magát, s most egyszerre nem volt senki. Az egyetlen én maradtam, akivel tovább éreztethette a hatalmát. A gyerekek is elmenekültek előle, s az állandó nőügyeinek is egyből titokzatos módon vége szakadt. Furesa. Pedig még mindig jó erőben lévő, szép férfi, nem hiszem, hogy csak a hatalom vonzotta volna a nőket az ágyába... Vagy ez még mindig a volt szerelem vakságához tartozik?

Lényegtelen. Én mégis azt gondoltam, *most lett volna az ideje, hogy rendbe jöjjenek a dolgaink, hogy megtanuljunk szépen megöregedni. De úgy tűnik, annál sokkal többről van itt szó, mint az öregedés mindenkit utolérő válságáról. Csak az én egyszerűsítésre hajlamos gondolatmenetem vágta le a végéről az ott virító nullákat és elhanyagolhatónak vélt tizedeseket.*

Amikor észrevettem, hogy nem jár senkivel, egy ideig szinte reménykedni kezdtem. Hiszen úgy sajgott a szeretet hiánya. Olyan élénken emlékeztem a simogatására. – Ó, azt különösen szerettem! Lehet, hogy önző, rossz ember, de a keze jó volt. Persze Ön ezen sem csodálkozik – egy s mást megszokhatott itt ebben a házban –, de higgye el, a keze külön lényként létezett, és határozottan jó volt.

Amikor éppen olyan kedvében volt, hogy hagyta szeretni magát, jó volt a hóna alá csombolyodni... biztonságban éreztem magam ott. Bőréből és kemény izmaiból az élet meleg hulláma áradt felém. Mióta halott anyám hideg kezét megsimogattam, felfokozott érzékenységgel vágytam erre. Még a nagylábujjamat is kinyújtottam, s az övéhez simítottam, hogy minél nagyobb felületen érezzem.

De ez régen volt. Nagyon rég. *S mennél inkább reméltem a visszatérést, annál elevenebben fájt minden emlék. Azzal vigasztaltam magam, hogy valahol létezik egy ember, aki még mindig szeret* – mert azóta sem nősült meg, mesélték a falumbeliek... s aki, lám, ölni is képes lett volna értem.

Csak akkor ezt én gyerekfejjel nem értékeltem... s most a sors ezért megfizettet. Sovány vigasz, de ez volt az egyetlen.

– Merre jársz, Gábor? Tartogat-e még találkozást az élet? – egyre többször azon kaptam magam, hogy gondolatban vele beszélgetek, miközben nem adtam fel a reményt, hogy Jácinttal rendbe jönnek a dolgaink. Ez valóban szkizoid – elismerem. Reméltem, hogyha kevésbé lesz elfoglalt és hajszolt, ha megszűnnek a hivatali bajai, ha többet leszünk együtt, még minden jóra fordulhat. *De a hatalomvesztéstől Jácint teljesen más ember lett, más, mint valaha. Lepattant róla a máz. Én pedig, mintha hályogot vesztettem volna, vagy mikroszkópon át nézném, egyszerre látni kezdtem mindazt, ami mellettt évtizedeken át vakon elmentem.*

Soha akkora én-kultusz, mint Jácintomban! Ady szerény kis kezdő mellette. Az egész közéleti tevékenység csak azért kellett, hogy – ó, nem hogy elmondhassa, nem! – hanem, hogy tudja azt, nélküle nem mehetne az ország – mit az or-

szág! a világ sem! – előre. Aztán leváltották, és kiderült, hogy minden megy a maga útján tovább, ez a hiúságának elviselhetetlen. Most már az egész rendszer rossz, azért nincs helye benne neki, bár lehet, igazságtalan vagyok.

A rendszert már régebben is szidta, a leváltása előtt is – és ellentétben más elégedetlenkedőkkel, ő ezt olyan nagy szakértelemmel és tárgyismerettel művelte mindig, hogy ráz tőle a hideg ma is. Előfordulhat, hogy kap a leváltásnál súlyosabb büntetést is?

Engem egyelőre békén hagytak. Lehet, mert az iskolaigazgatóság nem igazán számít funkciónak. De Jácint ezt sem tudja megbocsátani. Hogyan merészelek létezni, az ő pártfogása nélkül? Esetleg lehet, hogy az eredményeimet csak saját magamnak köszönhetem? Nosza, gyorsan be kell bizonyítania, hogy tulajdonképpen nem érek semmit, még akkor se, ha pillanatnyilag „azok” ott is felejtettek a helyemen.

És ha a munkahelyemen pillanatnyilag nincs hatalma rajtam, hát annál inkább talál kivetnivalót odahaza. A stoppatlan zoknitól a kibomlott gatyakorcig mindent megtalál és felhánytorgat. Teheti, mert otthon ül egész nap – betegnyugdíjas, pontosabban a tehetetlenség betege. Csak gyűjti a kifogásolnivalót egész nap. Mikor hazaérek, még le sem tettem a kabátot, már kezdi:

„Persze, a mélyen tisztelt igazgató elvtársnő szellemi munkát végez, dolgozatot javít és fejleszti a memóriáját. Csak nem fog odáig alacsonyodni, hogy a lyukas gatyáimmal törődjön! Be kell iratkoznom a csináld magad mozgalomba. E célból esetleg új pártot alapíthatnék, és megpályázhatnám a főtítkárságot: – a gondozatlan férjek pártjának vezetői posztját.” Egy darabig hallgatom. Utána már csak nézek kifelé az ablakon. Madár billeg az ágon, meg sem hallom, amit mond. Egyszer mégiscsak kénytelen vagyok odafigyelni:

– Mit ábrándozol? Biztosan megint a drága Gáborodon jár az eszed. Azt hiszed, nem tudom?! Soha sem bocsátottad meg, hogy nem hagytam futni. Azért nem tudtál engem soha igazán szeretni. Lehet, ha tudtad volna, hogy az egész

nagy romantikus kirohanása sem volt legalább a saját ötlete, akkor nem lett volna annyira szíved szerint való, hogy a mai napig is meg legyél hatva tőle: „Ölni is képes lett volna értem!” – ne is tagadd, ismerlek, titokban ezt gondolod. Pedig az ipse csak egy primitív alak, aki pontosan úgy reagál le mindent, ahogyan az ivócímborák sugallják neki: „Én a te helyedben kinyírnám!”; „Én a te helyedben leszúrnám!” – ezt mondogatták a fülébe az embereim. Mert azok voltak! Én küldtem őket, hogy mondják, én adtam a pénzt, hogy itassák.

A bunkó pedig tudomást se vesz róla, hogy a szülei egy hete kuláklistán vannak – én tetettem őket rá! –, hanem húbelebaláz, neki az aktivistának egy bugylibicskával.”

Nem hittem a fülemnek! De ő mondja tovább:

„Ettől hitte magát nagylegénynek, hősnek és hódítónak. Így igazán könnyű volt kézzelfogható osztályellenséget felmutatnom... akkoriban éppen azt szerették legjobban a központban dolgozó elvtársak. A hülye! Hajsza!ra előre kiszámítva belesétál a kelepcébe. Pedig akkor még szerelmes se voltál belém. Nem is lehetél. Senkibe sem, úgy rendesen. Ott volt még a tojáshej a fenekeden, akármilyen étvágygerjesztően rizsáltad is. Erről az alakról hiszed te, hogy ma is csak rólad álmodik. Azt hiszed, nem tudom, hogy a faluban utána érdeklődtél, s mikor mondták, hogy nem nősült meg, kérted a címét?! Hát menj el hozzá! Győződj meg az igazságról. Tessek, itt a cím... mert egyedül annyira se mentél, hogy megtaláld...”

„Ha valaha véletlenül vissza találnál jönni, akkor hagyj az ábrándos pillantásaidat végleg nála, mert ha még egyszer ilyennek látlak, nem felelek magamért! Úgyis papírom van róla, hogy agresszív pszichopata vagyok. Engem még csak be sem csuknak. Én már a láncaimat is elvesztettem... a belsőt mindenképpen... Nos, látom, visszaöltözött a kabátjába. Bocsánat, asszonyom, hogy most énutánam Gáborból is ki kellett ábrándítanom. Ég vele!”

Hangja gúnyos volt, úgy csattant rajtam, akár a korbács. Nem emlékszem, hogyan kerültem az utcára, nem tudom,

mikor szálltam fel a villamosra. Csak azt tudom, hogy mire odaértem, sötét este volt.

Gondolja el, *ezzel az emberrel éltem huszonhét évet!* Többet, mint ahány éves voltam, amikor hozzám mentem, és többet, mint amennyit még élhetek. *Ebből legalább húsz évig boldog voltam vele. Boldog és elégedett!* Emiatt kell bevennem egy újabb bogyót, Doktornő – vagy inkább kettőt?

Ha civakodtunk és vitakoztunk is napközben, este az ágyban mindig kibékültünk. Csodálatos volt együtt lenni vele, de ezt már meséltem, ha jól emlékszem. Tapasztalt szerető volt, mindenre jól megtanított – ezt most tudom –, akkor éreztem a „delejt”. Gábor eszembe se jutott! *Közben egy ember élete ment tönkre a közönyösségemen, kényelmességemen.*

Ha csak annyira érdekel, mint egy csirkelopási tárgyalás, elmentem volna a törvényszékre, az ügyészségre... És *ha senki más, hát én megmondhattam volna, hogy nem a demokrácia ellensége*, csak engem féltett a nálánál előnyösebb helyzetből startoló férfitől... Bár az is lehet, ahogyan az akkori időkre emlékszem, hogy ez sem segített volna rajta. „Kézzelfogható osztályellenség” kellett!

De legalább megpróbálhattam volna... Annyi mindenről mondjuk, hogy úgy sem segít, *minek megpróbálni, minek megmondani? S aztán csodálkozunk... Mindent pontosan előre kiszámító gazemberek manipulálják érzelmeinket.* Saját kis – bűdös – pecsenyéjüket sütögetik politikai jelszavak sátra alatt, s ha eszel belőle, a szemedbe röhögnek, hogy milyen hülye vagy!... Nagyot vétkeztem! Tartoztam Gábornak annyival, hogy megkeressem és megmondjam:

– Tudom, hogy férjem aljas ember, és nincs már hozzá semmi közöm.

Hát így kerültem oda. A többit már ismeri.

Tudom, most győztem csak meg igazán, hogy mégis öngyilkos akartam lenni. Hiszen leélek fél életet egy csillogó felületen kitűnően mozgó emberrel, miközben rendületlenül hiszek egy másik sárig tartó szerelmében, ragaszkodásában. A fényes férfúró kiderül, hogy tudatosan aljas, a mindent

elsöprő szeretetéről, hogy alkoholista, beteg, és nagyon régen csak gyűlöletet érez irántam. Hogyan lehessen így tovább élni? Hát csak úgy, egészen logikusan, hideg fejjel mérlegelve... Mert az én öngyilkosságom nem változtat a tényen, hogy tönkretettük Gábort, mi ketten: Jácint tudatosan, én a kényelmes közönyösségemmel.

Bűntudatból lehetne a halálba menekülni... De akkor mi lesz velem?! – mert akármennyire ellenszenvesen hangzik mások számára, önmagamnak be kell vallanom, hogy számomra mégis ez a legfontosabb szempont.

Ekkora önzés nem összeegyeztethető az önpusztítással, ezt a Doktornőnek is el kell ismernie. Egyetlen lehetséges választásom tehát a logikus mérlegelés, az elevenbe vágó őszinteség és annak eldöntése, hogy kívánom-e igazán a vezeklést? Vagy jobb lesz nekem élédegélni a bűnös-kényelmes összkomfortban, ahogyan eddig is, csak most már tudatában a megalkuvásnak.

Felnőtt ember azt gondolná, hogy ismeri önmagát. Csak amikor mélyebben kezd vájkálni a saját életében, akkor döbben rá, hogy mennyi meglepetést tartogat önmagának. *Startból mindenki azt képzei, hogy ő jó, ítéletei helyénvalóak, és hibái enyhe mulasztások csupán.* Aztán kiderül, hogy teljesen logikátlan előítéletek rabja. Csak így magyarázható, hogy a romantika emlőin nevelkedett énem gondolatban százszor megbocsátott Gábornak, amiért ölni szándékozott miattam.

Nem tartottam aljas cselekedetnek. Míg azt, hogy Jácint hat évre kivonta a forgalomból vetélytársát, ugyancsak miattam – nem öli meg, csak bezáratja! –, nos igen, ezt ma is aljasságnak érzem, bármilyen logikátlan. Az érzéseiddel én a te helyedben nem dicsekednék.

Húsz évig boldognak is érezted magad! Pedig láttál egyszer egy jó szovjet filmet. Elég ritkaság volt ahhoz, hogy megjegyezd. A címe talán „Egy öregasszony, meg egy öregember” – az világosan kimondta, hogy *a boldogság az életnek nem célja. A boldogság csak eszköz, ha van... hogy tovább bírd cipelni a terhed.* Csak állat lehet igazán boldog. Az ember bol-

dogsága önámítás... Vajon mit csinál a kutyám? Kivel boldog most? Mert valakinek biztosan csóválja a farkát. És Jácint?

De hiszen éppen ez a baj, hogy Jácintot mindig embernek tekintettem, kicsit nehéz természetűnek, de mindenképpen olyan magasra értékeltem, hogy úgy véltem, érdemes elviselni a szeszélyeit azért, amit értékben képvisel. Mi volt ez, ha nem önámítás? Annak, akit – mint egy szobrot – emelvényre állít a hitünk, nehezebben bocsátjuk meg a botlást, mint másnak a bukást.

Nehezebben, mint annak, aki velünk egy szinten, a porban jár. Ameddig csodálni tudtam Jácintot, addig boldog voltam. Mert sajnos *a családi boldogság a kritikátlan egyjűvé tartozás érzésén alapszik. A családi boldogság látszatának megtartása pedig a soron lévő igazság ki nem mondásán.*

Nem árt, ha ezt Ön is idejében megtanulja...

Azt hinni, hogy a férjet vagy feleséget az Isten rendeli számunkra, naivitás. De *mi akkor a választás lényege? És mitől képes elhinni az egyén, hogy a másik emberi hibáitól függetlenül, csak ehhez a bizonyos emberhez tartozik, senki más-hoz?* Miért hiszi ezt el könnyedén húsz éven át, és miért kezd el kételkedni ennyi idő után? Akkor én most beveszek egy-két tablettát... és nagyon remélem, hogy nem jut eszembe több hasonló jó kérdés, a válaszadást pedig az okosabbakra bízom.

Aludtam egy nagyot. Így, ébredés után úgy tűnik, van erőm *szembenézni azzal, ami volt és ami van.* Úgy tűnik, mondom, tehát nem biztos... *Ami pedig lesz? ... Inkább visszaaludnék.*

Tegnap a kritikátlan egyjűvé tartozás érzésénél hagytam abba. Ez a bírálatszünet csak addig tarthat, amíg megvan az *érzelmi összkomfort* egy kapcsolatban. Amíg biztonságban vagyok, amíg megbecsülnek, amíg nem sértik a büszkeségemet, amíg hasznosnak és szükségesnek érezhetem magam, amíg el tudom hinni, hogy szeretnek – egyszerűen, amíg jó nekem.

Hangsúlyozom, ennek *semmi köze az érzelmi összhang-hoz, ahhoz a másik fél jóléte is hozzátartozna,* itt csak a saját érzelmeid komfortja számít, s amíg az megvan, nem jut eszedbe semmit kritizálni. Minden úgy jó, ahogy van, és boldog

vagy benne... Aztán, *ahogy az már az összkomforttal lenni szokott, egyszer csak elromlik valami*. Egy vízcsap. Előbb csak csepegni kezd. Teszed magad, hogy nem hallod. Nem akarod kijavítani, őrzöd a boldogság látszatát. De amikor ömlik a víz, már lehetetlen észre nem venni. A baj csak az, hogy nemigen van ilyen „lélekcsapszerelő”, aki hamar helyrehozhathná a hibát.

De ha ezt az első tömítést el is végzi valaki, akkor is befészkel magát házadba a kételkedés, hibát gyanítasz ott is, ahol nincs. S megmérgezi napjaidat az örök rettegés. Háztartási tapasztalataidból tudod, hogy minden átkozott készülék egyszerre romlik el, kiég a hűtő, nem szív a porszívó és a TV képernyője közepén is megjelenik egy tartós fényes pontocska, jelzi a véget.

Aztán egy nap a ház tervezője közli veled, hogy az egész építmény tökéletes, éppen csak az alapokból lopta ki a cementet. De akkor hogy volt mersze együtt lakni velem, ebben a rozoga házban?! Egy napot, egy percet sem lehetett nyugodt benne, hiszen tudta, hogy bármelyik percen a fejünkre omolhat. Míg én apró hibák elpalástolásán fáradoztam, addig ő oszloppá merevedve próbálta tartani ezt az alapjaiban dűledező alkotmányt.

Egy idő után belefáradt, s elhatározta, nem tartja tovább. Ő szól, figyelmeztet, költözzem ki, mielőtt ránk omlana minden. Mekkora földindulás lehetett a lelkében, ami kimondatta vele a harminc éve gondosan eltitkolt bűnt.

S mekkora kényelmesség lakott bennem, hogy egyszer sem vizsgáltam meg kapcsolatunk alapjait. Miért nem néztem utána, annak idején, hogy miből építkezünk? Haragudhatok-e Jácintra a saját vakságom, korlátoltságom és közönyöm miatt? Nem! És az is világos immár, hogy nem bírta egyedül tovább viselni a felelősség terhét.

Hiszen minden úgy megromlott körülötte, minden ellene fordult, amiben hitt – már ha hitt egyáltalán – vagy amiben biztosnak érezte magát. Talán így helyesebb megfogalmazni. *Az ember, ha képtelen egyedül vinni a rakományt, a súly egy*

részét a társára teszi. A vele egyenlő felelősséggel tartozó társára: akit a fene tudja, hogyan választott ki – akkor azt hitte, a legjobban –, de aki erejéhez képest segíteni tartozik, akkor is, mikor társa kilép önmagából, mikor a keserűség kiokádtatja vele a lélek minden szennyét...

Ha részegen hányt, kis zsörtölődés után szívesen tisztába tetted... Hát *miért utálod jobban a lélek mocskát?* – mert a sajátodra ismersz benne?... Igen, *mert a sajátodra ismersz benne!* Ezt százszor kellene leíratni velem, mint annak idején az iskolában, büntetésül.

Doktornő! Lehet, hogy az *élettársakat* valami különös hatalom rendeli egymásnak, de hogy *nemcsak a közös jó, hanem a közös rossz is összetartja* őket, az egészen bizonyos. *A közös bánat és a közös bűn...*

Holnap, kérem, írja meg a zárójelentésemet. Hazamegyek. Még akkor is, ha Jácint őszintesége semmi más célt nem szolgált, csak azt, hogy elűzzön... De akkor mondja meg nyíltan, szemtől szembe! Ha azt kívánja, hát elmegyek újra, végleg. Itt áll ez a tényhalmaz ön előtt. Bízom benne, hogy ki tudja hámozni belőle a valóságot, és kienged. Nem ülhetek itt tovább összetett kezekkel, önmagamot siratva. *Rendeznem kell a jövőmet valahogyan, ha már a múlton nem segíthetek.* Ön nem találja különösnek, hogy senki sem keresett?

Rendben van, a gyermekeimnek azt mondja, ha nem találják otthon, hogy az iskolában vagyok. De mit mond az iskolának? Jó. Hazudik nekik is valamit. De önmagának mit válaszol a kérdésre: hová tűntem? És tényleg, annyira mindegy neki? Még csak meg sem keresett! Csak ezek az átkozott bogyók a hibások, hogy mindez eddig nem jutott eszembe.

Hát *ilyen nyomtalanul eltűnhet az ember az életből, hogy három hétig senkinek sem hiányzik?! Senki se akar tőle semmit! Akkor meg mit keresek még itt?* Nem itt, a diliházban, hanem egyáltalán, *ezen a világon...*

Miért ne halhatnék meg, amikor senkinek sem fáj? Akinék fájhatnék, rég a föld alatt van már... Ha itt vetnék véget mindennek, Önnek gyűlne meg a baja miattam. Nem vigyázott a

volt első titkár feleségére – ő, ez még ma is súlyosbító körülménynek számítana! Hát, inkább írja meg gyorsan az elbocsátó szép üzenetet, ne bajlódjon a lelkiismeretével! *Ha csak egy szalmaszálnyi reményt tartogat a kinti élet a megmaradásra, én abba megkapaszkodom!* Még nem tudom, hogy hol és hogyan, de élni akarok – csak azért is! Mert biztosan vannak olyanok, akik örülnének, ha nem lennék. Egy új igazgató az iskolában, egy új feleség a kényelmes lakásban, és persze Jácint... De miért szerezzek örömet bárkinek is? Talán megérdemlik?!

Hát írja meg még ma a zárójelentést! Mert *a lelki össz-komforttól elbúcsúztam ugyan végleg, de annál inkább vágyom illatos fürdőre, rendes frizurára, jó ízű ételre, tiszta ágyneműre, mindarra, amit nem adhat a maga kórháza. És igen, annál inkább vágyom a szabadságra! – a döntés szabadságára, hogy hol, kivel és hogyan éljek, és éljek-e egyáltalán.*

VI. JÁCINT

Tizenegy óra, s az asszony még sehol. Mégis annál a szerencsétlennél maradt volna? Ki van zárva! Biztosan Anikónál alszik.

Nem várok tovább. Tisztálkodom és lefekszem. Rondán nézel ki ezzel a kétnapos borostával... A rendes emberek reggel borotválkoznak, az urak délben, amikor felkelnek – most akár urat is játszhatnék –, a latrok pedig este... én akkor szoktam. Csengetnek! Lehet, hogy Anna nem vitte magával a kulcsát? De türelmetlen!

– *Jövök már, csak éppen borotválkozom.*

– *Jó estét!*

– *Maga az? Ilyen későn! Csak holnapra vártam. Jöjjön már be, ne álljak itt a kapuban félig habos pofával!*

– *Most már nincs semmi baj, de mekkora lehetett volna! Ha eszembe jut, kitör a nyavalya. Vegye tudomásul, én ezt többé nem csinálom! Eddig se kellett volna! Ha nincs az a drága jó szívem, hogy megsajnáljam... Én – magát! Kész kabaré...*

Nocsak, mit meg nem engedünk magunknak! Egy évvel ezelőtt, ha ilyen hangon beszél velem, úgy kivágom, mint a taknyot... Most érzi a szarházi, hogy lehet...

– *A lényegét mondja végre! Mi történt?*

– *Hát csak annyi, hogy a kedves feleségét egy teherautó elől kellett életem kockáztatásával elrángatnom. Szerencsére sikerült.*

– *Mit beszél?*

– *Jól hallotta. Csak nekem köszönheti, hogy a felesége még él. De erről nem volt szó, amikor a fülembé duruzsolta, hogy: „Maga csak kövesse mindenfelé! Tudni akarom, mit csinál, kivel találkozik, mit beszél.” Miket mondott neki indulás előtt, a maguk dolga, ahhoz nekem semmi közöm. De ilyen feldúlt lelkiállapotban embert még nem láttam. Pe-*

dig követtem már életemben egyet-kettőt. Úgy lézengett egész délután a parkban, mint egy alvajáró. Nem beszélt az senkivel, meg se mukkant. Lépkedett, és folyt a könnye, le se igen törölte, csak az orrát fújta ki néha. Nem érdekelte, hogy mindenki megfordul utána... Aztán felült a villamosra, és elment arra a címre, amit én szereztem meg. Nem maradt túl sokáig, az az ember egyszerűen kidobta. Ezt jól hallottam. A többi olyan gyorsan zajlott, hogy még mindig nem tudtam megemészteni...

– *Elég a sopánkodásból! Megfizetem, amennyit kér. Hol a feleségem, azt mesélje?!*

– *Nagyon jól tudja, hogy nem pénzért csináltam. Most sérteget?!* Bevittem a pszichiátriára, mielőtt valami újabb bolondságot csinál. De egyszer s mindenkorra felejtse el, hogy én még létezem! Jó éjszakát!

Anna öngyilkos akart lenni! – nos, ez nem volt benne a forгатókönyvben. Vannak még új helyzetek... már ha nem hazudik a pali. De nem szokott. Ez egy úgynevezett jóember... Vajon miért utálok őket? Nem is utálok, lenézem. Még azt sem, egyszerűen csak nem állhatom. Lehetetlen kategória. Vagy születetten mulyák és korlátoltak – akkor legnemesebb indulatom velük szemben a sajnálat –, vagy okosak és jók, nos, akkor valami kóros viselkedésforma szerint tudják, hogy a fejükre fognak rondítani, de túrik. Túrik, mert megfogadták az Istennek, vagy az Anyagnak – világnézet kérdése csupán...

Erről azt hittem, hogy mulya. De a mai viselkedése alapján reveideálnom kell a nézeteimet. Okos és jó – annál rosszabb. Egészen pontosan felmérte a helyzetet.

Csak a jóemberektől mentsen meg a Teremtő! A szeretet indítékát keresik minden cselekedetünkben, s ha nem találnak mást, csak rációt, azonnal rád húzzák a „rossz ember” kabátját – próbálhatsz kivetkezni belőle... Hasztalan... Lám, milyen kategorikusan elhatárolta magát... Az ő cselekedeteinek fő indítéka az úgynevezett Jó. Ennek rendel alá minden meggondolatlanságot. Amikor a nagy tilalom idején feketén borjút vágó özvegyasszonyt előre értesítette a házkutatásról, akkor is azzal takarózott: „– De hiszen én jót akartam, tit-

kár elvtárs! Az a borjú nem támad fel attól, hogy az asszonyt bezárják, a húst elkobozzák és megzabálják a pártkantinban, a két gyermek meg állami gondozásba kerül, anélkül, hogy legalább életében egyszer megkóstolta volna, milyen a borjűhús.”

Nagyon csodálkozott, amikor azt feleltem, hogy a pokolba vezető út is jószándékkal van kikövezve... De attól kezdve, mindmáig igyekezett hűségesen meghálálni, hogy segítettem rajta. Egészen mostanig. De most úgy érezte, hogy eljött az idő, amikor nyugodtan üthet egyet rajtam ő is. Menjen a pokolba! Lehet, nem is jó, csak volt energiája hosszú távon, hogy a látszatot kozmetikázza... és én, marha, itt állok, és egy ilyen senkivel foglalkozom, ahelyett, hogy felhívnám telefonon az ügyeletes orvost. Mégiscsak fontosabb, hogy mi van Annával.

Egy négy nyolc hét kettő... az ilyen intézményeknek is adhatnának valami egyszerűbb számot... pik... pik... pik..., naná, majd nem lesz foglalt! A telefon pedig csupa borotvahab, most törölgethetem ezt is!

Mi az ördögöt csináljak? Még mindig pittyeg. Be kellene fejeznem a borotválkozást.

– *Harcos üdvözet! Engedd meg, kedves elvtársam, hogy bemutassak valakit, aki tudatosan vállalja a rosszását. Most éppen így néz ki, félábrázatra sikeredett maszkkal... Pedig az volt a szándéka, hogy egészen leveti...*

Hangosan beszélgetek magammal, szerencse, hogy nem látja senki. Nem kellene-e a másik oldalt is visszamázolni? Ez már szinte száraz. Egy idő után ez is rámmerevedne, és járhatnék az emberek között hivatásos pantomim művészként, ha már szavakkal úgysem értekezhetünk. A görög tragédiákat is maszokban adták elő. Esetleg ezt az oldalt röhögőkre mázolhatnám, hogy autentikusabb jelképe legyen a virágzó jelennek, a másik fele maradhatna olyan keserű ráncos, amilyenre a nehéz sorsú múlt sminkelte.

Az utóbbi időben úgyis egyre jobban tisztetem a görög tragédiákat. Azokban mindent a sorsszerűség ural. Eleve elrendeltetett mivé válsz, hogyan élsz, halsz – akár az életben. Pedig valaha mennyire meg voltam győződve a sors irányíthatóságáról... lényegében persze most is. – Például tőlem függ, hogy

megborotválkozom-e, vagy így maradok örökre... Valamikor azt sem hittem, hogy én is megöregszem egyszer, és ezzel együtt nyűggé válok a feleségem nyakán és a társadalom kirakatában... – Hát akkor húzzuk le ezt a maradék borostát. Ha így kifeszíted a bőröd, olyan sima lesz, mint nyomdászinas korodban, amikor a hatalomátvételtől álmodoztál – és nem is oktanul! Dehogy hitted akkor, hogy csekélyke negyven év után jönni fog egy rózsaszín – popsiarcú, tejfelesszájú, akkor még csak az anyukája vágyálmaiban létező alakocská – aki mindent készen kapott –, és lesz képe az orrod alá dörögni, hogy neki rendes egyeteme van, nem gyorstalpaló Gyurka Pista*, mint neked – és különben is, az erkölceiddel is baj van!

Legalább annyi előrelátás azért maradhatott volna bennem, hogy tudjam, ilyen szép emlékek bolygatása közben biztosan megvágom magam.

Ha a timsó is előkerül, flastromot is találok a gyógyszeres szekrényben, akkor minden annyira OK lesz, hogy már csak egy pszichiátriai szabad vonal hiányzik a tökéletes boldogsághoz.

Tizennégy-nyolc-hetvenkettő... pik... pik... pik... s még csodálkozunk, hogy megbolondul az egész világ! Tizennégy-nyolc-hetvenkettő... na végre, kicseng. Ha fel is veszi valaki, ha az ügyeletes orvos még ébren van, és megengedi, akkor Annával is beszélhetek. De nem veszi fel senki. Lehet, hogy nem is ott cseng, csak valahol, a nagy sötét semmiben, ahol emberek nem is élnek.

Tizennégy-nyolc-hetvenkettő, már tudom kívülről... pik... pik... pik... várnom kell. De ha éppen fel is vették volna, mit mondhatnék most Annának? Mit lehet mondani annak, akit egy órája fordítottak vissza arról a bizonyos egyirányú útról?! – valami olyant, ami érdekelné...

Csak az orvossal beszélhetek. Boldog lesz ő is, hiszen éjfél elmúlt. Tizennégy–nyolc–hetvenkettő... cseng... ez nem igaz!

– *Halló! Pszichiátria? Az ügyeletes orvossal! Hogyhogy mit akarok? Kettőt találgathat! Nyilván beszélni! – és fontos*

*Ştefan Gheorghiu Pártgyetem Bukarestben, gúnyos gyereknev fordításban Gyurka Pista

ügyben. Mondja meg a doktor elvtársnak, hogy a Pártbizottságtól keresik...

A rohadt életbe, a nevem és a Pártbizottság emlegetése nélkül a legegyszerűbb dolgokat sem lehet elintézni. Mi lesz később? Ma még ismernek. Még olyan a csengése a nevemnek, hogy szóba állnak velem. Na nem a régi, kilencvenfokos alázat hangján, nem!... Ez a senkiházi is kegyeskedett meghallgatni a kívánságomat, és: „Természetesen vigyázni fogunk a nagyságos asszonyra, és nem áruljuk el, hogy érdeklődött – ez nem szabályellenes.”

Egy évvel ezelőtt a saját anyját is elmebetegnek nyilvánítja, ha véletlenül arra kérem, és közben egyetlen szabályra sem emlékezik! De nemcsak ez az aligszakorvos, hanem a főnöke is... S most megnyugtató, hogy nem szabályellenes a kívánságom! – *Rohadnátok meg egytől egyig! – ez is egy „szabályszerű kívánság.”*

Eddig, ne tovább! Ha rá nem gyűjthatok, szétverem ezt az egész kócerajt! Hová a rossebbe dugtam azt a csomag cigarettát? Méghogy leszokni? – pont most! És inni is fogok. Nem részegedem le, az nem az én műfajom, azt meghagyom a Gáborféléknek... De ma este nem vagyok hajlandó lenyelni egyetlen rohadt tablettát se! Az ilyenek szabják meg, NEKEM, hogy milyen egy normális ember?! Valószínű, olyan talpnyaló beszarinak képzelik, amilyenek ők, – adott esetben tudományosan megmagyarázzák, hogy a normális emberben működnek bizonyos önvédelmi reflexek, az igazán normálisak inkább nem nyilvánítanak véleményt, tudják, hogy jobb félni, mint megijedni, és egyáltalán érvényes rájuk minden közmondás.

A legnormálisabbak meg csak a jó alkalmat várják, hogy miután kéretlenül a seggedet kinyalták, az első adódó alkalommal indokolt vagy oktalán félelmükért visszaüthessenek. Amikor már nem veszélyes! – *Normális, nem?! Hiába, a Kent az Kent.* Ha újra rászoksz, szívhatod majd a sima Carpați-t. De ez a csomag majdnem tele van még... legalább ezen ne rágódj... élvezd! Ez fontos szabály.

Élvezni kell mindent, ameddig lehet... ameddig hagyják... ezek itt lenni, és az a valami, ott valahol, lehet, hogy fenn van. Az anyag törvényének is nevezheted. A legmagasabban szer-

veződött élő anyag törvényének. – *De akkor miért olyan kicsinyes? Ezt letárgyaltuk, elvtársak... egészségemre!*

Hedonizmus. Ezt az élvezethalmozást hedonizmusnak nevezik, apám.

– *Egészségedre, fiam!*

Milyen szerencse, hogy anyád nem veszi észre, mennyire lenézel bennünket. Pedig az ilyen és ehhez hasonló kioktatásaid jellemzik legjobban a hozzánk való viszonyodat. De anyád ezt nem látja. Nem a butaságtól nem veszi észre, az agyától miniszter is lehetne – nem csak iskolaigazgató... a beosztás nem csak rátermettség kérdése...

Az elfogult anyai szeretet akadályozza meg, hogy tisztán lásdon téged. Egy kicsit szerelmes beléd, azt hiszem... Így aztán nem tud róla – vagy nem akar tudni –, hogy te megvetsz bennünket, lekezel. Főleg engem! De nem csak, az egész rendszert. Mindent, amiért mi az életünket – ez most nem szólam, hidd el! –, a nappalainkat és éjszakáinkat áldoztuk. Hiszen teljes bedobással dolgoztunk azon, hogy az életet jobba tegyük, mint amilyen. Ha nem értünk el többet, nem csak a mi hibánk...

De ezt úgysem hiszed el, fiam, úgysem hiheted el. Én sem hittem el annak idején. Ez is törvény, hogy egyszer a fiúk számon kérik az apai örökség silányságát. Én is azt tettem, amikor beléptem a szervezetbe. Lenéztem apámat, amiért túrni és sóhajtozni tudott – no meg nélkülözni, úgy, hogy azért ember maradjon. De ti ráadásul még ki is nevettek az egykori hitünkért, és elhatároljátok magatokat ettől az egész akármitől, amit nevezhetünk, ahogy akarunk: aranykorszaknak vagy a szocializmus kiteljesedési szakaszának, vagy egyszerűen istenverésnek – *de ez az akármilyen végső soron a mi egész életünk! Ennyire futotta a képességünkéből, fiam. Hát csak ítélkezz nyugodtan!*

Téged csak „az élet minősége” érdekel. Hajlíthatatlan, makacs, önző ember vagy – akárcsak én –, s csak annyival jobb, hogy hit nélkül is dolgozol. Ez a hitnélküliség a legszomorúbb az egészben! Mi a rendszerbe vetett hittől egy ellentmondásokkal terhes, nehéz úton jutottunk el az eszmélésig – sőt, én tovább is –, a kiábrándulásig. Ez akkor is igaz, ha nem

verem nagydobra. De veled mi lesz?! Te ott kezded! „Nézz körül, apám, mi van itt! Ezt akartad te?! Ez a ti híres nagy egyenlőségetek? Nézd meg, hogy élnek mások! Mert egyeseknek különleges üzletekben sajtot, vajot, s mi jó falat tartogat a hatalom, amelyet kiszolgálnak. Köszönöm szépen, én ilyen áron inkább nem kérek belőle!”

Az „egyesek”-et különösen gúnyosan hangsúlyoztad. Becsületedre váljon, ezt akkor vagdostad a fejemhez, amikor még én is a hatalmat képviseltem. Vagy csak azt nem tudtad eltúrní, hogyan bánok anyáddal? Nem akarom azt mondani, hogy igazam volt. De két ember kapcsolata olyan bonyolult képlet, hogy kívülállónak lehetetlen megérteni. Nem is igyekeztlél túlságosan. Itt hagytál bennünket. Pillanatnyilag inkább nélkülözöl a diákkotthonban, de nem vállalsz semmiféle közösséget velem. Elmeneteled nem tett valami túl jót a házasságunknak, de a te szakmai felkészülésednek sem. Éjszakai szénlapátolás után nem igazán fog az ember feje másnap az előadásokon.

Akkor elengedtelek itthonról. De most szoltam illetékes helyen, hogy ne adják ki az útleveledet. Ez van. Rossz ember vagyok.

Nem azt akarom elhíttetni veled, hogy amit mi csináltunk, az mind tökéletes. De lássam, hogy jobban csináljátok, hogy igazságosabban csinálod... mert minden konfliktusból kilépni a neurózis egyik válfaja csupán, nem megoldás. Egy egész ország nem mehet el! De az se lehet, hogy csak a hülyék maradjanak, a bólogatójánosok... Ha ráadásul még magyarnak is születtl ezen a tájon, akkor külön meggondolhatnád azt is, hogy a hozzád hasonlók távozása egy talaját vesztett nemzetiséget hagy ott, fej nélkül.

„Un oltean de al meu”^{*} szoktam mondogatni, amikor félfelete úton próbáltam rajtuk valamiben segíteni. Mi lesz velük, ha már sehová sem fordulhatnak protekcióért, mert csak az élheterlenek maradnak itthon?! Tedd félre a finnyásságot, és próbálj meg olyan pozíciót kiharcolni magadnak itt és most, hogy segíthess a „ketteseken”, ha már az „egyesek” ellen

^{*} „ez egyike az én olténiaimnak” – románul, protekcionizmusukról híresek Romániában

annyi indulat szorult beléd, hogy végképp nem tudod elviselni! Mert valóban égbekiáltó, hogy negyven évig csak adósságot termeltünk! Ha ki kellene fizetni nagy hirtelen, kiderülne, hogy nemcsak a ház a fejük felett, de a hátamon az ing is hitelben van. Igazad van, fiam! De ne futamodj meg, csináld jobban!...

Ne akard, hogy az emberek ujjal mutogassanak az apádra: „Ez is egy szélhámos. Megcsinálta nekünk a szocializmust, ilyennek, amilyen. S lám, a tulajdon fiát kimenekítette belőle – mert kértem én, hogyan kapott az úrfi nyugati útlevelet?” Ne csináld ezt velem! Ennyire mégsem gyűlölhetsz!... Jaj! Ha mindezt így elmondhatnám egyszer egy pohár bor mellett. De szóba se állsz velem!

– Hogy az a magasságos mennybéli!... Ne kerülj a szemem elé, mert nem állok jól magamért! A kapcarongyod vagyok neked is? És az anyádnak is? – és most már mindenkinek?! Még hogy nem gyűlölhetsz annyira? Dehogyan nem! Hát akkor amilyen az adjonisten, olyan lesz a fogadjisten is. Nem magyarázom tovább a bizonyítványom, nem mész sehová és punktum!

Hangosan üvöltözöm... Lehet, ez is a hedonizmushoz tartozik, mint maximális élvezet. Valamilyen izmushoz azért tartozni kell... legalábbis nekem... Ha nektek ez nem fontos, akkor pucoljatok el mind itthonról, hagyjatok nyugodtan megdöglenni az izmusaimmal együtt! – mert hogy melyiket is ajánlhatnám teljes lelki nyugalommal?! Csak a hedonizmust. Ne sajnálkozzon rajtam senki, irigyeljenek! Én sem sajnáltam az ellenfeleimet. Ködfátyolos szemmel ne bámulja senki, nyaldosom-e a sebeimet! Menjen ahhoz, aki jobban rászorul a sajnálatára...

Világgá kergetted őt is. És csak egy hajszálon múlt, hogy még él...

– Hát ember az ilyen?... Valószínű... Mert ha állat volna, sokkal csálhatatlanabbul működne az ösztönei. Az állat jobban ragaszkodik a párjához, a kölykeihez... még a gazdájához is. Nem mar a kezébe... Na még egy pohárral. Anna, a te megegyeségedre... ki is tudtam mondani... és az Anikóéra is... legyen teljes az állatsereglet.

„Apa! Te sem gondolhatod komolyan, hogy az ember aból éljen, ami nincs. Nem kívánhatod, hogy a fejemmel keressem a mindennapit, amikor a fenekem erre sokkal alkalmasabb. Inkább férjhez megyek!”

Te a változatosság kedvéért önmagadat nézed le, s ezen változtatni is késő már. Hát eredj férjhez, édes lányom!... Mentél is... csak arra vigyázz, hogyan mozgatod! Ha Nicușornak már nem telik öröme benne, még kénytelen leszel a kacsóidat felhasználni a mindennapi keresgélésre...

A te egészségedre is, Nicușor, és az egész ezrededre – ja, még csak százados vagy? – nem tesz semmit! Ha Mikinek hívnának, nem biztos, hogy kinőnéd, de így akár mérget vehetünk rá... Szervusztok, fiúk!

Ettől a rohadt fogkrémtől minden reggel hányingert kapok! Bámulhatod a véreres, táskás szemeidet! S szájad mellett a két mély ráncot! Esetleg az elegáns, elefántcsont arcszínt. Meg is csipkedheted, mint bál előtt a lányok... „Már a lágysága se a régi” – ahogy Emilke mondaná... még hogy elefánt! De csodálni lehet. Csak te tehetsz róla, hogy olyan vagy így ébredés után, mintha kihánytak volna.

– *Ma rendes életet kezdek.*

Annyira azért nem, hogy reggel borotválkozzam. De előbb eszem, csak azután gyűjtök rá. És semmi pia!

Legalább magamnak kell tudni parancsolni, ha már másnak nem tehetem... és szót is fogadok – nem úgy, mint Jackie, akitől a mondás származik. Ő ugyanis parancsolni tud magának – csak szót fogadni nem.

Ennek is, ha hányingerem nem volna... Legalább egy teát, piritóssal muszáj. A piritott kenyérnek otthon illata van... mosolygó feleséggel és állandóan miértet kérdező és nemet válaszoló apró gyermekekkel. Ezekből legalább miniszter lesz, gondoltam akkor. Mulattatott ez az örökös „miért” és „nem”, pontosabban inkább az, hogy Anna bosszankodik ezen. Az szóba se jöhetett, milyen allergiás leszek valaha a fiam miéértjeire és nemjeire.

A pirított kenyérnek mindent összevetve is boldogság illata van, s jó, hogy legalább ez felidézhető.

Mielőtt könnyes tragédiába vagy dührohamba fullasztanám a reggelimet, szépen lenyelem az előírt tablettákat – egy, kettő, három – négy, a fehér lába szára.

S mennél jobban húzódik alája, annál jobban kilátszik... akkor miért veszem be mégis? Ki előtt próbálom szépíteni? Azt mondták, agresszív pszichopata vagyok. De kik mondták?! S talán úgy is van, mert azt sajnálom ma is, hogy csak EGY pofot adtam annak a rohadéknak, mikor a végzettségemet kezdte piszkálgatni, s a nőügyeimmel hozakodott elő. Puhára kellett volna verni, mint a rántani való húst!

Mintha illetékes helyen, illetékes feletteseim nem ismerték volna az összes nőimet, öt évvel előbb is! Csak akkor még szükség volt rám, többek között a Pártapparátus pontosan előírt százalékos összetétele miatt is. Én voltam az a bizonyos felsőfokú végzettségű, illegalista, középkorú, nemzeti kisebbséghez tartozó férfikáder, akiből pontosan három százalék volt előírva a megyének. Hogy öt év után már egészen más szempontok szerint írják elő a kötelező összetételt, és hogy a nemzeti kisebbség csak egy bizonyos beosztási szintig jöhet szóba, mint káder – ez egészen más szalonnás káposzta! Na meg túl tapasztalt és dörzsölt vagyok már bizonyos rablómesék lenyeletéséhez, s ráadásul ezt még meg is mondom...

„– *Tarthatatlan, elvtársak, ez az erkölcsi fertő!*”

Én ne tudnám, hogy minden csak ürügy? Az egész olyan zseniálisan van megcsinálva. Az a bizonyos kollektív bölcsesség mégse elhanyagolható tényező. Mert nem csak rólam van ám szó.

„– *Általános érvényű irányelveket kell hozni, elvtársaim!*”

Magyarán, olyan törvényeket és rendeleteket kell hozni minden téren, amelyeket lehetetlenség betartani. Erkölcsi téren is, akár az egyház. Csak ők megbocsátják, ha vétkeztél. Ledarálod sorban a vétkeidet, mint én most a kávé. Aztán három Miatyánk, három Hiszekegy és püpi nem jár, ezen túl jó leszek, édes jó istenem... De hát mi sem várjuk el az állampolgártól, hogy mindet betartsa. Mennél inkább nem

tartja be, annál jobb!... mihelyt kényelmetlenné válik az illető, azonnal kéznél van a be nem tartott rendelet, előírás, erkölcsi norma – amiért sürgősen ki lehet csavarni a nyakát.

De az állampolgár se mind hülye. Nagyon jól tudja, milyen mértékben volt törvénytisztító. Nem áll ki a napra, ha vaj van a fején... igyekszik nem kényelmetlenkedni, nem kérdezősködni, amikor nem kell... ameddig bírja cénával... vagy kötélidegekkel, mert azok kellenének!

Nekem magyarázza, miért vált le? Azt hiszi, teljesen begyepesedtem, s nem emlékszem arra, hogy öt évvel ezelőtt éppen ő volt az, aki feleségül vette Meryt, mert terhes maradt tőlem, és apa kellett az eljövendő gyermeknek. Szó sincs róla, hogy átverte volna valaki. Pontosan tudta, hogy miért kapja meg az új beosztását. Akkor úgy nézett ki, beéri ennyivel. Ma már az enyém is kell neki. A levetett nő után a levetett állás... Ez a helyzet.

– *Van okos és okosabb, van rossz és rosszabb – s ha alapfok vagy, hát magadra vess!*

Pedig hasonló oknál fogva ő is bármikor megfúrható. Szintén a szigetre jár ki – úgymond, halászni –, alkalmakként más-más manciókkal – külön kaszt ez is, akár a fürdőskurva.

– *De fúrja, akinek jobb a fűrója. Egyék meg egymást s a beosztásaikat is, mert egy nap elérkezik az ő hóhéra is... Csak ne hivatkozott volna a szocialista erkölcseimre, éppen ő – dehogy verekszem! – megtanultam én, hogy mi a fegyelem...*

Egy kis fantáziával megnézhetné volna, hogy több mint egy kiló liszt és fél liter olaj van a kamránkban, a mélyhűtőről és tartalék babkávéról nem is beszélve. Egy ilyen bűnös élelmiszerhalmozás hasonlóképpen törvényellenes, és nem dühített volna fel ennyire.

– *De őt az erkölcsi mocsaram érdekelte – milyen jól tudja, hol van benne a gázló!*

Az aljassági listán még egy ismeretlen Anna számára. Ezt a gyermeket sem vallottam be neki, akkor se tettem volna, ha megszületik.

Nem lett volna semmi értelme. Egyrészt, mert Mery pontosan olyan cafta volt, akár a többi, ezen nem változtat az sem,

hogy ráadásul még számító is. Azt képzelte, hogy ha gyereket vár tőlem, elválok. Rosszul hitte. Anna egy ilyen „botlást” minden további nélkül „megbocsát” nekem, ahogy a többi nővel is tette. Igazán kár lett volna felizgatni vele... Megbocsát, mert eredendően jó. Úgy született... nem tehet róla, szegény... meg egy kissé sznobnak is, talán. Mindig különbséget tudott tenni egy nagy ember volt felesége és egy nagy ember kissé elhanyagolt felesége közötti státusz között.

– Mert azt nem hiszem, hogy valóban tisztában lehetett volna vele, mit takarnak ezek a nőügyek.

– *Megértheti-e egy asszony, ha még oly okos is, az örök éhséget, a csillapíthatatlant... s a félelmet, hogy sohasem érjük el a beteljesedést?*

Hát akkor elmosom ezt a pár mosatlan edényt... ha véletlenül mégis hazajönnél... Túlságosan tisztellek, Anna! Túlságosan tiszteltelek ahhoz, hogy megmutassam neked teljes művoltomat, ami adott, amiről nem én tehetek. Évszázadok során gyűlt génjeimben ez a kielégíthetetlenség, mint a tiédben a jóság... Alig voltam veled, máris kívántalak, akkor is, ha fizikailag lehetetlen volt. Újra és újra kívántalak!... de szégyelltem előtted, hogy ilyen vagyok. Azokkal a lányokkal minden OK volt. Egyformán állatok voltunk, nem kellett szégyenkeznem.

– *Hogy akkor miért nem maradtam a nőstényállatkáim mellett, s miért kellett Gábortól elválássalak?*

Most se te kérded ezt. Sohase kérted számon az erkölcsi cseimemet, csak tudomásul vettél dolgokat, és lassan begubóztál. Közben olyan semmibe révülő álmodozás költözött a szemedbe, olyan nedves-párás sajnálat irántam, hogy elviselhetetlenné vált.

– *Érted már, miért űztelek el?! Hogy a fenébe is érhetnéd... hiszen azt se érted, miért állítottam félre Gábort.*

Azért, hogy rávezesselek a számodra egyedül helyes, járható útra, hogy értelmiségi váljon belőled – akkoriban úgy fogalmaztam volna, hogy „újtípusú értelmiségi”. Ne röhögj! – nem röhögök én se. Így van. Persze, tetszettél, hiszen szép voltál, egészséges, fiatal. De ilyenből tizenkettő egy tucat. És annyit szorongathattam meg a boglya alján, ahányat megkí-

vántam, melyiket azért, mert tetszettem neki, melyiket azért, mert a rajoni pártaktivistával nem mert ellenkezni. Közben rád vártam, hogy méltó társként léphess az életembe. Vártam, hogy ériél meg, mint a téli körte. Vártam, hogy habzsold tele magad tudománnyal és kultúrával, de éhezz meg a szerelemre.

Négy évig feléd se néztem, de mindig pontosan tudtam, hol jársz, mit csinálsz. Az iskolatársaidtól nem féltettelek, azok mind gyerekek voltak hozzád képest.

Hittem, hogy jönni fogsz, jönnöd kell!...

És miközben csak téged vártalak, nem szalasztottam el egyetlen felkínálkozó derekat sem. Mondhatnám, „de a lelkem tiszta maradt” – de nem mondom. Hazudni csak hivatalból szoktam, magánemberként legfeljebb elhallgatok ezt-azt.

A házasságunk után egy ideig hamuba bújt a parázs. Szép voltál és tanulékony jó szerető. Szívesen vittelek társaságba, nem kellett attól tartanom, mint sok társamnak, hogy lebőgeti őket az asszony, mihelyt kinyitja a száját. Te csak okosakat mondtál, és még okosabban tudtál hallgatni, amikor arra volt szükség. Mindenki irigyelt miattad. A gyerekek is téged szerettek jobban, engem alig ismertek, sohase voltam otthon velük. – *Lassan, de biztosan így tette tönkre a te nagyszerűséged az annyi gonddal kitervelt és kivitelezett házasságunkat. Önérzete is van a férfiúnak... nem tudja hosszú távon elviselni, hogy másodhegedűs legyen a családban... csak azért is megmutatja!*

Az önérzet, erő, akarat, határozottság, függetlenség, befolyásolhatatlanság stb. mellett vajon melyik férfiúi erény akadályozott meg eddig, hogy ilyen higgadtan végiggondoljam az egészet?

– *És milyen kisszerű stílusban, milyen utolsó módszerekkel próbáltál bizonyítékokat keresni arra, hogy Anna sem becsületesebb nálad.*

S még ez se járt eredménnyel. Ezt hívják féltékenységek? Persze.

– *Te ebben is csak alapfok vagy. Mások már öltek, sőt, ültek is miatta, lásd Otellót, Gábort és társait... Te ehhez is gyáva voltál. Úgy gondoltad, egyszerűbb az asszonyt ön-*

gyilkosságba kergetni.... A mostani módszer sokkal tökéletesebb. Az orvosnőnek mondtam, írassa le Annával a gondolatait... a papírokat majd megkapom. Egy-két kiló kávé, egy-két üveg Carmel bor, pezsgő, majd meggyőzi a főorvos asszonyt arról, hogy ez „nem szabályellenes”. Akkor végre megtudom, mi van az álmodozó szemei mögött.

– *Biztos akarok lenni benne!*

Mekkora problémám lett a bizalom! Azelőtt eszembe sem jutott. Biztos voltam a hatalmamban: a beosztottjaimon, a gyermekeimen és Annán. Aztán valahogy belém esett a két-ség – akár a szű –, s úgy percegek tőle, mint régi bútor az éjszakában.

Minden egyszerre lázadt ellenem. Legelőbb Anna. Elhatároztam, hogy móresre tanítom. Bebizonyítom neki, hogy különb férfi vagyok, mint amilyen asszony ő – és megmutatom, hányan lennének boldogok tizedannyival, amennyi neki belőlem jut. Megmutattam!

Aztán a fiam lázadt. Úgy tettem, mintha nem bántana, mintha ő lenne a hibás mindenért, és hagytam, hogy elmenjen... Mióta olyan kurtán-furcsán elbántak velem hivatalosan is, azóta vettem észre igazán, illetve azóta van – lenne – egyre nagyobb szükségem a bizonyosságra.

Azóta bizonytalanodtam el, s tör ki rajtam minden látható ok nélkül a dühroham. Most is kitörne, ha reggel nem vettem volna be az egy-kettő-három-négyet. Ettől olyan vihar előtti-utáni szürke várakozás nyugalma telepedett rám... Jönne egy jó szél, ki is derülhetne... ha jönne... ha Anna jönne.

Egy ideig még biztosan nem jön – ha egyáltalán hazajön még valaha.

Reggel óta ülök a konyhaszéken, az ég egy világán semmit se csinálok –még annál is kevesebbet –, s lelkesedem azon, hogy pillanatnyilag nem vagyok dühös. Mert mi egyébként lelkesedhetnék? A legkevésbé azért, hogy Annát kis híján a halálba kergettem. De le kellett végre számoljak az egyszer félreállított bábbal!

Járok déli verőfényben kézen fogva Annával, visszanézek, és három árnyékunk van. Egy ideig csak én tudtam ezt a hármas árnyékot. De öt évvel ezelőtt Anna is észrevette. Az any-

ja hagyatékát rendeztük otthon, a faluban. Gyermekkorai barátnője segített nekünk, ő újságolta:

„Azt tudod, ugye, hogy Gábor azóta se nősült meg? Nem találkozta veled? Pedig ott van ő is, valahol a városban.”

Abban a pillanatban éreztem, hogy Anna hátranéz, és meglátja ő is... Belém fészkelte a gyanakvás. Hátha titokban találkoznak ezután? Figyeltetni kezdtem Annát. Felkutattam Gábort. Hátha rosszul ítélt meg, s közben igazi vetélytárs-sá nőtte ki magát.

Meggyőződtem róla, hogy semmi kézzelfogható nem történt. Anna egyenes ember. Ezért képtelen eltitkolni érzéseit. Ahogyan nagy álmodozó kék szemével a semmibe bámul, az minden más bizonyítéknál jobban ingerelt. Éreztem, az a lezüllött csavargó-senki beköltözött az otthonomba – régi nivoltában pompázik Anna képzeletében, felékítve az örök hűség glóriájával – és megmérgezi az életünket.

Azon a napon aztán nem bírtam tovább. Dicsőüljön meg egészen, vagy tűnjön el örökre! Kipakoltam Annának az addig eltitkolt teljes igazságot, s melléje a Gábor címét. Keresse meg. Nézze meg magának, kiről ábrándozik. Vagy-vagy!

Páholyban éreztem magam, így öregedőn és megrugdosottan is, azzal a lumpen alakkal szemben, akivé Gábor miattam vált. De akivé válhatott volna nélkülem is.

Közepes képességű, gyenge akaratú, könnyen befolyásolható emberke lévén nem tudta volna elviselni két évig se az asszony fölnyét. Hisz én is nehezen viseltem el... Nem volt Annához való társ. De ezt csak én tudtam – most majd megtudja Anna is –, ezzel nyugtattam magam, mikor elment.

Aztán vártam, hogy négy-öt óra múlva összetörten, sírva, de bűnbánó lélekkel hazajön, s azt mondja: „– Bocsáss meg! Igazad volt. Tévedtem.”

Pedig én tévedtem, és nem is először, mert ennyire ismerem csak Annát! Nagyon nehezemre esik beismerni, és legkevesebb négy idegcsillapító szükségeltetik hozzá... akkor már könnyebb kifejleszteni a bizonyosság szükségességének teóriáját. Hiszen fontos is, csak ez a második hete tartó bizonytalanság elég drága ár érte. De hát: valamit valamiért. *A bizonyosság olyan áru, amiért bármikor szívesen fizetek s*

amit számtalanszor túlfizettem. Pedig büszkén vallom, hogy értelmes vagyok és rossz. Cselekedeteimet a hideg ész, a ráció irányítja. Sohase mardosott a lelkiismeret azért, amit tettem. Akkor minek nekem a hit? Miért kell föltétlenül hinnem valamilyen vagy valakiben? Talán mert hit nélkül nincs biztonság? Pedig a hitre fáztam rá mindig. Először Sztálinnal, aztán... kár folytatni.

De igenis, folytassuk csak! Még nem is olyan régen, Sztálin halála után is, egészen bizonyosak lehettünk néhány dologban. Volt szocialista és kapitalista tábor, pontosan tudni lehetett, ki kivel tart és ki ellen. Aztán Kína és a Szovjetunió haragudni kezdtek egymásra, és a világban lassan minden összezavarodott.

– Lehet, csak az én véges agyam vált képtelenné az új összefüggések felismerésére, és – igaza lenne annak a szarházinak! – alkalmatlanná váltam a vezetésre?

Lehet.

Ennyi bizonytalanság és kérdőjel után az egyetlen lehetőség – és a biztos öregedés jele –, hogy legalább az asszonyban biztos akarok lenni. Azért íztem el, hogy legalább Annában biztos lehessenek. Olyannak lásson, amilyen vagyok. Ilyennek szeressen vagy gyűlöljön. Meg kellett végre mondanom. Ha így is visszajön, ha így is elfogad, akkor szeret, akkor igazán engem szeret...

Csengetnek. Anna? Túl szép lenne. Rám nyitja valaki az ajtót rajta kívül?

– Csókolom, papi! Ma egészen jól nézel ki.

– Szervusz, kislányom, igyekeztem. Két hete szépülök abban a reményben, hogy belém szeretsz.

– Ne légy tüskés! Nem áll jól. És anya? Itthon van?

– A pszichiátrián fekszik. Idegösszeroppanást kapott. Altatják. Nem kell tudni, hogy ott van. Nem hiszem, hogy szeretné, ha tudjátok...

– Jellemző. Téged rúgnak ki, és ő kezelteti magát. Ő mindenki helyett mindent tökéletesebben meg tud csinálni... Most helyetted beteg. Örülök, hogy nem kell látogatni. Borzasztóan utálok a kórházszagot...

– Te se légy tüskés!

– A te kedvedért megpróbálom. Keverek egy jó kávét, a miénk fogytán van.

– A miénk is...

– Ez szomorú, mert az önműködő utánpótlásnak alighanem vége. Majd szerezhetsz Nicușor, de nagyon drága. Ugye tudsz főzni magadnak? Akkor én rohanok. Be vagyok jelentve a fodrászhoz. A férjem csak ápolatlan szeret. Szia, papa! Majd felhívlak...

– Azt várhatom.

De főzni tudok. Megtanultam, mióta főállásban „házi férfi” vagyok és betegnyugdíjas. Kétheti hideg koszt után nem fog ártani változatos módszerekkel elgyötört belsőmnnek egy meleg lötyty. Csak még azt kell eldöntenem, hogy mi lesz meg hamarabb, a köménymaglevés vagy a hamishúsleves rongyos galuskával.

– Ezek nagy horderejű döntések, elvtársak. Mert minden döntést megelőzően alaposan elemezni szükséges az abban a pillanatban éppen adott kül- és belpolitikai helyzetet, a meghozandó határozat előre látható fogadtatását, a várható ellenállást, az esetleges visszahatásokat... Nos, mióta Szerbiából minden határzárlat ellenére becsempészik a Vegetát, már csak egy nagy kérdés marad: melyik levest szeretted jobban? Az adott társadalmi és gazdasági körülmények között világos, hogy csak magad főzhetsz és csakis saját magadnak. Ez esetben lelkiismereti dilemma nem áll fenn.

Mert, ha valaki vezetni akar, akár kisebb embercsoportot is – mint annak idején én –, akkor különleges lelkiismerete kell legyen. Ha nincs, alkalmatlan a vezetésre.

Mert minden vezető beosztott is egyben, és ez alól még a leglánglelkűbb főhazafi sem kivétel. Csak neki külhonból dirigálnak. Egy jó képességű beosztott fantáziával oldja meg a felülről kapott feladatokat, és bizonyos fokig szabad kezét is kap, hogy megtarthassa a vezetés illúzióját – bizonyos fokig!

– Például, főzhetsz Vegetával feljavított köménymaglevest rongyosgaluskával. Minő kreativitás és rugalmasság a végrehajtásban! Ha az ember összetéveszti a reális feladatot az ideológiailag mutatósan megfogalmazott tézissel, melyek arra valók, hogy „a tömegekben anyagi erővé

váljanak” – mint Jánosban a fuszujka – nos, akkor baj van. Mert akkor nem főzünk semmit. A szakácskönyvben leírják, hogy ehhez és ehhez az ételhez kell tizenkét tojás, fél liter tejfel, kakukkfű, bazsalikom és fehérbor (ezt én a saját két szememmel láttam) – természetesen a krumpli, hús, hagyma stb. mellé. Az ember nézi a receptet, és nem főz, vagy elhatározza-eldönti a körülmények alapos elemzése után, elvégre azért vezető –, hogy elég lesz két tojás, egy üveg joghurt, petrezselyem és vörösbor – akkor is ehető lesz a lényeg. Ha a lényeg megvan...

Nagyon sok időbe telt, míg megtanultam szakácskönyv nélkül főzni, úgy, hogy az ételnek azért a könyvben szereplő legyen a neve. Mire jól belejöttem, közölték, hogy új főszakács jön a helyemre... Hányszor kellett eldöntennem, hogyan érhetek el kisebb áron tűrhető eredményt...

Csakhogya ez a kisebb ár nemegyszer egy ember, egy család egzisztenciáját jelentette. Hányszor kellett más szempontot figyelembe vennem, mint a szorosan vett szakmai hozzáértést és rátermettséget?! A mi munkánkban dolgozók – megfigyeltem – nagyon hajlamosak a szubjektivitásra. Ki tudja miért?

Például egy fővárosi elvtárssal ellenőrző körúton voltunk falun. Az iskola igazgató nem fogadott olyan tisztelettel, amilyent a fővárosi elvtárs elvárt volna tőle. Hogy az iskolaigazgatója nem is tudta, kik vagyunk, hisz nem írta a homlokunkon, és nem mutatkoztunk be, mert minek is, vagyunk mi akkora nagy elvtársak, hogy mindenki ismerjen – vagy talán fájt a foga, haldoklott az apja, vagy aznap tudta meg, hogy csálja a felesége – ez mind nem számít!

Ilyenkor nem számít az iskola munkafegyelme, a tanulmányi eredmények, a továbbjutási arány. Ilyenkor az igazgatónak előbb-utóbb repülnie kell, és nem biztos, hogy megfelelőbb – csak alázatosabb ember kerül a helyére. Ám ha ez az ára annak, hogy a faluban ne szűnjön meg a kinkeserve-sen létrehozott nemzetiségi iskola –ám legyen! – ment az igazgató.

– Csak hát, úgy látszik, fogytán volt a különleges lelki ismereted. Ezt vehették észre. Vagy azt, hogy belezavarodtál, belefáradtál, belefásultál... Olyan mindegy. Edd meg szépen,

ezt a köménybe oltott hamishúslevest, ami nem is sikerült rosszul, utána vedd be újra az egy-kettő-három-négyet, ha nem akarsz az előbbi két hét pánikhangulatába visszaesni. Ki kellene a házból menned, legalább valami itókát vásárolni, mert minden volt csubukodat* megittad már... Hát inkább nyeld le szépen!

Visszafelé semmiről semmit sem tehet az ember. Előre-felé kellene rendeznem az életemet. Kaptam pár hét haladékokot. Azzal áltatom magam, hogy Annát várom. Pedig tudom, hogy az én életemben semmit sem lehet rendbe rakni. Milyen rend lesz az, ha Anna visszajön, csak mert nem hagyták meghalni, és nincs ahová mennie? Hová is mehetne? Ki adna neki lakást? Így hát vissza fog jönni előbb-utóbb.

De kinek lesz az jó?

Kényszeríthetem-e arra, hogy miután szemébe vágtam a teljes igazságot, tovább is velem élje a fiatal életét, mert hát hozzám képest fiatal... De nem kényszeríti senki, csak a józan esze.

Ha el akarna válni, a régi lakást kell kettéosztani. Az is beletelik egy-két évbe, addig se kinn, se benn. Vagy elmegy albérletbe a fizetése egyharmadáért, kintinban étkezik, fizeti a fűtést, a villanyt – azért mindig külön cirkusza lesz, hiszen olvas egész éjjel. Ezeket neki is végig kell gondolnia, lesz rá ideje...

Vissza fog tehát jönni, csak várnom kell türelmesen, de akkor hol lesz a bizonyosság, hogy engem szeret, és azért jön vissza?

– *Miért gondolom, hogy nem szerethet? Ezzel szembe kell nézni végre!*

Azért az aljasságért, ahogyan Gábortól elválasztottam. Erről van szó, hiába kerülgetem.

De ezen a világon élt ő is! Kortársam, ha fiatalabb is. Neki is tudnia kell, hány hasonló határozatot hajtottunk végre akkoriban, felsőbb utasításra – ugyanolyan indokoltat, vagy indokolatlant, ahogyan jobban tetszik –, miért ne hajthatam volna egyet végre a saját szakállamra? Főleg, ha ezzel ki-

*itt kenőpénz helyetti természetbeli juttatást jelent, bevett szokás hiánycikkek ajándékozása: ital, kávé, cigaretta – török eredetű román szó

szakítok egy fiatal nőt a kisburzsoázia karmaiból, hogy új-típusú értelmiségivé fejlődhessen. Mondtam már, hogy ne röhögj, Anna! Én se röhögök. És te is tudod, ha akarod, hogy akkor ezt én komolyan így gondoltam.

– *Jót akartam. Érted? Jót! Én, a szentimentális hóhér, a különleges lelkiismeretemmel... Jót. Neked.*

Hogy a pokolba vezető út is jószándékkal lenne kikövezve? – ezt egy tudatosan rossz ember mondta egyszer egy született jónak, hát most ne fordítsd meg! – És nem rendes dolog az, ha egy rossz ember egyszerre jót akar tenni, hirtelen. A következetlenség megbosszulja magát, ez most már biztos.

– *Túl közel voltunk akkor még a háborúhoz; túl közel vesémhez a sziguranca gumibotjainak emléke; túl erősen csípte szemünket az emberi máglyák alig elszállt füstje, ahhoz, hogy olyan finnyás legyen a lelkiismeretünk, mint manapság divatos... És fekete-fehér volt minden, nem csak a mozifilmek. Ami nem volt fehér, az következőképp fekete kellett legyen. Kicsit színvak világ volt, de én személy szerint bíztam benne. Sőt, te is! Próbálj emlékezni! Így volt, még ha ezt ma senki sem hiszi el, akkor is.*

ÉS MIRE JÓ, HA HISZI VALAKI? FELMENTHET-E AZ ELKÖVETETT HIBÁK – jó, BŰNÖK, nevezzük nevén a dolgokat – TERHE ALÓL? A mi hitünk nem ismeri a gyónást... Hát nem érted, Anna? – én csak neked gyónhatok. Csak tőled várhatok bocsánatot, azért az egy vétkemért, amit érted követtem el. AZ ÖSSZES TÖBBI ÚGYIS FELOLDOZATLAN MARAD! Ezért ébredek minden éjjel hideg verítékben, s kong mellemben félrevert harang.

Az ítélet elhangzott felettem, kimondta a fiam, a hivatalos hatalom csak jóváhagyta. Bal oldalra nem kell feküdnöm, mondta a doki. Jobb oldalon maga alá temet a fal. Ha hátton fekszem, éppen olyan, mintha koporsóban lennék.

Csurog rólam a csirizes lé... s Anna alszik, alszik édesdeden, a jóemberek derűs nyugalmával. Néha csámcsog álmában, mint a kisgyermek. S hirtelen rám tör a kíváncsiság, akár a kórság – akkora állat mégsem vagyok, hogy felébresszem... S ez így lesz akkor is, ha visszajön, ha mindenképpen ellenére viszsztatér. Az orvosnő szerint Anna állapota kielégítő. Csökken-

tett gyógyszeradaggal depressziómentes. Normálisan eszik, és naponta több órán át ír.

Mindig is szorgalmasan ellátta minden feladatát. Úgy lát-szik, ezt a fogalmazási gyakorlatot is komolyan veszi. Leg-alább pontosan tudni fogom, hányadán állunk.

Majd készíthetsz táblázatot az irántam táplált érzelmeid-ről, százalékban kifejezve: szeretet, gyűlölet, sajnálat, megve-tés, megértés, megszokás, utálat, csodálat? – hol van az már? – megbocsátás. Talán. Készíthetnél egy előrejelzést, mint a várható időjárásról, vagy olyasmit, mint a pronosport-szel-vény... itt ő győzött, itt én, ez döntetlen, egy, kettő, X. A nyava-lyába! Milyen jogon akarod elolvasni legnehezebb napjainak őszinte vallomását? Nem szégyelled magad?

Nem! Tudni akarom az igazat. Jogom van hozzá. Én fel-fedtem előtte legféltettebb titkomat, kiszolgáltattam magam neki. Ő is tartozik ugyanezzel. S ha magától nem teszi meg, hát elérem kis furfanggal.

Ez sokkal hamarabb megy.

A tudás megszerzésének furfangos módját, mondják, hogy már az első emberpár is kitalálta. Lehet, hogy hasonló mó-don lakolok érte én is? Vagy éppen az a büntetés, hogy nem oldja meg a legfontosabb problémámat...

– *Mihez kezdjek önmagammal, emberek? Ahhoz, hogy felforduljak, még én is túl fiatal vagyok. De az sem lehet, hogy csak vegetálok!*

Ha legalább a házi munkához értenék, de felrobbanok az idegességtől, ha csinálnom kell. Még hogy tudok főzni! Há-romféle levest, tojásrántottát és szalmakrumplit – éhhalál ellen. Ellenben azt nagyon jól meglátom, hogy mi nincs meg-csinálva, és rendszeresen benyújtom a leltárt Annának, amikor holtfáradtan hazajön.

Ezzel kellőképpen érzékeltetni tudom naponta az ő tökélet-lenségét... Uradalmi intézőnek – ha létezne még ilyesmi – jó lennék. Vagy hajcsárnak, gályarabok mellé, ott nem baj, ha türelmetlenségem életveszélyes ritmust diktál. De megcsinál-ni azt, amit tennivalónak látok? Ahhoz újból kellene születni. Nem nekem találták ki. Mintha szegény Annának kitalálták volna... Mindegy.

– *Mihez ért egy kimustrált Pártfejes, kérdem tisztelettel?*

Lám, szónokolni tudsz, most is hangosan deklamálsz, s még csodálkozol, hogy bolondnak tartanak.

Végzettséged szerint a közgazdasághoz kellene értened – s ha értenél is, mit kezdenél vele? Közgazdászként is végrehajtanád olyan felettesek utasításait, akiknek egészen más a szakterületük, de beosztásuknál fogva parancsolnak neked.

De te jobbára csak az ellenközgazdasághoz értesz. Miért ne? Ha van tengernagy és ellentengernagy... Tökéletesen megtanultál rajtafoghatatlanul hazudni, például. Nem is te hazudtad. A jól idomított igazgatók teszik.

Papíron minden gyár vasárnap dolgozik. Így aztán a heti áramfogyasztást elkönnyvelheted, mint közepeset. De sokkal bonyolultabb tranzakciókra is képes vagy... képes voltál, csak mind-mind teljességgel felesleges immár. Egyetlen megoldásnak a sokáig lenézett mezőgazdaság látszik.

Kérek egy kertet – talán adnak –, s megpróbálom megtermeszteni, amit a piacon úgysem lehet kapni, amíg az árak maximáltak... Vajon meddig csináljuk még úgy, hogy a parasztnak nehogy kedve legyen termelni? – Hogy ehhez nem kedv kell, hanem ősi elhivatottság és szocialista öntudat? – *Hát ebben megegyeztünk, elvtársak!...*

Én és a békés szöszmötölő parasztember! És temetésekre is fogok járni. Akikkel együtt dolgoztam, majd megtiszteltetésnek veszik szívinfarktus után, amihez lényegesen hozzájárultam, ha jelen leszek a temetésükön. És felülök minden ünnepi tribünre dísznek... Eljárok a nyugdíjas területi alapszervezeti gyűlésekre, s megkérdem Kati nénit, miért nem jár rendszeren ő is. – *Az unoka nem kifogás, elvtársnő!*

Esetleg gombászni járok, halászni, kirándulni és nőzni...

Programszerűen, mert eddig csak úgy mellékesen üztem.

Több napirendi pont nem lévén, az ülést bezárom... és elmegyek vásárolni, mert most már semmi tartalékom sincs itthon.

Tizennyolc napja nem léptem ki a kapun, és ez alatt egyszer látogatott meg a lányom, kétszer telefonáltak az iskolából, Anna hogyléte után érdeklődtek. Nyugodtan felfordulhat az ember, nem zavarja meg benne senki. Hol vannak azok a

szép régi idők, amikor tízpercenként csengettek a délutáni rövidke pihenőmbé?

Akkor mindenki akart tőlem valamit, ha mást nem, hát – látszólag – élvezni a társaságomat. Most az összes szentek szabadságra mentek, hogy semmilyen névnap sem létezik, és a születési dátumát is titokban tartja mindenki. Vagy lehet, hogy elköltözött minden ismerős? Ne humorkálj, Jácint! Vedd tudomásul. Ez a helyzet. Nem vagy már fontos senkinek. Ma leváltottak, másnap levették az utcád végéről a forgalmat tiltó táblát. Düböröghetnek nyugodtan a teherautók az ablakod alatt. Pedig nem te tetetted oda! Az alávaló alattvalók alázatos ajánlatára akasztották fel – a fene egye meg, több „a” betűset nem tudok kitalálni.

– Jó napot, Lenuța! Megszépült, amióta nem láttam. Ma mit vacsorázunk?

– Van friss tehéntúrónk, csavart sonka, szalámi, virsli. Rég nem járt nálunk. Biztosan utazni tetszik. Azóta új rendelkezések vannak. Ne haragudjon, én ismerem magát, de el kell kérnem mindenkitől a belépő igazolványát.

– Mijét?

– A belépő igazolványát. Amivel bizonyítani tudja, hogy joga van itt vásárolni.

– De hiszen most mondta, hogy ismer. Nem váltottam ki semmiféle belépőt.

– Nagyon kérem, tessék bemenni a központba és kivenni azt a papírt, mert ha megfognak, hogy anélkül kiszolgáltam, az állásommal fizetek. Az új főnök nagyon szigorú ember. Tessék mondani gyorsan, hogy mit mérjek le?

– Köszönöm, Lenuța! Ma nem vásárolok semmit. Majd legközelebb, viszontlátásra.

Alávaló alattvalóim új alantasaként alamizsnáért nem alázodom! Hogy akadjon a hatalom keresztbe a torkodon, az se baj, ha nem rímel!

Gyerünk az Alimentárába*, az is A betűvel kezdődik. Holnap a boltba megyek, holnapután a csemegeüzletbe, azután a darabáru osztályra, majd a fűszereshez – ja, hogy ezeket már

*élelmiszerüzlet, románul

rég megszűntették? – nem baj, ha elfogy az ABC, kezdem előlről az Aprozárral*, az még létezik. Ráérek. Az jól is jön, mert vannak itt egy páran. Jobbára nyugdíjasok. Így lesz belőlünk újra Valaki. „Valaki sorba kellene álljon...”

– *Lépjen már, jóember! – ne bámuljon. Úgyis olyan lassan haladunk... Nem tudom, miért nem állítanak be még egy eladót...*

Most már „jóember” is vagyok! Ez nem igaz! – hát ilyen könnyen megy?

– *Mondja már, uram, hogy mit akar?! Mert ha a porcióját akarja kivenni, azt nem itt, hanem holnap reggel a hátsó udvarban, és üveget is tessék hozni, mert csak kimért olajunk lesz. Na, mit adjak?*

Mi az, hogy porció? Hanemegyéb az az élelmiszerkvóta, amit nem bűn a kamrában tárolni. Egy hónapra: kiló liszt, kiló cukor, fél liter olaj és 200 g vaj, fejenként. Tudod te! – nem vagy olyan tájékozatlan. Te írtad alá a rendelkezést a kereskedelmi osztályhoz, csak mostanig nem tudtad, hogy csak hátul és csak reggel és csak üveggel...

– *Tessék mondani, friss a szalámi?*

– *Szalámit akar? Jó. De mennyit? Maga a Holdból potytyant ide, hogy azt hiszi, ez itt megöregszik?*

– *Adjon egy kilót, és legyen udvariasabb!*

– *Udvarias, az lehetek, de egyfajta felvágottból csak fél kilót kap. Akar még valamit?... Ez utasítás. Tessék a számlája, ne hagyja el! A kasszánál fizet. Még tíz ilyen, s megyek a diliházba... Tíz deka szalámi, negyed kiló disznósajt... Kérem a következőt! Igyekezzen félreállni! Na, végre!*

– *Vegye tudomásul, hogy beírom a panaszkönyvbe!*

– *Maga csak írogasson, ha ez a hobbija, tőlem az atyáistennek is írhat. Negyed kiló májas, tíz deka szalámi...*

– *Ne akadékoskodjon, vén salabakter! Ne tartsa fel az elárúsítót!*

– *Úgyis van! – mi is sorra akarunk kerülni! – Ezt ügyesen megszerveztük, elvtársak! Elsőnek magamat kellene beírom abba a panaszkönyvbe. Hogy is mondta a leányzó?*

*zöldsegesboltok gyűjtőneve, romániai cégjelzés (mint a "zöldért")

„– Maga csak írogasson, ha ez a hobbija”, úgy tűnik, nálamnál jobban ismeri a jelenlegi kereskedelmi viszonyokat. Nem baj. Holnap, amikor a Boltba megyek, két pasztillával többet veszek magamhoz előtte. Most pedig sürgősen vásárolok egy liter szilvapálinkát és két liter bort, lám, itt nincsen sor! – mert különben... mi lesz különben? – ugyan kit fenyegetek? Én? Belefáradtam. Ma már csak kenyérért állok sorba. Az utolsó két hete fogott el, különben hagynám a fenébe.

– *Kérem készítsenek megfelelő aprópénzt, nem tudok visszaadni...*

Legfeljebb nem ad vissza.

– *Hármat kérek...*

– *Csak kettőt adhatok.*

– *De hiszen van elég.*

– *Sajnálom, ez az utasítás. Egyesek hazahordják a disznóknak, azt mondják, nincs se korpa, se kukorica, valamit azok is kell egyenek...*

Most majd megtanulod, pajtás... vagy bemész a központba, kilencven fokot hajolsz a fájósra vert derekaddal, és kikéred azt a papírocskát, ami mint illegalista nyugdíjast megillet... vagy, ezt még megfontoljuk, elvtársam!

Csak előbb visszamenekülünk a hazai biztonságos négy fal közé, és a kutyával együtt jól lakunk friss kenyérrel és szalámmal. Kiérdemeltük... és megérdemeltük!

Ebben az egész múlandó valamiben, amit életnek csúfolnak, a legnagyobb szerűbb az, hogy ki lehet lépni belőle, úgy ahogy Anna akarta. Mennyire tisztellem a bátorságáért. Nem jajgatott, nem sajnáltatta magát – cselekedett. Csak nem kell ilyen céltalanul csinálni, kicsi Anna! Ha már – akkor az ember elkövet valamilyen óriási bolondságot, amiért halál jár, amit nagyon szeretne elkövetni, de nem mer. Ez sokkal biztonságosabb, amint látod. Jobb, mint a kötél vagy a mérge. A végén még megmentik az embert valami bolond orvosok. Úgy legálább lehetne valami értelme az életnek! Ezen még gon-

dolgozom. De ez igazán csak az utolsó – a legeslegutolsó... Egyelőre egy hattablettás ártalmatlan dózis is elegendő, hogy álom váltsa fel a morbid gondolatok sorát... A pesztonka szerepét is szívesen eljátszanám, ha bölcs utódaim megajándékoznának egy unokával. De lányom félti a vonalait.

„ – Legyen egy kis türelmed még, papi! Nem ég a ház.” A fiam szerint erre a világra felelőtlenség gyermeket szülni. Talán úgy gondolja, amikor mi születünk vagy ők születtek, jobb világ volt. Lehet, úgy hiszi, hogy csak az eleve felelőtlen emberiség szaporodik.

Moroghatok. Őket is én neveltem, állítólag. Ha az unokák se sikerednének jobbra, eleve kár a gőzért... Végül is, úgy néz ki, nem marad más hátra, csak a kertészkedés. Kölyökkoromban is szerettem nézni, hogyan nő a fű...

Egyelőre a szakállad nő. Megborotválkozhatnál, addig is telik az idő. De szakállt is ereszthetnél, most már senkinek se lehetne ellene kifogása.

Majd csak hat valamikor az altató... Úgy várom az idő múlását, mintha nem az én életemből telne. Ilyen intenzíven utoljára kisiskolás koromban vártam, hogy teljen az idő, lenne már karácsony és vakáció. Akkor még volt miből telnie. Mostani helyzetemben minden normális ember azon drukkolna, lassúdnának az időmalom kerekei. Hogyha Anna jönne, talán én is...

Bal oldalra nem szabad feküdni, félrevert a szívem... jobb oldalon ez az átkozott fal. Én, hülye! Itt vagyok egyedül. Annyi nőt cipelhetnék ide, amennyihez nem vagyok lusta, ehelyett fekszem az ágyon nyitott szemmel, mintha szüzességet fogadtam volna.

Ezer ördög cirkál az ereimben, de nincs más alanya a vágyaknak, csak te, Anna. Ha mégis visszajönnél, elhozhatnád a feloldozást. Eddig eltitkolt vétkeim mellé tán volna erőm bevallani vágyam állati nagyságát – emlékszel? – a kutyánk két hétig nem evett, amikor pározott. Így gyötör engem is a vágy... De az is lehet, hogy megjönnél, s hetykén bizonygatnám, hogy nem kellene a kegyeid, kapok magamnak minden ujjamra kettőt-hármat. Ideje lenne levetköznöm ezt a kamaszos kivagyiságot, hiszen pár szerelmes év ha van még

a kurtácska életből. Jó lenne Annával eltölteni, őszintesé-
ben... Ha jönne.

De ehhez meg kellene írni azt a bizonyos levelet...

„Hazavárlak, Anna! Tudom, hol vagy. Naponta beszéltem
az orvosokkal.

Ne haragudj, hogy nem kerestelek. Nem akartam befolyá-
solni a döntésedet. Azt akartam, legyen időd átgondolni a
mi dolgunkat. Ha úgy határoztál, hogy nem tudsz velem ma-
radni, megpróbálom a régi összeköttetéseim révén elintéz-
ni a külön lakást.

De nagyon szerencsétlennek érezném magam. Nekem már
csak te maradtál, Anna! Próbáljuk meg elviselni egymást.
Hátha sikerül.

Tudom, hogy ez a legostobább levél, amit valaha megír-
tak. De fontos, hogy még ma megkapd. A viláért se add ki
a kezedből, amiket leírtál!! – majd itthon mindent megma-
gyarázok.

Bal oldalra fordulni nem szabad.

Jobb oldalon az a rohadt fal...

A levélíráshoz fel kellene kelni, hát csak fekszem a háta-
mon... Az életben mégis az a legnagyobb... csak a leg-
hatásosabb bolondságot kell kitalálnom...

BÚCSÚ AZ ÖSSZKOMFORTTÓL

II. VÁLTOZAT

VALÓDI HÁZ VESTA KÁLYHÁVAL

SZEREPLŐK:

KAROLA – krónikus alkoholista, Hansi régi szeretője

ERIKA – Hansi felesége

HANSI – németnek született Kelet-Európában, a XX. század elején

ÍRISZ – Erika és Hansi lánya

KATÓ – Karola és Hansi lánya

I.

KAROLA

– Mama, nem gondolja meg mégis? Még nem késő. Visszafordulhatunk. Aranka is örülne. Mondhatna mesét Imrikének.

– Elhatároztam, úgy marad, tudhatod... – Az én meséim? Meséim? Neki? Kinek valók?

– Tudom, Mama édes. De olyan szörnyű hely ez, hogyan hagyjam itt magát?

– Úgy, ahogy nyolc évvel ezelőtt. – Akkor nem volt szörnyű hely?

– Az más. Akkor muszáj volt. Anyuska nem emlékszik rá, de olyan állapotban volt, hogy szó sem lehetett más megoldásról.

– Nem baj, hogy akkor behoztál! Csak meg akarom magyarázni, hogy ezt is embernek csinálták – meg lehet szokni. Mi több, én meg is szerettem itt. Tudom, nehezen fogod fel, ne is erőltess magad. Menj, mert lekésed a vonatot. Várj, a kapuig elkísérlek, ne molesztáljanak az úton egy lejtért, egy csókért, miegymásért.

– Aztán csomagot küldünk, és kéthetente meglátogatom, sűrűbben nincs időm. Mama! Még mindig nem késő, jöjjön velem!

– Már mondtam, fiam... Türelem, még csak egy kicsit... Hát akkor isten veled...

Végre kívül van a ketrecen. Látom rajta, hogy ezt gondolja, a hátáról olvasom le. Ő is menekül, akárcsak én tőlük.

– Karola néni! – csak nem? Hát rosszkodott megint, hogy visszahozták?

– Miért? Itt tán nem rosszkodom? Mintha nem tudná... Igaz is. Nincs véletlenül egy fél liter aranytartaléka?

– Most monddam azt, örvendek, hogy újra itt van?

– Mondja csak nyugodtan. Én is örvendek. Főleg, hogy

megtartotta a régi jó szokását. Tessék a pénz. Na megyek, mert vizit van.

Mióta várom ezt a pillanatot, úristen! Csak lennénk már túl a viziten... Érzem, hogy bolhás vagyok. Nyugi – nyugalom! Ezt a kicsit még kibírod!

Domnu* Sandu, a kapus nem változott nyolc hónap alatt, tán a személyzet többi tagja sem. Az üveg itt van a zsebemben. Nem kell izgulni! Az orvosnő visszafogadott boldogan. Végre egy beteg, akivel nincs gondja. Meg kell hagyni ebbéli hitében. Vizit előtt nem ihatom!

– Elvonókúrára hozták be nyolc évvel ezelőtt, azóta iszik rendületlen, de csak este szopja le magát. Éjszaka alszik, akár az oltott tej, nappal segít gondozni a betegeket. Csupa ilyen kellene! – Valahogy így szólna az őszinte referátum, amikor szakmai irányító jön az egyetemi központból.

– *Karola néni! Ne sétáljon, az ágyba gyorsan, ma nagyvizit van.*

Ismer még mindenki, nem lesz baj.

Nálunk hamar végeznek a vizittel, mert csak ketten vagyunk. Úgy látszik, a protekcióm megmaradt. Óslakónak dukál a kétágyas szoba. A társamat még nem ismerem, majd most:

– Ötvenhat éves nőbeteg, harmadik internálása. Schizohallucinogén dependenciával és ennek megfelelő kényszer-cselekvéssel. Agresszivitást szedálás után nem észleltünk.

A fene a hülye dumátokba! Azért csinálják, hogy ne értjük, de nekem dependenciálhatnak! Ez a Mancika hangokat hall, s amit a hang parancsol, azt teljesíti. Erről van szó. De most már én kerülök terítékre.

– Hasonló korú nőbeteg második internálása. Először nyolc évvel ezelőtt hozta be a család súlyos etilizmus okozta teljes depersonalizáció miatt. Az esetet súlyosbítja a potáció teljesen akut és ilyen formában eléggé szokatlan volta, valamint annak elhúzódása. Nyolc hónappal ezelőtt, a család kérésére kibocsátottuk. Ma újra felvételre jelentkezett. Tulajdonképpen krónikus esetnek számít, és a rehabilitációs lehetőségek...

*úr – románul

Uram, hogy milyen szívesen mutogat, mint bűvész a nyuszikákat! A rehabilitációm lehetőségeit sohasem fogom megtudni, mert közben kimentek, de nem is érdekel. Ki akar itt valamit is rehabilitálni? Ez nem politika! Legfennebb az utolsó nyolc hónapot, de azt most azonnal. Lengyel vodka!

Ez a Sandu egy valóságos kincs! Most már ahhoz is lesz türelmem, hogy ezzel az elszunnyasztott sorstárssal megismerkedjem.

– *Karola vagyok. Téged hogy hívnak?*

– *Florica, és akarom, hogy kezeljenek.*

Akarod a csudát, csak behoztak, és nem mersz ellenkezni. Régiséged kell itt legyen még a diliházban is, hogy ki merd mondani az ápolóknak és az orvosoknak – tehát azoknak, akiktől függsz –, amit gondolsz. Így van ez a kinti világban is, csak ott előfordulhat: sohase leszel olyan régi, hogy megmernéd tenni. S ha igen, akkor két lehetőség van. Vagy a zálogházba zárnak, vagy ide. Vezetőségcsere után akár ki is válthatnak.

– *Tőlem ne félj! Én is beteg vagyok.*

– *Én nem vagyok beteg.*

– *Persze hogy nem, én sem, csak azt hiszik rólunk az emberek.*

– *De majd jönnek a televíziótól és le fogják filmezni – majd ha beszélek a Messiás apjával. Ő az én főnököm, és megmondom, hogy romlásnak indult a világ. Csak a pazarlás mindenfelé, a népgazdaság is tönkremegy. Belefáradtam, érted? Mindenre nekem kell gondom legyen. A Messiás apja azt hiszi, hogy bírom, míg a világ... Fă, Florico – fă!...fă!...**

Úgy forog a szeme a felháborodástól, hogy körben látszik a fehérje, mint a halnak. Az orvosnő szerint nem veszélyes. De nem árt az óvatosság.

– *Most legalább pihensz egy keveset, ha már így hozta a sors.*

– *Nem a sors hozta. Rosszak az emberek. Doszárt** csináltak a szomszédok. De megmondom én a Messiás apjának, és*

*Csináld, Florica, csináld!...csináld!... – románul

**dosszié – a kötelező pszichiátriai kezeléshez összeállított iratok összessége, hibás szóhasználat.

a miniszternek is megmondom... – Mindenkinek megmondjuk, Florica, csak most aludj egy kicsit!

– Jó.

Ahhoz képest elég szófogadó. A fal felé fordul. Intelligens mozdulat, legalább íhatok még egy-két kortyot, aztán én is pihenek egy keveset. Nagyon kifárasztott ez a kicsi gyaloglás az állomástól idáig.

– Polineuritis, asszonyom. Az alkoholtól van, legyünk őszinték.

Én is amellet voltam, kértem, mondja meg, meddig élhetek, mert ezek itt csak hazudoznak.

– Bár orvosi hivatásom tiltja, az ön esetében mégis kötelességem megmondani. Ha tovább iszik, akkor nagyon keveset. Fél – egy év esetleg. Tessék megnézni ezt az állandó reszketést, hogy a májáról ne is beszéljünk. Ideje volna komolyan venni végre az orvosi tanácsot. Írok vitaminokat, és absztinencia mindenképpen felett...

Az absztinencia. Ő beszél nekem absztinenciáról! Milyen felelőtlenül használnak az emberek szavakat. Próbálná meg ő, milyen egy huszonhárom évig tartó teljes absztinencia, se férfi, se alkohol, se cigaretta, se pihenni, csak munka; csak a nagy semmi – fogd meg jól! Mit tud a lemondásról ez a taknyos? És miért hiszi, hogy ha diplomája van, azzal jogot szerzett kioktatni nálánál jóval öregebb embereket – hiszen a fiam lehetne. Mindegy, legalább megmondta kereken.

Fél, inkább egy év – szerintem –, mert eléggé talpra állított, lám, nem is reszket már a kezem. Nyolc hónap önmegtartóztatást rádobtam arra a huszonhárom évre, az már nem oszt, nem szoroz, hiszen látnom kellett a mostani életet. Felelőtlenség otthagyni valamit, amiről nem tudjuk, milyen. Annak idején úgy okítottam a gyermekeket is: – Ne mondd semmire, hogy nem szereted, amíg meg nem kóstoltad! Nyolc hónap kóstolás elég volt. Most már nyugodtan mondhatom:

– Köszönöm, nem kérek! – nem az én ízlésem szerint való. Inkább ez a vodka... ez jó!

Mikor hazamentem, arra gondoltam, talán veszek a spórolt pénzemen egy garzonlakást és külön költözöm. Vagy építetek hátul az udvaron egy kis szobát, s meghúzzom magam

a fiamnál. Aztán kiderült, hogy nem tudok visszaszokni az „életbe”. Ebben a félig zárt világban elviselhetetlenné vált számomra – és főleg érthetlenné – az örökös rohanás és kapkodás, amiben léteznek. Reggel rohannak, mert elkésnek a munkából, délután szaladnak bevásárolni, sorba állnak, ha kell, ha nem. Hiszen a háború után is álltunk sorban, de fontos dolgokért. Most mindenkit megszáll a sorállás ördöge.

Egy hosszú sor végén állótól megkérdeztem, hogy mit adnak?

– Nem tudom, lehet, hogy kapnak ma valamit.

Túl sok a pénzük? Viszket a zsebükben? Este nyolckor kiszékkkel odaülnek az üzlet bejáratához, mert holnap reggel perzsaszőnyeget osztanak. Nem olajat, lisztet, cukrot – perzsaszőnyeget. Ezért képesek ott tölteni az éjszakát.

És ezerötszáz lejt adnak egy farmernadrágért – nem szebb, mint az apám cájg-nadrágja – de ez a divat.

A pénzért pedig hajtani kell. Lassan azt se tudják, hogyan hívják a gyermekeiket. Hansit jóformán nem is láttam. Ha éjszakás, akkor aludnia kell, ha délelőtt dolgozik, akkor délután, ha délután, akkor délelőtt jár fusizni. Kell a pénz a porcelán balerinára, külföldi műbársony falvédőre – rajta Csipkerózsikától szarvasvadászatig minden egybekombinálva. A szomszédasszonynak is van, nem maradhatnak el mögötte. Az ő gondjaikat is vegyem a nyakamba újra? Nem volt elég anynyi esztendőn át? Mint ez a szegény félnótás Florica. Rajta a világ gondja. Még majd Messiásokkal kezdtem volna társalogni én is. Már csak ez hiányozna.

Annyit nem lehet gürizni, hogy igazán nagy dolgokra telne, autóra, kirándulásra, új házra. Nem kívánhatom, hogy Hansi az én építkezésem miatt is újabb terheket vállaljon. Mert Aranka naccsága nem keres pluszba – csak költ: fodrász, manikűr, pedikűr, kozmetika.

– *Mama, ma később érkezem, be vagyok jelentkezve a fodrásznőmhöz.* – A sajátjához. Mert neki mindenből van sajátja, a férjem, a fiam, a házam, a kertem, a fodrászom... az anyósom is persze, az is van neki, saját külön bejáratúja – baja is volt vele, amíg a diliházba nem dugta, s lenne, ha tovább is ottmaradtam volna náluk.

Blokk* akkor se kellene, ha volna rá elég pénzem, mondom én most. De nincs. Közben felmentek a lakásárak. Egy hét blokkban lakás a lányomnál, elég volt. Rosszabb, mint a madárnak a kalitkában. Itt legalább emberekkel találkozom. Beszélni lehet velük, ha bolondokat mondanak is. Egy kis gyakorlattal ki lehet hámozni belőle a valóságot, az okokat, a sorsokat, reményt, szomorúságot. Ott mindenki mindenkinek idegen.

A Kató csendes boldogtalansága végképp túl sok nekem. Be kell látnom, hogy nem az a legrosszabb, ha otthagyják az embert. Túl korán férjhez adtam, és nem néztem meg, kihez... Anti csendes kis emberke, úgy néz ki, kettőig se tud számolni, amíg fizetést nem kap. Akkor beszív, akárcsak én, családfővé változik, és nevelni kezdi a két kicsit. Szegények azt se tudják, melyik sarokba húzódjanak, amíg Kató végre le tudja fektetni az urát. Neki már csak én hiányoznék! Na, egészségre, Anti! Józanon borzasztó lehet tudni, hogy nálad még az asszony is erősebb. A kérdés csak az, hogy meddig bírja. Szerencsére havonta kétszer látsz csak pénzt.

Gondoltam, segíthetnék az Imrike gondozásában. Vissza mentem Hansihoz. Hátha lenne még valami haszna az életnek? Meg is próbáltam.

Aztán kiderült, hogy Imrike nem csak külsőre hasonlít az anyjához – s én nem tudom szeretni. Ez van. Hiányzik belőlem a nagyanyai ösztön, vagy túl sok bennem az Arankával szembeni utálat – és túl kevés az erőm, hogy ki ne mutassam...

– *Többet nem maradok nagymamával! Vigyél holnap a napközibe.*

Pedig nem vertem meg, amikor földhöz vágta magát és visítózott, amiért nem engedtem ki játszani. Csak egy csupor vizet öntöttem az arcába, hogy magához térjen. Ha jobban szeretem, talán csendes szóval sikerül megszélesítenem. Most már mindegy.

Fölöslegessé váltam újra. Ők jól megvannak hárman boldogságban, a vénasszonynak nem jutott benne hely.

*tömbházlakás románból átvett elnevezése.

Én tudva tudom, hogy a gyermekek felnőnek, és le kell mondania róluk az anyának, de a tudva tudástól a lemondásig nagyon nehéz az út. Nem szólsz bele a dolgaikba, nem tanítod a magad szokásaira a menyedet, nem főzöl külön a kisfiad számára – hiszen nagyfiú, felesége is van már. – És te tudod! – Nem simogatod meg a haját alvás közben, mert ott van mellette a felesége. Nem sértődsz meg, mikor az aszszony másik inget ad rá, mint amit kikészítettél. Nem rohansz ökölrel az ajtónak, ha szemérmetlen hangossággal szeretkeznek a másik szobában – hiszen te tudod –, és ő az egyetlen fiad, a mindened, a Hansid, az egyetlen Hansid, aki hivatalosan a tied maradt – s ha neki így jó, hát istenem, mit csinálhatsz?! Éppen csak nem bírod ki többet józanul, még félrészezen sem.

Addig kell inni, amíg nem tudsz már semmit...

Vagy félre kell állni, kilépni az életükből. Azt mondani a kinti világról: Köszönöm, nem kérek! Hiszen belekóstoltál újra. Az embernek vénségére nagyon kifinomul az ízlése. Italból sem kell akármilyen. Lengyel vodka, de ha nincs, jó a rozspalinka is. Járok egyet az utánpótlásért, különben estére vigasz nélkül maradok. Kár lenne.

Nicsak, itt van Mária, az örök menyasszony. Úristen, mit műveltek vele!

– *Mért vagy kopasz, Mária?*

– *Ne nyúlj hozzám! Ne gyere közel! Tetűm van! Mondta a szóra*: mindenkinek mondjam, ne nyúlj hozzám!*

Bár nyúlt volna hozzád valaki az életben. De kinek volt gusztusa? Amíg haja volt, még csak kinézett valahogy – szégyény együgyű lány –, de most? Lapiból koszorút font a kopasz fejére, az is félrecsúszott. Az arcán föld-buta mosoly s az a meggyőződés, hogy ő a legszebb a világon. Hát nincs már tetűpor? Vagy a tetvek is absztinensek lettek? Esetleg úgy vannak vele, mint a legtöbb ember az étellel: megszokták. Kegyetlenség volt kopaszra nyírni ezt a lányt. De ki látja? és kit érdekel?

– *Domnu Sandu! Hozzon még egy felet a szokásosból.*

*betegápoló nővér románból átvett kifejezés

Ami megmarad, a magáé. Tegye el gyorsan, amíg nem jön valaki. Váltás után a szokott helyen várom. Viszontlátásra!

Csak szervezés kérdése az egész. Ha itt benn olyan jól értek hozzá, otthon miért nem tudtam mégis megszervezni az életem?

Valószínű azért, mert tartani kellett volna magam a nemiváshoz. Felelősség dolga. Ha egyszer bejelentettem itt, hogy meggyógyultam, akkor ahhoz kell tartanom magam odakint. Mert én marhára tudom tisztelni a józan életű mártírokat, akik mindent kibírnak, amilyen én is voltam, egyszer, akik úgy gondolják, joguk van lenézni azt, aki gyenge és nem bírja. Persze, hogy gyűlölöm őket! De nem fekhettek nap mint nap pálinkabúzlben az unokáim előtt, és nem dülöngélhetnek az utcán sem ároktól kerítésig, hogy minden éppen-józan szarházi a gyermekeimen röhögjön. Ha már nem bírom, márpedig nem bírtam, akkor úgy becsületes, ha visszajön az ember. Italba fojtja a magányt, és nem panaszkodik senkinek. Rajtam kívül ki érti ezt?

S ha senki se érti, nem itt van-e a helyem? De ha ez igaz, egész életemben itt kellett volna csücsülnöm, mert hát ki értette valaha is, hogy mit miért teszek vagy nem teszek?

Nem értette senki. Mert nem is érdekelt senkit. Nem zavartam vele másokat, hát békén hagytak. Mihelyt rákényszerítettem őket, hogy észrevegyék a másságomat, azonnal ide csukattak. Eleinte én sem voltam más, mint a többi, valahol a makacsságomban talán.

Anyám mesélte, hogy kékre vert, de bocsánatot akkor sem kértem. Milyen otthonos ez a zug a mirtuszbokrok alatt. Hányszor ültem így itt, a múlton merengve. Hiába mondják, hogy kár felidézni. Nagyon is érdemes. Addig nem múlik el semmi, amíg bennünk el nem múlt, vagy velünk együtt ki nem múlik.

Tudod, anyám, tőled már bocsánatot is kérnék. Odaszedlédült és odaöregedett a te makacs lányod. De csak tőled. Senki más nincs a világon, akinek nem tőlem kellene bocsánatot kérnie. Csakhogy nem vártam ezt el. Nem szerettem megalázkodni, mástól sem követelhetem.

De téged megaláztalak, anyám. Csorbát ejtettem a makulátlan szegénységeden. – *Nem történt ilyen a családban emberemlékezet óta* – jegyezted meg, amikor kiderült, viselős vagyok, leány létemre. – *Bár annyi más szörnyűség sem történt azelőtt. Háború van.* És nem mondtad, hogy kérjek bocsánatot.

Akkor úgyis hiába mondtad volna. Meg voltam győződve a tettem helyességéről – mint ahogyan ma is –, csak azért kérnék bocsánatot, mert fájdalmat okoztam neked. Lám, a bomba sokkal kíméletesebb volt. Semmit sem éreztél. Szinte irigyellek. Miért kellett a városba menned azon a napon? S mit kerestél a rakodópályaudvaron? Talán szemet?

Kiléptél az életből nagy sebtiben, s én ottmaradtam a kis házban egyedül. Bátyámról, apámról semmi hír. Katókám egyéves volt, akkor kezdett totyogni. Sokat éheztem akkoriban, tán azért bírom olyan jól az itteni kosztot. Csak Bimbóval volt szerencsém, legelt magának, s Katikámnak volt mindig tej...

Miért is kereszteltem Katónak? Tán a divatos sláger hatására: *„Ma este indulunk a frontra / Búcsúzni jöttem, kis Kató... / Elkísér a csókjaid emléke / Az élet szép, szeretni jó.”* Aztán jött a patyolatfehér ágyacska, de én úgy éreztem, Hansi üzen nekem ezzel a dallal. S ha már engem másképpen hívtak, legalább a lányom legyen Kató. Háború volt, az ember a hazugságban is megkapaszkodott, csak szebb legyen, mint a világ körülötte.

Munkám is alig volt. Ráértem énekelni és álmodozni. Reméltem, hogy az a bizonyos golyó elkerüli apámat, bátyámat és Hansit. Főleg Hansiért reszkettem, miért is tagadnám. Mindennap beszélgettem az Úristennel – jobb híján. Kató még kicsi volt, a szomszédokat nem szerettem, ki-ki a maga szégyenével.

Megtárgyaltam az Istennel: nem igazság, hogy Hansi ne lássa meg az egyetlen leányát, aki pont olyan, mint én és pont olyan, mint ő, ha isten, akkor értenie kell, hogyan lehetséges. Kértem, vezérelje haza az én egyetlen kiválasztott embereimet, akit éppen ő rendelt nekem. Nem fogadkoztunk mi pompás oltár előtt, hisz nem is volt mikor. Okosabb lesz, ha egy

kortyot iszol, mielőtt belemerülnél... Fél évig minden este a patak partján találkoztunk. Volt egy óriási szomorúfűz, annak a sátra alatt ültünk. Csókolóztunk is, de főleg álmodoztunk, mintha a valóság nem létezne. Akárcsak itt most. Ha kell, azt is el tudom képzelni, hogy már nem is vagyok.

Akkor este kicsit késve érkezett. Sápadt volt, és hevesen, azonnal átölelt. Éreztem, hogy egész testében reszket. Ilyen felindultnak sohase láttam.

– *Megkaptam a behívót, egy hét múlva mennem kell.*

Nem tudtam válaszolni, rám ragadt a reszketés és rázott a zokogás.

– *Azt akarom, hogy tudd, te vagy az első lány, akit igazán szerettem. Ha isten megsegít és visszajövök – és ha megvársz –, feleségül veszek.*

A közös reszketésben éreztem meg, mennyire hozzám tartozik ez az ijedt kisfiú, akit most ölni küldenek, mert különben őt ölik meg, és akinek én vagyok az első leány, akit igazán szeret.

– *Anyám a konyhában alszik. Nyitva hagyom a szobaablakot. Gyere el!*

Abban a nagy lélekindulásban mindenemet neki adtam volna, de másom sem volt, csak önmagam. Egy hét múlva elment.

– *Ne gyere ki az állomásra! Anyámék nem tudnak rólad. És ha téged látlak, nem bírnám ki sírás nélkül. Aztán hazavárj!*

– *Várlak! Mindig csak téged várlak! Én soha másé nem leszek! Olyan borzasztóan szeretlek!*

Abban a kétségbeejtő nagy ürességben, ami utána maradt, milyen boldogság volt felfedezni, hogy Hansi élete itt maradt velem, bennem...

Ugye, már nem is haragszol, anyácska? Te mindezt nem tudhattad. Ahogy a görbén néző szomszédok sem tudták. Ványa Mari nénémet mintha most is hallanám:

– *Nem mondom, szép dolog! Biztosan tisztetskével mulatozott a nagylány, aztán itt az eredmény. Szegény anyja tarthatja majd a bitangját. Hiába, a kurvák se mind okosak, pedig azt mondják...*

Vajon megváltozott-e a véleménye, mielőtt a sírba rakták? És a többieké? És miért fájt nekem annyira ez az igazságtalanság, hogy képes voltam vállalni az egyedüllétet egy életre? Nem hagyhattam magamon a becstelenség bélyegét! Már csak a gyermekeim miatt sem. Az én lányomra és fiamra ne mutogasson senki!

Nem mondhatták, hogy az anyjuk egy kurva. Az én házamba napnyugta után férfi be nem tette a lábát. S ha el is jött valaki, Ilka mámi jó órként mindig jelen volt. Örökre befogtam a pletykás vénasszonyok mocskos száját. Mégiscsak megérte. Megérte?

Milyen furcsa, hogy később egyáltalán nem érdekelt, mit beszélnek rólam. Ma sem érdekel. Lehet, hogy felnőttem? Befelé fordultam. Megöregedtem. Szuszogok még és járok, de rég leéltem az életet. Az értelmes életet, Mert a többi csak furcsa ráadás. Van, aki ajándéknak tekinti, és minden áron élvezkedni akar a vénség minden napján – ha egyébbel nem lehet, jól bezabál – van, akinek teher. Nekem az. Próbálok könnyíteni rajta, ezzel a kis snapsszal. Amíg még van.

– *Csókolom a kezét, Karola!*

– *Jó napot, Árpád bácsi! Hát újra itt van?* – milyen furcsa az ember, egyik percben beismeri, hogy megöregedett és értelmetlenné vált az élete, a másikban bácsinak szólít egy nálánál négy évvel idősebb embert. – *Hallottam odakint egy jó viccet. Az emberek mostanában úgy átkozzák egymást: látnálak rehabilitálva. Mit szól hozzá?*

– *Ez nem vicc, kérem! Ez a szomorú valóság. Ott kezdődött a baj, hogy megbuktatták a császárságot. Már 1848-ban nagy hibát követtünk el, amikor szabadságot kiabáltunk, ahelyett, hogy más eszközökkel magyarosítottuk volna az osztrákokat.*

– *Milyen eszközökre gondol, Árpád... úr? Mert az erőszakos beolvasztási kísérlet csak nagyobb ellenállást vált ki. Végül is ez robbantotta ki a negyvennyolcas forradalmat.*

– *Csikós parádét kellett volna szervezni nekik és magyar menyecskéket dugni az ágyukba. Akkor ma nem lenne anynyi tenyérmű ország Európában, és nem képzelné mindegyik a világ ősenek magát. A bajuszkötő elhagyása is nagy hiba*

volt, kérem! Már a bajuszunk se a régi, harcias, mint a nagyapámé, itt, a képen. Vagy mutattam már?

– Még nem. Szép ember. S milyen hegyes a bajusza!

– De nekünk forradalom kellett, negyvennyolcban és tizenkilencben. Azt hittük, az eszme modernsége számít. Nagy tévedés, kérem! Vissza kell térni a kipróbált történelmi vezetési módszerekhez, ez az egyetlen megoldás. Még nem késő, higgye el!

– Én elhiszem magának. – Körülbelül olyan korán van neki, mint nekem új életet kezdeni.

– Látom magán, hogy kételkedik. Pedig egyetlen szerződés sem végleges. Javasolni kell, hogy hozzák vissza a császárt. Mert nézzen végig az aradi tizenhárom névsorán. Legmagyarabb közülük Kiss. Tudja maga, hogy ki az a Kiss? Én tudom, mert ismerem egy rokonát. A nagyapját úgy hívták, hogy Arias Akons Fark, örmény volt az istenadta.

A három fiát nevezte el Szebenynek, mert ott telepedett le, Kövérnek és Kissnek, mert alkatuk alapján ez a név illet rájuk a legjobban. Miért csak az örményekből lettek jó magyarok? Na, mondja meg!

– Fogalmam sincs róla, Árpád bácsi.

– Föltétlenül üldözni kell valakit ahhoz, hogy magyar legyen? Hát akkor üldözzük őket! Rajta! Üldözzé velem!

Árpád bácsi még nálamnál is rosszabbul bírja az üldözést. Rohangálunk összevissza a nyálfolyós oligofrének és merev arcú érelmeszesedéses öregek között. A fiatalabbjára átragad az üldözési láz, tapossuk a gyér füvet, s mindenki mindenkinek azt kiabálja: – Hess!

Árpád bácsi már rég nem figyel rám, mehetek értesíteni az ápolót, mielőtt összeesik a kisöreg. Egy párszor elvitték már az állambiztonsági szervek is, mert a kinti világban is üldözésre buzdít mindenkit. Aztán mindig itt köt ki, ahol nyugodtan hirdetheti az elméletét. Hiszen ennél sokkal világosabban körvonalazott elméletekkel is előfordul, hogy elméletek maradnak. A gondolatot a tettektől óriási szakadék választja el. Gondolatban hányszor férjhez mentem, és hányszor elmentem Hansihoz és Erikához. S milyen sokáig gyűjtöttem az erőt, hogy egyszer valóban odamenjek.

– Ionică! Jöjjön gyorsan, Árpád bácsinak rohama van!

Ma újra jó napom lesz. Domnu Sandu lengyel vodkát hozott. Érdekesek ezek a románok, náluk mindenki úr, a szocializmus se szüntette be az urazást. Legalább nem kell újratanulniuk. Húzzam meg, különben öl a rosszmájúság – a kicsi doktor is megmondta, hogy rossz a májam – a fenébe vele!

Így, és most várni kell, amíg átjárja az egész testemet. Előbb a gyomrom s a nyakam között érzem csak, a szívem tájékán, aztán végigkúszik a törzsemen, s akkor már jó. Kioldja bennem a józan ész görcseit, segít elengedni magam.

Visszarepít pár évtizedet, és el tudom hinni, hogy boldog is voltam. Ilyenkor megbocsátok magunknak az elherdált életért. Jobban belátok a dolgokba, és attól megint inni kell! – egészen addig, amíg eljut a végtagokig és elernyed tőle az egész testem, mint ölelés után...

Hogyan emlékezhetsz még az ölelésre? Hiszen utoljára 1945. március 28-án ölelt meg Hansi. Huszonkilencedikén vitték el Szibériába. Először negyvenhat karácsonyára kaptam hírt felőle: „Te vagy minden gondolatom és Katóka. Tartson az isten jó egészségben, míg hazajöhetek.” Szokványos levél volt, de nekem maga a megváltás. Él! És rám gondol! Éreztem én! Hát még ha tudná, hogy fia született, és Hansinak kereszteltem? Pukkadjon meg a rohadt anyja s az egész világ!

– *Karola mámi!*

Mi az ördögöt akar ez a Florica, miért nem alszik?

– *Nem jó, kisanyám, amit csinálsz. Megmondták a doktorok és a Messiás apja is megmondta, hogy gyógyítani kell az emberiséget. Jaj, annyi gondom van! Még te is nehezítet! Már azt is megkérdeztem a mennyei atyától, hogy miért nem helyettesítjük a vakok szemét a birka szemével, az éppen akkora.*

– *Mert úgy látnák a világot, mint a birkák, és az szörnyű volna.*

– *Dehogy! Azt mondta, hogy a tudomány kísérletezik más módszerekkel, csinálnak üvegszemet, ami lát – a vak hátára szerelik az elektromikét* –, mert a tudomány nagy,*

*elektronika hibásan

nagy, és mindenható megmondta a... – Messiás apja!! – ideges vagyok, nem ittam eleget.

– Ő hát! Látom, nem hiszed, hogy beszélek vele. Pedig tőle kapom az utasításokat, én vagyok az ő főparancsnoka és alázatos szolgálója, és azt mondja, nem jó, hogy iszol, összeveszik az orvosságokkal.

– Nem vettem be az orvosságot.

– Akkor se jó!

– Igazad van, Florica, de most aludj! – szófogadó lélek, így befűszerezve, majd csak rámondja jó, és békén hagy.

Még van egy fél üvegem. Takarékosan kell bánnom vele, hogy minél tovább tartson. Egyelőre nem érzem, hogy álmosítana. Sőt, éberebb vagyok, mint valaha, egyszerre jut eszembe minden – az is, ami ma történt és az is, ami régen.

A mai nap eseménye Árpád bácsi volt. Ionică még idejében ráhúzta a kényszerzubbonyt, nem esett össze. Szörnyű nézni, ahogy kimered, elkékül az arca, s az egész testét rázza a merevgörcs. Egyszer láttam egy rohamát. Megkapta az injekciót, s azóta alszik békességesen. De ha magához tér, minden viszontagsága ellenére is tovább ragaszkodik az elméletéhez.

Hát nem különös, hogy mindazokat, akik valamihez vagy valakihez minden körülmények között ragaszkodnak, bolondnak mondják az emberek? Miért az a normális – szerintük –, hogy az élet megalkuvások sora? Ma csak nem gondolok rád, Hansi, holnap már nem is szeretlek, holnapután megtetszik más, egy hét múlva azé leszek, és elfelejtelek. Mennyivel egyszerűbb lett volna így, ugye? És senki sem vette volna rossz néven. Még te sem.

Mert fárasztó dolog az elvekhez annyi éven át ragaszkodni. És nem normális – mondják sokan. A huszadik század emberének legfontosabb tulajdonsága, hogy rugalmas legyen. De hiszen magyarázta a doktornő, olvastam magam is, nem is tudom, hol.

– De mennyi a túléléshez szükséges rugalmasság, és hol kezdődik a becstelenség? Ki elég felkészült ennek az eldöntésére? Lehet-e ilyen dolgokban csak az ösztönre bízunk magunkat? És ha nem jók az ösztöneink? Minden ösztön

egy kicsit állati is – elvész belőled az ember, mielőtt meghalnál! – *hát ne alkudj!* Légy csak egyenes és merev!! és... és ígyal egy kortyocskát... ezt is lehet következetesen csinálni...

Minden csak elhatározás kérdése. Az is, hogy élni akartál, azután is, hogy Hansit ötvenegyben Szibériából a Baragánba hozták. Ott volt a szüleivel kényszerlakhelyen – most nem mint német, hanem mint kulák.

Élni akartál. Nagy szavak. Élni muszáj volt. Felelős voltál a két apró gyermekért. Nem ők akartak megszületni. Ha vannak, akkor etetni kell őket, ruhát adni rájuk, be kell fűteni télen a szobát. Egyszóval: élni kell, hogy élhessenek. Hát élve maradtál.

Hansi már fél éve megérkezett, csak akkor írt neked. Ígyal, ha nagyon fáj!

„Kedves Karola! Fél éve gondolkozom, írjak-e neked egyáltalán. Itt vagyunk kényszerlakhelyen egy végtelen pusztán. Ehhez képest a szibériai erdő tiszta kirándulás, de nem panaszkodni akartam. Törjük a parlagot és házakat építünk vályogból, megtart, mert nem sok az eső errefelé.

Az én jövőm teljesen kilátástalan, s nem szeretném magam után rontani a tiéteket is. A leveledet, amiben írod, hogy van munkád – megéltek belőle –, még megérkezett hozzám. Úgy gondoltam, legjobb, ha elválnak útjaink. Előtted minden lehetőség nyitva áll. Nekem baj van az egészségemmel is, elfagyott a lábam Szibériában. Tekintsd szabadnak magadat – ha eddig annak nem tekintetted volna.

Holnap megesküszöm itt egy lánnyal. Épp olyan szerencsétlen mint, én, Erikának hívják és 17 éves.

Tarts meg jó emlékezetedben! Ha egyszer módom lesz rá, próbálok anyagiakat juttatni a kicsinek.

Régi szeretettel: Hansi.”

Az elítéltet is meg szokták kérdezni előbb, kedves Hansi. Hát ilyen embernek ismertél, hogy cserbenhagyom a társam, ha bajban van? Ennyi emberséget láttál csak bennem? S jaj, talán mégis igazad van. Hát eredj! Eleresztelek.

Végleg elengedtelek. Halhass meg nyugodtan, ne gyötörjön lelkiismeret-furdalás. Sohasem beszéltem veled a visszatérte után, egészen mostanáig. A fiú mondta, hogy rozogán vagy,

mert az ilyesmit elpletykálják az emberek. Kellett hát, hogy lássalak... hogy eleerszelek... s hogy eleersz... azért is mentem haza, csak áltattam magam és másokat a lakásvásárlással, a gyermekgondozással. Csak miattad vállaltam azt a pokoli nyolc hónapot.

Milyen furcsa öregember lettél, Hansi. A jobb arcod úgy rángatózik, mintha egyfolytában kacsintanál, és ez a vidám mozdulat sehogy sem illik mostani mívtoldhoz. A fél lábadat levágták.

A fiadat, fiunkat kértem meg, hogy elkísérjen hozzád. Vele akkor beszéltél először. Hogy Erika mit szólt hozzá, nem tudom, de nem mondhatta, hogy sokat zavartunk életetekben.

Nálatok bezzeg van hely elég. Három nagy szoba, konyha, fürdőszoba, gang. Még a nyárikonyhátok is rangosabb, mint a mi kicsi házunkban a tiszta szoba. Na nem irigylem, nem én, mert csak a halál cügja sétál benne fel-alá.

Régen is volt mindenük. Most is összekaparták maguknak, módosan, ahogy dukál. Csupa nehéz fabútor, rózsafurnérral. Minden szobában perzsaszőnyeg. Sohase fog elkopni, mert Erika rongyfutókat teregetett rá körbe.

– Jaj! Olyan rendetlenség van. Ezeket a rongyokat sem szedtem össze, nem tudtam, hogy vendég jön.

Meg se nyugtattam, hogy nem csinállok rendet, csak éppen észrevettem azokat a rondaságokat, mint a gangon hivalkodó mélyhűtőládát, rajta nylon szőlővel és banánnal. Nem hiszem, hogy belül is műélelmet tartának. Mégis meglépett ebből a pompából a lánya. Biztosan volt valami oka rá. Ok nélkül nem megy neki senki a nagyvilágnak. Ők tudják.

Na, ezt az utolsó kortyot még, hátha megvált az álom. Ha nem, lenyelek még egy tablettát. Jogom volt hozzá, Erika! Jogom lett volna az egész életére, de erre a félórára mindenképpen jogom volt.

Meg kellett mondanom neki, hogy ő volt az egyetlen férfi az életemben, s hogyha kibírtam harminckét évig nélküle, kibírtam volna hazavárni két-három évig. Csak a gyalázatot elviselni érte – hát igen, ahhoz gyenge voltam.

– Nem hittem, hogy ilyen emberfeletti kitartás létezhet.

– Miért? Miért nem hiszitek? Te és mind a többiek. Ha

valaki úgy élt, mint én előbb, régebben szentté avatták, ma a bolondokházába vele, ott a helye!

– Ne kiabálj, kérlek! Nem tartozik ez másra, a mi dolgunk. Azt mondják, azért voltál bent, mert iszol. Ha olyan akarat van benned, miért nem hagyod el?

– Azért, mert akarat van bennem. Miért élek száz évet? – mert annyit élnék bizonyosan a vasmunkához edzett testtel. Hát mondd meg te, hogy minek?! Amíg a fiamat is meg nem nősítettem, ital nem járt a számban. Az ő lakodalmán ittam először. Jó volt. Végre valami jó, annyi év után. Felszabadultam, a magam ura lettem. Nem tartoztam senkinek, sem felelősséggel, sem egyébbel. Csak az önmagamhoz való hűség ne hagyjon el.

– Úgy beszélsz, mint a könyvekben. Azelőtt nem mondtál ilyeneket.

– Nyolc év alatt végigolvastam két könyvtárat, azért inni sem lehet szüntelen. Tudod, régebb kolostorba vonultak a boldogtalan nők apácának, most modern világ van – pszichiátriára menekül az ember. De ezt már mondtam.

– Ne gúnyolódj magadon!

– Gúnyolódni csak azon lehet, aki bírja. Én meg bírom. A lányoddal mi van?

– Megszökött. Férjestül, gyerekestül. Azt hittük, a hegyekben nyaralnak, aztán telefonáltak Münchenből. Ez Írsz. Itt áll a fényképe mindig mellettem. Ennyim volt, és semmim sem maradt. Öt év múlva jöhetnek haza. Én már nem érem meg...

– Nem azért jöttem, hogy megvigasztaljalak, hanem, hogy eleresszelek. Tudj meghalni nyugodtan. Mehetsz, már rég nem szeretlek. És nem is haragszom rád. Tavalý ősz óta idomítom lelkem a közönyre. Amint látod, sikerült. Már beszélni is tudok veled. Ha akarod, meg is csókollak. – Nem kell egy romcs csókja? Értettem. Én olyan értelmes vagyok!

– Ne haragudj! Szeretnék méltóképpen elbúcsúzni tőled. Hadd csókoljam meg a kezedet.

Pfuj! Még így vénen is képes voltál felkínálkozni neki, ha csak egy csók erejéig is. Ez józanul egészen elviselhetetlen. Nem baj. Szépen búcsúztatok el, kéz a kézben, akár a filmek-

ben. Mire volt jó? Hogyan mondhattátok volna el egymásnak az élet lényegét? Mit akartál tőle tulajdonképpen? Eleresztelek... Fellengzős, hamis, üres szavak. Hisz most is szereted. Aludj, vén bolond!

Verik az ablakot. Úristen! Az oroszok. Hát mégis igaz, amit mondanak?

– *Karola! Karola!* – ez Hansi hangja.

Biztosan álmodom. Mindig ezt álmodom.

Mégis kinyitom az ablakot, mint akkor először.

– *Hansi, Hansikám! Ne reszkess, itt vagyok! A tiéd vagyok. Milyen sáros vagy! Meggyújtom a lámpát, melegítek vizet.*

– *Karolám, egyetlenem, ne gyújts lámpát! Meglátnak a szomszédok.*

– *Miért ne látnának meg? Nem szégyellem.*

– *Nem azért, de keresik a németeket. Amazok is keresnek. Megszöktem. Ha megtalálnak, többé nem látsz.*

– *Most se látlak, csak érzem, hogy sáros vagy. De így is nagyon szeretlek. Vigyázz, meg ne nyomd Katókat! Alszik a lelkem.*

– *Sötétítsd el az ablakot, aztán gyújts meg valamit, látni szeretném a kislányt.*

Teszem, amit mond. A gyermeket mégiscsak látnia kell. Lobban a láng, pislog a gyertya, s Katóka mellett ott áll egy toprongyos, féllábú öregember, olyan furcsán kacsingat, s a Hansi hangján mondja: – *Istenem! hogy ezt is megértem!* – Aztán meginog, és reánk zuhan az ágyra, nem tudom, hogy kerültem oda.

Agyonnyom mindkettőnket. – *Kató! Katóka!*

– *Karola! Karola!* – *na nyisd ki a szemedet, kisanyám, mert valami rosszat álmodhattál. Ki az a Katóka?*

Florica jóságos arca hajol fölém.

– *Katóka a lányom. És tényleg rosszat álmodtam. De most már nincs semmi baj. Jó, hogy felébresztettél. Aludj nyugodtan tovább! Tehát álmodtam mégis, újra. Annyiszor*

álmodtam, hogy Hansi visszatér, és beengedem az ablakon, mint akkor legelőször, hogy amikor valóban hazaszökött, alig eresztettem be, azt hittem, álmodom.

Meleg augusztus végi nap volt. A levegő párás, mint őszelelőn, és nagyon messze lehetett látni. Úgy emlékszem arra a napra, még az ökörnál is ott úszik a jázminbokor ágán. Pár napja bejöttek az oroszok – a faluban csend volt és békeség. Katókával az udvaron voltam, bámultam a hegyeket. Olyan ritkán látszanak.

Valahol ott lehet az én emberem, gondoltam, s abban a pillanatban megláttam a kukoricák között.

– Hansi! Hansikám! – rohantam kitárt karokkal felé, de mire odaértem, eltűnt a látomás, és szomorúan mentem vissza az udvarba, hogy folytassam a mosást.

– Ha még sokáig így tart, megbolondulok. Látomásaim is vannak, és hangosan beszélek önmagammal. Inkább nézzünk azután, amiből élünk.

Mert akkoriban főleg mosásból és vasalásból éltem. Napszámot, takarítást fizetni nem tudott senki sem. András bácsi, a suszter segített rajtam. Akkoriban ő töltötte be a főnöki szerepet az oroszok mellett. Behívatott a tanácshoz.

– Karola lelkem! Mi, a népi hatalom emberei, karöltve a dicsőséges felszabadító szovjet hadsereg katonáival, számba vettük a szegénységet, s tudjuk, egyedül kínlódsz a kicsiddel – ugye, senki sem kérdi, hol az apja –, új időkét élünk. Hát gondoltuk, juttassunk neked is valami könnyebb munkát. Mosni kéne a tiszt elvtársaknak, erről van szó – fejezte be a nehéz tirádát. Cipőt sokkal jobban tudott javítani, de a hatalomba is belejön az ember idővel, ha nagyon gyakorolja.

András bácsi nem sokáig gyakorolta, túlságosan lágy szíve volt hozzá, hamarosan beállt a cipőgyárba modellezőnek.

Hogy mik jutnak eszembe, ha nem alszom! Mégis jó, hogy felébresztett Florica. Csak volna még egy korty italom. De nincs...

Bizony, akkor éjjel be sem akartam eresztetni Hansit. Azt hittem, újra csak képzelődöm, hogy a hangját hallom. Pedig megjött, valóságosan. Már délután hazaért, de mikor észrevettem, elrejtőzött a vizesárokban. Félt, hogy meglátja vala-

ki. Akkor éjjel, amíg Katóka aludt, berendeztük a legfontosabbakat a pincébe, a konyha alá. Szegény, hét hónapig nem is látta a napvilágot. Csak éjjel járt ki a pincéből, mint a kísértet. Szörnyű lehetett neki. – Én boldog voltam és elégedett. – Milyen önző tud lenni az ember. Boldog voltam, mert létezett, és csak nekem létezett. Nem kellett osztozkodnom rajta senkivel.

Csak most fogom fel, milyen iszonyú lehetett ülni egész nap a sötétben. Eleinte babát, kis szekeret faragott Katókának, aztán elfogyott a petróleumom, és nem tudtam szerezni eleget. Gondolom, nappal aludt, s mellettem ébren töltötte az éjszakát. Amíg a hó le nem esett, kiültünk éjjel az udvarra, s bámultuk a felhőket, milyen szabadon járnak.

– *Ha felhő lehetnék!*

– *Elszállnál tőlem, itt maradnék egyedül.*

– *Meddig tarthat még ez az örület? Meddig lehet még bűn, hogy az vagy, aminek születél? Eddig az volt a bűn, ha zsidó voltál. Most az, hogy német vagy. Az Isten se érti ezt!*

– *Hanskám, nyugodj meg! Egyszer csak vége lesz a háborúnak mindenütt, és rendbe jön minden. Majd meglátod!*

Jól meglátta szegény.

Innom kellene, különben reggelig se alszom. Akkor bezeg aludtam. Pedig mindennap elhatároztam, hogy ma éjjel nem alszom semmit, végig beszélgetünk Hansival, reggelig. De fáradt voltam az egész napi görnyedéstől, fájt a derekam, s Hansi ölelése után mindig menthetetlenül elaludtam.

Talán ezt fizetem azóta is az álmatlan éjszakáimmal. Mégiscsak be kell vennem egy tablettát.

Hansi egyre rosszabbul tűrte a helyzetét. Egy nap, fényes délben előjött a pincéből. Katóka éktelen sikítására futottam be.

– *Bau-bau* – mutogatott az apjára a kis kezecskéjével.

– *Halálra rémítetd a gyermekeket. Azonnal tűnj el!*

– *Előbb-utóbb teljesedni fog a kívánságod.*

Megéreztem, hogy ez nem üres fenyegetés. Tudtam azt is, amit Hansi előtt elhallgattam: az apját kényszermunkára vitték, a házukat kisajátították, az anyjának csak a nyárikonyhát hagyták meg. Nekem megélhetést biztosítottak. Hol itt az igazság? És van-e egyáltalán?

Egy szürke téli délutánon meglátogattam Hansi anyját. Mégiscsak úgy emberséges, hogy tudjon róla, él a fia.

Milyen hevesen ölelt magához akkor, hogy hálálkodott.

– *Köszönöm lányom, köszönöm, az isten megáldjon!* – Az utolsó bögre zsíráját elküldte a fiának. – *A kertek alatt menj, nehogy meglássanak!*

Próbálok haragudni rá, hiszen biztosan része volt benne, hogy Hansi Erikát vette feleségül. De ha az akkori arca eszembe jut, sehogy se sikerül. És tőle is elvették a fiát. Ha nem én, akkor más, de elvették.

Katókáról nem szóltam, úgysis tudott róla, elpletykálták. És arról se, akit akkor már a testemben hordtam, s titokban Hansinak becézgettem. Az apjának sem mondtam meg. Miért nyugtalanítsam ezzel is? Hiszen örökkönvalónak nézett ki a pincerabság.

Aztán hirtelen vége szakadt.

Inkább aludnék! Ha tudnék... Ha volna egy kis akármiféle bűdös rossz pálinkám. De nincs!

Tavaszkodott, s Hansival újra az udvaron üldögéltünk éjszakánként. A felszabadító hadsereg már valahol Berlin alatt harcolt.

A nálunk állomásozó hadtestet is előrehelyezték. A tiszt egy legényt küldött a ruhák után. Nem várhat holnapig.

A legény se akart várni, amíg valaki hajlandóbbra talál. Az ágyra döntött. S én, a barom, az asszonyállat, ahelyett hogy hagytam volna, sikoltozni kezdtem.

– *Hansi! Hansi! segítség!*

És elárultam! Elárultam. Én árultam el egyedül. Csak én vagyok a hibás azért, hogy elvitték! De fellázadt a testem, az egész valóm, úgy éreztem, hogy Hansin kívül senki más nem érhet hozzám.

S ha ezért képes voltam magát Hansit is feláldozni, akkor úgy becsületes, hogy ehhez tartottam magam mindörökké. Nem a pletykás vénasszonyok mocskos szája, nem a jó-hírem féltése tartott vissza attól, hogy normális asszonyéletet éljek egy más férfi oldalán.

A saját megbocsáthatatlan bűnömet próbáltam levezekelni egy végtelennek tűnő életen át. Akkor, abban a szörnyű

pillanatban az ösztöneimnek engedelmeskedtem. Nem volt időm végiggondolni a következményeket. Ez nem mentség, csak bizonyosság arra, hogy az ember nem bízhat az ösztöneiben.

Mindig végig kell gondolni mindent. Mert vannak az életben olyan helyzetek – hány ilyent teremtett a történelem –, amikor a becsstelenség a becsületesebb. Képtelenség... és mégis igaz.

Ha akkor szó nélkül eltűnök azt a kényszerölelést, és soha meg nem mondom senkinek, akkor egy hónap múlva Hansi már nyugodtan kijöhetett volna. Nem fagy el a lába Szibériában, és együtt élhettük volna le az életünk.

Nem fogadtam el a megalkuvást önmagam miatt – és elveszejtettem vele a társamat. Csoda-e, hogy ezek után sohase hallgattam többé az ösztöneimre? Ha akkor, amikor a legnagyobb szükség volt rá, könyörtelen tudtál lenni mással, hát légy könyörtelen önmagadhoz is!

Ez vezérelt a későbbiekben. Akkor is, mikor harmincéves koromban úgy kívántam az ölelést, hogy kínomban leszaggattam magamról az inget, és felváltva szólongattam őket: Hansi! Mihály! Hansi! Mihály!

Milyen jótéteménye az életnek, hogy egyszer csak kimúlik bennünk a láz, s akkor már bölcsen elmélkedni tudunk azon, hogy mi a becsületes és mi a megalkuvás... meg, hogy hol a határ. Csak az egyszer elkövetett cselekedetet nem lehet visszacsinálni soha. Fizetni kell, ha hibáztál!

Én fizettem – a magam módján. Nem tartozom most már senkinek. Magamnak sem. Ez végelszámolás?

Augusztus végi nyár, jázminbokor ágán úszik az ökörnyal. Kinyújtom a karom, s a kék hegy ide száll. Hansikám arra jár.

Ázik a ruha, Katóka szappanból szivárványt csodál. Nem is hegy, felhő. Mégis felhővé vált? De hiszen ez Mária, félrecsúszott a fátyla.

Hansi a kukorica között áll. Szaladok! Jövök már! Megbénultam? Úristen, nem mozdul a lábam! Mázsás súly nehezedik rá. Pedig kitárt karral hív, vár.

– Karola! Karolám!

– Karola! Karola! Hej! Ébresztő! Hozzák a reggelit, meg se mosakodtál.

Jól nézek ki, ha erre Florica kell figyelmeztessen! Hiába, nem kellett volna bevennem ital után a gyógyszert is. Florica készségesen segédkezik. Mennyire tiszta, pedig egész nap a szemétben turkál. Nem tudom, hogyan csinálja.

Rossz a másnaposság. Keserű a szájam íze, abroncsban a fejem. Minden zaj külön fáj. A legjobb egy korty tömény volna, de hogyan jussak hozzá? Estig nincs rá lehetőség, ha-csak...

– *Florica, kérd el a nővérkétől a kékszeszesüveget, megvágтам a kezem!*

– *Lássam! Nincs semmi baja. Csak inni akartál.*

Ekkora felfedezés láttán mit mondhat az ember? Olyan büszkén néz rám.

– *Tudod, hogy már négy hónapja vagyok benn? Vajon meddig kezelnek még?*

– *Az attól függ, elfogadták-e a dossziédát vagy sem.*

– *Elfogadták, persze, hogy elfogadták.*

– *Akkor... – nincs lelkem megmondani neki, annyit készül haza, abba az elvarázsolt házba. – Akkor hamarosan újra felülvizsgálják. Így szokták. Aztán miért csináltak dossziét a szomszédok, még nem is mondtad?*

– *Mert a miniszter kiadta a parancsot, hogy nem szabad pazarolni. A sok pazarlás miatt megy tönkre a nemzetgazdaság. Hogy mi mindent tudnak az emberek eldobálni! Csupa felháborító dolgot, ami mind használható még valamire. Ha egyszer kiengednek, elviszlek hozzám a pincébe. Nem egy pince van, hanem kettő. Az mind telis-tele van azal, amit összegyűjtöttem. Majd küldenek utána a fővárosi központi laboratóriumból, hogy a mennyei atyának átadják...*

Várja, hogy beszélgessek vele. Szegény feje...

– *És tele van mind a két pince, Florica?*

– *Nem csak az, hanem az udvaromban a Depozitul Central*, az is tele van. Van autóbusz, darabokra szedve, mert*

*Depozitul Central – románul Központi Lerakat

egyben nem tudtam elhozni, biciklik, kard, mûláb, csillár, mûtőasztal, frizsider, aragáz, nem is egy és edény...

– Még van más is?

– Na ja. Üvegek, hatezer darab és mindenféle anyagok – pentru experiență – érted? Van tojás mézben és elvetélt macskakölyök spirituszban – látod, én nem ittam meg! – és könyvek. A könyvek jók! Azok viszik előre a világot. A Messiás apja is megmondta.*

Szerencsétlen! Mit gürcölhetett, amíg összeszedte. Itt is gyűjt, mint egy megszállott méhecske. Hetente szedik ki az ágya alól, az éjjeliszekrényéből az üvegeket – egyebet nem igen talál itt. Ha lenne egy raktározóhely, ahová nyugodtan dugdoshatná a kacatait. De ki fizetné meg az embereket, hogy időnként elhordják?

– És mondd, Florica, neked sohase volt férjed?

– Dehogynem. Orvosféle volt. Ő boncolta az embereket.

– Elváltatok?

– Otthagytam. Rossz ember volt. Sokat megvert.

– Miért vert meg?

– Mert dolgoztam a gyárban reggel – van munkakönyvem is, ha eljössz, majd megmutatom, ott van a pincében –, délután gyűjtöttem a mennyei atyának, s neki nem főztem ebédet. De én tudom, hogy az ebéd csak ürügy volt. Az volt a baj, hogy nem aranyat gyűjtöttem, mint ő, a halottak szájából. De a Messiás apja nem parancsolhat ilyen istentelenséget. Aztán be is zárták érte. Megérdemelte.

– S gyermeked nincs, Florica?

– Dehogy nincs! Itt a hasamban ni, már hat éve, pentru experiență – tudod. Majd elvisznek a fővárosba, és kivesszik belőlem, ha eljön az ideje.

– Majd én megkeresztelem neked, Florica... – Lehet, hogy daganata van, majd figyelni fogom.

– Te olyan jó vagy!

– De még milyen! Csak most hagyj, sétálok a vizitig egy keveset.

Milyen hamar fáradok. Nemcsak a kezem, az egész testem

*kísérleti célra – románul, hibásan

reszket. Kicsit sok volt a tegnapi nap. Fél vagy egy év... így mondta a kicsi doktor. Inkább fél, ha domnu Sandu is besegít. Meg kell keressem. Utána lefekszem délutánig. Ma látogatási nap van. Igaz, ezen a héten nem jön hozzám senki. Katóka múlt héten volt, jövő héten jön Hansi. Beosztották egymás között. Jó gyermekek. De azért kijövök a parkba. Nézi az ember az idegeneket, az is látványosság. Végre normálisan öltözött embereket, értelmes arcokat láthatok – már amilyen értelmesek... –, minden viszonylagos, attól függ, mihez hasonlítod.

– *Ma este egy liter lesz, domnu Sandu. Délután várom!*

Kicsit sok talán, de minek kínlódjam, hogy józanul bírjam, amikor részegen is nehéz. Nekem az ital a testembe száll, járni biztosan nem tudnék, de a gondolataimat meghagyja, a lelkemet megbékélteti. Feloldoz minden bűnt. A sajátomat is. A másokkal szemben elkövetetteket és az önmagammal szemben elszenvetetteket is. Megóv a dolgok túlbonyolításától, a mások nagyobb bajainak felismerésétől, átsegít ebből a keserves valóságból a megváltó álomba. Fél liter ehhez már kevés. Talán még félre tudok tenni egy keveset másnapra is.

Idebenn nappal sohase ittál. Na és? Majd ezentúl fogok. Főleg, ha feküdnöm kell, mert nem tartanak a lábaim.

Szervusz, Țăranca din Muscel*. Ma megint nézzük egymást egy félnapig, amíg Sandu úr elhozza a mindennapi snapshot. Szép voltál te is. Vajon mi lett a sorsod? Szerelmes voltál a festőbe, vagy hűségese maradtál az uradhoz? Rólad legalább tudják, hogy a világon voltál. S a képen örök fiatal maradtál. Kilencedik éve nézed, hogy öregszem... Hát legyen elég! Látni sem bírlak!

Takarót a fejemre, akár a strucc. Így most jó.

– *Karola! Kelj fel! Gyere ebédelni!*

Nicsak. Alszom magamtól, nappal. – *Lányom, ez rossz jel* – mondaná Ilka mámi. – *Betegséget jelent.* – Szegénynek mindig minden jelentett valamit, rendszerint rosszat. Mi egyéb telhetett volna a képzelőerejéből, azok után, amiket átélt? Bombatalálat érte a pincét, ahová az egész család lemenekült.

*Musceli parasztasszony – Grigorescu N. képének címe

Egyedül ő maradt életben a kertben, az eperfa alatt. Beteges volt, nem félt a haláltól, azért nem ment az óvóhelyre. Kéregetve házalt. Magamhoz vettem. Nem tudom, mit csináltunk volna egymás nélkül.

– *Karola! Most már menni kell!*

– *Nem megyek sehová. Nem vagyok éhes. Hozd el a kenyereimet, majd később megeszem.*

– *Én mindig mondtam, kisanyám, nem jó, amit csinálsz. A Messiás apja is megmondta...*

Végre becsukta az ajtót, kívülről, majd mondja rendületlenül tovább, egészen az ebédlőig. A legszomorúbb, hogy igaz van. Ha már iszik az ember, akkor legalább egyék is.

Csak ma valahogy nem tudom elviselni azt az őrjító csámcsogást, szürcsölést, a zabálástól megdicsőült pofákat, állukon az ételmaradékkal... s ahogy törlik a kezük fejével egyszerre a taknyot és a szájukat. Kihánynám a belemet.

Mostanáig egészen jól elviselted, akár a szépasszonyt a falon, most mi lett? Lehet, hogy csak meguntad? Lehet...

Renbeszedem magam mégis, s irány a rózsalugas. Amíg a többiek esznek, foglalok magamnak egy helyet, s útba ejtem domnu Sandut is, amíg senki se jár.

Ezt a lugast határozottan szeretem. S a kórház ellen sem volt kifogásom mostanáig. Mert mégiscsak nagy dolog, hogy gondoskodnak rólad, törődnek veled – ha csak hivatalból is. Ha nagyon utolér a bánat, belédnyomnak valamit, hogy kibírd... Nálunk mindig csak én törődtem másokkal.

– *Jó napot, Karola! Ne ijedjen meg, nem a földből bújtam ki. A nővéрке mutatta meg, hogy hol van.*

– *Mihály! Maga mit csinál itt?*

– *Magát keresem, Karola. Tessék, egy pár virág, nem nagyon értek hozzá.*

Ez szent igaz. S az öltözködéshez se, még mindig. Legalább ahhoz a sárga nyakkendőhöz ne ragaszkodna annyira. De egyébként nem változott sokat. Az arca még most is sima. Csak a haja őszült meg. De nálamnál sokkal fiatalabbnak néz ki.

– *Nagyon megöregedtem, ugye? Nem! Ne mondja! Nem akarom, hogy hazudjon.*

– *Miért hazudnék? Eljárt a nap felettünk. Tizenkét év nagy idő.*

– *Annyi ideje nem találkoztunk? Szinte hihetetlen. Emlékszem már. Magát mesteriskolába küldték, én pedig meg-nősítettem a fiamat. Aztán mire maga visszajött, engem már nyugdíjaztak. Betegre íttam magam. De hiszen biztosan tudja. Legalább három napig beszédtem ez a gyárban. S most hogy jutottam eszébe megint?*

Zavarban van. Topog. Biztatást vár. De jóformán csak én beszéltem eddig. Ok nélkül nem jött ide. Hát akkor mondja meg...

– *Azért jöttem, hogy megkérjem a kezét.*

– *Az enyémet? Most?*

– *Igen. Most újra. Nézze, Karola kedves, megtanultam tisztelni magát, a munkáját is, hisz egymás mellett dolgoztunk húsz éven át... és a tisztességes ragaszkodását is a gyermekei apjához. De most, hogy ő már nincsen...*

Kár volt elájulni. Megköszönhettem volna a becsületes jószándékát, az egyetlen a sok mocskos ajánlgatás között. Mikor először kérte meg a kezem, Hansi még vissza sem jött a Bărăganból, de már megírta a levelet.

– *Ha maga nem lesz a feleségem, Karola, akkor nem lesz nekem feleségem soha.* – Vajon milyen oka volt rá, hogy betartotta a szavát?

A visszautasítás ellenére is eljárt hozzám hetente egyszer. Mindig nappal jött, amikor a gyermekek is otthon voltak. Fát vágott, vizet hozott, felásta a kertet. A szomszédok azt hihették, napszámost fogadtam. Jól jött a segítség, s az is, hogy van akihez szóljak. És mit tagadjam, kínzott a férfi utáni vágy. Az a régi Hansi, akit álmaimban láttam, összekeveredett a valódi Mihállyal. Már-már rászántam magam a házasságra.

Júniusban lehetett, tanév végén. A fiú tizenkét-tizenhárom éves volt, nem is tudom már. Izzadt izzadással, kipirult arccal rontott a házba. – *Mama! Mamuskám! Ugye elengedsz táborba? A tengerre visznek. Csak az élpionírokat! Vissza kell*

menjek, hogy megmondjam az eredményt. ...Akkor már nagyon hasonlított az apjához.

– És mennyibe kerül?

– Kétszázötven lej tizenkét napra. A tanár elvtárs azt mondta, hogy ez nagyon jutányos ár... – elbizonytalánosított, az arcán félenk várakozás. Az előbbi pirosságát mint-ha letörölte volna valaki. Ismerte a jelszót: „Erre most nincs pénzünk, kisfiam.”

Gyorsszámolást végeztem. Kétszázötven, plusz egy új fürdőruha, egy pizsama s egy tréningnadrág, zsebpénz is kell fagylaltra, szirupra... ne érezze, hogy szegényebb, mint a többi. Ötszáznál kevesebből nem ússzuk meg. De mikor olyan borzasztóan szeretné. Az ő szemével majd én is látom a távoli hajókat, a világítótornyok villogását, amiről csak könyvekben olvastam. Az orvos is mondta, a télen, mikor fájt a háta, hogy tengeri napozásra lenne szükség.

Az is igaz, hogy ötszáz lej a havi fizetésem egyharmada. Úgyis olyan hamar felnő.

– Rendben van. Elengedlek, kisfiam.

Se azelőtt, se azóta nem láttam olyan boldognak. Mindenkinék eldicsekedte, akivel csak összeakadt. Azt hittem, Mihály is örvend majd.

– Hát igen. Az jó lesz – mondta elgondolkozva. Miután a gyermek elment, hogy tovább mondja az örömét, csak akkor szólt hozzám. – Nézze, Karola kedves! Én nem szólhatok a maga dolgába, nincs hozzá jogom, hisz még mindig nem hallgatott meg. De meg kell mondanom, hogy az anyai szeretetnek is van határa. Maga nem néz körül? A ház is tatarozásra szorul, és valljuk be, nincs egy rendes kabátja. Nem sértésképpen mondom, hiszen maga így is szebb, mint bárki, hanem mert fáj, hogy így van. S maga akkor a tengerre küldi Hansikát. Ilyet nem lehet csinálni!

Nincs joga, mert nem hallgattam meg, és mégis mondja. S mi lenne akkor, ha meghallgatnám? Ő szabná meg az anyai szeretet határait. Hát nem!

– Nézze, Mihály! Most már biztos vagyok benne, hogy sohasem fogom meghallgatni, legalábbis amíg felnevelem a gyermekeimet és a saját lábukra állnak. Hogy azután mi

lesz, az a jövő titka. Maga csak nősüljön meg nyugodtan. Kap jóraavaló, takarékos asszonyt, aki szül magának saját gyermekeket, s akkor majd meglátja maga is, hol van a szülői szeretet határa. S most menjen szépen el innen örökre! Amit a házamban dolgozott, igyekszem visszafizetni. Majd túlórázom.

– De Karola! Én nem így értettem!

– Isten áldja!

Akkor hozta Hansi azt a kis rózsaszínű kagylót. Azt mondta, benne van a tenger zúgása, de én nem hallottam mást, csak a saját fülem dobolását. Pedig biztosan benne volt... ha ő mondta.

Azért mégiscsak Mihály volt az egyetlen férfi, aki megérdemelte volna, hogy szeressem, csak hát a szerelmet – de még a szeretetet sem – nem érdem szerint adják és kapják. Valami különös, ki nem derített fizikai oka kell legyen annak, hogy két ember vonzani kezdi egymást. Mint ahogy annak is, hogy ez a vonzalom néha olyan erős szenvedéllyé válik, hogy elsöpör az útból minden akadályt – gyermeket, férjet, emberi tartást. Nálam ez valamilyen, ugyancsak ismeretlen okból nem következett be. Lehet, hátul álltam a sorban, amikor a szenvedélyt osztották. Egyszer majd felfedezi az okát valaki, ha eljön az ideje.

Mert mindennek eljön az ideje, lám, Hansinak is. Az én megváltó vodkámnak is. Horkol a bolondokháza, és eloltották mindenütt a villanyt. Csak a szolgálatos szoba ablaka vár. Ha a világ felett is volna egy ilyen szolgálatos öntudat, akkor Hansival is találkozhatnék. Milyen jó lenne hinni benne... De egyelőre csak az italban bízhat. Hát húzd meg jól, ne sajnáld!

Vajon az enyéim elmentek a temetésre? – Írisz biztosan nem jött haza.

Ha a fiam eljön, csináltatok vele egy kis koszorút szalmavirágból, felirat nélkül. Tegye rá a hideg márványra, hát ha melegít valamit. Láttam, amikor kint jártam anyámnál, ott sorakoznak az első sorban a németek sírjai. Egyik cifrább, mint a másik. De virágot nincs, aki hozzon. Lassan már csak ennyi marad belőlük. Aztán szétporlasztja azt is az idő, vagy eladja

az utánuk jövőknek, megfordítják a táblát, és új nevet vésnek rá. POPESCU, IONESCU. Nyomtalanná válik az is, hogy a világon voltunk. Az álom egy darabka halál. Aludjunk!

Újabban ájuldozom. Pedig azelőtt sohasem történt velem ilyesmi. A napi egy liter snapsz végzi a dolgát. Elküldtek EKG-ra. Ahhoz a diagnózishoz, amit ráírtak, nem értek annyira, mint az idegbetegségekhez, de azt hiszem, nem jelent semmi jót. Megkérdeztem a doktornőt, végrendelkezhetem-e. Kicsit furcsán nézett. Lehet, azt hitte, végül is normális vagyok.

– *Semmi akadály. Értesítem a közjegyzőt, ha ez a kívánsága.*

Ha hivatalos embert látok, mindig elveszítem a maradék józan eszemet is. Ezért jó lesz, ha felírogatom előre, mit akarok. Kezdjük azon, hogy mim van? A házat és a stafírungot már megkapták a gyerekek. Sikerült spórolnom a nyugdíjból harmincezer lejt. Nem sok, tudom, a többit megittam. Ez volt az én hozományom, amit annak idején kellett volna kapjak. Ne mentesd magad! – megittad és kész, nem vált egészségedre. Milyen hülyeség, hogy mindig azt kívánják... Szóval megittam, nem kéri számon senki. Ezt lezártuk.

Öt-öt ezer lejt hagyok a fiamnak és a lányomnak, tegyék be autóscsekkre, hátha kihúzzák. Tízezer lejre szükség lesz, hogy hazaszállítsanak és az anyám mellé eltemessenek.

A másik tízezer pedig a kórházé. Már miért lennék bolond? Ha ők nem etetnek és lakatnak, ennyit se spóroltam volna. Majd kikötöm pontosan, mire mennyit költhetnek. Vegyenek lombfűrész és lakkot az asztalosműhelynek. Egy pár jó könyvet azoknak, akik olvasni tudnak... tudomisé, azért van adminisztrátor, hogy elrendezze. De egy pár dolgot nagyon pontosan beíratok a végrendeletbe, és pedig:

1. Máriának vásároljanak egy valódi mirtuszkoszorút, hófehér fátyollal, azt viselje.

2. Árpád bácsinak hajtsanak fel egy múlt századi történelmi díszkiadványt, sok szép képpel és hegyes bajusszal – gyönyörködje ki magát a kisőreg. És Florica? Vele mi lesz?

Már meg se lehet operálni. Hát építsenek a kert végébe egy sufnit, hogy oda rakosgassa a kacatait, aztán, ha meghal, hordassák ki a szemétre. Némelyeknek olyan kevés kell...

Más egyebem? Amit megéltem. De az csak az enyém, lehetetlen valakire is átörökítenem. Jaj, és a gyűrű. A pecsétgyűrű, amit apámtól örököltem. Jegygyűrűm nem volt soha; azt Mihálynak illene adnom, hiszen annyit se mondtam neki: köszönöm. Igen. Azt neki adom.

Olyan az írásom, mint egy elemistáé. Sohase volt, akinek levelet írnak. Egyebet végképp nem írtam sohase, csak olvastam, eleinte, most már azt se. Azt még sem írhattam a gyermekeimnek, hogy melyik bolond mit csinál. S mi mást írnak? A többit maguktól is látták, tudták.

Na, persze a domnu Sandut se felejthetem el.

– Ma két liter lesz. Ez a két százas a magáé. Várom a megszokott helyen.

Meleg van. Fullasztó meleg.

Augusztus végi nyár. A levegő párás. Ilyen messzire látni csak őszelőn lehet. Csodálom a hegyeket.

Ott – valahol a távoli kékségben, hűvös ösvényeken, az én Hansim ott jár.

Mozdul a kukoricaszár.

Biztosan álmodom. Azt mondták, meghalt már.

Nem tűnik el. Rám vár. Kitárom a karom. A testem súlytalan, felé száll – Hansikám! Jövök már.

II.

ERIKA

Ha az emberi fájdalmat vályoggá gyúrná valaki, felépíthetné belőle a világ leghatalmasabb templomát. Olyan magasra nyúlna, hogy kiszúrná véle az Úristen szemét. Lássá, hogy mit csinál.

Nézd, ülök az ágyad mellett, lesem, alszol-e, és kívánom, hogy halnál már meg! Igen. Halnál már meg! Megváltás lenne mindkettőnknek.

Az orvos világosan megmondta: „– *Csak idő kérdése. A szíve erős. Egy darabig elhúzza még. Amputáció után átmeneti javulás is várható, de ez ne csapja be önt. Készüljön el a legrosszabbra. Asszonyom, önnek tudnia kell az igazat.*”

Most nyugodt lelkiismerettel alszik az ágyikójában, minden tőle telhetőt elmondott, a többi az Úristen, a páciens és a hozzátartozók dolga. Virrasszon, aki nem alhatik.

Csak legalább Írisz egészséges volna! Vagy egy pár nappal bár öregebb lehetnék!

Mikor kicsi volt még, s alig beszélt – amikor csak az enyém volt még –, mindig azt kérdezte: – *Mutti, lip to mich?**

– *Persze, hogy szeretlek. Hát ki mást szeretnék, kis butám?*

Napok óta kínozt a gondolat, hogy telefonhoz hívom, és megmondom neki: Az egész világ egy nagy liptói, és ő ül a közepén.

Kicsengett a hívás. S egy idegen hang azt felelte, hogy Írisz a sebészetre ment, gennyes pattanás nőtt az arcán, ki kellett vágják. Ne aggódjam, semmi gond. Ő a gyermekmegőrző szolgálatból van, vigyáz a kicsikre, amíg Írisz visszatér.

– Vorbiți? vorbiți? – csak gép kérdezhet így, ilyen szenvtelenül.

– Nu, nu mai vorbim*** – ha csak ez érdekelte. S most há-

* – Anyu, szeretsz te engem? – németül, hibásan, selypitve

** – Beszélnek? Beszélnek? – románul

*** – Nem, már nem beszélünk. – románul.

rom hónapon át rohangálhatok a postára telefonálni, hacsak Írisz érdemesnek nem tartja, hogy felhívjon, mert az engedélyezett külföldi hívások kvótáját ezennel kimerítettem.

– Minden semmiségért nem költjük a márkákat. A Mutti most már tudja, hogy nincs semmi komoly baj.

Hová lett a szíved, Íriszem?

S az enyém? Hova lett? Ha valaki harmincöt évvel ezelőtt elmeséli nekem, hogy egyszer így ülök a férjem ágya mellett, és várom, hogy meghaljon – hát én arcul köpöm, vagy csak egyszerűen a szemébe röhögök.

Milyen hahotázva tudtunk kacagni akkoriban! Főleg én. Később, mikor sokkal jobban ment sorunk, valami baj történt a humorérzékemmel. Tény, hogy a világ soha többé nem volt olyan egyszerű, s a baj olyan lényegtelen, mint akkor, ötvenegyben, a Bărăgan nagy, széles semmijén.

Száraz gyomkóró tüzénél üldögéltünk este, s Hansi a szibériai balladát énekelte:

Egy koldus, ki visszatér hozzád

Ím, itt áll a színed előtt.

Kegyelmet kér tőled a szíve,

a keze nyúl a kezéd után.

Hamar megtanultam a dalt, tercelve énekeltünk. Simogatott a bársonyos baritonhang.

Körül lapos és szürke volt a táj, s a földet ujjnyi vastag sebek szabdalták addig soha le nem rajzolt térképpé. Az egy-szeri leányt vajért küldte az anyja. Üres kézzel tért haza, mert bekenegette a föld sebét. – Hogy lehetsz ilyen együgyű, lányom? Ennyi repedéshez a világ minden írja kevés. Azóta sincs elég! Csak a füst ígért felhőt és esőt, csak az érintés borzongatott, nem a szél. Megfogta a kezem. Még a szél se hozott esőt, mint odahaza. Már ötven méter mélységig fúrtak le, és még mindig nem volt vizünk. Seaca*-ban hordták a vizet, szárárral – iváshoz is kevés.

Az ajkad is olyan lassan, mint a bărăgani föld.

– Hansikám! Egy kis vizet kell innod. Sokszor, keveset, így mondta az orvos. És együttal vedd be a gyógyszert.

*Seaca – román szó, vizes hordó, kerekre szerelve

– *Köszönöm.*

Ne köszönd! Legalább ne köszönd.

Vad indiántáncot jártunk, mikor feltört a víz. Agyagos sárlével locsoltuk egymást. Mennyivel könnyebb volt akkor a boldogság.

Anyámnak feltűnt, hogy sokat vagyok a közeledben. Büszke voltam, hogy észrevettél, hiszen voltak ott nagyobb lányok is, elegendő. Igaz, azok majdnem mind vártak valakire, vagy legalábbis úgy tettek.

– Erika! Tetszik neked ez a Hansi?

Nem volt túl szigorú a hangja, hát ráfeleltem, hogy igen.

– Csak azért, mert nekem is tetszik. Rendes, jódolgu ember, már rég figyelem. Nem baj, hogy egy kicsit sánta, attól a karja erős lehet.

– Azt mondja, otthon van egy kislánya, de hivatalosan nem nőszült meg.

– Ha nekem annyi aranyam lehetne, ahány háborús gyermeket elpotyogtattak szanaszét a világon! Az a lány nem is biztos, hogy várja.

– Talán én is tetszem neki. De lehet, hogy nem szeret.

– Lári-fári! Fiatal vagy, megvan mindened, ami kell. Csinald, hogy szeressen! Tudod, hogy apád két éve halott. Nem tudom feltámasztani. Ha egyszer hazamegyünk innen, kell egy férfi a házba. Most igazán nem hányódik minden sarkon egy legény. Rendes fiú s a mi fajtánk, hát legyen eszed, lányom!

Két láb mélyen a föld alatt, vajon nem nyom ez az okos anyai tanács? S én köszönettel vagy átokkal tartozom-e érte? Talán mégis köszönnöm kellene, hiszen boldog voltam, mikor fél év múlva – én már terhesen – az anyakönyvvezető elé álltunk.

Hansi szülei is szívesen fogadtak. – Légy hűséges, jó felesége a fiamnak, s légy türelmes hozzá. Ha néha mogorva, gondold meg, mennyi poklot megjárt. Te kell visszaszelídítsd a világba.

Ez az állatszeliidító szerep, azt hiszem, tetszett nekem úgy általában. Tízéves lehettem, amikor apámat hazaengedték szabadságra, és elvitt a cirkuszba. Ott láttam egy állatszeliidító

nőt, csillogó trikóban, a fején aranyos pártá. Kezében ostor, pattogatott vele, és a félelmetes tigrisek, ott a rács mögött, szelíd macskává váltak. Lángkarikán is átugortak érte, végül a lába elé nyúltak, hogy megpihenjen rajtuk, akár egy eleven szőnyegen. Simogatta a nyakukat. Sokáig álmodtam, hogy olyan szép vagyok, s minden az én simogatásomat várja, ha félreteszem az ostort. Az én Hansim inkább csak szomorú volt, mint vad, de hálás tudott lenni a simogatásért. Hát elfelejtettem az ostort, és hozzászelídültem én is.

Tapasztalatlan, zöldfülű voltam, nem tűnt fel, hogy sohasem kezdeményez. Mindig csak elfogad, szeretettel és kedvesen, de passzívan.

Évek teltek el, amíg rájöttem erre. És addig boldog voltam. Nem hiába írja a Biblia: „Boldogok a lelki szegények.” Titokban áldottam azt, aki kitalálta a deportálásokat – mint egy ellensúlyozására a sok kimondott vagy elhallgatott átoknak –, hiszen, ha ez nincs, sohase találkozom Hansival.

Mire Írisz megszületett, a rokonok és ismerősök összeháztak nekünk vályogból egy kis külön házat. Trágyával fűtöttük, és a kéményen besírt a szél. Olyan boldog mégsem voltam soha addig és azután se.

Akkor mindent vártam az élettől, mert minden kis könnyebbedés az örök jó ígérete volt. Óraszám lehetett álmodozni arról, hogy egyszer lesz egy igazi házunk, úgy, mint régen, benne igazi Vesta kályha – vízmelegítővel. Egy igazi fürdőkád, telemerjük illatos fenyőfőzettel. És megnő a kis Írisz.

Okos lesz, szép lesz. A legszebb ruhákban fogom járatni, nagy, széles masni lesz a hajában, és kézen fogjuk ketten vasárnap délután, úgy sétálunk végig a főutcán, és mindenki engem irigyel. Lesz még egy-két gyermekem, egy éppen olyan göndör hajú szőke, kék szemű fiúcska, mint Hansi, és annak már gyerekocsit is veszünk. Aztán eltelnék az évek – természetes, hogy mindenki felett eltelnék –, akkor már nagy lesz a lányunk, férjhez megy, s mi sétáltatjuk az unokákat, akik még annál is szebbek lesznek. És béke lesz. A fiunkat nem viszik katonának. És ha újra összeszedjük magunkat, majd ha újra rendes, valódi házunk lesz, egyszer, majd, bevezettetjük a vizet.

Megszomjaztam. Itt folyik benn – hideg-meleg, a ház is valódi, de még mennyire! –, lehet, hogy engem cseréltek közben el? Igen, várom, hogy halj meg! És nem vagyok kegyetlenebb, mint hozzám az élet.

Ahogy mind több és több valósult meg abból, amire vágytam, úgy lett mind kevesebb, amit az élet még tartogat. Így váltam egyre kifosztottabbá és boldogtalanabbá melletted. Nem a te hibád, de az enyém se.

– *Édesem! Egy kis vizet igyál! Várj, felemellek.*

Lucsok a feje alja. Ha megmosdathatnám...

– *Várj, letöröllek! Így, most jobb, ugye? Megfordítom a párnát.*

– *Nyisd ki az ablakot nyugodtan. Ma nem ráz a hideg.*

Írisz... kicsi lánykám, téged ki töröl meg?

Mikor a mumpszot megkaptátok, felváltva törölgettelek egész éjjel. Reggelre aztán megszűnt a láz, s nagyokat kacagtunk azon, milyen körtefejükéek vagytok. Egy hét múlva az orvos heregyulladás állapított meg. Akkor megszűnt a nevetgetnékem. De aztán „jól” végződött minden. Éppen csak soha többé nem maradtam terhes... tőled... De ezt akkor még nem tudhattam. Csak négy-öt év múlva vált gyanússá, hogy sehol semmi. Pedig szívesen szeretted – ahányszor csak akartam. Jártam az orvosokat. Azt mondták, semmi bajom, hozzam el a férjemet. Hát elcipeltelek. Nagy hiba volt.

De gyermeket akartam, mindenáron. Fiút. Egy kék szemű, göndör hajú díjbirkózót. Olyant, mint a Karoláé. Vagy még annál is különbet!

Mikor hazahoztak bennünket a Bărăganból, akkor tudtuk meg, hogy Karola nem ment férjhez, és közben fia is született. Hansi csak járt le-fel a nyárikonyhában. Ott húzódtunk meg mind. Az anyja, az apja, Írisz és mi ketten. Szinte visszakívántam a kényszerlakhelyet. Nem is tudom, hogy aludtunk abban a nyomorúságban. Este az asztalra tettük a székeket, hogy a padlóra telessük a szalmazsákot.

Egy hét után Hansi határozott. – Elmegyek Karolához. Egyedül neveli a gyermekeimet. Meg kell mondanom neki, hogy rendesen fizetek, mihelyt munkám lesz. – Mukkanni se mertem. Ha azt mondom, ne menjen, csak jobban kíván-

kozik utána. Megmutatták az utcán, láttam. Nem nézett se jobbra, se balra, se rám, se másra. Csak haladt előre, mint-ha spárgán járna. A fekete haja lobogott utána. Szebb volt, mint a cirkuszban Diána a tigriseivel.

De Hansi apja, az nem félt, mondta helyettem is:

– A félvilágot bejártad, s pont egy ilyen ribancot talál-tál? Nem átalotta megszülni a második zabigyereket is! A kódisfajzat! Nem látod, hogy csak zsarolni akar? Ismeri a családot, tudja, hogy lesz miből fizetni, mert mi mindig dolgozunk, amíg bír a kezünk. Ő pedig lógatja a lábát. Ismerem én az effajtát. A többi háborús pulyának tán muszkahonból küldik majd a tartásdíjat?

– Van igazsága apádnak, fiam, jó bolond vagy. Elmesz megköszönni, hogy elárulta, hol vagy? Mikor jószántából hentergett, bezzeg nem kiabált segítségért, ugye?

– Elég volt, anyám! Ne bántsa! Magának nem vétett. Vagy tán nem tudja, mi az erőszak?

– Én ne tudnám? S hol-mindenfelé meghurcoltak, az mi volt? Vagy tiszta jókedvünkből sétáltunk? S túléltek. Ő se pusztult volna bele, ha egyszer úgy fekszik le, hogy nincs benne öröme.

– Ezt a mocskolódást igazán nem tűrhetem! Szégyellje magát!

Elment. Én úgy tettem, mint akinek fontos dolga van Írisz-szel, s kétségbeesetten vártam, mi következik. Azt, hogy közben nős ember lett, felesége van s gyermeke, hisz Írisz is az övé, azt senki meg se említette. Majd összeszedem a kis culámat, úgy sincs nagy valamim. Egy párna, egy takaró, a kicsi ruhácskái amit lepedőkből varrtam. Hazamegyek az anyám-hoz. Menjen férjhez ő, ha férfit akar a házba. Ez megmondta, hogy úgyse hagyja ott a faluját. Biztosan a szeretője miatt. Nem is csoda.

Hansi félóra múlva visszajött.

– Ne izguljon senki. A pénzem se kell neki! Egyedül ne-veli fel a gyermekeit. S annyira nem kellek, hogy ezt is egy öregasszonnyal üzenze meg.

Akkor hallottam először és utoljára káromkodni Hansit. Bár többé senki se beszélt Karoláról, nekem ő volt az ele-

ven kísértet. Szerettem volna túlszárnyalni mindenben. Jobb, kedvesebb lenni Hansihoz. Kitalálni a gondolatát – ha már olyan kevésbé volt beszédes –, és szülni neki egy új fiút, hogy ne hiányozzon semmije. Hát elcipeltem az orvoshoz.

– Uram, ön steril maradt a heregyulladás után. Úgy tudom, van már gyermekük. Talán idővel, ha már nálunk is végeznek mesterséges megtermékenyítést....

Az úton hazafelé nem is szólt hozzám. Este, mikor végre elhúzódhattunk az öregek szeme elől a fáskamrából bepucolt szobába, akkor elmagyarázta, hogy jogomban áll gyermeket akarni, hisz egészséges vagyok, nem úgy, mint ő. Váljunk el szépen, mert ő se most, se később nem egyezik bele semmi mesterséges hamisságba. Gondoljam meg jól, ameddig nem késő. Ő az anyjával felneveli Íriszt.

– Valami nekem is kell maradjon. Vagy nem? Te szülhetsz egy egész futbalcsapatot magadnak, ha az a kívánságod...

Magyarázhattam, hogy csak miatta, csak neki akartam volna, hogy legyen egy fia.

– Nekem van egy fiam, ha nincs is velem. Ezért ne emészd magad. De ha úgy gondolod, holnaptól szabad vagy.

Írisz ötéves volt. – Mutti, szeretsz engem? – már kimondta tisztán. Én meg huszonhárom. Mire lett volna jó nekem a szabadság?

– Hagyd, hogy szeresselek! Nekem ez boldogság.

Még ma is elgondolom néha, hogy mi a fontosabb? Engem szeressenek vagy szeretni tudjak? Azt hiszem, az utóbbi fontosabb. De akkor tájt kellett volna a bizonyosság, hogy engem szeretsz s nem mást. Nem Karolát. Ezért bújtam a bőrröd alá, ezért simogattalak, s lestem tested minden rezdülését, és ujjongott a lelkem, ha éreztem, hogy kívánsz.

Számomra a testiség gyöngédséget jelentett, puha meleget, simogatást, csöndes szép szavakat. El sem tudtam volna képzelni másképp. Képes lettem volna reggelig simogatni téged, hogy újabb és újabb bizonyosságát nyerjem annak, hogy szeretsz.

De visszatartott a szemérem és egyfajta józan meggondolás: ez az én emberem keményen dolgozik hajnaltól napnyugtáig. Nem álmodozhat velem fél éjszaka... De hiába tudtam,

hogy neked van igazad, te vagy a normális, aludnod kell – a testem fellázadt. Úgy éreztem, megfojtom az anyósomat, amikor hajnalban tüntetően mindig előttem kelt fel, hogy elkészítse a reggelidet. Engem akkorra váltott meg az álom, s te gyanútlanul kérdezted: – Nem pihented ki magad, szívem? Fel kellene kelned, anyám már készíti a reggelit.

Egy ilyen gyötrő éjszaka után határoztam el, hogy dolgozni megyek. Ha zsibbadtra fárad a testem, nekem is elég lesz a porció-szerelem – vagy szerelem-porció.

S közben gőzöm nem volt a szerelemről. Azonosnak hittem a szeretetvágygal. S fura mód, mégis akkor voltam boldogabb.

Építeni kezdtük a házat. Téglát vettünk, kiegészítettük a cigányokkal. Akkor eszembe se jutott, hogy fájdalomból is építeni lehetne valamit. Írisznek lesz egy külön szobája, hófehér bútort csináltatok bele, rózsaszínű függönyt.

Ó, ha akkor tudom, hogy szemenköpi mind! Hogy semmi se lesz elég jó, se elég szép. Csak a kovácsoltvas csillárt küldjem utána – az ott most nagy divat. Na meg a petróleumlámpát, a nagy rézmosarát s a szenesvasalót. Hogy a csillár az apád keze munkája, lehet, nem is sejtetd.

Ha csak eszembe jutsz, elfog a bőghetnek. Amíg itt voltatok is, volt baj elég, hiszen apád lába már akkor üszkösödni kezdett, de itt volt vigasznak a két kicsi. Kinga szeme, akár a napsugár. Karl tollseprővel a hajában indiánüvöltéssel rohan a konyhán át, mintha még mindig látnám. Az érzelmek viharain rég túl, volt valami remény a késői derűre.

Hová lettetek? Istenem! Mire újra jöhettek – öt év múlva –, a gyermekekből csámpás és szemtelen kamaszok lesznek, de hogy emlékszenek a nagyanyjukra, pedig, hogy szerettek.

Este tíz óra volt, éppen ágyat vetettem. Azóta is belém hasít minden telefoncsengés.

– Halló, München keresi önöket, kérem a készüléknél maradni. Köszönöm! – csicseregte egy bájos szőke hang, tökéletes németiséggel, már szinte megszólaltam, hogy tévedés.

– Halló, Muttiiii! Ne ijedjete meg, szerencsésen ideérkeztünk mind a négyen. Most lágerben vagyunk. Majd írok részletesen. Halló? ott vagy?

– Igen. Én itt vagyok.

– Csak mert olyan nagy volt a csend. Ne izgulj, nagyon jól vagyunk. A Papi lába mit csinál?

Mit feleltem volna? Hogy a Papi lába várja, mikor vágják le? Vagy mondtam volna, hogy köszöni, most majd kevésbé fáj, mert más, váratlan dolgok elvonják a figyelmet róla – egyáltalán, még le se volt vágva, s ő máris különválasztotta a lábát az apjától, mintha az saját számlára csinálná az esztét. Nem lehetett erre mit felelni. Hát letettem a kagylót. Még csak le sem csaptam.

– Mi az? Ki volt? – kérdezte Hansi. – Mintha az Írisz hangját hallottam volna.

– Nocsak, mióta hallasz ilyen jól? Máskor mindent kétszer kell mondjak. Téves kapcsolat, mint annyiszor.

– Örökké pattogsz, nem tudom, mit vétettem.

– De hát én? Én? Én mit vétettem? A kákán is csomót találsz! Most mit pattogtam? – na, mondd meg, ha tudod! – azt mondtam, téves kapcsolat. Ez neked pattogás?!

– Ahogy öregszünk, egyre rosszabb lesz.

– Neked, szívem! mert nincs veled semmi bajom, csak te vagy túlérzékeny, ennyi az egész. Aludjunk.

Hogyan mondtam volna meg, mi történt? Akkor már százszor inkább ez a meddő veszekedés: hogy pattogsz – nem pattogok! Na és? Mint a nikkelbolha a tehetetlenség rugóin. Vagy hagyjam falhoz lapítottan magam, mint akit felkent a sors keze? Azért is visszapattogok! S ha olyan nagy legény vagy, hát megmondom neked az igazat – lássam, hogyan viseled el! – mert hiszen gyenge vagy, még nálamnál is gyatrább! Micsoda gyalázat! Hol van megírva, hogy mindig nekem kell kibírnai mindent?! Miért kell én legyek mindig az erősebb? S még meddig! – Úristen!

Csak egy hét múlva mondtam meg neked. Akkor már nem lehetett halogatni, hiszen lejárt a szabadságuk. Addigra kiátkozódtam magam a mosatlan edényeim között, végigsúroltam három szobát, és elegendő hamis érvet gyűjtöttem ahhoz, hogy védelmembe vegyem a lányt.

– Csak nem fogsz sírni, amikor örülnöd kellene? Hiszen csak miattad szánta rá magát erre a lépésre. Tudod jól, mi-

lyen sok hatásos gyógyszer van ott, amivel kezelni lehet a lábadat, majd megmentik, meglátod.

Most, hogy láb nélkül maradtál, s hogy hat hónap múlva sem ért ide semmilyen orvosság, már nem hazudok neked. Magamnak sem. Beadom a csillapítót, és imádkozom, bár jól menne nekik valóban, hiszen két gyermekkel nem lehet könnyű újrakezdeni az életet. Ahányszor almapitét sütök, mádártejet főzök, úgy repíteném oda nekik. De a levelek is ólomlábban járnak. Másfél hónapba telik, amíg egy kérdésre válasz érkezik – addigra azt is elfelejtem, mit kérdeztem. S az állambiztonsági szervek hamarabb tudnak minden hasfájásáról az unokáimnak, mint én. Van képük a cenzor számát is feltüntetni a borítékon, vagy ráírni, hogy szállítás közben megrongálódott. Milyen bölcs intézés, hogy a jövőt nem ismeri senki. Egy biztos csak, a halál. A többi hit és vágy – s nélküle nem érdemes élni. De ma még muszáj.

Megizzadtál, szívem. Talán a gyógyszer az oka? Vagy az álmod is fáj? Bár ma, mintha kissé nyugodtabb volnál. Képzeld, csupán? Tegnap nálad járt Karola és a fiad – aki az én fiam is lehetne. Éppolyan most, mint te voltál, mikor megismertelek. A fiúk jobban ragaszkodnak az anyjukhoz. Lám, Karolát se hagyta el, pedig mennyit iszik. A részeg férfi is csúnya – hát még a részeg nő! De most józan volt szegény.

Nem tudom, miért sajnálom, velem két szót se beszélt soha. Most is csak biccentett köszönés helyett. Hansi, a fia beszélt. Éppolyan szép bariton hangja van, mint neked – volt.

– Kezét csókolom. Tessék megengedni, hogy láthassuk apát! Úgy hallottuk, nagybeteg.

Azt mondta, apát, pedig nem beszélt veled soha, apát mondott mégis. Megengedtem. S ha nem engedem, akkor mi van? Akkor meg nem történtté lehet tenni valamit? Már rég nem félek Karolától. Léptek helyébe sötétebb árnyak, kézzelfoghatóbbak és elképzelhetetlenebbek, melyek meg se fordulnak egy féltékeny asszony fejében. Karola árnyéknak is emlékszem, ha itt marad, se árthat, most már a halál se árthat, de talán még várat.

– *Vizet innál, édes? vagy valami más kell?*

– *Tudod, hogy aludtam? S álmodtam valamit. Majd ké-*

sőbb elmesélem. Öt éve ez az első este, hogy nem fáj semmim. Erika, hiszed ezt?!

Amputáció után átmeneti javulás várható, de ez ne csapja be önt. Most mosolyogni muszáj, na, húzd szélesre a száját, hadd villogjon a protézised!

– Nemcsak hiszem. Tudom. Megmondta az orvos. Nagy árat fizetsz, de meggyógyulsz. Készíték vacsorát. Egy kis joghurtot?

– Ma inkább húst ennék, paradicsomszósszal. A tegnap kínáltad.

– Kínálom én ma is. Ahhoz, hogy meggyógyulj, enned kell rendszeren. Várj, megmelegítem!

Ne csapja be önt. Ne csapja be önt. Ne csapja be önt. Ha még egy párszor ezt hallom, akkor biztosan megbolondultam. Legalább őt becsaphatnám! Ha el tudná hinni, hogy meglátja még Íriszt. Négy év és hat hónap. Ki tud ekkorát hazudni? És ki hiszi el? Beteg, de nem gügye. Viszem a vacsorát.

– Most felülünk szépen. Gyorsan lemosdatlak. Majd, ha felfrissültél, az étel is jobb lesz.

Csont és bőr, bőr és ránc, ránc és ragacs.

– Mit csinálsz? Felborul a mosdótál!

– Erika! Te olyan szép vagy, és olyan jó.

Ez nem igaz! Ez nem lehet igaz! Ez rémálomnak is utolsó.

– Én azt álmodtam, hogy... Erika, mondd, mondd, hogy nem utálsz ilyen nyomorékon! Vagy ne, inkább ne mondj semmit! Csak fekjüdj mellém, érezzem a tested, mint egykor!

Egy koldus, ki visszatér hozzád, ím itt áll a színed előtt. Kegyelmet kér tőled a szíve – a keze nyúl a kezéd után. Mikor olyan boldogan terceltem hozzá, semmit nem értettem az egészségből...

Túléltem a többi után. És emberebbnek érzem magam, mint mikor halálad várón az ágyad mellé ültem kötögetni. Most valóban alszol, mély, egyenletes légzéssel, nem csorog rólad a veríték. Lám, érek még annyit, mint egy fájdalomcsillapító. Cinikus vagyok? Persze. Ettől a szagtól az a legke-

vesebb, amivé lehetek. Amíg be van takarva, még csak hagyján, főleg, ha félóránként szellőztetek.

A víz se volt képes kimosni belőlem ezt az eleven rothadást. Mi mindent kell még elviselnem?

Másra kell gondolnom, mert ha nem, rosszul leszek. Szagolnom kell valamit, ecetet, szeszt, parfümöt, akármit. De hiszen van még a parfümből, amit Steff ajándékozott! Ott az ezüstös kis üveg a tiszta ruhák alatt. Egy ideig használtam, akkoriban, aztán félretettem, hogy sokáig tartson, sokkal tovább, mint az a bolond szerelem. Hogyan feledkezhettem meg róla?

Milyen jó, hogy van. Mindjárt elviselhetőbb az élet. Akárha Steff még volna, én fiatal lennék újra, és rámtörhetne a szerelem, olyan elemi erővel, hogy eresz alá húzódni se legyen időm.

Steff... Steff... te bolond fiú! Mit tudhattad, mit zúdítasz rám, mikor egyszer a karomat hirtelen hátracsavarva magadhoz szorítottál.

– Na, most védekezz, vadmacska! Esetleg kiabálj. Hátha meghallja valaki. Vagy azt hiszed, lehet büntetlenül a békés férfinépet vadítani? Egy éve bámullak, nyélre jár a szemem, s te teszed magad, hogy nem látsz!

Fájt a karom. Mozdulni próbáltam, de ettől csak még jobban éreztem a testét. Szüntelenül a szemembe nézett, és én rádöbbsentem, hogy nincs saját akaratom. Csak az ő követelőző teste létezik.

S tiéd lettem, ott, azonnal, a gyári raktárban, a bálák tetején. Azt hiszem, hipnotizáltál, valami ilyesmi lehetett. Hiszen, amíg a szeretőd voltam, hiába kérdezte volna meg valaki, milyen színű a szemed.

Csak azóta tudom, hogy szürke szemed volt, apró aranypontokkal, mióta véglegesen elhatároztam, hogy szakítok veled. Pontosabban, csak akkor tudtam szakítani veled, amikor egyszer – isten tudja, mi módon –, miközben a szemedbe néztem, arra is tudtam gondolni: – Vajon milyen színű szeme van Steffnek?

Attól a pillanattól kezdve megtört a varázslat, s józanul gondolkodó normális asszony lettem újra. Kértem, helyez-

zenek át egy másik részlegre. Hirtelen megláttam viszonyunk megalázó és veszélyes voltát. Sokáig nem értettem, hogyan keveredhettem bele.

Az embernek nagy meglepetéseket tartogat az ismertnek hitt teste – döntöttem el végül is.

A szerelemről pedig kiderült, hogy a gyöngédség, cirógatás és csendes szép szavak, máz csupán, hazug máz, mely bevonja a vágyat. A szerelem húsba-lélekbe maró pusztító láz, minek enyhülést csak a másik ember adhat. S hiába tudod, hogy vétek, aljasság, értelmetlen és kilátástalan – halmában tart, mint rajtad kívül álló bénító akarat.

Közelebb áll a gyűlölethez, mint a szeretethez. Lehet, a kifejezés rossz, hogy szerelem és nincsen rá megfelelő szavunk. Vagy csak én nem ismerem.

De a testem annál jobban ismerte ezt a fogalmat, a feszültségnek azt az állandó növekedését, mely végül kielégíti a biztosítékot. Ilyen ölelés utáni nyugalmat csak rövidzárlat okozhat.

S mégis véget kellett vetnem ennek az örületnek. Lehet, csak azért sikerült, mert addigra kitombolta magát bennem a szerelem. Ennek ellenére sokáig jó volt beleszagolni az üvegecskébe, akárcsak ma.

De az is lehet, hogy csak a terhesség változtatott meg és térített észhez. Saját akaratból nem sok reményem van a megdicsőüléshez.

Az úgynevezett becsülettel is hadilábon állok. Hogyan lehettem olyan számár, hogy Hansit elvigyem orvoshoz? Ha a féltékenység ördöge nem piszkál, hogy mindenáron túlszárnyaljam Karolát, akkor nyugodtan megszüülhettem volna Steff gyermekét, és Hansi sohase jön rá, hogy nem az övé. Látott már ilyent a világtörténelem.

De elvágtam magam alatt a fát, hát kapaszkodnom kellett levélbe, száraz ágba, vagy-vagy. Vagy megszabadulok a terhességtől, amire egykor úgy vágytam, s maradok Hansival, Írisszel a szépen berendezett otthonomban – vagy megyek világá. Steffnek felesége volt és három apró gyermeke. S ha nem lett volna? Hol a garancia, hogy el akar venni? Egyáltalán, mit tudunk mi egymásról?

Hogy hírhedt szoknyavadász, azt is csak évek múlva tudtam meg. Beszélni végképp nem volt idő, mert marni kellett egymás húsát. Mennyire vágytam rá, hogy egy reggel mellette ébredjek. Ki tudja, ébresztett volna-e olyan türelemmel, mint Hansi és mondott volna-e kitalált mesét a gyermekének? És egyáltalán volt-e lábszaga, hisz sohase jutottunk oda, hogy bár egyszer anyaszült meztelenül lássam. Krákog-e a fürdőszobában fogmosás után, olvas-e a budin, s előkészít-e a ruháját másnapra, mint Hansi? Kibírtam volna-e a hibáit? Azt sem tudom, lehetett volna-e hosszú távon elviselni. Lehet, hogy két év múlva éppen olyan hevességgel vagdossuk egymás fejéhez a tárgyakat, mint amilyenel faltuk egymást a lopott félórák alatt.

– Szép vagy!

– Bolond vagy!

– Te teszel bolonddát! – ilyen és ehhez hasonló bölcs dolgokat tárgyaltunk meg részletes aprólékossággal, és százszor is elmondta: – Szeretlek! Imádlak!

Kár, hogy neki sem mondtam meg, terhes vagyok. Akkor megismerhettem volna az igazibb arcát. De talán nem is akartam megismerni. – Mentsd az álmod! – a többi úgyis menthetetlen. Szagold az üvegcsét, s hidd el, hogy „imádtak”!

Tehát, vagy megleégszem a szeretettel, meghúszom magam, nem ugrálok – vagy vállalom a Karola sorsát, és szülhetek magamnak gyereket, ahányat csak akarok. Harminchárom éves voltam, megalkuvó, gyáva és becestelen.

Hansi elé kellett volna állnom, és megmondani az igazat...

– Nézd, vétettem ellened. És magam ellen. Győzött bennem az állat. Bocsásd meg, ha igazán szeretsz, s neveld fel a gyermekemet, mint sajátodat. Ne engedd, hogy végképp elmerüljek!

Ha biztos lettem volna abban, hogy igazán szeret, talán összeszedem a bátorságom. De félttem, csak okot vár, hogy kirakjon, és összeköltözzön Karolával. Ez félelem volt, nem igazi féltékenység, mint az a régi, az igazi. Az otthonomat féltettem csupán, a fürdőszobás, kényelmes házat, az öszszegürcölt sok élettelen tárgyat, amiről azt hittem, érték. Hát most itt van, egy tű sem vészett el belőle. Ha magamra

borogatom, kriptára se lesz szükség. Kísértetként járhatok benne, eleven halott, s nem lesz lélek, ki bár egy rossz szót szóljon.

Semmit se veszítettél el abból, amihez akkor úgy ragaszkodtál. Csak Írisz hagyott el. Röhögni fogsz, azért, mert nem találta elég jónak az összegyűjtött gőnceidet. Hát ehhez mit szólsz? Megérte, na ja? És csak Hansi hagy itt, most már bizonyosan és végleg, teljesen függetlenül attól, hogyan döntesz ezután.

– *Tizenkét óra van. Be kell vedd a gyógyszert. Hansi, gyere, ébredj!*

– *Mi ez a kezekben?*

– *Egy parfümösüveg.*

– *Add, hogy megszagoljam! Régebben használtad. Ha éjszakás voltál, elő-elővettem. Ez a buta kis illat úgy idevarázsolt, jobban elaludtam. Néha becsapja magát az ember.*

– *S te ezt csak most mondod?*

– *Miért mondtam volna? Soha se kérdezted.*

– *Igazad van, szívem. Itt az üveg, aludj!*

Csapd be magad bátran! Sose akartál mást! Pedig mennyire fontos lett volna neked a hit, hogy nagyon szeretsz, és nagyon kellek neked. S mert sohasem éreztem, hát pótlékot kerestem. Nem kérek feloldozást. Ma éjjel minden bűnömöt levezekeltem. Még a Z. elvtárssal eltöltött délután se volt ilyen szörnyű. Mégsem utasíthattalak vissza azzal az indokkal, hogy: – Beteg vagy, szívem, nem tesz ez jót neked. – Bár elfogadható lett volna.

De most történt először – a keserves anyját a büdös életnek! –, most történt először, *hogy te akartál engem és nem fordítva*. Hát megérdemled, hogy a halálos ágyad mellett a fetregéseimre emlékezzem, s a szeretóm parfümjét szagolgassam! Mert tizenöt évig vártam, hogy kimondd, kellek neked – aztán húsz éve már nem is várom. S ha Karola el nem búcsúzik tőled tegnap, talán sohase merted volna bevallani. Te vagy az aljasabb! Hagytad magad elcsábítani, ott a pusztaságban, akkor, amikor tudtad, milyen az igazi szerelem, és zsaroltál a bizonytalansággal, miközben látszólag te voltál a gondos, jó férj, a szorgalmas gazda, kinek a kezén a homok

is gyémánttá válik. Éppen csak az agyad nem volt az enyém soha. Ezt nevezem prostitúciónak, nem amit én csináltam Z. elvtárrsal.

Mert hiszen meg kellett szabaduljak a terhességtől valahogyan. Fel kellett áldozzam a csodálatos fiamat a családi oltáron, miközben te titokban a parfümömet szagolgattad, hogy a kis „buta illat” melléd varázsoljon. Hogy nem szakadt rád az ég az elhallgatott igazság terhe alatt?!

A kétségbeesés találékonyra teszi az embert. Kihallgatást kértem Z. elvtárstól. Ahányszor a gyárba jött ellenőrizni a termelést, a főmérnök utánam küldött, én szolgáljam fel a konyakot, kávé. Z. elvtárs nem csinált titkot belőle, hogy szerintem nekem van a legibolyaszínűbb kék szemem a világon. Megpaskolta az arcomat, megkérdezte, hogy vagyok, aztán mehettem vissza a részlegre dolgozni.

Ártatlan érdeklődés volt, semmi több, azt sem tudom, ismerte-e a nevemet, de nem volt más választásom. Ő volt az egyetlen befolyásos ember, akivel valaha találkoztam. Hát tőle kértem segítséget.

– Nini, az ibolyaszemű szépasszony! Hát mi a baj? Elvették a hajtási engedélyét? Ejnye-bejnye, hát ilyen szigorúak a fiúk?

– Nem is tudok autót vezetni – hebegtem megzavarodva –, valami egészen személyes problémában szeretném a segítséget kérni, ha lehet, nem itt az irodában.

– Mi sem egyszerűbb. Legyen holnap tíz órakor ez előtt a ház előtt – s a kezembe nyomta a címet.

Nem tudom, hogyan kerültem kívül az ajtón. A papírt úgy összegyűrtem, alig tudtam kibetűzni, ami rajta állt.

Másnap tízkor már ott várt a ház előtt. Gyalog jött, vagy lehet, máshol hagyta a kocsiját. Felvonóval mentünk a toronyépület egyik garzonjába. Olyan sivár volt, mint ahol nem lakik senki.

– Na, mondja, szépasszony! Itt nyugodtan beszélhet.

Nem voltam sem eleven, sem holt, mire végére értem a mondókámnak. Nyájas volt, mosolygó, megértő, és egyre közelebb jött hozzám. Arcomba csapott a bűdös lehelete, talán rosszak voltak a fogai. Hányinger fogott el. Rohanva értem

az előszobába, mert nem tudtam, merre van a fürdő. Később már egészen jól eligazodtam ebben a lakásban. Sok keserűnek voltak tanúi a csupasz falak.

Z. elvtárs nem sértődött meg attól, hogy majdnem lehánytam. Megnyugtatóan mondta, hogy nem kell megijedni, így van ez ilyenkor, majd szépen elrendez mindent. – Nem kell köszönni, ibolyaszem. Az ember miért ne tegyen jót, ha teheti? Majd maga is jó lesz hozzám. Nem most, majd ha túl lesz mindenen. Én nem sűrgetem. Amikor úgy érzi majd, hogy valamit nekem is adhat abból a kíváncsú fiatal testéből, akkor majd felhív telefonon.

A torkomat fojtogatta, hogy legazemberezsem. Aztán csak bólintottam, hogy jó. Atyaián megpaskolta az arcomat, mint mindig, és magamra hagyott.

– Pihenje ki az izgalmakat! Nekem sajnos mennem kell. Csak ki kell biztosítani a zárat. Önműködő. – Vigyázva átlépett a hányadék-tócsán, és kívülről becsukta az ajtót.

Szerettem volna a torkának esni, az arcáról lekaparni azt a mézes-mázas hazug mosolyt. De megálljt parancsoltam magamnak. Hiszen semmivel sem aljasabb, mint én. – Ha az ibolyaszemű asszony azzal szórakozik, hogy csalja a meddő urát, hát az az ő dolga. De ha ehhez az én segítségemet kéri, akkor miért ne fizetne érte? Az ember semmit nem kap ingyen. Valamit valamiért – biztosan így gondolja.

– Ne féljen, szépasszony, nem fogom zsarolni – mondta, amikor az orvossal együtt felvitt a lakásba. – Én csak egyszer kérek jótett helyébe jótettet, ugye dokikám? – maga csak tudja. A túlzott szentimentalizmust előbb-utóbb mindenki megfizeti. Nem lehetett tudni, ezt ránk érte-e a doktorral, vagy csak magával beszélget.

A terheségmegszakítás súlyos bűncselekmény, az orvos a diplomáját, Z. elvtárs az állását kockáztatta miattam, és mindhárman börtönbe kerülhattünk volna. A doktor kiváló szakember volt, és Z. elvtársról el kell ismernem, hogy gazemberségében nagystílusúan korrekt. Ilyen törpe agy, mint az enyém, teljes fenségében fel sem tudja ezt fogni. Ó, hogy utáltam ezt a megcsúfolt testemet akkoriban. Akárcsak most. Vajon, ha büntetlennek tudom magam ebben a házasságban,

akkor is befekszem Hansi mellé ma éjjel? Jó volna letörölni az agytekevényeimet, és nyugodt lélekkel azt felelni: ez csak természetes, de amit egyszer végigéltem, az ott marad mind benyomódva, akár a minták a prés gép alatt: fehér, lila, vörös, zöld, fekete.

Nekem már csak fekete – ezután. Pedig mennyi színt láthattunk volna még együtt, ha nem vagy olyan makacs, és egy kicsit hallgatsz rám. Hogy kértelek, adjuk be a kérvényt, menjünk mi is a lányunk után. Majd én elintézem, még megvan Z. elvtárs – ezt persze nem mondtam, nem mondhattam.

Ehelyett odaraktál, hogy sírt építsek a családotnak. Fekete gránit és fehér márvány. Szerinted így néz ki az örökévalóság.

– Fedesd be, mert nem lesz, aki gondozza! Aztán ha elkapartál, mehetsz amerre jólesik, nagy a világ.

Nem kellene ilyeneket mondj! Ettől rosszabb leszek.

– Csak egyre vigyázz! Íriszre ne számíts! Csak az lesz, amit saját erődből bírsz. Ha itthon maradsz, a házért még eltart valaki. Ha túl sokáig élek, már férjet is nehezen találsz odakinn.

– Hallgass! Elhallgass!

Visító fejhangon kiabáltam rád. Hát ne boruljon ki az ember, amikor a legtitkosabb gondolatait hangosan kimondják?

– Ne tiltakozz! Emberek vagyunk, esendőek. Tudom, rossz neked. Mégis, remélem, hogy még élek. Legalább telefonon hallom a lányom hangját. Látom a fényképeken, hogy nőnek a gyerekek. Önző vagyok. Tudom.

Nagylelkű vagy. Tulajdonképpen feloldoztál. Megnyugtattál afelől, hogy jogosan várom a halált. A halálotdat. Ez szép gesztus volt. Vajon mit szólnál, ha bevallanám Steffet és Z. elvtársat? Na nem! Még infarktust kapnál. Gyilkolni azért nem fogok. Mindennek van határa, az aljasságnak is.

Hát elhazudozunk még egy ideig. Hátha úgy könnyebb lesz? Sárga háznak napos árnyékot, zöld kapu tövébe füvet hazudik a hó. – A hó és a fény – a két legtisztább dolog a világon. S hogy ezt észrevegyem, ötvenkét évet kellett élnem, mert csak tegnap láttam. Ki tudja, mi mindent fedezek fel, ha sokáig tart az élet?

- *Édesem! Hat óra. Be kell vinned a gyógyszert.*
- *Tudod, hogy ma nem fáj?*
- *Meglásd, minden jó lesz!* „– De ez ne csapja be önt, ne csapja be önt, ne csapja be önt.”

III.

HANSI

Örök sötétség ez, vagy csak a hideg pince fénytelenége? Várnom kell. Türelem. Elmúlik kinn a nap, s én kimehetek innen. Úgy mint minden este. Karola meleg teste vár a tiszta ágyban. De miért fáj a lábam? Egyre jobban fáj a lábam.

Sötét sincs, ég az éjjeli lámpa. A karosszékben Erika alszik. Az örök kötése lecsúszott a földre. Karlak sípulóver. Igen, úgy emlékszem, azt mondta, azt köt. Nem bírja már szegény a sok éjszakázást. Tizenkettő elmúlt. Nem adta be az orvosságot, azért fáj olyan kegyetlenül a lábam... helye.

Sohase képzeltem, hogy a hiány fájhat, hogy egy halott testrészt fantomként visszajárhat. Oly elevenen fáj, teljes hosszában. Pedig meghalt régen. Saját szememmel láttam, hogy bedobták a szemétkosárba. Üszkös volt, fekélyes, rothadó és lila, mintha az életem minden mocska csak oda gyúlt volna. Szinte jólesett, hogy megszabadítottak tőle. Arról nem volt szó, hogy tovább is kísértsen.

Hát nincs mód más, csak a halál, hogy a mocsoktól megszabaduljál? Na, meg a tabletták. Akkor is érzem, csak mint ha másnak fájna... s bármi megvetendő ez, mint hozzáállás – mégis sokkal könnyebb – valóságos áldás.

Na, vedd be szépen, mert újra kínrímekben kezdesz gondolkozni, s ez rosszabb, mint hogy részletekben halsz meg.

Csak az agyam bírja ki!

Negyven éve ez a fő imádság. Már akkor elkezdődött a katonaságnál, amikor az első, velem egykorú „ismeretlen katoná” szétronsolt koponyájára hánytam. S folytatódott a szökés után, hat hónapon át, amíg a sötét pincében vártam a napnyugtát, hogy az Isten egéből legalább csillagokat lássak, és mikor azon kínlódtam, hogy ha Karolához érek, azonnal magömlést ne kapjak. A hideg pincében egész nap a Karola meleg ölén járt az eszem, s úgy felcsigáztam a képzeletem, hogy mire valóságosan mellette feküdtem, már semmire sem vol-

tam való. Csak a második, harmadik ölelés volt igazán jó. Néha kegyetlen önzéssel felébresztettem, pedig fáradt volt és aludt. De képtelen voltam mellette lenni ébren, és nem kívánni. Életem első asszonya volt.

Félig kamasz fejjel is tudtam, hogy egy ilyen nőt nem szabad csak úgy gyorsan elmocskolni, de hiányzott a tapasztalat. Szegény Karola! Ha annyival maradt, nem sok jót kapott. Csak felelősséget és gondot, amit nagylelkűen magára vállalt. S te elfogadtad! Tudod, hogy aljas vagy? Nem hiába büntet a sors. Azzal is, hogy többé nem kívántál asszonyt, úgy igazán, mint akkor, bár ezt akár áldásnak is tekinthetném, mert az ölelés azért jó volt mindig. Ezért meg Tánjának tartozom. Neki sem! Megfizettem a lábammal. Az ember mindenért megfizet, tudatosan, vagy öntudatlan.

Egy lucsok vagyok, és pokolian fáj a lábam... helye. Mikor tanulom meg végre, hogy csak volt. Múlt időben, akár az élet.

Ha még egyszer fürödhetnék egyet! Bár, ha akkor a láb-fagyáskor nem füröszttöttek volna, talán lábam lenne.

Volna..., lenne..., csupa feltételes mód, akár a ha.

Ha akkor az az orosz nem erőszakoskodik Karolával, vagy ha Karola hagyja... Persze, hogy aljas vagyok, de az is egy lehetőség lett volna. Szóval, ha akkor nem kellett volna megvédenem őt, ha nem kiabál, ha megjátszhatom, hogy alszom és nem hallok semmit, nos, akkor még imádkozhattam volna a józan eszem után egy hónapig a pincében, és megúszom Szi-bériát.

Ha..., lett volna..., és hagyta volna... De nem volt ha, csak a hadbíróság. Mégis volt egy ha, mert ha nincs András bácsi, hát menten kivégeznek.

– Német az istenadta, de nem nagyon – mondta a jó öreg a parancsnoknak. – Hiszen azért szökött meg a frontról, hogy maguk ellen ne harcoljon.

Még csak igaz se volt. Azért szöktem meg, egész egyszerűen, mert féltem a haláltól. A harc nem érdekelt semmilyen oldalon. De voltam annyira bölcs, hogy ezt nem mondtam meg. Hát életben hagytak – mint azóta annyiszor. Akkor tanultam meg, hogy igaz a közmondás: „Hallgatni arany.” Azt, hogy bólogatni gyémánt, csak sokkal későbbben tapasztaltam.

Tanulékony állat az ember. Sok mindent kibír. Néha érdem ez is. Lám, Szibériát is...

Na, ne sajnáld magad! Nem is volt olyan rossz. Miért nem vagy őszinte? A sötét pincerabság után kész kirándulás. Visz a marhavagon, a kisablakon át látod a kék eget, és van akihez szólj. Nem vagy egyedül az ismeretlenségben, ez is valami. Ahány ember, annyi regény. Könyvekre sincs szükséged, hogy ne unatkozz.

És hányan maradtak ott...

Marianna, aki a nővére helyében önként jelentkezett munkára, mert az éppen terhes volt. Vitték mind a kettőt. Csak a nővére jött haza a kicsi leánykával. Az egyetlennel, aki harminchét csecsemőből életben maradt. Milyen furcsa játékszere vagyunk a sorsnak. Ha velem nem esik baj, hát ő is csak éhen hal, mint a többi harminchat.

Marianna tizennyolc éves volt, törékeny szőke szépség. Az ólombányába vitték dolgozni. Nehezen bírta a csillét, szakadt meg alatta. Az orosz bányamester megszánta egy pár-szor, és segített neki.

Egy nap aztán tonnányi kő zúdult Mariannára. Felborult egy csille. Kátyáé volt, a bányamester szeretőjéé. Élve szedték ki alóla Mariannát, egy hét múlva levágták mindkét lábát...

„– És szerencsére meghalt”. Így mesélte a testvére, akiért feláldozta magát. És akkor ez normálisnak tűnt nekem!

Vajon rólam is azt mondják majd, szerencsére? Egyáltalán, van olyan, hogy a halál szerencse?

De ott Szibériában én tulajdonképpen nagyon szerencsés voltam. A pincében beszerzett tavaszi krumplicsíra színemmel még a tábororvos se vállalta a felelősséget, hogy leküldjön a bányába.

– Levegőre van szüksége. Adják ki mezőgazdasági munkára! - mondta, miután megvizsgált.

Így kerültem Tánjához. Így kerültem a föld alól az Isten szabad ege alá, haragos fenyvesek, csörgedező patakok közé, s bármilyen furcsa ez – akkor maga volt a boldogság. Alföldi gyerek lévén életemben először jártam erdőben úgy, hogy a bokor mögött nem kellett géppuskafélszket keresnem. Daloltak a madarak, s én világgá kiálthattam: – Élek, élek !

Csak Karola hiányzott a tökéletes boldogsághoz. Ha őt is elhozzák... bolond gondolat volt, szentigaz, de titokban ezt kívántam. Aztán belenyugodtam a megváltoztathatatlanba.

Legalább engemet nem kell eltartania. Csak nyűg voltam a nyakán.

Írtam egy rövidke levelet: megvagyok, és ő minden gondolatom. Úgy is volt. A levél pedig olyan bizonytalan, hogy odajut-e valaha...

– Erika, Erika! – ne félj, nincs semmi baj, csak leesel a székről. Mondtam, hogy ne virrassz. Feküdj le nyugodtan, a gyógyszert bevettem.

– Hogy aludhattam el? Édes jó Istenem!

– Eredj, ne sopánkodj! Csak kimegy a szemedből az álom. Jó éjszakát!

Mintha anyám lenne, olyan csoszogva jár. Csupa leélt élet, csonkuló gyertyaszál. Kinn vonyít a Burkus, holdat s halottat vár... Ne vonyíts! – jövök már... De csak lassan jövök. Tudod? – a lábam fáj. Arcom felsebezte millió hókristály. Fáj a fény! Ne vonyíts, Volgácska, kiskutyám!...

– Jaj ! Ne fűrössz, Tánja ! Fáj, nagyon fáj!

Ég az örökmécses. S fáj. Nagyon fáj. Az ember aludni sem képes.

Valamikor azt hittem, az lesz a leghosszabb nap, amit ott töltöttem a templomerdőben, abban a hófúvásban. De az élet ráduplázott. Mostanában kiderül minden napról és éjszakáról, hogy az a leghosszabb. Csupa ilyen leghosszabb napból és éjszakából áll össze ez a nyúlfarknyi élet.

Fáért küldött Tánja. Nem először küldött. Sok fát elhasználtunk. Szombat délután volt. Tányocskát, a kicsit, az anyjánál hagyta. Csak másnapra vártam a gazdasszonyt haza. Szürkültre megjött. Nagy üst vizet forralt. Behoztam a dézsát. A szárítóspárgán lepedőt dobott át, kettéválasztotta vele a konyhát, és mögötte vetkőzni kezdett.

– Kifagyott a lelkem.

– Majd most megmelegszel – morogtam a lepedő túlsó oldalán, s a vackomon a fal felé fordultam.

Nem mondta, menjek ki. A macskát sem küldte... lehet, annyiba vesz... vagy tán annyiba se?

Megloccsan a kád víz, szivárog a padlóba, látom, mert közben a lepedőt bámulom.

– Hozzak törlőrongyot? – kérdem készségesen. Kívánom, hogy végre igennel feleljen.

Megtörtént a csoda. Így most bemehetek én is oda... oda!

Megbolondulsz Hansi, ha nem hagyod abba! Rendben van, emlékezz, ha ez jót tesz neked. De fejezd be végre a kínrímeidet!

Ez már több a soknál!

Akkor inkább egy nagyot aludnál!

Hol a fenében van az a Diazepám? Egy, kettő – elég lesz?!

Mekkora fehér test! Kitölti a dézsát.

– Tánja asszony! Ha gondolja, megmosnám a hátát...

Az érintésemtől csupa libabőr lesz. Ropogós a húsa, mint a mogyoróbél. Mit izzadsz, te bolond, nem te ülsz a kádban? Tánja asszony mosolyogva néz hátra. Na végre! Már sántít rendszeren a rímem, a ritmusról nem is beszélve... Jó ez a bogyo...

– Majd, ha készen vagyok, te is megfürödhetsz.

Szégyenkezve dugnám a vézna testemet, oly semminek érzem bujasága mellett. De nincs kegyelem! Megdöböcköl, ledörzsöl, megtöröl... S az ágyába enged.

Hogy mi mindent tud egy érett női test. Hány éves? Harminchat vagy negyven. Ha az utcán látom, eszembe sem jut, hogy kíváncsi lehet. Tele van a világ ilyen hervadásra ítélt, elnyílt virággal – a buta férfinép nem fordul utána.

Beszélni sem tudtunk jóformán egymással, mégis többet adtál, te, mindenki másnál.

Megőrülök! Hogy lehet ilyen bamba rímekben emlékezni arra, ami életem legnagyobb élménye maradt? Arra, aki megtanított, hogy nem én kell akarjak. Ha méltóképp el tudom fogadni, amit a társam ad, ha viszonzni tudom, hogy engem akar, akkor vagyok igazán férfi. Tánjától tanultam. Pedig egy szóval sem mondta, de iskola volt minden ölelése.

– Nem úgy, te gyermek! Ne siess, ne rohanj! Semmit se késel le. Lásd, öröm lakik a teljes mozdulatlanágban s az eleven bölcső csendes ringásában. – Így beszélt a teste. Már nem gyötört a vágy Karola után. Csak a szombatot vártam

csendes megnyugvással. Vigye az anyjához Tányocskát, és moshassam meg újra a hátát. Lehet, hogy hozzáöregedtem? Lehet. De jó volt, hogy nem háborog a testem. Megleltem a hosszú szeretkezések boldog nyugalmát.

Szívesen mentem hát fáért, ahányszor csak küldött. Hiszen az újabb fürdőzéshez kellett. Lenyelek még egy nyugtatót. Ökör vagyok, hogy ekkora adag sem használ?

Azon a napsütötte reggelen fogtam a kicsi szánt, a fűrészt, a fejszét és a köteleket. Tánja futva hozta a kosztos tarisznyát, egy kicsi kulacsban jó házi pálinkát...

Ez attól van, te gárgyult, hogy már annyiszor elmondtad magadnak ezt az egészet, mióta betegen nyomod az ágyat, hogy rájár a nyelved a verses mondókára.

Muszáj ezerszer visszakérődni az egészet? Muszáj! Hát jó. De akkor próbálj legalább valami új részletre visszaemlékezni!

Az erdőn innen csillogott a hó. Persze, hogy csillogott, hiszen süttött a nap. És akkor mi van?

Az van, hogy jó volt az erdőbe beérni, nem fáj tovább a szemem az erős fénytől. Az óriási szál fenyők ágai úgy hajoltak össze fenn, mint egy gótikus katedrális boltívei. Így már egészen emberien hangzik. A fény csak csikongként, pásztázva bújat át a réseken, mintha valódi mozaikablakok lennének. És csend volt. Áhítatos, békebeli csend. Csak a hó ropogott a lábam alatt. Csikorgott is néha. Hideg volt, de nem éreztem. A vágter felé tartottam északi irányba. A fák mohakérge mutatta az irányt. Mögöttem jól látszott a szántalp mély nyoma. Néha nyögve roppantak az ágak a hó súlya alatt. Munkához fogtam.

Nem túl vastag fákat méteresre vágtam, s a szántalphez erősítettem. Utána jókedvűen kiürítettem a tarisznyát. A kulacs alján maradt még pálinka. Ha nagyon elfáradok, majd kiiszom. Elindultam vissza. Terhet húzni feltartott fejjel nem lehet. Csak az utat figyeltem, a szánnyomaimat. Dúdoltam is, persze:

– *Erdő mélyén, esti csendben / hallom a csalogány bűvös daalát / Szívembe zeengi bánaatát – s a refrént újra – Szívembe zeengi nagy bánatát. Aztán előlről újra. Vajon hány-*

szor énekelhettem el az esti csendet, mire észrevettem, hogy sötét lett?

– Ilyen késő volna?

Kimásztam a hámból, az eget kémleltem, kerestem a napot, de szürkéségen kívül semmi más nem látszott.

– Na, ma havazni fog. Sietni kell haza!

Haza. Igen, így mondtam. Mert szabadon járkálhattam fél napi gyalog megtehető távolságnyi, fedelet adtak a fejem fölé, asszonyt az ágyamba, gyengécske kosztot – s a legidegenebb földnek azt mondtam, haza...

„A Föld az ember lakhelye” – nagyon szépen hangzik! „És mindenki szabadon választhatja meg az országot, ahol élni akar” – ez meg még szebb!

Nálam ez úgy módosult, hogy mindig otthon próbáltam érezni magam azon a helyen, ahol éppen élni kényszerültem. Ne túlozzuk el! Élni nem kényszerített senki. Azt csak én akartam, mindig, a leghetetlenebb helyzetekben is, mint most is. Tehát mindig ott éltem, ahová éppen kényszerítettek. Először azzal, hogy a világra hoztak, ott, ahol. Aztán megszabták, hogy merre jöjjen-menjen, és meghagyták a jogomat arra, hogy otthon érezzem magam benne, vagy kilépjek a buliból. Hát ezért mondtam, valószínű, hogy sietnem kell, HAZA.

Vagy talán nem is számítottam Embernek?

Siettem. Már amennyire lehetett, mert hullni kezdett a hó. Akkora pelyheket én életemben nem láttam. Olyanok voltak, mint a szentostya elsőáldozáskor.

Hull a hó a szürke, magas égből,

Mely elborítja nagy Szibériát.

Egy kunyhó látszik ki a messzeségből,

Melynek rács borítja kicsi ablakát

De kunyhó nem látszott sehol, a szánnyom is csak imitt-amott, hát abbahagytam a dúdolgatást, elhatároztam, leürítem a fát. Gondosan négyszögbe raktam, hogy másnap megtaláljam. Az üres szánnal futólépésben indultam tovább. Elszabadult a pokol – hideg, szibériai változata. Azt a visító szelet hallom azóta is, ahányszor a bal fülemre fekszem. Nem értem, hogyan rekedhetett örökre ott? Fújta a havat, letről és fentről, kásás jeget vágott az arcomba a lecsüngő fenyőágakról,

éreztem, hogy átfúj a testemen... mint mostanában, néha, mikor a hideg lel.

Teljes erőmből küszködtem a széllel, nem vettem észre, hogy a jobb bakancsom fűzője kibomlott. Mihelyt mélyebb hóba léptem, kijött belőle a lábam. A szánra ültem, próbáltam visszahúzni, közben megtelt hóval. Visszaráncigáltam a jeges kapcára, de bekötni nem tudtam, olyan érzéketlenek és merevek voltak az ujjaim.

– Nincs tovább. Sose jutok haza. Itt kell elpusztulnom, ilyen kegyetlenül. Árván marad a kislányom, ki neveli majd fel? – Ki tudja, mi mindent el nem siratok még – akkor érdekes módon a valódi otthonomra gondoltam –, s közben szép csendesen kihűlök egészen, ha egy furcsaság észhez nem térít. Jéggégé fagyott a könnyem! Apró jég szemcsék peregtek az arcomon végig – akár a gyöngyszemek – könnyek helyett.

– Ebben a kegyetlen országban még sírni sem lehet, hát akkor nem sírok! Nekiálltam megépíteni azt a hótorlaszt, ami megmentette az életemet. Két fenyő közé kötöttem a szánt, széliránt. Kétoldalra odacipeltem az elhagyott hasábfát, s beálltam a mélyedésbe, mint katonáéknál az őrbódéba. És szüntelenül toporogtam. Egy bakancs, egy mezítláb, egy bakancs, egy mezítláb, mert a cipőm fahordás közben végképp elmaradt valahol.

Nagyanyám Fogarasi havasbeli meséire emlékeztem, farkasordító telekre, eltévedt szerelmesekre, kik egymás karjába borulva örökre elaludtak. *Megállni és elaludni nem szabad! Egy bakancs, egy mezítláb, mozogj tovább!* Ma egy láb, egy csonk, egy láb, egy semmi.

Egyszer csak bántani kezdte a szemem az erős fény. Újra ragyogott a nap, kevéssel a látóhatár felett. Betájoltam magam, s elindultam Tánja háza felé.

Arcom felsebezte millió hókristály. Fáj a fény! Ne vonyíts, Volgácska, kiskutyám!

Na, téj szépen észhez, Hansikám, Hansikám!

Úgy egy kilométerre a tanyától estem össze. Arra még volt erőm, hogy egy csutakra felkússzak. – Így nehezebben temet be a hó – nyugtattam meg magam, s attól kezdve csak azt ismételhettem: – Nem szabad aludjak, nem szabad aludjak!

Még napnyugta előtt rám talált Tánja, pontosabban Volga. Olyan emberi hangon sírt.

Előbb hóval dörzsölgettek. Aztán soron kívül Tánja megfürdetett. Azóta fáj... a semmi. Érdekes módon, akkor megvolt a lábam, és úgy éreztem, hogy hiányzik, mindaddig, amíg Tánja a fürdővízbe nem rakott. Most meg tökéletesen érzem, ami nincs. Hát ilyen megbízható szerszám az emberi érzérendszer. Egyetlen állandója van csupán: a fájdalom.

Két hónapig csak mankóval vánszorogtam, s vége lett a szombat esti édes-ketteseknek. Beutaltak a tábori kórházba. Helyemre kirendelték Tánjához Marianna nénjét a kislányával. Ma sem tudom a nevét, talán Ilsének hívták.

Tánja, mikor látta, hogy a nő hiába szoptat, a kicsi csak egyre sír, egy bögre kecsketejet hozott a kislánynak. Nagy dolog? Hát persze. Ezzel mentette meg az életét. A saját gyermekét rövidítette meg vele, hiszen őt sem vetette fel a nagy jólét. Így jutott a Tánja jóságából másnak is, mint nekem. S így vált szerencsévé egy életnek az én szerencsétlenségem. Harminchat csecsemő halt a barakkban éhen. Harminchat új élet, békében született... Békében ?

Hagyd abba, Hansi!

Miután járni tudtam már, az asszonnyal újra kicseréltek. De Tánja igazán hősiesen viselkedett. Mindennap elvitte a táborig a bögre tejet. A kerítés mellett találkozta, este, míg egy nap az őr Tánját észrevette. Ráfogta a puskát. Attól kezdve fényes nappal ment oda, s a kerítés lyukán bedugta a csuprát.

Mikor hazaengedtek bennünket, eljött elbúcsúzni Tánjához az asszony. Addig már elég jól megtanult oroszul. Ígérte, hogy otthon szerez aranyat, ha az kell, vagy bármi egyebet, amit Tánja kíván.

– Asszonyok vagyunk. Én tudom, hogy te is megtetted volna ugyanezt, az én helyemben. Ha mindénáron adni akarsz valamit, hát add a kislányodnak a nevemet.

Úgy tizenöt évvel ezelőtt egy hetivásáron összetalálkoztam azzal az asszonnyal. Kérdeztem, mit csinál a kislány?

– Szép nagy lány azóta, megkérték a kezét.

– S minek keresztelte, amikor hazajött?

– Elisabethnek! De mindenki csak Tánjának hívja, a nagy-

anyja kivételével. Sirógörcsöt kapott szegény Édes, amikor meghallotta, hogy akarom elnevezni. „– Nem volt elegend az átkozott oroszaiból?! Megölték a húgod, téged meghurcoltak, s akkor még Tánjázol?!” – Mit tehettem? Neki is igaza volt. De nekem is. Ezzel a névvel a lányom életéért tartozom. Maga tudja a legjobban.

A tartozást? Igen, én azt tudom. Fájdalommal is lehet fizetni? Vajon? S emlékezéssel is, amikor már rég nincs az életemben. Főleg, ha a tegnapi napra sokkal, de sokkal keservesebb emlékezni. Írész, kicsi leányom. Itthagytad apádat! Te szó szerint vetted, hogy az ember szabadon választhat lakhelyet, és nem kértél engedélyt senkitől. Tőlem se!

De vajon emberebb lettél-e attól, hogy ragaszkodva a nemzetközi okmány pompás szövegéhez, kiválasztottad otthonul a legszebbnek gondolt kész országot, a legfinomabb kész enivalót, a legpuhább vetett ágyat? Nem emberibb vonás-e, ha a semmiből otthont teremtesz a családnak, ott, ahol először megláttad a napvilágot? Még akkor is, ha állandóan érzed a másságot – mert éreztetik veled. Mégis ez az igazi otthonod, ez a szülőfölded. Itt porlad dédapád, nagyapád s az apád... Igen, hamarosan. S te nem jössz el – mert nem jöhetsz el – a temetésemre sem!

Egy zseb szart nem érnek ezek a tabletták! Milyen hosszúak az éjszakák, és még sokkal hosszabbak a nappalok! Csak fekszem tétlen, behunyt szemmel, látszólag némán... Miközben folyton perelek a jelennel és mondom fáradhatatlan a múltat magamnak, tizedszer, századszor. Mert bármilyen nehéz volt életben maradni, bármennyire nem sikerült igaz-embernek lenni – ez legalább elmúlt.

Csak a jövőről gondolkozni nem szabad!... arról a kurtácska jövőről, ami még hátravan. Amibe az is beletartozik, hogy vizelnem kell, s nem tudok segítség nélkül. Csengetnem kell Erikának. Különben is – reggel van.

– Nem azért jöttem, hogy megvigasztaljalak, hanem, hogy eleresszelek. Tudj meghalni nyugodtan. Mehetsz, már rég

nem szeretlek, és nem is haragszom rád. Tavaly őszi óta idomítom lelkem a közönyre. Amint látod, sikerült. Már beszélni is tudok veled, ha akarod, meg is csókollak... Nem kell egy roncs csókja? Értettem. Én olyan értelmes vagyok!

– Ne haragudj! Szeretnék méltóképpen elbúcsúzni tőled. Hadd csókoljam meg a kezéd!

A kézcsók, az igen rendjénvaló volt. Senki más jobban meg nem érdemelte. De lehet-e valaha is méltó módon elbúcsúzni attól, akit olyan méltatlanul hagytunk el?

Már úgy nézett ki, egy megfagyott lábbal levezekeltem, hogy németnek születtem. Hazamehetek, és minden a rendes kerékvágásba terelődik újra... Tánja sírt, persze. De nem voltam biztos, engem búsul-e, vagy azt, hogy még mindig nem jött meg a férje. A sírástól megöregedett. – Az anyád lehetne! – futott át az ágyamon, és hiába szégyelltem, ha egyszer eszembe jutott.

A vonaton hazafelé az igazi otthon drága képeit láttam magam előtt! Anyámat, ahogy hajnali dagasztás után a kemencébe befűt, és megsimogatja a szakajtóban puffosodó kenyeret „– Kisfiam! Neked káposztalevélbe tettem egyet.” Nagyon éhes lehettem. Apám hajnali köhécselését véltem hallani, szinte láttam, kicsire húzott istállólámpával a kezében az ágyam mellett elosonni, meggy etetni a lovakat, de engem nem zavar... Akkor már egy hete nem feküdtem ágyban. Karolát láttam, a kicsi ház előtt, az udvaron és Katókát – a kislányomat –, a mosdótálban pancsolva, éppen úgy, mint azon a délután, mikor részemről a különbékét megkötöttem, s a kukoricába bújva vártam, hogy beesteledjen. Akkor már tíz napja nem mosdottam.

Arra nagyon vigyáztam, hogy még véletlenül se képzeljem Karolát pucéran az ágyba, mert tudtam, hogy egyszerűen odalenne Tánja minden jótéteménye, és újra pokollá válna a testem, amelyen uralkodni megtanított... Akkorra már tudtam, hogy nem kívánczolni kell az asszonykép után, hanem ha rákerül a sor, nagy élvezettel lefeküdni velük, és utána nyugodt lélekkel törődhetik a férfiember ennél fontosabb dolgokkal is, például azzal, hogy megteremti a betevő falatot a családjá számára. Mert nem volt az rendes dolog, hogy hóna-

pokig Karola tartott el. No, a pincében lakni sem volt se rendes, se normális, és éjszaka jönni csak ki a föld színére, mint a vakondok... Mint ahogy egy távoli ország földjét szántani-vetni se. De majd most, még egy kicsi, egyre közelebb kerülünk a határhoz...

Nem engedem többé Karolát dolgozni, otthon maradhat rendezni a családot. A határállomáson hatalmas izgalom vett erőt mindannyiunkon. Miközben a vagonok alatt kicserélték a tengelyeket, az átvevő katonatiszt egyenként szólított ki bennünket.

Vasútjegyet kaptunk s egy papírt, amivel negyvennyolc óra múlva a rajta kijelölt katonai parancsnokságon jelentkezniünk kellett. Az én cédulámon Slobozia állott, hirtelen azt se tudtam, merre van.

– De kérem! Én Bánátban lakom.

– Maga csak azt hiszi. Maga ott csak lakott. Nincs időm, lelépni!

Soha nem felejttem el azt a közömbös arcot.

Míg Slobozia felé rázott a vonat, találgathattam, mi történt. Anyám utolsó levele arról értesített, hogy apámat visszarendelték a kényszermunkáról. Igaz, a házban mások laknak, de ők ketten jól elférnek a nyárikonyhában. Szó se volt róla, hogy költözködni akarnának.

„Mi megvagyunk öregesen, ahogy az Isten rendelte. Csak azt tudhatnám, hogy te egészséges vagy-e. Az éjjel olyan rosszát álmodtam. Vigyázz magadra, kisfiam! Most magunkról írok megint. Nagyon sokat szomorkodunk, hogy vajon mit csinálsz abban a nagy távoli idegenségben, van-e mit egyél?”

Hát igen. Ez fél évvel ezelőtt íródott. A Karola levele még régebbi. Egyszerre kaptam meg, s azóta semmi. Próbáltam elővenni a hátizsákból, de abban a tömegben mozdulni sem lehetett. Úgy látszik, az egész világ egyszerre útra kelt.

De hiszen tudtam én kívülről is azt a levelet:

„Drága Hansikám!

Öt éve nem láttalak. Meg kell nézzem a fényképet, hogy tudjam, milyen vagy. Nálad fénykép sincs rólam, hát bizonyosan elfelejtettél. Meg is változtam. Nem vagyok olyan sovány. Képzeld el, felvettek munkásnőnek egy nagy gyárba, és

hat hónapi tanulás után megszereztem a szakképesítést. Úgy bizony, mire hazajössz, Karola helyett egy valódi vasgyúrórt találsz, mert egy acélműben dolgozom, ahol kábeleket gyártunk. Egy lyukon csak jön egy izzó acélkígyó, mert egészen olyan. Azt kell elkapnom egy lapos fogóval. Megpördítem magam körül, és beillesztem egy nyílásba, ami úgy működik, mint a húsdaráló rácsa, csak a hús helyett acéldrótok folynak ki belőle. Kicsit meleg van, nehéz a fogó, s egy percig se lehetek figyelmetlen, de végre van biztos jövedelmünk, amíg te is hazajöhetsz közénk.

Egy héttel ezelőtt behívott az üzemi párttitkár, és azt mondta, megérdemlem, hogy beléphessek a Pártba. Adjam be a kérvényemet. Na ehhez mit szólsz, Hansi? Még vezetőségi tag is lehetnék. Valaki lesz Karoládból, pedig csak a te szerető asszonyod akarna lenni. Mondtam is neki, hogy én nem érek rá politizálni, de azért jólesett, hogy elégedettek a munkámmal.

Hát siess haza, kedvesem, mert van énnékem még ennél nagyobb meglepetésem is, csak végre köztünk lehess, hogy minden, de minden jó legyen. Vigyázz a drága egészségedre! A télen sokat aggódtam miattad. De most, hogy tavaszodni kezdett, egy kicsit reménykedőbb vagyok. Nagyon várunk haza! És írj, ha lehet. Ha megengedik – és ha ideér.

Sok szeretettel csókol: Karolád.”

Csupa bizakodás az egész levél, és most, hogy jöttünk már hazafelé, reám is átragadt. S akkor a papíron az állt: Slobozia.

A parancsnokságon végre megtudtam, miről van szó. A szüleimet kényszerlakhelyre telepítették a Bărăganba. A településnek még nincs neve, majd holnap elvisz egy teherautó. Nem, most nem azért, mert németek, hanem mert kulákok.

– Népszípolozó, napszámosnyúzó, zsíros-parasztfajta vagy, fiam, te is, még ha most ilyen nyápicán nézel is ki. Osztályellenség vagy. Ott a helyed a szüleid mellett!

Nos, a legutolsó mondatával egyetértettem én is. Karola jól van, van munkája, megbecsülik – jól teszik –, vezetőségi tag is lehet belőle, s még a végén ő dönti el, hogy ki, hol és hogyan éljen! Elöntött az indulat. Igen, az én helyem az öreg, elhurcolt szüeim mellett van. S ha egyszer arra kényszeríte-

nek, hogy nem mehetek haza, hát Karolának olyan mindegy, hogy Szibériában, Romániában, vagy Honoluluban vagyok-e.

Sohase hittem, hogy visszasírom a zord Szibériát. Harmincnyolc fokos melegben gyúrtuk a vályogtéglát, hogy az egyetlen létező barakk helyébe minden családnak aprócska házat építhessünk, mielőtt a tél beáll.

Először volt alkalmam, hogy megcsodáljam a fajtám szívósságát és teremteni tudását. A hitleri hőbörgés a magasabb rendű fajról mindig hidegen hagyott. Jó egyetértésben éltünk itt, magyarok, románok, szerbek – hát az akkori propaganda rám hatástalan maradt. Most először éltem együtt nagyobb tömegben a fajtámbeliekkel, és most először láttam, mire képesek. Csak csodálni lehetett, hogyan varázsolják termővé a pusztaságot, hogyan ásnak kutat, hogyan építik a házat, hogyan készítenek bútort a semmiből.

Évszázadokkal ezelőtt ugyanezt megtették már egyszer az őseink, akik ide betelepedtek. Vérükké vált életet teremteni maguk körül, életet és civilizációt.

Földművesek voltak ők is elsősorban, akár a többi román, vagy magyar kulák. De micsoda különbség! Az én svábjaim kovácsok, lakatosok, kőművesek, szobafestők, ácsok, asztalosok, szabók, suszterek is tudtak lenni, ha az kellett. S én megtanultam mindezeket a szakmákat a mesterek mellett. Napi tizenhat órás kemény robotolás sulykolta belém, hogy közejük tartozom. Hat évvel Hitler bukása után, életemben először voltam büszke arra, hogy németnek születtem.

– Azért sem lehet kiirtani minket! Azért is élni és szaporodni fogunk! – minden este, elalvás előtt ez volt az esti imádság.

Aztán megtetszettem Erikának. Szőke volt, fehér húsú, akárcsak Tánja, csak nagyon fiatal és tapasztalatlan. Hamarosan terhes maradt. Akkor már biztosan tudtam, hogy szétválunk az útjaink Karolával. Legyen ő „uralkodó osztály” és megbecsült párttag – én maradok, aminek születtem. Megírtam a levelet, hogy szabadnak tekintem, s feleségül vettem Erikát. Ki-ki a saját sorsával – zártam az önmagammal folytatott vitát, mert hiszen Karola mégsem volt mindegy nekem. Akkor nem tudtam, hogy még egy fiam is van, és el

sem tudtam volna képzelni, hogy egy olyan tüzes vérű szép nő, mint ő, egész életében egyedül marad.

S nem tudtam azt sem, hogy bennem milyen mélyen van beoltva. Hogy rajta kívül, úgy igazán, asszonyt még álmodban sem kívánok. Mert az álmaimba mindig visszajárt. S ha ébren korrektül teljesítettem is a tudatosan vállalt kötelezettségeimet – ha meg is tudtam parancsolni magamnak, hogy ne gondoljak rá –, az álmaimnak medret szabni nem lehetett.

Mikor hazaértem, és meggyőződtem, hogy az a jó munka és megélhetés, amivel engem nyugtatni akart és úgy dicsekedett, nem más, mint szűkös mindennapi kenyér, egy férfiakat is próbára tevő nehéz munka fizetségeként, felajánltam a segítségemet.

Akkorra már homorúra rogyant a kicsi háza teteje – fordítva, mint az emberek. Ha én állni tudnék, kérdőjel forma lennék. Talán mert az egész élet egy nagy kérdőjel...

Karola büszke volt és makacs. Nem fogadta el a segítségemet. Szóba se állt velem. Csak azzal az utcáról összeszedett öregasszonnyal üzent ki nekem – akit az anyja halála után magához vett –, hogy nincs szüksége semmire és senkire, rám a legkevésbé. Legyen annyi jó érzés bennem, hogy nem háborgatom többé.

Ez eleinte úgy felbőszített, hogy a torkát fojtogattam gondolatban, s százféleképpen elképzeltem, hogy megölöm. – Mi az, Hansi? Tán nem volt elég neked a bűnhődésből olyasmikért, amiért nem voltál hibás? Most már a börtönt is ki akarod próbálni? A gyilkosságról letettem...

De számtalanszor elképzeltem, hogy elüti az autó, a vonat, felnyársalja az izzó acél. Akkor végre elvehetem a gyermekeimet, és megszabadulok a lelkiismeret-furdalástól – és Tőle! Mert miféle dolog, hogy megvan nélkülem és mindenki nélkül? Hogy elég önmagának. Büszkeségem halálos sebet kapott, de mégis, mindenek ellenére Karola nagyon mélyen bennem maradt. Mint betokolódott puskagolyó Mihály barátom tüdejében. Húsz év múlva váratlanul útnak indult, akkor meg kellett operálják. S Karola tudta ezt. Tudta, mert lám, útnak indult ő is, és azt mondta: „Nem azért jöttem, hogy megvigasztaljalak, hanem hogy eleresszelek. Tudj meghalni

nyugodtan.” Eleresztett. És megvigasztalt, bár nem akarta. Megvigasztalt, mert elhozta a fiamat. A fiamat, akit úgy hívnak, mint engem, s aki pontosan olyan, mint én akkor, amikor elhagytam. Mintha egy régi tükörbe nézhettem volna újra.

Mert hiszen tudtam róla, hogy van – messziről láttam is néha, ámbár inkább kerültem a találkozást, de mostanig nem éreztem igazán, hogy az enyém. Most először hallottam tőle azt a szót, hogy Apám! Mert apjának szólított. Szép tőled, Karola, hogy nem neveltetted ellenem, hiszen megtehetted volna.

– Hogy érzi magát, apám? Azt mondják, nagybeteg.

Soha ilyen tisztán nem éreztem, hogy élek, akkor is, ha a föld alá tesznek.

Karola, kedves, mivé lettünk? De él helyettünk a fiunk. És a lányaink is, persze. Kató, akit tíz éve nem láttam, tán meg sem ismerném, és Írisz, akit többé sohase látok. De élnek. S bennük tovább élek én is. Ez olyan jó érzés, hogy még a lábam helye sem fáj már. Köszönöm, hogy eljöttél. Eddig úgy éreztem, egyetlen lányom van, és az Írisz. Hogy őt elvesztettem, mindennél jobban fájt. Érette dolgoztam annyi éven át, fájdalmak között, nehéz betegen is. Neki építettem puha fészket – biztos várat. Ha már nektek semmit se építhettem... Az életem van ebben a bűdös házban, s neki nem kellett! Legyek igazságos. Benne van az Erika élete is.

Úgy illene, hogy kárpótlásul azért, amit elmulasztottam, most Kató és Hansi kapják meg a házat. De akkor mi lesz Erikával? Már, ha itt marad..., mert menni akar, állítólag miattam. Ha én már nem leszek, és mégis úgy határoz, hogy Íriszhez költözik – ami érthető, hiszen neki csak ez az egy gyermeke van –, szóval, ha Erika elmegy, akkor oda a ház is. Kénytelen eladni az államnak annyiért, ami talán a kivándorlás költségeit se fedezné.

A szülői házat semmiért vették el, az újraépítettet bagóért. Ezért érdemes volt gürcölni, spórolni! Itt annak van igaza, aki semmit sem csinál, amije van, elissza, elherdálja. Majd kap valamelyik hülye kivándorló német után egy jó házat, ha egyébként ügyesen forgatja a nyelvét nyalás közben. Csak az én két másik gyermekem nem kap tőlem semmit, a halálom után sem. Melyiket szeressem? Hogyan lehessenek igazságos?

Mert hiszen Erikának is sok mindenért tartozom. Nekem adta a fiatal életét, amikor már beteg voltam. Nekem adta Íriszt, aki harminc éven át mindenért kárpótolt. Velem dolgozott, férfierővel – asszonykitartással – egy életen át. És tűrte, hogy csak akkor vagyok vele, ha ő akarja.

Egy asszonynak, azt hiszem, tulajdonképpen ez nagy sértés. Lehet, emiatt perlekedett velem, ezért volt sokszor ideges. Én sohasem kérdeztem az okát. Elfogadtam olyannak, amilyen – pedánsnak, szorgalmasnak, hízelgőnek és patto-gónak.

– Majd elmúlik neki – gondoltam, amikor láttam, hogy felrobban. – Amelyik úton megharagudott, ugyanazon meg is békél. És nem is tévedtem. Amilyen hirtelen felcserszent, ugyanolyan gyorsan elmúlt a rosszkedve.

Hozzám tartozott egy életen át, apró zsörtölődéseivel és puha simogatásával, akár a lábam, mely néha fáj, de azért szolgált hűségesen. S ahogyan soha nem gondoltam, hogy valaha láb nélkül maradok, ugyanúgy nem jutott eszembe, mit csinálnék én, Erika nélkül. Annaira természetes volt a létezése, észre sem vettem. Nem tudom, megmondtam-e neki valaha is, hogy hálás vagyok mindenért és szeretem...

Lám, most is itt virraszt mellettem, s én alvást színlelek, hogy beszélgetni ne kelljen, mert félek megkérdezni, hogy mit tegyek a házzal. Inkább nem akarom tudni, hogy a halálom után mit határoz. Szeretném hinni, hogy itt marad, és naponta kijár a sírhoz, lemossa a követ, akár a padlót idehaza, és hoz két szál virágot. De van-e jogom az egész életét kisa-játítani? – azért a kevésért, amit tőlem kapott. Na, mozdulj meg végre! Szánd rá magad!

– Vízet innál, édes? Vagy valami más kell?

– Tudod, hogy aludtam? S álmodtam. Valamit. Majd később elmesélem. Öt éve ez az első este, hogy nem fáj sem-mim. Erika, hiszed ezt?

– Nem csak hiszem, tudom. Megmondtá az orvos. Nagy árat fizetsz, de meggyógyulsz. Készíték vacsorát. Egy kicsi jog-hurtot?

– Ma inkább húst ennék, paradicsomszósszal. A tegnap kínáltad.

– Kínálom én ma is. Ahhoz, hogy meggyógyulj, enned kell rendesen. Várj, megmelegítem.

Paradicsomszós... ez a lényeg! A házról nem mersz beszélni. S arról sem, hogy tudod, vétettél ellene – nem ezt érdemelte.

– Most felülünk szépen. Gyorsan lemosdatlak. Majd, ha felfrissültél, az étel is jobb lesz.

Ahogy áthajol, fogd meg a derekát!...

– Mit csinálsz?! Felborul a mosdótál.

– Erika! Te olyan szép vagy!... és olyan jó!... Én azt álmodtam, hogy... Erika, mondd, mondd, hogy nem utálsz ilyen nyomorékon. Vagy ne, inkább ne mondj semmit! Csak feküdj mellém! Érezzem a testedet, úgy mint egyszer, nagyon rég.

Bocsáss meg nekem, egyetlen igazi asszonyom, társam a bajban és nyomorúságban! Bocsáss meg, hogyha tudsz... ha lehet... és örülj velem együtt – hisz látod, Karola elenged. S én élek! Újra élek!

Nem! Azt nem engedem, hogy a másik lábamat is levágják! Teljes hosszúságban akarok feküdni a föld alatt, ha élni nem lehet. Pedig fel is keltem. Mankóval kimentem a fürdőszobába. Néha az ablak elé ültem nézni az életet.

Asztal mellett ettem, ahogy szoktak az emberek, s máris elhittem: viszontlátom Íriszt és a kicsiket. Milyen korlátolt tud lenni az ember, és milyen hiszékeny! Csak túrni tudnám a fájdalmat, ne kiabáljak! Vagy lenne vége minél hamarabb! Meddig még – Úristen! –, mikor lesz már elég?!

– Embólia. Ezen sajnos, már csak amputáció segít.

Na nem! „Levágták mindkét lábát, szerencsére meghalt.” Akkor már inkább mondják, hogy le akarták vágni a másik lábát is, szerencsére meghalt. Két pont között legrövidebb út, az egyenes. Élet és halál közt mi értelme még egy keserves kitérőnek? Egyenesen előre, teljes magasságomban az Úr színe elé, teljes hosszúságomban apám s anyám mellé.

– Erika! Könyörgök, add be az injekciót, nem bírom ki hat óráig!

– Túl sok lesz. Tudod jól, megmondta az orvos.
– Szarok az orvosaidra! Add már be, ha mondom!
– Miért vagy goromba? Nem tehetek róla, hogy ilyen beteg vagy. A te hibád, hogy visszautasítod a műtétet, és még te kiabálsz.

– De üvölni is fogok! Érted? Üvölni, mint a megvadult sakál, hogy összecsődüljenek a szomszédok, lássanak csodát... Jaj jaaj!

– Hansikám, édesem! Tudom, hogy nagyon fáj.

– Jaaj!

– Ne! Kérlek, hozom már.

– Mit tudod te, mi a fájdalom! Honnan is tudhatnád?

– Na ne viccelj! Te talán szültél már?

– Az értelmes fájdalom volt. Az élet fájtt benned. De bennem a halál fáj! Hogy nem érted? Az a halál fáj, ami így is, úgy is eljön, s mennél előbb, annál könnyebb...

– De nem az én közreműködésemmel, Hansi! Ha vállalnád a műtétet...

– Elég volt! Értelmes asszonynak hittelek. Fogd fel, hogy elég volt! Ezen most ne vitatkozzunk. Amíg a gyógyszer hatása tart, még gondolkozni is tudok. És nem tart túl sokáig. Hát el kell mondanom neked egy pár fontos dolgot. Végy papírt, ceruzát, és írd, nehogy elfelejtsd!

– Rendben van, mondhatod.

– A legfontosabb, hogy nagyon szerettelek, és nagy szükségem volt rád. Ne, Erika! Ne sírj, ezt ne csináld! Fújd ki az orrod, és írd tovább! Elsősorban rólad kell gondoskodnom tehát. De adós vagyok a gyermekeimnek is, akiket nem szerettem, mert nem is szerethettem... Bár ugyanúgy szerettem volna bizonyosan, mint Íriszt, akinek nem volt szüksége a szeretetünkre. Hát nem bánom, ne írd! Nem zagyvaság pedig. Tudom, mit beszélek. Az egyetlen érték, ami utánam marad, ez a ház a fejünk felett. Szeretném, ha jól megértenéd. Téged illet, tudom. És mégsem hagyom rád. Kató és Hansi fogja örökölni. És ha elmész, mert valószínű, elmész Írisz után, akkor ők kötelesek kifizetni neked azt az összeget, amennyiért az állam átvinné tőled. Ne mondj semmit, hisz nem tudhatod, hogyan lesz. Előbb látogasd meg Íriszt! Nézz körül jól,

vajon bírod-e odakint – egyedül... Mert egyedül maradsz, nem nyit ajtót rád a szomszédasszony, megkérdezni, hogy vagy. Lehet, tévedek, újra tudod kezdeni az életed, hisz még fiatal vagy. De ha nem, ha mégis úgy döntenél, hogy itthon maradnál – amit most nem tudhatsz –, *akkor is a gyermekeimé a ház*. Azzal a kikötéssel, hogy nem értékesíthetik, csak a haláloed után. Amíg élsz, benne laksz. S most menj, hozd el a közjegyzőt, hogy hivatalosan is végrendelkezzem! Mondtam már, hogy ne sírj! Ne félj, amíg visszaérsz, biztosan nem halok meg. De azért csak siess!

– Megértettem. Megyek.

Hogy tönkrement szegény! Régebb, míg úgy éreztem, hogy várja a szabadulást, kaján öröm fogott el néha, hogy csak azért is élek. Ilyen önző és rossz tud lenni az ember. És akkor őtőle miért vártam többet? Most, hogy valóban bekövetkezik, mennyire megijedt. És én, én talán nem félek?

Dehogynem! Amíg az injekció hatása tart, és csak módjával fáj a lábam, nagyon félek a haláltól. Aztán, amikor rákezd a fájdalom teljes erővel, istenigazából, akkor elér a bátorság – a halállal szembeni bátorság –, és kibírhatatlanná válik az élet. Azt hiszem, minden ember tűrőképességének van határa: eddig – s nem tovább!

Én is elérkeztem ehhez a határhoz. Nem tűrök tovább, akkor se, ha a túloldalon a semmi vár, az örök sötétség, a sír hidege... mert tűrhetetlen, hogy újra fáj, fáj, fáj!

– Fáááj ! – hát nem hallja senki se?

Ki hallaná? Erikát elküldtem. Ki ad akkor most injekciót? És kit érdekel, hogy csak tizenkettőkor kellene? De hisz itt van a fecskendő, mellette a fiolák. Nem is egy, kettő. Ha kettőt veszek be, tovább tart a hatás. Egészen biztosan. Csak sikerüljön ügyesen lereszelni!... Ez megvan. Most beledugom a tűt... kicsit melléje ment, de annyi baj legyen. Úgysem érem meg, hogy befertőződjön. Ez az! A másikat. Hová szúrjam? A lábamba lenne a legkönnyebb, de ott nem kering a vér, és nem lesz hatása. A bal karom alsó részébe valahogy csak beletalálok... Ez is fáj, a fene egye meg! De sikerült. Bennem van. Egy kicsit kell még várjak... Hiába ordítok... Ó, csak ne kínozna! Szűnik már. Mintha másnak fájna... De kiugrik a szí-

vem, külön életet kezd. Megunta az örökös rabságot, széjjel-veri a zárt bordarácsot... Verjed csak nyugodtan, nem vered hiába. Együtt szabadulunk. Ki a nagyvilágba. Öltözz fel melegen! Eső lesz, meglátod. Felhő csüng az ágon, kúszik le a völgybe. Hideg ködszítálás, permet lesz belőle. A nap izzó gömbje gurul le az égről, pipáló hegy csúcsán forró parázs-ként ül... Nem parázs. Nem is nap. Vértörősen lüktet. Szív lesz az... Sárt freccsent. Az én bolond szívem.

Ne szórd rá a piszkot Erikám hajára! Mézarany és selymes, menyasszony uszálya. Nem is volt menyasszony... Nem is volt fátyola. Csak egy szerény kis virágkoszorúja, kék búzavirágból... Most is az van rajta.

– De jó, hogy megjöttél! Nézd, Írisz is itt van! Karl és a két kicsi, nyújtják a kezüket, csak tudnám elérni!... Belekapaszkodni...

– És Hansi, a fiam – jól ügyelj anyádra! – olyan törekeny lett...

– Ne eressz, Karola! Vigyázz, az istenért! Az a drága csöpp-ség beesik a tálba!

Nagy szappanbuborék táncol a sugárban. Apró porszemek csak – de nem! – Hókristályok... Arcom felsebezték... Fáj a fény!... Fáj a fény!

– Jaj! Ne fürdess, Tánja! Inkább gyöngéd kézzel tegyél le az ágyra...

Lásd, öröm lakik a teljes mozdulatlanságban – s a világmindenség örök ringásában.

IV.

ÍRISZ

- Halló! Írisz! Meghalt apád!
- Na de ilyen hirtelen?! Azt mondta, jobban van.
- Embóliát kapott a másik lábába, nem engedte, hogy levágják.
- Hogy lehet valaki ennyire makacs?
- Meghalt! Érted? Végre rendelkezni akart, s mire a közjegyzővel hazaértem, holtan találtam. Jaj, Istenem! Nem is tudom pontosan, mikor halhatott meg. Két vagy három órája?
- De Mutti, ennek igazán nincs jelentősége. Az olyan mindegy. S most mit csinálsz? Remélem, tettetek félre pénzt a temetésre, mert amíg innen odaérne...
- Nincs szükségem a Karl pénzére! Gondoltam, hazajössz az apád temetésére, azért siettem, hogy értesítselek.
- Drága Mutti! Az Isten szerelmére, nem tudod, hogy mit beszélsz. Na, nem is csodálom, egy házban a halottal... Próbáld felfogni, kérlek, hogy mi van. Hát dutyiba akarsz dugatni?! Értsd meg, hogy nem jöhetek! Majd a temetés napján mondatok érte egy misét a dőmban, és név szerint is megemlítik.
- De hiszen ott úgysem ismeri senki.
- Az Úristen már csak tud róla! Azt hiszed, nekem mindegy? De mást nem tehetek.
- Tehát nem jössz, akkor fejezzük be, mert sok intézni valóm van. Húst is kell szerezzek a halotti torra.
- Tor! Micsoda barbár szokások! Most majd dagadtra strapálsz a lábad!
- Ne igazsd magad az én lábam miatt! Nem kell már gondoznom apádat, pihenhetek, lelohad. Lehet, hogy barbár szokás, de nálunk ez csak így van. Még a disznónak is megtartjuk a torát. Ennyit megérdemel az apád is.
- Ne sírj, Mutti! Vagy sírj, ha úgy könnyebb. Majd holnap felhívlak, hogy megmondd, mikor lesz a temetés, és este

vegyél be valami nyugtatót. Egészen kiborultál, te, szegény. Puszi. Fogadj szót!

– Jó, hát akkor szervusz.

Húha! De nehéz volt. Nem vesz az be semmit, csak hiába mondom. Végig fogja virrasztani az éjszakát égő gyertyák mellett, s közben pálinkával kínálgatja a bóbiskoló szomszédokat. Lehet, fánkot is süt. Úgy szokás.

Én meg itt emészttem a hirtelen beteljesedett fenyegetést, mert hiszen rég tudjuk, rég várjuk, nemcsak én, anyám is. Most mégis hirtelennek tűnik és kegyetlennek, pedig biztosan megváltás volt már... nekik. Mert én rég kiléptem a szenvedés elviselésének terhe alól. A temetéssel is egyedül birkózik anyám. A kötelező virrasztásra is rádob még két álmatlan éjszakát. Tudja, szegény, hogy csak magára számíthat.

Kegyetlen vagy, Irisz!

Két szundítás közt a virrasztók elemlegetik, hogy: – Jó ember volt szegény, Isten nyugosztalja. – A nehéz betegségihez képest béketűrő is, alig kiabált, hiszen hallottuk volna... – Könnyebb így mán szegénynek, megkönnyörült rajta az Isten, s ugye a szomszédasszonynak is, bár sirassa erősen. – Hát adjon az Isten vigasztalást! – Vigasztalást, kedves szomszédasszony! – s közben nyakalják a pálinkát.

És cinikus is vagy! A te előbbi szöveged és ez között tán volt lényegi eltérés? Vagy szabály az, hogy ilyen helyzetekben csupa közhelyet hordanak össze az emberek?

Hiszen hasonló szöveg ment le akkor is, amikor Nagymamát felravatalozták. Alig halt meg szegény, jött a mosóasszony. Ez is egy foglalkozás, nem mondom. Egy halott – egy sonka. Nekem biztosan a torkomon akadna. De Rebi néném büszke a szakértelmére. Úgy dirigál, bizonyosan, most szegény apám holtteste mellett is, mintha egy ezred katonaságot vezényelne.

– Legelőbb kendőt hozz, hogy felkössem az állát! Most add ide a tiszta ruháját! – Zsebkendő kell, hogy összekösem a kezét! Két háromlejest, hogy lenyomtassam a szemét! Úgy, s most nyújtsd ki egyenesre a lábát!...

Ez alkalommal bajban lesz az összekötőzéssel. Szegény papi kifordult fél lábbal megy a temetőbe. Igaz, hogy neki már

mindegy, de biztosan téma lesz, hogy mit tegyenek. A szabályos halott csukott szemmel és szájjal, rózsafüzérrel összefont kézzel, merev haptákban megy a másvilágra. Úgy szokás.

Ha nincs ez az örökös úgy szokás, nem úgy szokás, talán ma én is ott virrasztanék mellette, és elkísérhetném utolsó útjára. Nem azért, mert úgy szokás, hanem hogy még egyszer, gondolatban bár, elbeszélgessek vele. Egyoldalú beszélgetés lenne. Én mondanám a magamét, és ő nem felelhetné rá minden kérdésemre, hogy: „Azért, mert úgy szokás, lányom”, vagy azt, hogy: „Azért, mert azt nem úgy szokás, édes lányom.”

Édes lányomat mondott, ha valamiért neheztelt rám. Máskor Íriszem voltam, drága szemem fénye. Két héttel ezelőtt még így szólított, mikor telefonáltam neki. S most fénytelen, felakadt szemmel fekszik, szemhéján a háromlejesekkel... Csak nem sírok én is? Hiszen annyit szenvedett, hogy megváltás volt neki a halál. „Könnyebb mán neki, megkönnyült rajta a jó Isten.” Mindegy, hogyan mondom. A lényeg, hogy megszűnt a szenvedése. Hát akkor kit siratok?

Magamat? Egyrészt túl korai, fiatal vagyok és egészséges, másrészt már rég túl késő. Előbb kellett volna, ha marad rá időm. De szerencsére nem maradt. Mert úgy elmenni is hazulról, egy szál ruhában, neki a nagyvilágnak, ahogy mi elmentünk, felér egy temetéssel. S még csak nem is volt ünneplő ruha. És el sem búcsúzhattunk senkitől.

Minden haldokló, ha érzi az utolsó órát, magához hívja a szeretteit, búcsúzkodik és hagyatkozik. – Azt hiszi, az ő bölcs tanácsai és rendelkezései nélkül nem megy tovább a világ – s ez jól van így. Mi semmit sem hagyhattunk meg, senkitől sem búcsúzhattunk el különösebben, nehogy gyanús legyen. Olyan könnyed nemtörődömséggel kellett elmenni hazulról, mintha egy rövid kirándulásra indulnánk. Pedig örökre kiléptünk abból a világból, amely addigi egész életünk színtere volt. És igazán csak annyiban különbözött a haláltól, hogy az élet újakezdésének reménye, s vele a szenvedések folytatásának lehetősége is megadatott. Esetleg! Mert biztosak semmiben sem lehettünk... A halálnak megvan az az egyetlen pozitívuma, hogy biztos... Ha akkor nem sírtam,

akkor most már igazán nincs okom. Karl menni akart, bármi áron. Mit tehettem volna? Hiszen ő is elindulhatott volna egyedül, mint a barátja. S mire a családegyesítés megtörténik – öt-hat év –, talál magának másik asszonyt, fiatalabbat, szebbet. Van elég. De Karl nem kalandra vágyott.

– Menni akarok, de csak veled!... Veletek. Bízd rám a dolgot, mindent elintézek. Gondolj a gyerekek jövőjére. Nekünk nehezebb lesz. Bár nem vagyok erről sem meggyőződve. Van ott minden, nem kell sorba állj, s nem kell munkát vállalj. Eleinte kapjuk a munkanélküli segílyt mind a ketten. A keveset is ésszerűen be lehet osztani, ha mindig van minden, és nem kell minden élelemből úgy vásárolni, mintha háború lenne: – Hátha holnap már nem lesz, jobb, ha ma sorbaállok érte. Ha találtam állást az én mesterségemmel, kényelmesen megélünk. És nem kell mindennap háromszor hálás legyek azért, amit eszem és hogy fedél van a fejem felett. Nem tehetek róla, de egyre nehezebben viselem el a szüleidet. Ez van.

Szabadulni akart attól, ami egy idő után számomra is terhevé vált. Nem imádkozhatja az ember szűnös-szüntelen a lakását, csak azért, mert olyan nehezen hozta össze. S az a mániákus tisztaság az idegeimre ment. Jön a gyerek az udvarról. „– Karl! Húzd le a cipőt, behozod a sarat!” „– Írisz! Ne azzal a törölővel töröld a poharat!”

S bár látszólag minden kényelmünk megvolt, harmincévesen, két gyermek anyjaként, még mindig abban a szűzies hófehér ágyban kellett aludnunk, amivel valaha a „kisaszszonyszobát” berendezték, és amit tízéves koromban rendelésre csináltattak nekem. Mindennap fél órával előbb felkeltem, hogy az ágyterítő rózsaszín fodrait pontos rendbe szedjem.

Amikor megemlítettem, hogy vennék egy új bútort, anyám sírva fakadt:

– Volna lelked a szemétbe dobni ezt a drága hálósobát? Ez fából van. Nem olyan préselt fűrészporból összefusizott vicik-vacak, mint amilyeneket most árulnak. De ti azt csináltok, amit akartok... – s sértődötten elvonult.

Mondtam volna, hogy zavaróan recseg némelykor a drága faágy? Maradt minden ugyanúgy tovább.

Néha főztem volna én is kedvenc ételt a férjemnek, vagy kipróbáltam volna egy új süteményreceptet a gyerekeknek.

– Tán nem elég jó, amit főztem? Ha gondolod, kantinba is mehettek.

Később, mikor apa betegsége miatt már nem jutott hozzá, hogy egyedül főzzön, akkor is, minden félórában bejött a konyhába, s bárhogy csináltam, sohase volt elég jó.

„– Ezt nem így szokták csinálni, lányom. A forró rántást hideg vízzel kell felereszteni. Mi az, hogy egy hétre előre csinálsz rántást? Az nem olyan, mint a friss. És miért rontod el a drága húslevest azzal a nájljon vegetával? Ettől mindennek egyforma íze lesz.”

– Már megint ilyen lila gostát*-csirkét főzöl, amikor az udvaron ott van a szép rántanivaló. Mondd meg, ha nem mered levágni. Majd én megkopasztom és feltrancsírozom rendesen, ahogy szokás. Úgy összevissza vagdaltad ezt a döögöt, hogy meg sem lehet ismerni, melyik a melle, és hol a püspökfalat.

– De így jobban kifő a csontokból az íze.

– Te mindent jobban tudsz, hát csinálj, amit akarsz, de ne csodálkozz, hogy apád nem eszik belőle. Ő rendes koszt-hoz szokott. Hogy lefogyott szegény!

– Az apád ingeit ne rakd be a gépbe! Majd késő éjszaka megmosom én kézzel. A nyakát és a mandzsettát kiskefével szokás tisztítani, hogy ne törjön össze a keménység.

És ez így ment az idők végezetéig. Ne tedd, ne rakd, nem úgy kell, nem úgy szokás – úgy szokás. Világgá lehetett ettől menni, mert közben még hálásnak is kellett lennem. Na nem!

S az a szüntelen piszkálódás a munkahelyen is! Egy tervezőintézetben igazán nincs anyaghiány, mégis a hónap végére hagytak minden rajzot. S akkor gyúrjad, doamna** Írisz! Húzd tusba hibátlanul! Persze, hogy te csinálod, Adél ehhez nem ért olyan jól, mint a csípőriszáláshoz. Ő olyankor kiszállásra megy, egyeztetni a rajzokat a kivitelezővel... – és vele megy a főmérnök is. Kíváncsi lennék, találtak-e másik jó

*Gostat – állami gazdaság összevont cégjelzése, románul

**doamna – úrnő -asszonyokat megillető szokványos megszólítás, románul

bolondot a helyembe, vagy a drága Adela kínlódik a rajzokkal. Na, arra a mozira befizetnék...

Talán meg kellene mondjam Karlnak, hogy apa meghalt. De semmi értelme felébreszteni. Majd megtudja holnap. Pihennie kell. Itt minden nap hóvége van, igaz, hogy csak öt napig. Péntek délután kiporszívózunk közösen, és szombat-vásárnap járunk szabadon, akár a madár, ahová kedvünk tartja... Éppen csak az apám temetésére nem mehetek el, vissza, haza. De Párizs, London csak engem vár!...

Ki tehet róla, hogy nincs itt az apám? Egyedül csak ő. Kaptak volna külön lakást, nem lettünk volna egymás terhére. Hadirokkantként olyan szép nyugdíjat ítéltek volna neki, hogy abból még minket is tudott volna segíteni. De hallani sem akart arról, hogy utánunk jöjjön. Bár, ha beadták volna a családegyesítési kérvényt, akkor is, lehet, nem érte volna meg, hogy kiengedjék. Valahol lehet, hogy érezte ezt.

– Én már csak megmaradok az otthonomban, kislányom, amit az alapozástól a tetőcserépig én építettem... nektek. Na, gyon vágyom utánad és a gyermekek után. Küldj fényképeket!

Karlt meg sem említette soha. Mintha nem is létezne. Otthon is mindig levegőnek nézték. Őrá nem szóltak semmiért, nem irányították. Lehet, nem tudatosan, de minden közös buliból kizárták. Nem kértek soha semmit tőle, és minden úgy volt jó, ahogyan csinálta. Tüntető módon nem szóltak bele. Az ember egy idegent csak nem leckéztet meg! A család, az más – az legyen tökéletes!

– Írisz! Én ezt már nem bírom tovább! Ha meglátom anyád kezében a törlőruhát, ahogy mártír arccal szótlanul mossa a lépteim nyomát a kövön, felmegy a cukrom. S még csak meg sem mondhatom. Mert ő nem szól semmit, csak végzi a dolgát. Beadtam lakásigénylést a vállalathoz, de kismillióan vannak előttem a listán, és egy részük jogosan, mert albérletekben nyomorognak. Először nekik jár. Nézd meg Eraldot! Már a lágerben is külön lakást kapott, és négy hónap múlva autót vásárolt a munkanélküli segélyéből. Mi négy évig kuporgattuk a kicsi pénzünket, ameddig a Trabantot megvettük. Hát mire maradjak itt? Nézz körül! Az üzemben is a fejemre ültettek egy alakot. Dehogyan tud többet, mint én!... De vala-

kinek a valakicsodája, könnyen kiejthető, jó hangzású neve van, tökéletes származása, és mindezt tudja is magáról. Úgy beszél velem, mint a kapcarongyával. Ha legalább itthon a magam ura lennék... Igazán nem kívánom az öregek halálát, de anyád, amilyen jól tartja magát, eldirigál még bennünket legalább húsz évig. Húsz év múlva már én is öregember leszek, s addig ne legyen soha egy nyugodt percem? Hogy lépni se merjek? Nem, Írisz! Én elmegyek! Még akkor is elmegyek, ha te nem jössz velem. S viszem magammal a gyerekeket is.

Akkor egy pillanatra átfutott az agyamon, hogy feljelen-tem. De ez a lényegen semmit sem változtatna. Visszahoz- zák, bezárják, s utána elválnak tőlem. Kínlódhatom egyedül a két gyermekkel. Nekem nagyon fontos Karl. Bármit elkövet- nék, hogy megtartsam. Lehet, hogy tudta ezt, azért beszélt olyan határozottan. Tudta, vagy nem tudta, egyre megy. De én tudom, és ez a fontos. Tudom már azóta, hogy elhatároztam, hozzá megyek feleségül. Nem voltam gyermek, huszon- három éves, tudtam, mit akarok.

Zsákbamacskát már gyermekfejjel sem akartam, hogy úgy járjak, mint anyám, aki tizenhét évesen bevásárolt a kétgyer- mekes nagybeteg apámmal. Se nem szeretik egymást, se el nem válnak. Mint két járomba fogott igavonó, húzzák ma- guk után a „házat”. Többet zsörtölődnek, mint amennyit hall- gatnak, s mégis, az a rosszabb, amikor nem beszélnek. Én ilyent nem kérek! Már tizenhat évesen elhatároztam, hogy előbb kipróbálom a „házas életet”, lássam, milyen. Az An- namária bátyja szerezte be nekünk a tablettákat. Így nyu- godtan próbálgathattam, magyart, románt, németet – vegye- sen. Csak cigány szeretőm nem volt soha, nem előítéletből, hanem mert így hozta a véletlen.

Aztán egy nap összekerültem Karllal. Aki keres – az ta- lál. Én megtaláltam!

– Nem érdekel, hogy nincs semmije! Árvaházi gyerek. De én csak őt szeretem, s ha nektek nem elég jó, hát el is mehetek.

Nem tudom ugyan, hogy hová mehettem volna akkor, de az öregek bejiedtek, és beleegyeztek a házasságba. Azóta még inkább megbizonyosodtam róla, hogy számomra egyetlen

tökéletes férfi van, és az Karl. Ezért nem működnek olyan szentimentális érvek nálam, hogy az én helyem a beteg öreg szüleim mellett lenne. ***Az én helyem a férjem és a gyermekeim mellett van, és ott, ahol nekik a legjobb.***

Ki-ki a saját gondjával. Mert gond azért itt is akad. Na nem, hogy mit főzök, meg hogyan, de melyik iskolába íras-sam be kis Karl-t, hogy befogadják, és mégse legyen a bevándorló török csőcselék között. Ez fontos. És hogyan találjak olcsó lakást jobb kerületben, ahol eleve magasabbak az árak? Ha lelnék egy rendes, magányos öregasszonyt, aki gondozás fejében a házába fogad, az lenne az ideális. Biztosan az is morogna, hogy így szokás, meg úgy. Az öregek mind olyanok. De azért van két fülem: itt be, ott ki. Ha egy idegen mondja, nem bosszant úgy, mint mikor az anyám piszkált minden semmiségért. És persze, lenyeli az ember, ha úgy néz ki: megéri.

Másképpen soha nem lesz itt saját házunk. Még ha én is állásba mennék és Karl túlórázna, akkor se tudnánk annyit spórolni. A pénz nagy része elmenne az albérlet fizetésére. Majd kialakul ez is valahogy.

Ha túl lesziünk a misén, nekiindulok. És gyászruhát is kell vennem, természetesen. Ezek, itt, még görcsösebben ragaszkodnak a szokásaikhoz. Még a gyászjelentés borítékja is tiszta fekete belülről. Gondolni se lehet arra, hogy a hathetes gyászt az ember be ne tartsa, ha egyszer bejelentette a családi halálesetet.

Jelzem, a fekete ruha még előnyös is lehet, a lakáskeresésnél. Talán megsajnálják, hogy meghalt az apám, és nem lehettem ott a temetésén. Az ilyesmi hatásos annak, aki a sír szélén áll. Mindenik azt szeretné, ha a temetésén ott volna az egész világ.

– Otthont keresek az elveszett szülői ház helyett. Nálunk családtagnak számítana a néni. A két kicsinek nagyon hiányzik Omici.

Ne bomolj, Írisz! Ráérsz még a főpróbára. Előbb a megfelelő házzal rendelkező vén csoroszlyát kell megtaláljad. Elég nagy háza legyen és elég sok betegsége, különben, cseberből vederbe... Persze, ha beteg lesz, rendszeren gondozni kell, de

ha nem járok dolgozni, nekem ez megéri. A piszkosabb munkára fogadok valakit. Ezek a magányos öregek boldogok és hálásak, ha egy kicsit elbeszélgetsz velük, és nem kell bevonulniuk az öregek otthonába.

Ez az! Onnan kell elindulni. El kell mennem egy olyan intézménybe, ahol nagy összegekért gondoznak. Oda nem jut be akárki. Meg kell tudnom egy pár felvételre váró címet. A többi már csak a szerencsén múlik, meg rajtam. Már holnap megveszem a fekete ruhákat. Két-három drága holmit. A megjelenés itt nagyon fontos. Ne higgyék azt, hogy koldulok. Akinek felajánlom a segítséget, érezze megtisztelve magát. Érezheti is, ha hajlandó leszek lenyelni minden rigolyáját, amikor éppen az elől szöktem meg. De hát nem vándorolhat az ember az idők végezetéig. És nem virraszthat még a világ, még ha meg is halt az apja.

Egy kicsi gyertyát meggyújtok mégis. Hátha apám látja, és megőrül neki. De mégse. Még meggyullad a ház. Mindig utolér valamilyen szentimentális marhaság! – Pedig menynyire igyekszem hideg fejjel, racionálisan nézni az életet, és csak a józan ész tanácsaira hallgatni.

Nem vetkezem le, elnyúlok a kanapén. Majd csak eljön az álom.

Csak azért is elkerül, mert olyan nagyon várom.

S akárhányszor álmatlanul fekszem, mindig odahaza kóborol a lelkem. Pedig úgy óvakodom a honvágytól, akár az ördög a szenteltvíztől, mert egy percre se bántam meg, hogy eljöttem.

És mégis, mikor éjszakánként kutyaugatást hallok, az első gondolatom: – Macskát fog a Burkus – s félálomban a lugasban fekszem, hintaágyon, zene ritmusára rózsaszín fodrokat ráncigálok. Pedig hogy utáltam. S most a lányom szobájába ugyanolyant varrtam.

Másszor hátizsákkal rovom a Retyezát köves ösvényeit. Egy-egy nagyobb hoppnál apám átnyúl, átsegít.

– Drága szemem fénye, pihenjünk egy kicsit.

Lenn egy tiszta tó kéklő tükre... a Bucura lenne? Menynyire szerethetett, ha a rossz lábával túrázni jött velem. A természet csodáját neki köszönhetem.

Félálomban gyakran járok kockacukor sziklák közé, mit óriások teájába használnak, úgy mint tizennégy éves koromban. Ilyenkor tisztán érzem a rododendron illatát. Igazi ösvény csak az, amit szirti kecske patája vág, vagy felhőszakadás gyors vize mos járhatóvá. Az ilyen érintetlen természet olyan, mint a szűz lány. Lehet, hogy csak a gyermekkorba vágyódom vissza?

Pedig tudhatnám, hogy nincs visszaút. Csak az előrehaladást hátráltatom azzal, ha unos-untalan visszapillantgatok. De ma, apám halála napja van, és különös élességgel tör reám a múlt. Mégis gyertyát gyújtok.

Apróka láng. Hogy küszködik az életéért, s épp annyira tünékeny. Egy fuvallat – és nincsen.

Nem vagy egyedül, apám. Én is tudom, milyen a halál, csak védekezésből megpróbálok soha nem gondolni rá. De ma muszáj! Tudod, apám, a halál egy nagy fekete víz, mely morogva más irányba visz, mint ahová igyekszel. A lelked veszett madárként csapkod két ártatlan, elatlatott gyermek körül, s nem tudod, felébrednek-e valaha. Szorítod őket, és kapaszkodsz beléjük, mert minden inog és bizonytalan. Alattad mélység, mögötted rövidke élet – előtted ismeretlen rémek. Rábíztad az életedet, s a gyermekeidét is valakire, aki maga is olyan védtelen, mint ez a gyertyaláng itt. Széles a víz, s rövid az éjszaka.

Hát ne csodálkozz, apám, ha a halál torkából visszatérve megpróbálok úgy élni, hogy később azt mondhassam – megérte. A te szemed fénye meghalt azon az éjszakán, s nem jöttél el a temetésemre, apám ! Van ilyen. Pedig érezned kellett volna, hogy utoljára adok csókot a homlokodra, és százhusszal ver félre a szívem. De te közönyösen azt mondtad: – Érezetek jól magatokat! S én elmentem.

A túlsó partra egy más Írisz érkezett. Nem a te lányod többé. Egy idegen. Hatvan a pulzusa, hideg az agya, és egyet akar csak: olyan otthont teremteni az övéinek, hogy abból soha el ne kíváncsozzanak. Ehhez pihent, egészséges emberre van szükség.

Elfújom a gyertyát, mielőtt csonkig ég. Jó éjszakát, Apám! De mintha életedben te is csak ennyit akartál? „Én már csak

megmaradok az otthonomban, kislányom, amit az alapo-
zástól a tetőcserépig én építettem... *nektek.*”

Már három hete, és csak most ér ide a levél. Mintha va-
lósággal a másvilágról jönne.

Karl a gyermekeket állatkertbe vitte. Ott is ebédelnek.
Mondtam, hogy írt Mutti.

– Elmeséled este.

Bontsd már ki! Mire vársz? A temetést írja le olyan rész-
letesen, hogy akár azt hiheted, ott voltál.

„Kedves lányom, Írisz!”

Mintha volna neki más lánya is – tévedés ne essék, fon-
tos a pontosság. Nekem szól, nem másnak... Rohadt dög
vagy, Írisz! – mi bajod anyáddal? – Mi lenne? Az ég világán
semmi, ha nem az anyám volna. Ha egy idegen olyan, azt
mondom rá, helyes, pedáns ember. De ha egyszer az anyám,
akkor miért nem tökéletes? Miért nem olyan, amilyennek ki-
csikoromban hittem? Nem vagyok normális! Jól van, beis-
merem.

„Kelt levelem apád temetése napján. Tudatom, hogy a nagy
megrázkódtatást tűrhető egészséggel elviseltem, amit neked
is hasonlóképpen kívánok.”

Köszönöm szépen!

„Apádnak első osztályú temetést fizettem, bár tölgyfako-
porsót semennyiért se lehetett beszerezni, de Rebi nénéd szé-
pen felöltöztette, a hiányzó lába helyére kendőket rakott, és
szép volt a szemfedő is, selyemhímzéses csipke.”

Hát nem megmondtam! Gyönyörű lehetett.

„Hanem, az első osztályú gyászvitézek olyan minősíthe-
tetlenül részeg cigányok voltak, és olyan hangosan beszélget-
tek, hogy legszívesebben szétvertem volna közöttük. De nem
szóltam semmit, mert féltem, bosszúból összetörik a kopor-
sót, vagy beborítják a holtat a gödörbe, mert történt már
ilyen is. A tisztelendő úr újabban minden temetésen ugyan-
azt mondja, csak a nevek változnak. Lehet, hogy régebben
is ugyanezt mondta, csak akkoriban nem jártam olyan gyak-

ran temetésre, mint manapság, és azért egyik temetéstől a másikig elfelejtettem.”

Még egy kicsi, és az lesz a fő szórakozásod, mint nagymamának.

– Hallotta-e, lelkem? Meghalt az Ábrisék Józsija. Pedig fiatalabb, mint én – s boldog elégedettség volt az arcán. – Holnap megyek a temetésére – ezt mint egy nagy titkot, úgy közölte.

Megy, és nem viszik. Ez is ok a boldogságra!

„Apád a halálban egészen megváltozott. Úgy kisimult az arca, mint fiatalkorában. Nem szenvedett semmit, az orvos azt mondja, mert két fiola morfiumot beadott magának, amíg oda voltam. Az üres fiolák ott maradtak az éjjeliszekrényen, és megtalálták a tűszúrás nyomát is a bal karján.”

Ezt egészen pontosan öngyilkosságnak hívják. Lehet, hogy tévedek. Nem tudom, mennyi morfium kell hozzá. Na mind-egy. Olvasd szépen tovább!

„A sírt már jó előre megcsináltattuk. Fekete gránitoszlop áll, és alul be van fedve fehér márvánnyal, azon egy nagy kereszt. A neve is fel van írva rá, csak a halálozás dátumát kell utánavéselnem. Ez volt a kívánsága, szegénynek.”

Vajon a saját nevét odaíratta-e anyám? Vagy esze ágában sincs a föld alatt is apám mellett feküdni? Erről nem szól a krónika.

„Így aztán könnyen eltemettük, csak a lapot kellett fél-revenni. Csináltattam egy szép piros szegfűkoszorút a ti nevetekben is, nem kell érte elküldeni a pénzt. Rá volt írva, hogy – Utolsó üdvözet, leánya Írisz, veje Karl és kisunokái Karl és Kinga. Sok szép koszorú volt. A szomszédok is külön csináltattak és a volt munkatársai is, ez külön jólesett. Hanem azt hittem, letépem a szalagot a két fattyú koszorújáról. Volt képük ráírni: Csendes nyugalmat, fia Hansi és leánya Katinka. Aztán meggondoltam, hogy lennének olyanok, akik örülnének, ha botrányt csapok, hát megtürtőztettem magam. Ők maguk elég tisztességesen hátul álltak meg a sorban. A torra persze nem hívtam meg, csak a legközelebbieket. Sikerült mindent szerezni, ami csak kell, még papírszalvétát is. Szépen elemlegették apádat.”

Ezért érdemes volt megszületni!

Piszokul ronda vagyok. Elismerem. De ezektől a koszorúszövegektől mindig megvadulok. S mi baja anyámnak a testvéreimmel? Hiszen azok, ha csak félig is. Egészen rendes krapekok voltak – már amikor suliba jártunk, mert azóta nem találkoztam velük. A srác keresett meg, az egyik szünetben.

– Hansi vagyok, a testvéred. Ez pedig Kató, a nénéd.

– Nekem nincsenek testvéreim.

– Akkor mi kik vagyunk? Hiszen ugyanaz az apánk, csak nem törődik velünk, mert feleségül vette az anyádat.

– Hazudtok! Hazug disznók vagytok, nem a testvéreim! Az én apám egy rendes ember.

– Az hát, nem is mondta senki, hogy nem. Ha nem hiszed, menj haza, kérdezd meg!

A következő számtanóra örökre igazolatlan hiányzás maradt. Tiszta szerencse, hogy utolsó óra volt, mert olyan ki-sírt szemmel nem mehettem volna vissza az iskolába.

– Az egész városnegyed tudja, s nekem csak most mondd! – kiabáltam apámra.

– Ugyanaz a városnegyed tudja azt is, hogy felajánlottam a segítségemet, de az anyjuk nem fogadta el. Nagyon makacs asszony.

– Akármilyen makacs, feleségül szokták venni, ha egyszer gyermek van! – s méghozzá kettő.

– Akkor most te lennél félárva, édes kislányom, vagy nem is lennél a világon. Bonyolult ez neked, ne foglalkozz vele! Majd, ha nagyobb leszel, talán megérted.

Talán. Csak azt nem értem, hogyan lehetett ilyen nem szabályos élete azoknak, akik annyira ragaszkodnak a szokásokhoz? Lehet, hogy éppen ezzel szeretnék jóvátenni vagy észrevétlenné az életbe vágó szabálytalanságot?... Olyan a szokás, akár a penitencia. Ha betartod, bűnbocsánatot nyersz. De az is lehet, hogy a szokásaikhoz való görcsös ragaszkodás tartotta meg őket a mai napig, és egyébként elvesztek volna a rendhagyó körülmények között, mely erkölcsi normáikkal szöges ellentétben levő cselekedetekre kényszerítette őket. Ez ma is bonyolult nekem, apám! De a testvéreim végig krapekok voltak. Sokat hancúroztunk együtt az isko-

laudvaron. Hívtam haza őket játszani, a csűrbe, de Hansi azt felelte: – Még csak az kellene! Ha anyám megtudná, hogy veled barátkozunk, letörné a derekunkat. „Levegő sem kell tőlük, megértettétek?!” – így mondja anyu. Ezek a tőlük ti vagytok. És mi megértettük – de játszani azért lehet.

– Jó nektek, mert én sehogy sem értem.

– Kicsi vagy te még ahhoz ... – No, ezt nem Kató mondta, az idősebb, hanem Hansi volt ennyire tapasztalt.

Egészen rendjén való, hogy ott álltak apánk sírja mellett. Legalább ők, ha már én nem lehettem ott. Anyámnak persze mindenki közelebbi, mint az apám elhagyott gyermekei, de ezen most már nehéz lenne változtatni. Éppúgy nem tekinti családtagnak őket, ahogyan Karl sem.

No lám, még mi következik.

„Azt mondtam ugye a telefonban is, hogy apád végrendelkezni akart. Éppen a közjegyzőhöz mentem, miközben meghalt. Mégiscsak van az a jó Isten, nem engedte meg neki, hogy bennünket kisemmizzen. Képzeld el, arra a két fattyúra akarta hagyni a házat, hogy ők fizessenek nekem annyit érte, amennyit az állam adna, ha utánad megyek. Az állam pedig tudod, hogy mennyit ad a legnagyobb házra is? Negyvenezernél többről még nem hallottam.”

Hát, ez elég cifra. Vajon anyám készakarva felejtette az éjjeliszekrényen a fecskendő és a morfiomosfiolákat? Nem is volna csoda. Az egész élete munkája abban a házban van.

„Ha pedig úgy döntenék, hogy itthon maradok, akkor is övék a ház. Na, hát ehhez, mit szólsz?! Csak haszonélvezeti jogom marad. Ha lebetegedem, ezek a fattyúk ápolnak! Nem tudom, hogy képzelte ezt apád, biztosan a nagy fájdalom zavarta meg az eszét. Rád pedig nem hagyott volna az ég világán semmit. Azt mondta, azt úgyis elvonná az állam, és nem bolond, hogy a keservesen újrateremtett otthonát is a román államnak ajándékozza.

Most, hogy végrendelet nélkül halt meg, hagyatéki tárgyalás lesz. A ház fele a törvények szerint engem illet. A másik fele oszlik kettőnk között, mi vagyunk a hivatalos örökösök. A másik kettő nincs az ő nevében, úgy hogy hiába is követelnék a részüket.”

Vajon még mindig tartanak attól, hogy az anyjuk letöri a derekukat? Alig hiszem.

„A teljes érték egynegyedét, ami a tiéd, a rendelkezések értelmében elveszítjük a te illegális távozásod miatt. Majd elintézem, hogy ennek fejében válasszák le a telekről a csúrt és az istállót, úgyse tartok én már nagyállatot. De a házat legalább meg lehet menteni.”

Nem is olyan buta az én anyukám, mint amilyennek kinéz. Igen. Azt hiszem, jó lesz így. Utána pedig egyedül én örökölok. Addigra meglesz az állampolgárságom, majd meglátom, mihez kezdek a házzal.

„Most már csak arra kérlek, édes lányom, hogy fizesd be a szükséges márkát az útiköltségemre és küldjél hívólevelet. Szeretnék körülnézni nálatok, mielőtt végleg határozok a további sorsomról.

A közeli viszontlátás reményében, sok szeretettel csókolak a gyermekekkel együtt, és üdvözlöm Karl: a te szomorú Anyád.”

Nocsak! Üdvözlí Karl. Ez valami új. Szomorúságához képest egészen jól tájékozódik a családi viszonyokat illetően. Nagyon jól tudja, hogy Karl nélkül nincs sem hívólevél, sem márka. Most mit akarnál, hogy legyen együgyű és jó, csak mert az anyád? Te talán olyan vagy? Lehet, hogy az apádhoz csak külsőre hasonlítasz? Lehet.

Főzz szépen vacsorát, mire hazajönnek. Éhes gyomorra Karlnek egészen emészthetetlen lenne ez a levél. Desszertnek talán még elcsúszik valahogy. Végül is, miért ne látogathatna meg, ha elengedik? S ha nem, visszaküldi a pénzt.

„Drága Mutti!

Már három hete, hogy megkaptam a leveledet, de nem értem rá válaszolni. Most, hogy a lágerből elmehetünk, lakás után kellett járnom, és egy közeli jó iskolát találnom kis Karlnek, hiszen ősztől első osztályos.

Örömmel tudatom veled, hogy egy szép családi házat találtam. Egy nyolcvanéves mama lakik benne, Lottinak hív-

ják, és boldog, hogy felvállaltuk gondozásra. Ő az emeleten van. A földszinti nappalit, a két hálósobával, konyhával és fürdővel nekünk adta, nagyon jutányos áron. Persze egy ideig elég szűkösen leszünk, a két gyereknek tulajdonképpen külön hálósoba kellene, de idővel, majd ha a miénk lesz az egész ház, megoldódik ez is. Majd, ha te eljössz, alhatsz a néni emeleti másik hálósobájában, olyan rövid időre biztosan megengedi.

Hátul az udvarban van műhely és garázs. Karlnek ez fontos, hogy dolgozni tudjon idehaza is. Amint látod, jó úton haladnak a dolgaink.”

Hála a fekete ruhának, meg az én jó ötletemnek. Szegény apus, még a sírból is segít. Egészen aranyos mama. Nem beszél túl sokat. Mindig úri népekre vágyott – ez én lennék –, és nagyon szereti a gyermekeket, ha kell, vigyáz reájuk. Majd megválnak, milyen lesz. Ha rendes hozzánk, én is rendes leszek. Ha raplis fajta, akkor ott a külön lakása, duzzoghat magának, ha éppen úgy tetszik.

Karl egészen könnyen beleegyezett: – Ez olyan rozoga, hogy nem jár utánam a törlőruhával. Tőlem ringathatod is, ha kifizetődik.

Ringatni is fogom. Ilyen háza egy ilyen negyedben nem lesz minden jöttmentnek. A képükbe tudnék mászni, amikor olyan lenézően mondják, hogy auszländerek vagyunk, és kritizálják a kiejtésünket. Láttam volna meg őket németnek maradni ott, ahol mi azok maradtunk, és úgy, olyan körülmények között. Majd én meg fogom mutatni nekik, hogy ott fogunk lakni és úgy, ahol és ahogyan a régi müncheni polgárok. Mert semmivel sem érzem alacsonyabb rendűnek magam!

Jól elkalandoztam. Levelet kell írnom az anyámnak, mert várja.

„Vasárnap két múzeumban is voltunk a gyermekekkel. Az első a Deutsches Museum volt. Ez Európa legnagyobb technikai múzeuma. Tulajdonképpen a Karl gyára rendezte a kirándulást. Egy luxusbusszal vittek. Léghőszabályozás, hangszabályozás, meg minden. Ebben a múzeumban a technika fejlődésének minden ága látható. Egész bányák vannak a föld alatt, és onnan kezdve az épület hat emeletén az úrhajózá-

sig minden megtalálható. Természetesen csak három osztályt láttunk. Több időnk nem volt. A híd-, út- és alagútépítést, a kémiát és a repülőgépeket néztük meg. A kis Karl elhatározta, hogy pilóta lesz.

A másik célpontunk a BMW Museum volt, az olimpiai park területén. Hát, azt nem lehet leírni, majd megnézed te is, ha eljössz. Utána volt még annyi időnk, hogy megtekintsük az 1972-es olimpia színhelyét, a fedett stadiont, a tornyot, a fedett sportuszodát és műjégpályát. Csodálatos nap volt, és négyünknek csak tíz márkába került, a többit a gyár fizette.

A gyárról jut eszembe, hogy jó lenne, ha újra munkába állnál, mert apa után csak ötvenhét éves korodban kaphatod meg a nyugdíjat, és annak is csak a felét. Persze azt is csak akkor, ha addig férjhez nem mész.”

Vajon, megvan még a jó öreg Steff? S még mindig szereti anyámat? Ha tudná, hogy tudom, menten szörnyethalna...

– Az Erika lánya vagy? Hasonlítasz anyádhoz. – Ezt se mondta még addig senki, mert, hogy nem is volt igaz. – Ezt a szakszervezeti meghívót add oda neki. Vigyázz rá! Fontos.

Egy ilyen dörzsölt csávó hogy lehet olyan hülye, hogy egy kamasz lányra bízson ilyesmit? Naná, hogy kinyitottam, ha egyszer olyan fontos. „Drágám! Más váltásba osztottak be. Műszak után várlak a szokásos helyen, majd hamarabb jövök. A te szerető Steffed.”

Ez legalább úgy megdöbbenett, mint az, hogy testvéreim vannak. Nagy kísértést éreztem, hogy a „meghívót” odaadjam apámnak. Ha anya tud a gyerekeiről, úgy illene, hogy apa is tudjon Steffről. Ezzel az elhatározással léptem be a házba.

– Szia, papi! – aztán nem mondtam semmit. Ült a kicsi széken és a fájós lábát masszírozta.

– Szia, drága! – s olyan fénytelen volt a hangja.

De a levélkét nem adtam oda anyámnak. Nem hal bele, bármilyen szépfiú Steff – mert ami igaz, az igaz, szép volt –, ha egy nap nem találkoznak. Mihelyt egyedül maradtam, bedobtam a tűzbe, s a hamut szétkotortam, úgy ahogyan a kémfilmekben láttam. Akkor határoztam el, hogy még véletlenül sem megyek szűzen férjhez. Ez még mindig becsületesebb,

mint amit az anyám tesz. Azon az éjszakán nem sokat aludtam. Hosszú órákon át úgy sirattam apámat, mintha meghalt volna. Akkor gyászoltam el igazán, pedig sok évig élt még aztán. Élt? Élet volt az?!

Két nap múlva anya de-milyen-idegesen kérdezte, hogy a szakszervezeti meghívóval mit csináltam.

– Nem mentem el a gyűlésre, és megbüntettek miattad! Felelőtlen vagy, tudod? Hol van? Hová raktad?

– Most már nem mindegy, ha úgyis lemaradtál a gyűlésről? – kérdeztem ártatlanul. Közben élveztem, hogy anyu megőrül. Úgy kell neki!

– Persze, hogy nem mindegy. Az ember legyen korrekt! Ha valamit rábízunk, hajtsa végre becsületesen! Megmondták, hogy fontos. Az ilyesmit nem szabad elfelejteni!

Nocsak, korrektség, becsület és szokás, hát akkor cukkolak még egy keveset, te legbecsületesebb anya!

– Nem emlékszem, hová tettem. Lehet, hogy apa asztalára raktam az újságokkal együtt.

Akkor már olyan sápadt volt, attól tartottam, elájul.

– De nem! Emlékszem már. Kiömlött a tintám, és hirtelen azzal itattam fel, aztán a tűzbe dobtam. Baj?

– Most már nincs jelentősége, csak máskor ne forduljon elő. – Arcába visszatért az élet színe, gyorsan, nagy dérral dúrral főzni kezdett, fát tett a tűzre – de előbb szétkotorta a hamut.

Többet aztán nem leveleztek. Egy párszor meglestem anyát a gyár kijáratánál, hogy rájöjje, hol van a „szokott hely”, ahol találkoznak. De a piacra ment csak, és szinte futva sietett haza. Lehet, hogy a gyárban szerelmeskedtek? Szegények. Erre eddig nem is gondoltam.

„Ezt nem viccből írtam. Komolyan gondoltam. Nézd, hogy ne maradj egyedül. Te még fiatal vagy.

Karl a márkát már letette a bankba, a hívólevél hitelesítése is folyamatban van. Remélem, a karácsonyt együtt tölthetjük az új lakásban.

Aztán, ha megtetszik neked itt, nálunk, akkor hazamész szépen, és eladod a házat. Veszél egy harmadosztályú garzont, s abban kivárod azt az öt évet, ami a ház eladásától

számítva kötelező, hogy a végleges kivándorlási kérvényt beadhasd. Különben elvesz a ház, amit olyan nagyszerű ötlettel mentettél meg a részleges államosítástól, s igazán kár lenne érte.

Addigra nyugdíjad is lesz már, azt átutalják, megélsz belőle. Itt sok kedvezmény jár a nyugdíjasoknak. Majd a közelben keresünk neked egy kis kényelmes lakást, s nem lesz gondod öreg napjaidra.”

Mert bizony, Karl hallani sem akar róla, hogy hozzánk költözz.

– Jöhet. Nem bánom. Egy hónapig valahogy kibírom. – Ezt mondta, amikor a hívólevélért szóltam.

Ez van, Mutti! És nem vagyok kegyetlenebb, mint amilyen te voltál apához. Még neked sem engedhetem meg, hogy megrontsd a házasságom.

„Sok szeretettel csókol lányod: Írisz.

Ui. Ha jössz, föltétlenül hozd el a rézmozsarat. A csillárért hamarosan beugrik valaki kocsival. Puszillak!”

V.

KATÓ

– Halló, központ! Már öt órája megrendeltem egy müncheni beszélgetést. Kérem, csináljon valamit! Halálesetről van szó.

– Tegye le! Adom, ha lesz szabad vonalam.

Még szép, hogy leteszem. Mi mást tehetnék? Csak ülök, lesem a csengetést és őrzöm a halottat. Nem túl szívderítő tevékenység, de ha egyszer elvállaltam...

Készülj fel, Erika! – együtt töltjük ezt az utolsó éjszakát. A gyermekeket elvitte Hansi. Korai nekik a halál látványa. Esküvőn, keresztlőn... és válóperen voltak már. Temetésre ráérnek még járni. Szerettem volna megkímélni őket a válástól is, de végül nem sikerült.

Síratóasszony nincs. A szomszédoknak azt hazudtam, hogy csak holnap veszek ki a boncteremből. Utálom, ahogy lesik, vajon sajnállak-e. Közben hangosan és folyékonyan azt hazudják, hogy te voltál a világon a legjobb asszony – mindezt csekélyke pálinkáért... Én majd csupa igazságot vagdosok a ravatalodhoz, azért a vagyonért, amit előlegebe nekem adottál.

Fejed mellett két gyertya pislákol. Az én két szemem is ég a szárazságtól. Mit akarsz? Anyám ravatala mellett sem sírtam. Igaz, őt sokkal előbb elsirattam. És átkoztalak téged és apámat. Pedig nem is hittem benne, hogy egyszer így megfog az átok.

Te nem láttad őt úgy, ahogyan én láttam. Arcába csüngő csapzott hajjal, visító részeg kacajjal ölelkezni a kocsmá előtt nálánál is részegebb, vadidegen férfiakkal. Tudod, hányszor cipeltük haza a kukoricásból? Csak ültek a tábla szélén, ő és a féllábú János.

„– Anyácska! Te egy szent vagy. De én sztahanovista voltam, míg rám nem omlott a bánya.” – A részeg János valódi könnyekkel sírt. Elfolyt az egész ember, az orra, a nyála. Anyám simogatta a fejét.

– Nem baj semmi! Meggyógyítja ez a kis itóka. Nesze. Ha lesz pénzed, majd megadod.

Töltötte János szájába a pálinkát, és valóban visszakapta tőle. A munka egykori hőse eladta a hattagú család évi búza-tartalékát, a következő héten elitták az egészet. Közösen, elvégre nem lehet önző az ember, megértés is van a világon.

Szegény anya, minden reggel megfogadta, hogy soha többet. És mire hazaértünk a munkából, indulhattunk megkeresni. A kocsmába vagy a kukoricásba ment-e, csak ez volt a kérdés. Télen könnyebb volt, csak benn kellett keresni.

Nem is olyan egyszerű elhatározás bevitetni az anyádat a bolondokházába... Mintha meghalt volna. Az én dolgos tiszta anyám örökre odalett. Pedig milyen büszke volt valaha! Tudod, hogy töletek se fogadott el segítséget. Napnyugta után férfi nem léphetett a házunkba. Vesd össze ezt azzal, ahogy a részeg János feje búbját csókolgatja, és hangosan böfög... Ez is a te koporsódat nyomja majd, tudj róla, ha nagyon nehéz.

Na végre! Cseng.

– A müncheni rendelése. Beszéljenek!

– Halló! Írisz! Kató vagyok, a nővéred. Légy erős! Édesanyád meghalt az éjszaka.

– Ilyen hirtelen? Hiszen nem volt semmi baja!

– Nagy csörömpölésre ébredtem. A fürdőben esett el. Mire a mentő ideért, már meg volt halva. A boncolás szívinfarktust állapított meg.

– Hihetetlen!

– Hidd el szépen! Majd megmutatom a jegyzőkönyv másolatát. Elkértem.

– Ne sértődj meg. Hiszem, csak olyan váratlan az egész.

– A kérdés az, hogy mikorra tegyük a temetést, mikorra értek haza? Bebalzsamoztattam, és ha kell, pár napig benn tudják tartani a fagyaszttóban.

– Ez borzasztó!

– Valóban. Többé nem találkozhattok. Pedig annyira várt haza. Olyan boldog volt, hogy megkaptátok az állampolgárságot. Nem értem, mit mondasz?

– Csak a férjemnek mondtam közben, hogy mi van. Én nem is tudom...

– Nagyon hirtelen jött az egész. Talán beszéljétek meg, és hívjatok vissza, hogy tudjam rendezni a temetést.

– Nem! Nem szükséges. Mi sajnos, most nem vagyunk olyan helyzetben, hogy tudnánk menni. Karlnek legalább két héttel előbb tudnia kell, hogy el fog utazni. Nincs értelme ennyit várni. Temessétek el nélkülünk! Mondatunk itt egy gyászmisét. Ha már nem találkozhattunk, szegénykémnek olyan mindegy, hogy most hozunk-e koszorút, vagy egy hónap múlva.

– Igen. Neki most már valóban mindegy. Akkor... holnap délután lesz a temetés. A boncolási jegyzőkönyv másolatát pedig ajánlott levélben megkapod. Szervusz.

Illett volna részvétet kívánni – persze –, és vigasztalást is! Majd más alkalommal. Hallod, Erika? Vagy jobb, hogy nem hallasz semmit? Ha nem tudtál legalább két héttel előbb szólni, hogy meg akarsz halni, hát ki tehet róla? És egyáltalán! Miért nem tudtad ilyen közömbös nyugalommal nézni az életet is, mint amilyenel most bámulod a semmit? Akkor élhetnél. Kibírtam volna még egy ideig.

Valaha el sem hittem volna, hogy én ravatalozom fel azt, aki elvette tőlem az apámat, tönkretette az anyámat, és a végén még sajnálni is fogom. Az, hogy eltemetlek, az benne volt a szerződésben, az is, hogy elvisellek, amíg élsz. De hogy sajnáljalak is? – ilyesmit te sem kívántál tőlem. Én sem tartottam képesnek rá magam, s most mégis...

Azt hittem, régóta már csak a gyermekeimet tudom sajnálni és önmagam, senki mást. Anyám olyan apránként halt ki az életünkől, hogy az igazi gyászt nem a temetés után éreztük.

Havonta egyszer látogattam a kórházban, mintha a sírházhoz jártam volna. Odabenn fél év kezelés után két hétig nem ivott. Aztán elkezdte újra. Már az is eredménynek számított, hogy tisztán tartotta magát, és nyugtatókkal kihúzta a napot, hogy csak este szorult alkohorra. Rákapott az olvasásra is. Ezt az orvosnő biztató jelnek tartotta. Hordtuk neki a könyveket. Aztán egy-két látogatás alkalmával észrevettem, hogy összefüggő, szép kerek mondatokat fogalmaz, csak éppen nem velem beszélget. Kívülálló semleges szemlélőként

mesélte nekem, úgy általánosságban az „életet”. Nem érdekelte, mit csinálunk, hogyan boldogulunk, egészségesek vagy betegek-e a gyermekek. Nem örült a sikereinknek, és nem nyugtalankodott semmiért. Mintha csak egy történet lennénk valamelyik kölcsönkönyvből, amit már visszaszolgáltattott, tehát nincs vele semmi gondja tovább... Hát csoda-e, ha minden látogatás után titeket átkoztalak, Erika? Hiszen ti juttattátok oda. Miattatok jutott el az emberi erő végső határára. Emberfeletti erőfeszítéssel felnevelt bennünket, és amikor úgy érezte, hogy meg vagyunk nélküle, egyszerre ledobta az egész terhet.

Hiába magyarázta az orvosnő, hogy a váltóévekkel járó hormonállapot vezetett a személyiség megváltozásához. Én csak azt tudtam, hogy többé nincs anyám, akire azelőtt mindig, minden körülmények között számíthattam. De volt egy anyám, aki a régi vonásait hordta, akit havonta egyszer meg-simogathattam és a látogatás után el-sirathattam – egy picit. Csak annyira, amennyi újra és újra meghalt belőle a számomra. Míg egy nap már nem őt sajnáltam hazamenet, hanem csak magamat.

De arra is jó volt a látogatás, hogy ébren tartsa bennem a gyűlöletet irántatok. Mindig hazavitem anyámtól egy darabka csak azért ist, ami már azért is jól fogott, mert ugyan-úgy viselnem kellett egy kétgyermekes család egész terhét, akárcsak valamikor anyámnak. Csak nekem külön kolonc-nak a nyakamon ott volt még Anti is, a „családfő”. Úristen, hová tettem a szememet és az eszemet, amikor élettársnak kiválasztottam? Pontosabban elfogadtam az ő választását és anyám biztatását:

– Én úgy gondolom, lányom, hogy ez egy csendes jóember. Az ilyen nem hagyja ott a családját.

Ebben az egyben igazad lett, anyám. Még a válóper után is úgy ragaszkodott hozzánk, hogy törvényszéki végzéssel se tudtam kirakni a lakásból. A hűség mintapéldánya! Mit mondjak? Csak a használati tárgyaitól vált meg előszeretettel, hogy pálinkára cserélje, miután kirúgták a munkahelyéről az igazolatlan hiányzásai miatt. Neked mesélem, anyám?! Te, valószínű, tökéletesen érted, hogy van ez.

Én nagyon remélem, hogy sohase fogom megérteni. Bár, ki tudja? Anyámnál céltudatosabb és erősebb asszony a világon se volt. Honnan tudhatom, meddig leszek képes ura maradni önmagának? Az ember elfecsérli az erejét a mindennapi lét megteremtésére, a puszta vegetálásra magára – kosztra, lakásra, fűtésre, ruhára. Egy nap arra ébred aztán, hogy semmi másra nincs energiája – sem érzelmekre, sem gondolatokra –, semmire, amitől ember marad az ember...

Ezért tartozom én köszönettel neked, Erika, a kötelező gyűlölet mellett – mert azzal is tartozom. A kétségbeesett létfenntartási fuldoklásomban dobtál nekem mentőkötelet. Nem érdekes, most, hogy miért csináltad. Ezt majd te számolod el a végítélet napján, ha magaddal eddig el nem számoltad. Te tudod csak, mennyi volt az indíttatásban a jóvátétel szándéka, és mennyi a bosszúállás dühe. A te dolgod. De rajtam nagyot segítettél életem mélypontján, s ezt igyekeztem kínos becsületességgel viszonzni, még akkor is, ha sohase szerettem... Nem szerethettem, ezt lásd be! A korrektség kritériumán túl, dolgozott bennem egy adag büszkeség is, megmutatni, hogy vagyok olyan egyenes és megbízható, mint a te fajtád – akkor is, ha egyedül nevelt fel az anyám –, vagy talán éppen azért.

Estefelé csengettél be hozzánk. Alig ismertelek meg. Egy évvel előbb, az apám temetésén sokkal kövőbb voltál. Akkor sem láttalak közlőrl. Nem illett túlságosan odatolakodni a koporsó mellé... no, sebaj! Holnap majd én állok hozzád a legközelebb és a legtávolabb is a rokonaid közül.

– Csodálkozol, hogy itt látsz? Azért jöttem, hogy teljesítem apád végakarátát. Lehet, tudsz róla, hogy éppen akkor halt meg, amikor elmentem a közjegyző után.

– Igen. Beszélték. De miért tartozik ez rám?

– Mert úgy döntöttem... ha nincs ellenedre, leülnek egy kicsit. Sok nekem a négy emelet.

– Tessék. Pihenjen meg.

– Köszönöm. Azt persze, nem tudod – nincs honnan tudd, mert csak nekem mondta –, hogy apád rátok hagyta a házat. Rád és Hansira.

– Reánk? Jobb, ha ilyesmivel nem tréfál, Erika! Mi éle-

tünkben békén hagytuk magukat. Nincs jobb szórakozása? S ha valóban így van, akkor miért hallgatott vele egy évig? Én megmondom őszintén, itt valami nem tiszta.

– Ne hamarkodd el, Kató! A harag rossz tanácsadó. Hiszen éppen erről van szó. A házhoz haszonélvezeti jogom van, ameddig élek. Csak azután értékesíthetitek, ha meghaltam. Még nem haltam meg! Sőt, a végrendelet sincs megírva! Az Írisz öröksége fejében az állam leválasztotta a telekről a csúrt és a gazdasági épületeket, azt államosították, úgymond, amiért illegálisan távozott az országból. Ellenben a ház teljes egészében az én nevemen van, az én jogos tulajdonom a törvény előtt. Egyedül az enyém. Hát ne ugrálj és ne gyanúsítgass! Még hogy nem tiszta?! Az ember igaz jó szándékkal jön ide, és akkor ezt kapja. Így kell nekem!

– Bocsásson meg! Nem akartam megsérteni. Csak azt szeretném, hogy tudja, nem tartunk igényt a vagyónára.

– De fenn hordod az orrod... ahhoz képest! Azt hiszed, nem tudom, mekkora bajban vagy? Vagy azt képzeled, hogy egy ilyen házért nem kapok valaki mást, aki gondomat viselje öreg napjaimra? Nem vagy te olyan buta. Hidd el végre, hogy becsületesen teljesíteni akarom apád végakarátát, akármilyen furcsa. Ha vállalod, hogy odaköltözzöl, kettéosztjuk a lakást. Azt ne hidd, hogy ez nekem különös öröm! És ne dönts most rögtön! Gondold meg jól, hogy mit vállalsz! Eljöhet az idő, hogy meg kell etess, mosdass, és látni kényszerülsz mindennap. A ház nincs a központban, mint a te lakásod. A régi falu csak külváros most is. A gyermekeknek messzebb lesz az iskola, neked a munkahely. Fontold meg te is. Én egy éve gondolkozom ezen, minden nap és minden éjjel. Akkor most elmegyek. Ha döntöttél, majd értesíts!

A gyertya csonkig égett. Meggyújtom az újat. Tudom, úgy illene, hogy ne a magam sorsán elmélkedjem, hanem a megboldogult életének fontosabb eseményeit sorjázzam, s érzékeltessem mindenkivel, hogy a világ mekkorát veszített. Tekintettel arra, hogy a mindenki és a krónikás ugyanaz a személy, azt hiszem, ettől eltekinthetek. És mit tudok én a te életedről, Erika? Egy pár száraz adatot, s az utolsó négy évet csupán, amit együtt éltünk, egy fedél alatt. Nem lehetett köny-

nyű neked sem. Mert az igazsághoz tartozik az is, hogy nekem elviselhetőbb volt így az élet, mint a részeges urammal, de azért messze attól, amit felhőtlennek mondanának az emberek. Szerettem volna tudni, hogy elégedett vagy velem. De te, azt hiszem, már a születésed pillanatában elégedetlen voltál a levegővel is. Túlságosan száraz lehetett, nem elég tiszta, és egyáltalán nem illatos.... most tudom, csúnya vagyok, de ilyennek születél... vagy csak az apám mellett váltál ilyené? Látod, ezt nem tudom.

Tény, hogy rossz természeted volt. Szeretted mindenbe beleszólni. Éreztetni akartad, hogy te vagy az úr a házban? Sikertült. De azért még bírtam volna egy darabig. Elég kemény fából faragtak. Lám, a lányod sokkal hamarabb feladta.

Neki nem volt akkora gyakorlata megaláztatásból, mint amekkorára én játszva tettem szert gyermekkoromban. Első osztályos voltam, amikor a szünetben azt kiabálták utánam a gyerekek: „Kattyú! Hattyú nyakú Fattyú!” – igaz, hogy mindenki után kiabáltak valamit. Ilyeneket, hogy: „Kilenc, kicsi likú Ferenc”, meg „Ödön, egy nagy zsiros bödön”. Ezeket értettem. De a fattyú nevezetű szóval nem tudtam mihez kezdeni, hát hazaszaladtam vele az anyámhoz, megkérdezni, hogy az mi. Nagyon izgatott voltam. Nem emlékszem az arcára, nem tudom, kipirult-e közben, vagy elsápadt, csak a hangjára emlékszem, ahogy nagyon tisztán és határozottan azt felelte:

– A fattyú olyan gyermekek megnevezése, kislányom, akiről nem lehet tudni, kicsoda az apjuk. De te nem vagy az. Mondd meg a gyermekeknek, hogy neked van apukád, csak elhagyott.

– Miért hagyott el? Én nem vagyok rossz kislány.

– Mert elvitték Szibériába... és mert akkor még nem tudhatta, hogy ilyen jó kislány leszel.

– De mondjuk meg neki! Anyuci, mondjuk meg!

– Nem kislányom! Nem beszélgetünk vele!

– Miért nem beszélgetünk?

– Mert nem érdemli meg.

– De rólad csak tudja, hogy te vagy a világon a legjobb anyuci?

– Úgy látszik, rólam se tudta. Menj, kislányom, játszani, és ne törődj azzal, hogy mások mit mondanak! Elég, ha te tudod: igazad van.

Ezzel az érveléssel feleltem neked is, anyám, valahányszor elképzeltem, hogy a másvilágról látod, mit cselekszem, és számonkéred tőlem, mint fogadhattam el segítséget éppen Erikától. Én csak éppen hagytam, hogy levezekeljén valamennyit az ellenünk elkövetett vétkeiből.

Tudod, anya, az embernek nem szabad pattanásig feszítenie az idegeit, és nem szabad kipréselnie magából az utolsó csepp akaratot is, mert akkor rongyhalmazzá válik. Értsd meg, anyám! Nem akartam úgy végezni, mint te. Szeretnék ember maradni. Ember! Érted? Ha már igazán asszony soha nem lehettem a „hűséges természetű, csendes jóember” mellett, akihez sietlél hozzáadni, hogy valamicskét te is letehess a felelősségből. Nem kárhoztatlak miatta, nehogy félreértsd! Emberi mivoltom volt a tét, ragaszkodtam hozzá, még akkor is, ha megalázkodás az ára.

De hiszen Erika is megalázkodott. Még akkor is, ha megjátszotta a nagylelkű tulajdonost. Elémbe jött, és hívott... engem... aki mindig a volt vetélytársnőjére emlékeztettem. Biztosan volt rá oka. Ennyire félt a magánytól, vagy annyira haragudott a lányára. Egyre megy. Az együtt töltött négy év alatt nem firtattuk az okokat.

Érzelem- és indulatmentes négy esztendő volt. Nem szeretjük egymást, és nem haragudtunk, de igyekeztünk megőrizni a játék tisztaságát. Ebben csak a gyerekek zavartak meg néha, amikor rajtakaptam őket, hogy ragaszkodnak Erikához, kitört rajtam a féltékenység. Pedig csak magányosak voltak ők is, apátlan s nélkülem, hisz mindig siettem – dolgozni siettem –, s nem értem rá soha velük játszani, beszélgetni. Most már restellem, milyen fortélyokkal próbáltam távol tartani őket Erikától. Hogyan meséltem be nekik, hogy félti tőlük a szobája tisztaságát, s milyen józanító pofon volt látni zabolátlan csemetéimet tiszta papucsban, lábujjhegyen járni a lakásban, hogy az „öreg lyányt” ne zavarják.

Végül is, mi ketten, Erika, megvalósítottuk a „békés egymás mellett élést” – amiről a politikusok csak papolnak –,

még ha egy-egy lelki válságunk időnként be is gyűrűzött a másik életébe. S hogy végül is belehaltál ebbe az együttélésbe? – nem érzem hibásnak magam érte. A világrendszerekkel sem lesz másképpen, csak beláthatatlan, meddig tart, és ki éli túl a másikat? Írisz, nagyon fájhatott neked.

Nem volt szabad beszélni róla, csak ha te említetted. Hányszor rajtakaptalak, hogy hazudsz, szépíted, véded.

„– Hoztam egy kis valódi kávé a reggelihez, nem olyan csicseriborsós disznóságot, amit itt osztanak. Írisz küldte. Mindig küld ezt-azt, ha alkalma van rá.”

A kávé finom volt. A szomszédasszony is elismerte, s azt is elmondta, hogy ő vásárolta előző nap az ócskapiacon méregdrágán, és te fizetted, Erika. Szabadon rendelkezhetél a nyugdíjaddal.

– Teheti. Van miből. Szép tőletek, hogy engem is megkínáltak veled. Hozok szívesen máskor is.

Nem tudom, Erika megkínálta volna-e. Ő a túloldali szomszédasszonyt hívta meg délutánra egy csésze valódi kávéra.

– Írisz küldte, a lányom. Nagyon finom, kóstolja meg!

– Hiába na, jó annak, akinek odakinn él egy-két rokona, s itthon is rendesen ellátják.

– Ellátnának engem ott is mindennel a világon. Csak nem tudom itt hagyni az uram sírját s a régi jóbarátokat. Az ot-tani emberek mások, mint mi. Köszöntem reggel a szomszédasszónynak, kérdeztem, mit csinál. Tudja, mit felelt rá? Na, ne is erőlködjön, mert úgysem találja ki! Azt kérdezte, hogy mi közöm hozzá? Hát, ezt nem nekem találták ki. Pedig hogy sírt a két kicsi és Írisz is, amikor megmondtam, hogy hazajövök. De hát ők is iskolába járnak és dolgozni, nem ülhetnek egész nap mellettem. Engem pedig megöl a tétlenség. Készen van ott minden. A sült, a főzelék, csak meg kell melegíteni a mikrosütőben, de az is igaz, hogy mindenkinek egyforma íze van. Géppel mosnak, azzal takarítanak, mosogatnak. A magamfajta munkához szokott ember nem tud mihez kezdeni. De az én lányom olyan messziről is gondomat viseli. Parancsol még egy kis kávé?

Nem éltünk rosszul. Ettünk külföldi pudingot is és Fa szappannal mosakodtunk. Ez állítólag mind Írisztől származott.

Furcsamód a küldemények mindig akkor érkeztek, amikor Erikán kívül senki sem volt otthon.

Egyszer megkértelek, beszélj németül a gyermekekkel, hadd gyakorolják a nyelvet.

– Az én sváb nyelvtudásommal máshol nem sokra mennek. Írisz azt mondta, csak rontom a gyermekek kiejtését. Hagyjam inkább a házi nénit, az meséljen nekik. De ha nektek ez jó, nekem nem kerül semmibe.

Láttam, mennyire bosszantott, hogy elárultad magad. Két napig szédültél, fájt a fejed, és tízszer is elmondtad: – Olyan zavaros a fejem. Néha már azt sem tudom, mit beszélek. El kell menjek az orvoshoz. Írjon fel valami jó külföldi gyógyszert. Írisz azt mondta, bármit beszerez, nem számít a pénz, csak recept legyen.

Aztán nem mentél el, mégse. Én is hibás vagyok érte. Nem hittem, hogy valóban beteg vagy. Azt gondoltam, csak színház ez is. Az alakítást nem tartottam túlzottan meggyőzőnek. Még csak nem is tapsoltam neked.

Pedig kötelességem lett volna jobban odafigyelni, hogy meg tudjam különböztetni kegyes hazugságaidat az igazi betegségtől. Akkor most nem feküdnél itt. Te a hipokondria azon rendhagyó esetévé váltál az én hibámból, aki belehal a képzelődésbe. Megtették volna a belföldi gyógyszerek is, ha lettek volna, és lehettek volna! Mások is azzal kezeltek magukat évtizedeken át és élnek ennél súlyosabb betegségekkel is, hetvenöt, nyolcvanéves korig. És te csak ötvenkettőt éltél.

Nincs mentségem más – se Isten, sem magam előtt –, csak az, hogy egy percig se hittem, valóban beteg vagy. Ahol te jársz most, meg anyám, onnan bűnbánattal sem lehet senkit visszakönyörögni. Nem marad más hátra, mint tiszteséges temetést rendezni.

S most magadra hagylak. Meg kell főznöm a töltött káposztát, el kell készítenem a sültet, legyen minden a halotti torodra.

A fürdőszobát se tettem még rendbe. A hálóban is úgy áll az ágy szétdobálva, ahogy kiszálltál belőle. A ruháid is szanaszét maradtak. Idegenek jönnek a házba holnap. Rendben kell lennie mindennek. Te ezt fontosnak tartanád.

Holnap végleg kiköltözől a házadból, s minden az enyém marad. Nem igaz, hogy nem örvendek neki! De enyém marad egyedül a vele járó gond is. Elő kell teremtenem a pénzt, hogy Hansi részét lassan kifizessem. Vár vele, azt mondta, jó lesz részletekben is. Majd kiadom albérletbe a szobádat, és eladogatom a személyes holmidat is. Nincs értelme, hogy egyfolytában ide-oda rakosgassam. Hát ez meg mi? A szemüveged esett ki a pongyola zsebéből, még jó, hogy nem törött el...

Milyen hülye beidegződései vannak az embernek! S ha épen maradt, akkor kinek jó már az? Ki fog ezzel olvasni ezentúl? És mit keres a fürdőszobában a szemüveg?... s hát ez a papír?

Egy levél. Írisz írta. Írógéppel? – egészen olyan, mintha nyomtatva volna.

„Kedves Mutti!

Múlt héten kaptam meg a levelét, melyben újra hív haza.

„Megszakad a szívem utánatok, annyira várlak! Most már nyugodtan jöhettek. Még az apád sírját se láttad.” – Hát nem megható? Meg kell a szívnek hasadni!

Ez közönséges zsarolás, ha nem tudná. Az apám sírjával csalogat haza, de mi mást várhatnék magától azok után, amit velünk elművelt. Azt a maga által is éppúgy megvetett fatyút beültette az apám házába, és nap mint nap egy levegőt szív vele, csak hogy megbüntessen bennünket, amiért nem voltunk hajlandóak összeköltözni itt magával. Azt hiszi, nem tudom, hogy csak azért csinálta?

S most meghasad a szíve! Hát hasadjon meg nyugodtan, mert ameddig az a perszóna a házunkban grasszál, addig én a családommal nem megyek haza.

Románia nekünk nem turistalátványosság, ha hazakíváncoznánk, a régi otthon emléke hívna csak haza. Az pedig hol van már? Ha nem gondolt arra, hogy hely maradjon nekünk, akkor most ne hiányozunk.

Különben is, a tegnap fizettük be a márkákat egy spanyol tengerparti üdülésre. Karlnek kikapcsolódásra és pihenésre van szüksége, nekem ugyanúgy – és nem arra, hogy a mostohatestvérem gyerekeit kerülgessem, s esetleg kékre-zöldre

verjék az enyéimet, akik más viselkedési normákhoz szoktak, mint amilyenek ott divatosak.

Nincs kedvem élelmet cipelni annyi személynek, s ha mi esszük a jó falatokat, csak kinéznék a szájunkból.

Hát lássa be, hogy lehetetlent kíván tőlünk. Ezt lezártuk.

Ha olyan nagyon látni akar, adja be az útlevélkérvényt, elküldöm a márkát és a hívólevelet. Egy hónapot nálunk tölthet a télen, legalább nem kell fűtenie.

Az apu sírjáról küldött már fényképet, nagyon jól sikerült, látszik, hogy nagyon szép. Majd egyszer, ha utunk lesz arra, a valóságban is meglátom. Sajnos, aput már az se támasztja fel.

Ha szükséget szenved, és fogadott leánya nem látja el, ahogy kell, írja meg nyugodtan. Igaz, hogy nem rám hagyta a vagyonát, de annyim még van, hogy ne hagyjam éhezni az anyámat. Küldhetek csomagot. Mesélik, akik rendszeresen küldenek, hogy két-három hónap alatt odaér. Legfennebb a vaj megavasodik benne, de kisüti hagymával, és el lehet használni. Amennyi magának kell, annyi nálunk mindig lesz, de nem fogom csucsujgatni az egész siserehadat, csak azért, mert apánknak a halála előtt a fájdalom elvette az eszét, s maga ment utána. Írja meg nyugodtan, ha bajban van. Az nem szégyen. Csak nagyon szomorú, de megpróbálunk segíteni rajta.

A kezét csókolja, leánya: Írisz”

A vipera! S én még oda akartam adni neki az anyja ékszerait, emléke. Na, abból nem utazgatsz te sehová. Legalább lesz miből kifizetnem Hansit.

Önmagam se értem. Miért csodálkozom? Annyira naiv nem lehettem, hogy azt higgyem, Írisz tapsol az én ideköltözésemnek. Azt se várhattam, hogy késői családi jóvátételnek érezze a jelenlétemet az apja házában. Akkor miért vagyok megsértődve? Mert elvártam volna, hogy egy minimális becsületességi szintet feltételezzon rólam, és örvendjen annak, hogy törődik valaki a raplis anyjával, akit ő maga nem tud egy hónapnál tovább elviselni. Hát ez sért. De az én sértegetésem mind semmi ahhoz, amit az anyja ellen vétett. Ez a levél volt az oka, ez tett a sírba, Erika. És te hogy hallgat-

tál róla! Pedig két nappal előbb érkezett, rajta van a pecsét. A világ kincséért sem mondtál volna egy rossz szót a lányodról. Világos. Egy hónap múlva se kapsz tőle egy szál virágot se a sírodra. De legyen meg a te akaratod, Erika! Eltitkolom a kedvedért, mennyire gyalázatos.

Csináltatok egy szép nagy koszorút az ő nevében, a legszebbet, legdrágábbat és legnagyobbat, ami csak létezik. Holnap elmesélem mindenkinek, hogy nem jöhetnek el, mert éppen kanyarósak a kicsik. Ne tudják meg az emberek: Olyan szerencsétlen voltál, hogy a saját lányod se szeretett.

Ennyivel mindenképpen tartozom neked.

Tövig égett a gyertyád másodszorra is. Azt mondják, az égő gyertyaszál a halott mellett az életet jelképezi. A múlt-kony röpke láng – akár a lélek vibrálása – küszködik, míg a kanóc az olvadt viaszba fullad. Csak ott sántít nagyot a hasonlat, hogy életből csak egyetlenegy adatott, nem vásárolhatsz belőle egy tucatot, hogy ha gyorsan elégetted, újat gyújthass.

„Egy életem, egy halálom” – a mesében így van. De az élet nem mese.

Hány halálod van, Erika?

Meggyújtom a harmadik gyertyádat is.

